

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ, ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΑ
ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Στάσεις και αντιλήψεις των κατοίκων της Κορίνθου
για το Προαναχωρησιακό Κέντρο Κράτησης Αλλοδαπών
(Προ.Κε.ΚΑ) στην Κόρινθο

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Δήμητρα-Σοφία Κωνσταντίνου

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:

Α. Φερόνας, Επίκουρος Καθηγητής, Επιβλέπων

Η. Κουτσούκου, Διδάκτωρ

Ε. Σπυριδάκης, Αναπληρωτής Καθηγητής

Κόρινθος, Σεπτέμβριος 2019

Copyright © Δήμητρα-Σοφία Κωνσταντίνου, 2019

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα μελέτη διεξήχθη στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Κοινωνικές διακρίσεις, Μετανάστευση και Ιδιότητα του Πολίτη» του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Με την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας ολοκληρώνεται ένας κύκλος σπουδών, για την επιτυχή έκβαση του οποίου οφείλω να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές του μεταπτυχιακού προγράμματος, για τη καίρια συμβολή τους στη διερεύνηση των γνώσεών μου σχετικά με θέματα που άπτονται του χώρου τόσο της κοινωνικής όσο και της εκπαιδευτικής πολιτικής.

Για τη διεκπεραίωση της παρούσας ερευνητικής εργασίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Φερόνα Ανδρέα, «Επίκουρο Καθηγητή του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου» για την πολύτιμη βοήθεια, την στήριξη και την συμβολή του στην ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής μου μελέτης.

Την παρούσα διπλωματική εργασία την αφιερώνω στους γονείς μου, για την υπομονή και την αμέριστη συμπαράστασή τους καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Εισαγωγή: Η μετανάστευση, πολύ συχνά προκαλεί αρνητικές διαθέσεις και στάσεις έναντι των μεταναστών που εισέρχονται σε μια χώρα υποδοχής ενώ άλλες φορές, προκαλούνται έντονες αντιπαραθέσεις μεταξύ γηγενών και μεταναστών, στη βάση της κοινωνικής ιεραρχίας και κυριαρχίας, οι οποίες άλλοτε μένουν στο επίπεδο της θεωρητικής αντιπάθειας και άλλοτε προχωρούν στο επίπεδο της βίας, τόσο λεκτικής όσο και σωματικής.

Σκοπός: Η διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων της τοπικής κοινωνίας της Κορίνθου, αναφορικά με τη λειτουργία του κέντρου κράτησης παράτυπων μεταναστών που βρίσκεται στην πόλη της Κορίνθου. Η παρούσα μελέτη επιδιώκει τον εντοπισμό των παραγόντων που συμβάλλουν στη διαμόρφωση των αντιλήψεων για τους μετανάστες από την τοπική κοινωνία, δίνοντας έμφαση στις στερεοτυπικές και μη αντιλήψεις, οι οποίες διαχρονικά απασχολούν παγκόσμια τις κοινωνικές επιστήμες.

Υλικό-Μέθοδος: Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 184 μόνιμοι κάτοικοι Κορίνθου, ηλικίας άνω των 18 ετών. Επιλέχθηκε η ποσοτική ερευνητική διαδικασία με τη χορήγηση ενός ερωτηματολογίου αυτοαναφοράς που περιλάμβανε 37 ερωτήσεις κλειστού τύπου για την ανίχνευση των απόψεων των κατοίκων, με τη μέθοδο της ημι-δομημένης συνέντευξης. Τα δεδομένα αναλύθηκαν με τη μέθοδο της περιγραφικής στατιστικής και τη διεξαγωγή μονοπαραγοντικών αναλύσεων (Mann Whitney, Kruskal-Wallis). Για τον έλεγχο της ύπαρξης σχέσης μεταξύ των ποσοτικών μεταβλητών, χρησιμοποιήθηκε ο παραμετρικός συντελεστής συσχέτισης του Pearson. Η στατιστική ανάλυση των αποτελεσμάτων έγινε με το πρόγραμμα SPSS 22.0.

Αποτελέσματα: Τα ευρήματα της έρευνας επιβεβαιώνουν ότι η στάση που έχουν οι κάτοικοι της Κορίνθου για τους μετανάστες είναι κατά βάση αρνητική. Οι περισσότεροι θεωρούν ότι οι μετανάστες οδηγούν στην αύξηση της εγκληματικότητας, αυξάνουν τον κίνδυνο μετάδοσης λοιμωδών νοσημάτων, οδηγούν στην αύξηση της ανθρωπιστικής κρίσης και συμβάλλουν στη μείωση της κοινωνικής συνοχής, ενώ σε μικρότερο βαθμό υποστηρίζουν ότι αποτελούν απειλή για τον πολιτισμό και τη γλώσσα της Ελλάδας. Οι κάτοικοι ενοχλούνται από την ύπαρξη του κέντρου κράτησης στην περιοχή τους, ενώ δηλώνουν σε μεγάλο βαθμό ότι η στάση τους ήταν αρνητική όταν ανακοινώθηκε η έναρξη λειτουργίας του, αλλά και αργότερα αφού δεν τείνει να αλλάξει. Από την άλλη,

θεωρούν πως υπάρχουν ρατσιστικές συμπεριφορές προς τους μετανάστες, οι οποίες τους ενοχλούν, αναγνωρίζοντας μια αρνητική στάση των ντόπιων συμπολιτών τους απέναντι στους μετανάστες στο κέντρο κράτησης. Στο ίδιο δείγμα διακρίνεται μια σημαντική τάση που αναγνωρίζει ότι η σύγχρονη ελληνική κοινωνία είναι ξενοφοβική και ότι οι Έλληνες είναι αρνητικά προκατειλημμένοι απέναντι στους μετανάστες. Μέρος της αντιμετώπισης των μεταναστών αποδίδεται στη διαφορετική τους θρησκεία, ενώ σε μικρό βαθμό αποδίδεται η αύξηση της εγκληματικότητας στους μετανάστες του κέντρου κράτησης. Οι κάτοικοι εκφράζουν την άποψη ότι πρέπει να υπάρχουν τέτοια κέντρα κράτησης, αλλά όχι κοντά στο χώρο διαμονής τους, ενώ υποστηρίζουν ότι η παρουσία του κέντρου δεν βοηθά στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής.

Συμπεράσματα: Η μετανάστευση είναι ένα ζήτημα παγκόσμιας εμβέλειας, με την παράτυπη μετανάστευση να ακολουθεί την εξελικτική πορεία της πρώτης, χωρίς όμως να ακολουθεί τις νόμιμες διαδρομές. Αποτελεί για κάθε σύγχρονη χώρα υποδοχής, αλλά και προέλευσης, πρόκληση ταυτόχρονα όμως και δοκιμασία σε θέματα οργάνωσης και νομοθεσίας. Η μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας χαρακτηρίζεται σε γενικές γραμμές από βραδεία εξέλιξη σε νομοθετικό επίπεδο και έναν κρατικό μηχανισμό που δυσκολεύεται να διαχειριστεί τα προβλήματα που ανακύπτουν. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα συχνά μια αρνητική σκιαγράφηση του άλλου (του ξένου, του μετανάστη, του πρόσφυγα) στην γενικότερη αντίληψη των ελλήνων πολιτών, ενώ διαμορφώνονται στάσεις και αντιλήψεις που δεν είναι πάντα θετικές προς τους ξένους και αντικατοπτρίζονται σε όλους τους τομείς της δημόσιας ζωής. Ωστόσο οι νομοθετικές ρυθμίσεις των τελευταίων χρόνων βελτίωσαν σημαντικά τη διαδικασία έκδοσης των αδειών διαμονής και γενικότερα την νομιμοποίηση των παράτυπων μεταναστών. Σήμερα ως κρατικός μηχανισμός δεν έχει επιδείξει ιδιαίτερα επιτυχείς δράσεις ως προς το μεταναστευτικό και προσφυγικό πρόβλημα των τελευταίων χρόνων ενώ θα μπορούσε με το κατάλληλο νομοθετικό πλαίσιο, τις κατάλληλες πρακτικές και τον κατάλληλο σχεδιασμό να μεταβληθεί σε ανερχόμενη περιφερειακή οντότητα που θα έχει τη δική της θέση στη διεθνή οικονομία, καλλιεργώντας παράλληλα στους κόλπους της μια πλουραλιστική δημοκρατική κοινωνία.

Λέξεις-κλειδιά: *μετανάστευση, παράτυπη μετανάστευση, κέντρα κράτησης μεταναστών, απόψεις κατοίκων.*

ABSTRACT

Introduction: Immigration often causes negative attitudes and attitudes towards immigrants entering a host country, and at other times, intense confrontations between indigenous and immigrants arise on the basis of social hierarchy and domination, which sometimes remain at the level of theoretical antagonism. and sometimes they go to the level of violence, both verbal and physical.

Aim: Investigation of attitudes and perceptions of the local community of Corinth regarding the operation of the detention center for irregular migrants located in the city of Corinth. The present study seeks to identify the factors that contribute to the formation of perceptions of immigrants by the local community, focusing on stereotyped and non-stereotyped perceptions that have long been concerned with social sciences worldwide.

Evidence-Method: The research sample consisted of 184 residents of Corinth, over 18 years of age. Quantitative research process was selected by administering a self-report questionnaire including 37 closed-ended questions to identify residents' views, using the semi-structured interview method. Data analyzed using descriptive statistics and one-way analysis of variance (Mann Whitney, Kruskal-Wallis). Pearson correlation coefficient was used to test the relationship between the quantitative variables. Statistical analysis of the results was done with SPSS 22.0.

Results: Research findings confirm that the attitude of the Corinthians towards immigrants is basically negative. Most believe that immigrants increase crime, increase the risk of communicable diseases, increase the humanitarian crisis and help reduce social cohesion, while to a lesser extent they threaten Greece's culture and language. Residents are bothered by the existence of the detention center in their area, and largely state that their attitude was negative when it was announced to start operating, and later since it did not tend to change. On the other hand, they believe that there are racist behaviors towards immigrants that bothers them, recognizing a negative attitude of their fellow citizens towards immigrants in the detention center. In the same sample, there is a significant trend that recognizes that modern Greek society is xenophobic and that Greeks are prejudiced against immigrants. Part of the treatment of immigrants is attributed to their different religion, while to a lesser extent, the increase in crime among

detainees is attributed to the increase in crime. Residents are of the opinion that such detention centers should be in place, but not close to their residence, and argue that the presence of the detention center does not help the economic development of the area.

Conclusions: Immigration is a global issue, with irregular migration following the evolutionary path of the former without following the legal paths. It is a challenge for every modern host and country of origin, but also a challenge in terms of organization and legislation. Greece's immigration policy is generally characterized by slow evolution at the legislative level and a state mechanism that makes it difficult to manage the problems that arise. This often results in a negative outline of the other (foreigner, immigrant, refugee) in the general perception of Greek citizens, while attitudes and perceptions that are not always positive to foreigners are reflected and reflected in all areas of public life. However, recent legislation has significantly improved the process of issuing residence permits and the legalization of irregular migrants in general. Today, as a state mechanism, it has not been particularly successful in dealing with the migration and refugee problem of recent years and with the appropriate legislative framework, appropriate practices and planning could be transformed into an emerging regional entity that has its own place in the an international economy, while cultivating a pluralistic democratic society.

Key words: *immigration, irregular immigration, immigration detention centers, residents' views.*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	iii
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	iv
ABSTRACT	vi
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	viii
ΠΙΝΑΚΕΣ	xi
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ	xii
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
Προβληματική της έρευνας.....	1
Σκοπός και σημαντικότητα της έρευνας	3
Ερευνητικά ερωτήματα	4
Μεθοδολογία της έρευνας.....	4
Δομή της εργασίας.....	6
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΤΥΠΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ.....	8
1.1 Εννοιολογική προσέγγιση της μετανάστευσης	8
1.2 Μορφές και είδη μετανάστευσης.....	10
1.3 Αιτιολογία της μετανάστευσης.....	16
1.4 Συνέπειες της μετανάστευσης	18
1.5 Παράτυπη μετανάστευση.....	22
1.6 Η παράτυπη μετανάστευση στην Ελλάδα.....	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.....	33
2.1 Εισαγωγή.....	33
2.2 Η μεταναστευτική πολιτική στην ΕΕ.....	34
2.3 Η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα	40
2.4 Διμερείς συμφωνίες – Συμφωνίες επανεισδοχής – Διασυνοριακή αστυνομική συνεργασία.....	48
2.5 Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης	52
2.5.1 Δικαιώματα και υποχρεώσεις κρατουμένων	55
2.5.2 Συνθήκες κέντρων κράτησης μεταναστών.....	57

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ	59
3.1 Διαμόρφωση στάσεων και αντιλήψεων	59
3.2 Στερεότυπα και προκαταλήψεις απέναντι στους μετανάστες	61
3.3 Επισκόπηση της υπάρχουσας έρευνας.....	66
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	77
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΥΛΙΚΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	77
4.1 Δείγμα της έρευνας.....	77
4.2 Εργαλείο συλλογής δεδομένων	78
4.3 Εγκυρότητα και αξιοπιστία της έρευνας.....	80
4.3.1 Πιλοτική δοκιμή.....	81
4.4 Διαδικασία συλλογής δεδομένων	82
4.5 Στατιστική ανάλυση.....	83
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	85
5.1 Αξιοπιστία κλιμάκων	85
5.2 Περιγραφική στατιστική	86
5.2.1 Δημογραφικά στοιχεία	86
5.2.2 Μετανάστες και κέντρα κράτησης μεταναστών.....	88
5.2.2.1 Πηγή πληροφόρησης για τους μετανάστες	88
5.2.2.2 Ύπαρξη κέντρων κράτησης μεταναστών.....	90
5.2.2.3 Επαφή με μετανάστες του κέντρου κράτησης της περιοχής.....	91
5.2.2.4 Συχνότητα επαφής με μετανάστες του κέντρου κράτησης	92
5.2.2.5 Χαρακτηρισμός επαφής με μετανάστες του κέντρου κράτησης.....	93
5.2.3 Αντιλήψεις σχετικά με τους μετανάστες.....	94
5.2.4 Αντιλήψεις σχετικά με τα κέντρα κράτησης μεταναστών	98
5.3 Μονοπαραγοντικές αναλύσεις.....	102
5.3.1 Διαφορές μεταξύ κατηγορικών δημογραφικών μεταβλητών	102
5.3.2 Συσχετίσεις	104
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	106
6.1 Συζήτηση.....	106
6.2 Περιορισμοί και μελλοντικές επεκτάσεις	111
6.3 Συμπεράσματα - Προτάσεις	112

ΕΠΙΛΟΓΟΣ	118
ΠΗΓΕΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	120
Ελληνική βιβλιογραφία.....	120
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία.....	128
Ηλεκτρονικές πηγές.....	133
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	137

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1: Συντελεστές εσωτερικής συνοχής	85
Πίνακας 2: Συχνότητες και σχετικές συχνότητες για τα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος (N=184)	86
Πίνακας 3: Πληροφόρηση σε θέματα μεταναστών	88
Πίνακας 4: Αντιλήψεις σχετικά με τους μετανάστες.....	94
Πίνακας 5: Αντιλήψεις σχετικά με τα κέντρα κράτησης μεταναστών	98
Πίνακας 6: Αντιλήψεις για τους μετανάστες ανά δημογραφικό στοιχείο	102
Πίνακας 7: Αντιλήψεις για τα κέντρα κράτησης μεταναστών ανά δημογραφικό στοιχείο	103
Πίνακας 8: Συσχέτιση μεταξύ των αντιλήψεων για τους μετανάστες και των αντιλήψεων για τα κέντρα κράτησης μεταναστών.....	104

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

Διάγραμμα 1: Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος (N=184).....	87
Διάγραμμα 2: Ποσοστά συχνότητας για την πληροφόρηση σε θέματα μεταναστών.....	89
Διάγραμμα 3: Ποσοστά συχνότητας για την ύπαρξη των κέντρων κράτησης μεταναστών.....	90
Διάγραμμα 4: Ποσοστά συχνότητας για την επαφή με μετανάστες του κέντρου κράτησης.....	91
Διάγραμμα 5: Ποσοστά για την συχνότητα επαφής με μετανάστες του κέντρου κράτησης.....	92
Διάγραμμα 6: Ποσοστά συχνότητας για τον χαρακτηρισμό της επαφής με μετανάστες του κέντρου κράτησης.....	93
Διάγραμμα 7: Ποσοστά συχνότητας για τις αντιλήψεις σχετικά με τους μετανάστες ...	96
Διάγραμμα 8: Αντιλήψεις για τους μετανάστες	97
Διάγραμμα 9: Ποσοστά συχνότητας για τις αντιλήψεις σχετικά με τα κέντρα κράτησης μεταναστών.....	100
Διάγραμμα 10: Αντιλήψεις για τα κέντρα κράτησης μεταναστών.....	101

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Προβληματική της έρευνας

Η ανάγκη αναζήτησης νέων ευκαιριών και η μετακίνηση σε άλλους τόπους μακριά από την πατρίδα δημιουργεί το φαινόμενο της συνύπαρξης ανθρώπων με διαφορετικές πολιτισμικές ταυτότητες. Το φαινόμενο είναι γνωστό από την αρχαιότητα, αλλά στη σύγχρονη εποχή αποκτά μια ιδιαίτερη δυναμική εξαιτίας ποικίλων λόγων όπως της ανάπτυξης της επικοινωνίας και των ΜΜΕ, της διευκόλυνσης της διάδοσης ιδεών, αντιλήψεων και πολιτικών απόψεων, της ανάπτυξης των επιστημών και της τεχνολογίας, της διεύρυνσης των οικονομικών συναλλαγών, του ρόλου των παγκόσμιων οργανισμών, της εξέλιξης του μαζικού τουρισμού, καθώς και της διευρυμένης μετακίνησης πληθυσμών. Οι άνθρωποι στις μέρες μας μετακινούνται κυρίως από τις λιγότερο πλούσιες στις πιο ευημερούσες κοινωνίες λόγω καταστάσεων ανέχειας, ανεργίας, πολέμου κ.λπ. που αντιμετωπίζουν στη χώρα τους. Από την άλλη πλευρά, οι χώρες υποδοχής μεταναστών έχουν ανάγκη από εργατικό δυναμικό που είναι σε θέση να αναλάβει δουλειές οι οποίες εγκαταλείπονται από τους ντόπιους. Όλες αυτές οι διαδικασίες διαμορφώνουν κοινωνίες πολιτισμικού πλουραλισμού και την ανάγκη να προσαρμόζονται οι άνθρωποι τους τρόπους αντιμετώπισης της διαφορετικότητας του άλλου, για να αποφεύγονται αντιπαραθέσεις και προβλήματα που προκαλούνται από τις κοινωνικές διακρίσεις και τους κοινωνικούς αποκλεισμούς (Πέτρου, 2013).

Ειδικότερα μετά την κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ την δεκαετία του 1990 και το άνοιγμα των συνόρων το φαινόμενο αυτό έγινε εντονότερο σε όλη την Ευρώπη και στη χώρα μας. Το γεγονός ότι η Ελλάδα εκείνη την εποχή είναι η μόνη χώρα στην περιοχή των Βαλκανίων που είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), η γεωγραφική της θέση, η οικονομική ανάπτυξη και η πολιτική σταθερότητα, την καθιστούν έναν πολύ ελκυστικό προορισμό για τους μετανάστες. Είναι δε ιδιαίτερα ελκυστικός, για τους μετανάστες προερχόμενους από τις χώρες της Βαλκανικής Χερσονήσου και της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, οι οποίοι εγκαταλείπουν είτε προσωρινά είτε οριστικά τις χώρες τους, λόγω της πολιτικής αστάθειας, των εσωτερικών διενέξεων και των οικονομικών αλλαγών. Η τότε οικονομική ανάπτυξη και πολιτική σταθερότητα της Ελλάδας, αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα στην

επιλογής της ως χώρας προορισμού, δεδομένου ότι οι αμοιβές την περίοδο αυτή στη χώρα ήταν από τρεις έως έξι φορές υψηλότερες συγκριτικά με τις αντίστοιχες αμοιβές στις χώρες προέλευσης των μεταναστών (Fakiolas & King, 1996).

Από τις αρχές της δεκαετίας του 2000 οι προαναφερόμενες χώρες άρχισαν να εμφανίζουν σημάδια πολιτικής σταθερότητας, ενώ η ένταξη της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας το 2007 στην ΕΕ ανέστειλε κάπως την μεταναστευτική κίνηση. Στη συνέχεια, από το 2011 και μετά σημειώθηκαν μεγάλα προσφυγικά κύματα από την εμπόλεμη Συρία και τη Μέση Ανατολή προς τις δυτικές κοινωνίες της Ευρώπης. Τα μεταναστευτικά και προσφυγικά κύματα έφεραν στην επιφάνεια πολλά προβλήματα που σχετίζονται με την εθνική ταυτότητα, την αποδοχή της ετερότητας και του διαφορετικού, την πολυπολιτισμικότητα, την ισοτιμία και την αλληλεγγύη (Βαρουξή, 2008).

Γενικότερα, θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς, ότι η μετανάστευση ως φαινόμενο παγκόσμιο και σύγχρονο αποτελεί ένα πεδίο προκλήσεων για τις χώρες υποδοχής, ευκαιριών και αξιοποιήσεων στους τομείς της οικονομίας και του πολιτισμού, χωρίς ωστόσο να απουσιάζουν τα προβλήματα που ανακύπτουν τόσο σε κοινωνικό, όσο και οικονομικό επίπεδο (Γεώργιας, 2008). Πολύ συχνά, η μετανάστευση προκαλεί αρνητικές διαθέσεις και στάσεις έναντι των μεταναστών που εισέρχονται σε μια χώρα υποδοχής, ενώ άλλες φορές προκαλούνται έντονες αντιπαραθέσεις μεταξύ γηγενών και μεταναστών, στη βάση της κοινωνικής ιεραρχίας και κυριαρχίας, οι οποίες άλλοτε παραμένουν στο επίπεδο της θεωρητικής αντιπάθειας και άλλοτε προχωρούν στο επίπεδο της σωματικής βίας. Στο πλαίσιο αυτό, έρχονται εύκολα στην επιφάνεια οι πολιτισμικές διαφορές όταν παράλληλα επιχειρείται να αφομοιωθεί η πολιτισμική και εθνική ταυτότητα των γηγενών από τους μετανάστες (Smith & Bond, 2011). Με αυτή την έννοια, οι χώρες της Ευρώπης, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας, έρχονται αντιμέτωπες με ένα θέμα εξαιρετικά πολύπλοκο που απαιτεί οργάνωση και στρατηγικές για την ομαλή προσαρμογή των μεταναστών στη χώρα υποδοχής, προκειμένου οι αρνητικές συνέπειες του φαινομένου να είναι όσο το δυνατόν λιγότερες (Καβουνίδη, 2007).

Στη βάση αυτών των προβλημάτων, ο ρόλος του κράτους υποδοχής πρέπει να είναι αποτελεσματικός στη διατήρηση των ισορροπιών μεταξύ του γηγενούς πληθυσμού και των μεταναστών, ώστε οι σχέσεις μεταξύ τους να είναι όσο το δυνατόν καλύτερες. Ωστόσο πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι κάθε κρατικός μηχανισμός είναι σε πολύ μεγάλο ποσοστό εθνοκεντρικός, με την έννοια ότι η διατήρηση της εθνικής ταυτότητας είναι ζήτημα πρωτεύον και έτσι, αν η διαχείριση του μεταναστευτικού ρεύματος δεν γίνει συντονισμένα, οργανωμένα και αποτελεσματικά, η εικόνα του ξένου θα λαμβάνει πάντα μια αρνητική χροιά και θα καλλιεργούνται πάντα προκαταλήψεις και στερεότυπα (Καβουνίδη, 2007).

Σκοπός και σημαντικότητα της έρευνας

Στο πλαίσιο όλων των ανωτέρω, σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσει την εικόνα του μετανάστη στην ελληνική κοινωνία μέσα από τη διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων της τοπικής κοινωνίας της Κορίνθου, αναφορικά με τη λειτουργία του κέντρου κράτησης παράτυπων μεταναστών που βρίσκεται στην πόλη της Κορίνθου.

Οι ανθρωπιστικές-κοινωνικές επιστήμες δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στις αντιλήψεις για τους μετανάστες διότι από αυτό μπορεί να γίνουν διακριτές οι υπάρχουσες ρατσιστικές ή μη αντιλήψεις μιας κλειστής κοινότητας όπως αυτή της Κορίνθου. Πρακτικά αυτό το εύρημα μπορεί να φανεί αρκετά χρήσιμο στο να φανερώσει κατά πόσο είναι αναγκαία η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας σε σχέση με τους μετανάστες και κατ' επέκταση τη λειτουργία του κέντρου κράτησης μεταναστών. Επίσης, ξεχωριστή σημασία ενέχουν και οι εν γένει αντιλήψεις της τοπικής κοινωνίας όσον αφορά στο κέντρο κράτησης της περιοχής. Η δημιουργία του κέντρου κράτησης μεταναστών της Κορίνθου απασχόλησε έντονα τους κατοίκους της περιοχής, καθώς το κέντρο κράτησης βρίσκεται εντός κατοικημένης περιοχής, δίπλα σε σχολικά συγκροτήματα και κοντά στη γραμμή του προαστιακού. Συνεπώς, η επίκαιρη αυτή έρευνα θα εμβαθύνει στο θέμα της μετανάστευσης, δίνοντας έμφαση στις στερεοτυπικές και μη αντιλήψεις, οι οποίες διαχρονικά απασχολούν παγκόσμια τις κοινωνικές επιστήμες.

Ερευνητικά ερωτήματα

Για τη διερεύνηση του σκοπού της μελέτης, τα ερευνητικά ερωτήματα στα οποία καλείται να απαντήσει η έρευνα είναι τα εξής:

- (α) Ποιες είναι οι απόψεις των κατοίκων της Κορίνθου για τους μετανάστες και τα κέντρα κράτησης μεταναστών;
- (β) Ποιοι είναι οι παράγοντες που συμβάλλουν στη διαμόρφωση των αντιλήψεων για τους μετανάστες από την τοπική κοινωνία;
- (γ) Σε ποιο βαθμό η τοπική κοινωνία διέπεται από στερεοτυπικές αντιλήψεις για τους μετανάστες;
- (δ) Ποιες είναι οι στάσεις της τοπικής κοινωνίας απέναντι στην ύπαρξη και τη λειτουργία του κέντρου κράτησης μεταναστών στην περιοχή τους;
- (ε) Πώς σχετίζονται οι απόψεις των κατοίκων με τα δημογραφικά τους στοιχεία;

Μεθοδολογία της έρευνας

Για την επίτευξη των στόχων της παρούσας μελέτης χρησιμοποιήθηκε η πρωτογενής έρευνα. Η πρωτογενής έρευνα μπορεί να πραγματοποιηθεί με δύο τρόπους: την ποσοτική ή την ποιοτική μέθοδο. Η ποιοτική έρευνα αποτελεί μία διαδεδομένη μορφή έρευνας και συνήθως χρησιμοποιείται όταν ο ερευνητής επιθυμεί τη συλλογή των κατάλληλων δεδομένων τα οποία θα δώσουν την δυνατότητα διερεύνησης κάποιου φαινομένου σε βάθος (Creswell, 2011). Μερικές από τις πιο βασικές μεθόδους άντλησης ποιοτικού υλικού και διεξαγωγής ποιοτικής κοινωνικής έρευνας είναι η παρατήρηση, η συμμετοχική παρατήρηση, η έρευνα δράσης/έρευνα συμμετοχικής δράσης, η συνέντευξη έρευνας, η μέθοδος των focus groups, η ανάλυση περιεχομένου, η ιστορική-συγκριτική ανάλυση, η βιογραφική μέθοδος, η μελέτη περίπτωσης (case study) και η αρχειακή έρευνα (Ιωσηφίδης, 2003).

Αντιθέτως, η ποσοτική έρευνα επικεντρώνεται στη συλλογή αριθμητικών στοιχείων και τη γενίκευση των αποτελεσμάτων στον ευρύτερο πληθυσμό που έχει τα ίδια χαρακτηριστικά με το δείγμα της έρευνας (Sibanda, 2009). Η μέθοδος αυτή επιτρέπει την στατιστική ανάλυση και την αριθμητική παρουσίαση των απόψεων των συμμετεχόντων, μέσα από την ποσοτικοποίησή τους, παρέχοντας μία πιο συγκεκριμένη και αντικειμενική εικόνα των απόψεων αυτών, σε σχέση με την ποιοτική έρευνα (Muijs, 2004).

Η Παπαγεωργίου (2014, σελ. 2) υποστηρίζει πως «σκοπός της ποσοτικής ανάλυσης είναι να ανακαλύψει τις αιτίες της αλλαγής των κοινωνικών φαινομένων μέσω αντικειμενικής μέτρησης και αριθμητικής ανάλυσης». Σύμφωνα με τον Creswell (2011, σελ. 66) «Η ποσοτική έρευνα είναι ένα είδος εκπαιδευτικής έρευνας στην οποία ο ερευνητής αποφασίζει τί θα μελετήσει. Θέτει συγκεκριμένα ερωτήματα μικρού εύρους. Συγκεντρώνει από τους συμμετέχοντες δεδομένα που μπορούν να εκφραστούν ποσοτικά. Αναλύει τους αριθμούς χρησιμοποιώντας τη στατιστική. Διεξάγει την έρευνα με αμερόληπτο και αντικειμενικό τρόπο».

Επιπλέον η ποσοτική έρευνα προσφέρει ένα υψηλό επίπεδο αμεροληψίας του ερευνητή και κατά συνέπεια ένα υψηλό επίπεδο αντικειμενικότητας και αξιοπιστίας, συγκριτικά με την ποιοτική έρευνα (Johnson & Christensen, 2008). Υποστηρίζεται πως, «η ποσοτική έρευνα εκθέτει τα θετικιστικά της στοιχεία στην αναγκαιότητα μέτρησης και εμπειρικής υπόστασης των θεωρητικών εννοιών, στη σημασία ανεύρεσης αιτιωδών συνδέσεων των μεταβλητών, καθώς και στην έμφαση στις εμπειρικές γενικεύσεις και συνεπώς στις κανονικότητες των κοινωνικών φαινομένων» (Κυριαζή, 2009, σελ. 49).

Για την εκπόνηση της εργασίας χρησιμοποιείται η μέθοδος της ποσοτικής κοινωνικής έρευνας για όλους τους παραπάνω λόγους (αντικειμενικότητα, αξιοπιστία, αμεροληψία, αιτιώδεις συνδέσεις των μεταβλητών). Οι απόψεις των συμμετεχόντων στην έρευνα διερευνήθηκαν μέσα από προσωπικές ημι-δομημένες συνεντεύξεις (face to face interview) και την συμπλήρωση ερωτηματολογίου. Η συγκεκριμένη τεχνική προσφέρει στον ερευνητή έναν ευέλικτο τρόπο προκειμένου να πάρει απαντήσεις σε όλα τα συγκεκριμένα θέματα, χωρίς την ύπαρξη κενών απαντήσεων ή κενών ερωτηματολογίων. Επίσης, παρέχει τη δυνατότητα να δώσει απαραίτητες επεξηγήσεις στους ερωτώμενους, όπου χρειάζεται, σχετικά με το νοηματικό περιεχόμενο των ερωτήσεων (Oppenheim, 1992).

Ο χαρακτήρας των ερευνητικών ερωτημάτων που τέθηκαν απαιτούν περιγραφική τάσεων και εξήγηση σχέσεων μεταξύ των μεταβλητών. Τόσο η δήλωση σκοπού όσο και τα ερευνητικά ερωτήματα είναι συγκεκριμένα και περιορισμένα, αναζητώντας μετρήσιμα, παρατηρήσιμα δεδομένα πάνω στις μεταβλητές τα οποία θα συγκεντρωθούν με προκαθορισμένες ερωτήσεις και απαντήσεις μέσω ερωτηματολογίου και θα μελετηθούν με στατιστικές διαδικασίες, ώστε να εξασφαλιστεί αντικειμενικότητα και αμεροληψία (Creswell, 2011), δηλαδή μέθοδοι

και διαδικασίες που μπορούν να γίνουν αντιληπτές και προσβάσιμες σε άλλες ομάδες ώστε να εκτιμηθούν τόσο η εφαρμογή όσο και το γενικότερο ερευνητικό σχέδιο (Robson, 2011). Η χρήση της συγκεκριμένης μεθόδου είναι ένας βολικός, διαχειριστικός τρόπος να συγκεντρώσουμε οικονομικά και γρήγορα τα δεδομένα καθώς επίσης και να «πείσουμε» τους κατοίκους να επενδύσουν προσωπικά στη μελέτη και συμπλήρωση του εργαλείου. Η προστασία της ανωνυμίας, η απουσία προκατάληψης για τις απαντήσεις των συμμετεχόντων, η παροχή των αναγκαίων οδηγιών πριν τη διανομή αλλά και η δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης και ασφάλειας συνηγορούν προς την επιλεγείσα προσέγγιση.

Πεδίο της έρευνας αποτελεί η πόλη της Κορίνθου στην οποία λειτουργεί από το 2013 Προαναχωρησιακό Κέντρο Κράτησης Αλλοδαπών (ΠΡΟΚΕΚΑ). Η Κόρινθος αποτελεί την πρωτεύουσα του Νομού Κορινθίας και την έδρα του ομώνυμου Δήμου, ενώ σύμφωνα με την απογραφή του 2011 είναι η τρίτη μεγαλύτερη πόλη της Περιφέρειας Πελοποννήσου με 30.177 κατοίκους.

Δομή της εργασίας

Η εργασία αποτελείται από δύο μέρη: (α) το θεωρητικό και (β) το ερευνητικό. Στο πρώτο κεφάλαιο του πρώτου μέρους παρουσιάζεται το φαινόμενο της μετανάστευσης και της παράτυπης μετανάστευσης. Πιο συγκεκριμένα, γίνεται εννοιολογικός προσδιορισμός της μετανάστευσης, παρουσίαση των χαρακτηριστικών της γνωρισμάτων, της αιτιολογίας και των επιπτώσεων αυτής. Στη συνέχεια διερευνάται η παράτυπη μετανάστευση και μελετάται το συγκεκριμένο φαινόμενο στην Ελλάδα.

Το δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζει τη μεταναστευτική πολιτική στην Ευρώπη και στην Ελλάδα, για την αντιμετώπιση της μετανάστευσης και της παράτυπης μετανάστευσης. Επίσης παραθέτονται οι πρακτικές αντιμετώπισης του μεταναστευτικού φαινομένου στη χώρα μας, με αναφορά στην ελληνική μεταναστευτική νομοθεσία και στις συμφωνίες που έχουν υπογραφεί για το μεταναστευτικό, καθώς και πληροφορίες για τα προαναχωρησιακά κέντρα κράτησης μεταναστών. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι στάσεις και οι αντιλήψεις απέναντι στους μετανάστες, τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις γύρω από αυτούς με βάση ευρήματα από διάφορες μελέτες και έρευνες.

Το ερευνητικό μέρος της εργασίας αποτελείται από τρία κεφάλαια, εκ των οποίων στο πρώτο παρατίθεται το υλικό και το μεθοδολογικό πλαίσιο για την υλοποίηση της έρευνας και στο δεύτερο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας, σύμφωνα με τα ερευνητικά ερωτήματα. Στο τελευταίο κεφάλαιο, παρουσιάζεται η συζήτηση μέσα από την ανάλυση των αποτελεσμάτων και τις ερμηνευτικές παρατηρήσεις, ενώ ακολουθούν τα συμπεράσματα που προέκυψαν τόσο από το θεωρητικό όσο και από το ερευνητικό μέρος.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΤΥΠΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

1.1 Εννοιολογική προσέγγιση της μετανάστευσης

Η *μετανάστευση* (migration) αποτελεί ένα φαινόμενο κοινωνικό, διαχρονικό, διεθνικό, πολύπλοκο και πολυδιάστατο που συνδέεται με οικονομικές, κοινωνικές, δημογραφικές, πολιτικές θεσμικές, πολιτισμικές και ψυχολογικές αλλαγές, το οποίο επηρεάζει και επηρεάζεται ταυτόχρονα από τρεις βασικούς παράγοντες: τη χώρα προέλευσης, τη χώρα υποδοχής και τους ίδιους τους μετανάστες.

Δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός για τη «μετανάστευση». Κατά καιρούς έχουν διατυπωθεί διάφοροι ορισμοί βάσει των εκάστοτε ιδεολογικών, πολιτικών, κοινωνικών αλλά και οικονομικών κρατουσών συνθηκών. Σύμφωνα με την Επιτροπή Ελευθεριών και Δικαιωμάτων Πολιτών, Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, η μετανάστευση ορίζεται ως μια πολύπλοκη διαδικασία, στην οποία επενεργούν διάφοροι κοινωνικοί παράγοντες που αναφέρονται: (α) στα ίδια τα μετακινούμενα άτομα, στον τρόπο συμπεριφοράς και τον κοινωνικό τους περίγυρο, (β) στις διάφορες ομάδες στις οποίες ανήκαν ή ανήκουν ή αισθάνονται ότι ανήκουν οι μετακινούμενοι και στις ομάδες τις οποίες βρίσκουν στις χώρες υποδοχής και συναλλάσσονται μαζί τους, (γ) στην οικονομία και στην κοινωνία της χώρας υποδοχής και (δ) στις κοινωνικές και οικονομικές δομές της κοινωνίας προέλευσης (Εμκε-Πουλοπούλου, 1986).

Βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα του φαινομένου της μετανάστευσης αποτελεί η εν γένει γεωγραφική κινητικότητα των ατόμων, και όχι απαραίτητα η κινητικότητα της εργατικής δύναμης, αφού στον μεταναστευτικό πληθυσμό συμπεριλαμβάνονται ηλικιωμένοι, γυναίκες και παιδιά, οι οποίοι ακολουθούν το μετακινούμενο άτομο χωρίς να έχουν απώτερο σκοπό την εργασία (Εμκε-Πουλοπούλου, 2007). Η μετανάστευση διακρίνεται σε διάφορα είδη, με κριτήρια που προσδιορίζουν την εργασιακή, εισοδηματική, ασφαλιστική, συνταξιοδοτική κατάσταση των μεταναστών και τη θέση τους στην οικονομία και στην κοινωνία της χώρας υποδοχής (Κοιλιάρη, 1997).

Σύμφωνα με το Δημογραφικό Λεξικό της Διεθνούς Ενώσεως για την Επιστημονική Μελέτη του Πληθυσμού, η εξωτερική/διεθνής μετανάστευση, η μετανάστευση δηλαδή ατόμων από τη χώρα διαμονής τους προς το εξωτερικό, κατατάσσεται σε δύο κατηγορίες: (α) την αποδημία ή εκροή μεταναστών ή μετανάστευση από τη χώρα προέλευσης (emigration) η οποία σημαίνει την έξοδο ατόμων ή ομάδων από τη χώρα τους και (β) την εισροή ή είσοδο μεταναστών ή μετανάστευση προς τη χώρα υποδοχής (immigration)¹ η οποία σημαίνει άφιξη ατόμων ή ομάδων από την αλλοδαπή για εγκατάσταση σε μια χώρα υποδοχής. Το φαινόμενο αυτό αποκαλείται *εισροή* ή *είσοδος* μεταναστών όταν αφορά αλλοδαπούς, *παλιννόστηση* όταν είναι υπήκοοι της χώρας ή ομογενείς που εκούσια επιστρέφουν στην χώρα καταγωγής τους και *επαναπατρισμός* όταν η μετακίνηση οργανώνεται από τη δημόσια εξουσία (IUSSP, 1981). Με τον όρο *χώρα συνήθους διαμονής* εννοείται η χώρα εκείνη στην οποία ζει ένα άτομο, εκεί δηλαδή που έχει τη μόνιμη κατοικία του. Σίγουρα πολλοί άνθρωποι ταξιδεύουν με σκοπό τη διασκέδαση, τις διακοπές, την επίσκεψη σε φίλους και συγγενείς που μένουν σε άλλες χώρες, ακόμη και για ιατρικούς ή θρησκευτικούς και πολιτισμικούς λόγους. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι αλλάζουν την κατοικία τους.

Οι δυσκολίες που συναντώνται στον προσδιορισμό του όρου της μετανάστευσης, ενέχουν επιπτώσεις και στον εννοιολογικό προσδιορισμό των όρων «αλλοδαπός» και «μετανάστης», οι οποίοι πολλές φορές δεν συμπίπτουν εννοιολογικά με αποτέλεσμα τη δημιουργία προβλημάτων στην ερμηνεία και κατανόηση του φαινομένου. Για παράδειγμα, κάποιος μπορεί να είναι μετανάστης αλλά να μην είναι αλλοδαπός (π.χ. παλιννοστούντες) ή να είναι αλλοδαπός αλλά να μην είναι μετανάστης (π.χ. παιδιά μεταναστών που είναι γεννημένα στη χώρα υποδοχής αλλά δεν έχουν αποκτήσει την αντίστοιχη ιθαγένεια) (Μπάγκαβος & Παπαδοπούλου, 2003).. Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, αλλοδαπός είναι το φυσικό πρόσωπο που δεν έχει την ελληνική ιθαγένεια ή δεν έχει γενικότερα ιθαγένεια (ανιθαγενής), ενώ ημεδαπός (ή γηγενής) είναι όποιος κατέχει την ελληνική ιθαγένεια, δηλαδή ο Έλληνας πολίτης που μένει μόνιμα στην Ελλάδα (Παπασιώπη-Πασιά, 2004).

¹ Οι δύο όροι immigration και migration είναι συνώνυμοι σε πολλές μελέτες.

1.2 Μορφές και είδη μετανάστευσης

Το παγκόσμιο φαινόμενο της μετανάστευσης, μπορεί να διακριθεί σε ορισμένες κατηγορίες με βάση διάφορα κριτήρια. Αυτά συνοψίζονται στο νομικό καθεστώς, το χρόνο παραμονής στη χώρα υποδοχής, την απόφαση μετανάστευσης, το μέγεθος/πληθυσμικότητα, την απασχόληση και την ειδίκευση των μεταναστών, καθώς και τον σκοπό της μετανάστευσης.

Με κριτήριο το νομικό καθεστώς, διακρίνονται τρεις γενικές κατηγορίες αλλοδαπών:

- (α) *Ομογενείς και αλλογενείς*: Με τον όρο *ομογενείς* νοούνται όσοι έχουν κοινό γένος, ίδια φυλή, ίδια εθνότητα. Οι ομογενείς της Ελλάδας συνδέονται με τη χώρα έχοντας κοινή γλώσσα και θρησκεία, κοινές παραδόσεις και ελληνική συνείδηση. Σύμφωνα με τον ελληνικό νόμο είναι πολλές οι περιπτώσεις που οι ομογενείς εξισώνονται νομικά με τους ημεδαπούς. Με τον όρο *αλλογενείς* νοούνται οι μετανάστες και πρόσφυγες που έρχονται από διαφορετικά κράτη και ανήκουν σε άλλο γένος, σε άλλη φυλή, με διαφορετικά/ξένα ήθη και έθιμα (Γαβρόγλου, 2001; Μπάγκαβος & Παπαδοπούλου, 2003; Παπασιώπη-Πασιά, 2004).
- (β) *Πρόσφυγες και μετανάστες*: Μολονότι συνιστούν νομικά και πολιτικά διαφοροποιημένες ομάδες, σε κοινωνικό επίπεδο αντιμετωπίζονται ως μία ομάδα και αντιμετωπίζουν τα ίδια κοινωνικά προβλήματα ένταξης στην κοινωνία υποδοχής (Μπάγκαβος & Παπαδοπούλου, 2003). Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) διευκρινίζει αναλυτικά ποιος χαρακτηρίζεται ως πρόσφυγας και ποιος όχι. Σύμφωνα με το άρθρο 1 της Σύμβασης της Γενεύης της 28ης Ιουλίου 1951 «Περί νομικής καταστάσεως των προσφύγων»: «*Πρόσφυγας θεωρείται το πρόσωπο που λόγω δικαιολογημένου φόβου δίωξης για λόγους φυλετικής προέλευσης, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ορισμένη κοινωνική ομάδα ή πολιτικών πεποιθήσεων βρίσκεται έξω από τη χώρα της ιθαγένειάς του και δεν μπορεί ή εξ αιτίας αυτού του φόβου δεν επιθυμεί να απολαμβάνει της προστασίας της χώρας αυτής. Μετανάστης είναι το πρόσωπο που εγκαταλείπει οικειοθελώς τη χώρα του με σκοπό να εγκατασταθεί αλλού. Μπορεί να ωθείται από την επιθυμία για αλλαγή ή για περιπέτεια ή για προσωπικούς λόγους*» (Εμκε-Πουλοπούλου, 1990). Η διάκριση ανάμεσα στους πολιτικούς πρόσφυγες και στους οικονομικούς μετανάστες είναι δύσκολη, διότι κάποιος μπορεί να προφασιστεί οικονομικούς

λόγους, αλλά παράλληλα να υπάρχουν φυλετικοί, θρησκευτικοί ή πολιτικοί λόγοι για την μετακίνησή του. Επιπλέον, η οικονομική πίεση στη χώρα προέλευσης θεωρείται καταπίεση και στέρηση βασικών πολιτικών δικαιωμάτων με την έννοια ότι περιορίζει την ελευθερία και την αξιοπρέπεια του ατόμου. Ωστόσο όταν κάποιος εγκαταλείπει τη χώρα του για καθαρά οικονομικούς λόγους, τότε θεωρείται οικονομικός μετανάστης και όχι πρόσφυγας (ΟΗΕ, 1993). Αυτή η διάκριση μεταξύ οικονομικού μετανάστη και πρόσφυγα είναι ιδιαίτερα σημαντική διότι ενυπάρχουν διαφορετικοί νόμοι για κάθε περίπτωση. Για παράδειγμα, εάν κάποιος πρόσφυγας συλληφθεί για παράνομη είσοδο στη χώρα δεν έχει ποινικές κυρώσεις (άρθρο 31, παρ. 1 της Σύμβασης). Επίσης υπάρχει ειδική πρόνοια για τη μη απέλαση του πρόσφυγα, η οποία ονομάζεται *αρχή της μη επαναπροώθησης* (non refoulement) (παρά μόνο κατ' εξαίρεση) (άρθρο 28, Ν.1975/1991). Γενικά μια ευρωπαϊκή χώρα δεν απελαύνει έναν πρόσφυγα όταν αντιμετωπίζει τον κίνδυνο της (κατά)δίωξης πίσω στην πατρίδα του (Γεωργούλας, 2001). Βέβαια όταν μιλάει κανείς για «καταδίωξη» πρέπει να αναφέρεται όχι μόνο στα άτομα που εκδιώκονται λόγω των πολιτικών τους φρονημάτων ή των θρησκευτικών τους πεποιθήσεων, αλλά και στα άτομα που ζουν στην ανέχεια, η οποία λόγω φυσικών καταστροφών γίνεται ολοένα και μεγαλύτερη (United Nations, 1982). Από το 2015 και μετά, σημειώνεται σε ολόκληρη την Ευρώπη προσφυγικό κύμα ανθρώπων που εγκαταλείπουν τις εστίες τους λόγω πολεμικών συγκρούσεων στη Συρία. Είναι χαρακτηριστικό ότι σύμφωνα με τους υπολογισμούς της Ύπατης Αρμοστείας για τους πρόσφυγες, κατά τη διάρκεια του 2015 ο αριθμός των μεταναστευτικών ροών έφτασε τους 856.723, για το 2016 τους 173.450, για το 2017 τους 29.718, ενώ για το 2018 μέχρι της 30-9-2018 ο αριθμός αυτός είχε ανέλθει στις 23.419. Από νομικής τουλάχιστον απόψεως γίνονται μεγάλες προσπάθειες διάκρισης των δύο γενικών κατηγοριών μετανάστες-πρόσφυγες και μη καταπάτησης του θεσμού του ασύλου. Οι μετανάστες έχουν τη δυνατότητα επιστροφής στην πατρίδα τους όποτε το θελήσουν, σε αντίθεση με τους πρόσφυγες. Ωστόσο στην πράξη, είναι εξαιρετικά δύσκολη η διάκριση ανάμεσα σε μετανάστη και πρόσφυγα (Portevin & Rodier, 2016).

(γ) *Νόμιμοι μετανάστες και μετανάστες στερούμενοι των απαιτούμενων νομιμοποιητικών εγγράφων* (undocumented unauthorized) ή «αντικανονικοί» (irregular) ή «παράνομοι» (illegal). Νομικά οι μετανάστες που προέρχονται τόσο από τα μέλη-κράτη της ΕΕ, όσο και από τρίτες ανεπτυγμένες χώρες και έχουν καταγραφεί, αποτελούν την προνομιούχα τάξη των μεταναστών, διότι είναι θεσμικά κατοχυρωμένοι, έχουν ασφάλεια διαμονής, ευκαιρίες απασχόλησης, πρόσβαση στην εκπαίδευση και στην κοινωνική πρόνοια, έχουν κατοικία, και γενικά είναι κοινωνικά και νομικά αποδεκτοί (Πετρινώτη, 1993). «Μη κανονικός» μετανάστης θεωρείται το άτομο που μπαίνει μέσα σε μια χώρα για να εργαστεί χωρίς προηγούμενη έγκριση, άτομα που ήρθαν ως τουρίστες και παρέμειναν στη χώρα αναζητώντας εργασία, ξένοι σπουδαστές που παρέμειναν στη χώρα μετά τη λήξη της βίζας, εργάτες που έμειναν χωρίς δουλειά γιατί τα συμβόλαια τους λύθηκαν και πρόσφυγες που ζήτησαν άσυλο αλλά τελικά δεν πήραν. Οι «μη κανονικοί» μετανάστες διακρίνονται επίσης σε αποδεκτούς και μη αποδεκτούς. Αποδεκτοί θεωρούνται οι οικονομικώς χρήσιμοι, ενώ μη αποδεκτοί οι οικονομικά μη χρήσιμοι ή επικίνδυνοι (Γαβρόγλου, 2001).

Με κριτήριο το χρόνο παραμονής των μεταναστών στη χώρα υποδοχής, η μετανάστευση διακρίνεται σε *μόνιμη, προσωρινή (μακράς-μικρής διάρκειας), εποχική, κυκλική και ατελής μετανάστευση*. Μετανάστες *μακράς διάρκειας* ορίζονται από τον ΟΗΕ τα άτομα που, πηγαίνουν σε άλλη χώρα για περισσότερο από έναν χρόνο, ώστε να εγκαθίστανται μόνιμα στη χώρα υποδοχής. Σύμφωνα με την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, *μακροχρόνιοι μετανάστες* θεωρούνται όσοι αλλοδαποί έχουν διαμείνει νόμιμα και για μια περίοδο τουλάχιστον 5 συναπτόν ετών και μέχρι 10 έτη σε μια χώρα-μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης (οι σπουδαστές αποτελούν εξαίρεση), όσοι αλλοδαποί νόμιμα τους επιτράπηκε να διαμείνουν στο παραπάνω κράτος μόνιμα ή για μια περίοδο τουλάχιστον 5 ετών ή μέλη της οικογένειας αλλοδαπών, των οποίων η διαμονή έχει επιτραπεί για μια ανώτατη περίοδο 5 ετών για λόγους οικογενειακής συνένωσης. Μετανάστες *μικρής διάρκειας* θεωρούνται όσοι αλλοδαποί φεύγουν από τη χώρα τους και εγκαθίστανται σε άλλη χώρα για μία περίοδο τουλάχιστον 3 μηνών, αλλά μικρότερη του ενός έτους. Εξαιρούνται όσοι πηγαίνουν σε αυτή τη χώρα για τουρισμό, επισκέψεις φίλων ή οικογένειας, δουλειές, καθώς και ιατρικούς ή θρησκευτικούς λόγους (United Nations, 1998).

Με τις έννοιες *προσωρινοί* και *εποχικοί* μετανάστες δηλώνεται η χρονικά περιορισμένη μετανάστευση, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση των εποχικών ξένων εργατών σε μια χώρα ή της προσωρινής μετανάστευσης. Η προσωρινή μετανάστευση μπορεί να είναι και μακρόχρονη, όταν οι μετανάστες επιθυμούν μετά από ένα ορισμένο χρονικό διάστημα να γυρίσουν στην πατρίδα τους. Επίσης προσωρινή μετανάστευση λογίζεται και όταν μετανάστες από μη ανεπτυγμένες χώρες, μετά από μια σύντομη παραμονή και εργασία σε μία χώρα π.χ. στην Ελλάδα, πηγαίνουν σε μία άλλη χώρα της Δύσης για μονιμότερη εγκατάσταση, δηλαδή εγκαθίστανται διαδοχικά σε δυο χώρες υποδοχής. Στην Ελλάδα υπάρχουν μετανάστες εποχικοί, συνήθως χωρίς άδεια εργασίας, προσωρινοί που μένουν ένα χρονικό διάστημα και μετά επιστρέφουν πίσω στις χώρες τους και μόνιμοι που έρχονται με σκοπό τη μόνιμη εγκατάσταση. Τόσο οι προσωρινοί, όσο και οι μόνιμοι φέρνουν πολλές φορές μαζί και τις οικογένειες τους (Δρεττάκης, 1994; Λινάρδος-Ρυλμόν, 1994).

Με την έννοια της *κυκλικής μετανάστευσης* νοείται η κατ' επανάληψη διακίνηση ενός εργαζομένου ή μιας οικογένειας μεταξύ της χώρας υποδοχής και της χώρας προέλευσης, σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους. Αυτή η μορφή μετανάστευσης, είναι δύσκολο να αποτυπωθεί στατιστικά, χαρακτηρίζεται από μικρή χρονική διάρκεια, είναι συνήθως ατομική και όχι οικογενειακή υπόθεση, οργανώνεται ατομικά ή μέσω πρακτορείων, μπορεί να είναι κανονική ή μη. Η κυκλική μετανάστευση γενικά είναι οικονομικά ωφέλιμη, τόσο για την χώρα υποδοχής, όσο και τη χώρα προέλευσης, διότι οι κυκλικοί μετανάστες στέλνουν σημαντικά χρηματικά ποσά στις χώρες αυτές (Hugo, 2003; Νίκας, 2006). Γίνεται πιο εύκολη όταν η χώρα υποδοχής και η χώρα προέλευσης γεωγραφικά βρίσκονται κοντά ή μια στην άλλη (EMN, 2010).

Η *ατελής μετανάστευση* (incomplete migration) σχετίζεται με άτομα που μεταναστεύουν περιστασιακά και εργάζονται για κάποιο χρονικό διάστημα ώστε να συντηρήσουν την οικογένειά τους πίσω στην πατρίδα. Στην Ευρώπη, η ατελής μετανάστευση έχει να κάνει με άτομα που προέρχονται από χώρες κυρίως της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, τα οποία έρχονται στα κράτη-μέλη της ΕΕ χωρίς χαρτιά και εργάζονται για μερικούς μήνες κυρίως σε οικοδομικές εργασίες ή αγροτικές καλλιέργειες (Εμκε-Πουλοπούλου, 2007).

Με κριτήριο την απόφαση για μετανάστευση, η μετανάστευση οριοθετείται σε *εκούσια* ή *αυτόβουλη* (voluntary) και *ακούσια* ή *αναγκαστική* (forced). *Εκούσιοι* νοούνται τα άτομα τα οποία μετακινούνται στο εξωτερικό για εργασία, σπουδές, συνένωση οικογένειας, ή άλλους προσωπικούς λόγους. Οι *εκούσιοι* μετανάστες μπορεί να επιθυμούν τη φυγή από τη χώρα τους για λόγους προσωπικούς. Στη Δυτική Ευρώπη στις δεκαετίες του 1960-70 οι μετανάστες, οι λεγόμενοι «φιλοξενούμενοι εργάτες», έμεναν μακριά από τις οικογένειες τους αφού δεν επιτρεπόταν σε αυτές να μετακομίσουν στη χώρα υποδοχής του *φιλοξενούμενου εργάτη*. Αργότερα όμως οι χώρες υποδοχής επέτρεπαν στους νόμιμους μετανάστες να φέρνουν και την οικογένεια ή τους συγγενείς τους κοντά τους. Ωστόσο, ενώ υπάρχουν διατάξεις για την οικογενειακή επανένωση όπως ορίζει το Διεθνές Δίκαιο (Σιταρόπουλος, 2002), αυτές παραβλέπονται στις χώρες αυτές. Επιπλέον τα παιδιά των παλιννοστούντων πολλές φορές δεν έρχονται *εκούσια* στην πατρίδα των γονιών τους, αλλά βιώνουν εξαρτημένη μετανάστευση (Georgas & Papastylianou, 1996).

Οι *αναγκαστικοί* μετανάστες εγκαταλείπουν την πατρίδα τους για να ξεφύγουν από σοβαρά προβλήματα που ταλανίζουν τη χώρα τους και καταστάσεις που θέτουν σε κίνδυνο τη ζωή, την αξιοπρέπεια, την ελευθερία και τον βιοπορισμό τους. Επίσης υπάρχουν και εκείνοι που υποχρεώνονται να μετακινηθούν από διάφορες κυβερνήσεις στα πλαίσια ενεργειών τύπου «εθνικής κάθαρσης». Παρόλα αυτά ο διαχωρισμός *εκούσιων* και *αναγκαστικών* μεταναστών ενδέχεται να είναι δύσκολος, διότι πολλοί *αναγκαστικοί* μετανάστες επιλέγουν μια συγκεκριμένη χώρα υποδοχής, λόγω οικογενειακών και κοινωνικών δεσμών ή οικονομικών ευκαιριών. Επίσης εντοπίζονται και κάποιες άλλες κατηγορίες *αναγκαστικών* μεταναστών: αυτοί που ζητούν άσυλο από μια χώρα, *αλλοδαποί* που μετακινούνται μέσα στη χώρα, (internally displaced persons), αυτοί που γυρίζουν στην πατρίδα τους μετά από πόλεμο ή φυσικές/περιβαλλοντικές καταστροφές, ακόμη και άτομα που έπρεπε να φύγουν από τον τόπο κατοικίας τους λόγω βιομηχανικής ανάπτυξης (Rogge, 1998). Στους *αναγκαστικούς* μετανάστες συγκαταλέγονται τέλος γυναίκες και παιδιά που πέφτουν θύματα trafficking και αναγκάζονται να εργάζονται στην πορνεία (Emke-Poulopoulos, 2001).

Με κριτήριο το μέγεθος/πληθυσμικότητα, η μετανάστευση διακρίνεται σε *ατομική* ή *οικογενειακή*, που συχνά δύναται να εξελιχθεί σε *ομαδική* ή *μαζική*, όταν υπάρχει μεγάλος αριθμός ατόμων κάποιων εθνικοτήτων (Emke-Πουλοπούλου, 2007).

Με κριτήριο την απασχόληση και την ειδίκευση των μεταναστών, η μετανάστευση διακρίνεται σε τρεις κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία είναι η *μετανάστευση εργατών* (Κουλιάρη, 1997). Ο ΟΗΕ ορίζει ότι «μετανάστης εργάτης» είναι αυτός που πρόκειται να ασκήσει, ασκεί ή άσκησε στο παρελθόν μία επαγγελματική δραστηριότητα για την οποία αμείφτηκε σε μια χώρα που δεν είναι πολίτης της. Στη δεύτερη κατηγορία ανήκει η *μετανάστευση ατόμων για δουλειές που δεν απαιτούν ειδίκευση*. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η ζήτηση ανειδίκευτων εργατών ήταν μεγάλη τόσο στην Ευρώπη, όσο και τις ΗΠΑ για τη βιομηχανική ανάπτυξη τους. Στη Νότια Ευρώπη από το τελευταίο τέταρτο του 20ού αιώνα υπήρχε ανάγκη για χαμηλής ειδίκευσης εργαζόμενους στις κατασκευές, στη βιομηχανία ρούχων και τροφίμων, στη γεωργία, στον τουρισμό, στις οικιακές υπηρεσίες, με άλλα λόγια σε εργασίες που οι γηγενείς δεν ήθελαν να αναλάβουν. Έτσι τις ανέλαβαν μετανάστες που πολύ συχνά όμως είχαν και κάποια υποτυπώδη ειδίκευση από τη χώρα τους και δεν ήταν εντελώς ανειδίκευτοι (Sassen, 1998). Στην τρίτη κατηγορία βρίσκεται η *μετανάστευση ατόμων με υψηλή ειδίκευση*. Πρόκειται φυσικά για μια πολύ ελκυστική μορφή μετανάστευσης και επιθυμητή από τις κυβερνήσεις των χωρών υποδοχής. Η μετανάστευση ατόμων με υψηλή ειδίκευση ξεκίνησε τη δεκαετία του 1980, όταν οι ΗΠΑ, ο Καναδάς και η Αυστραλία είχαν ανάγκη την προσέλκυση επιχειρηματιών, επιστημόνων, επαγγελματιών, τεχνικών, αλλά και στελεχών. Πολλές ευρωπαϊκές και ασιατικές χώρες ακολούθησαν το παράδειγμα των ΗΠΑ, του Καναδά και της Αυστραλίας. Μάλιστα τα τελευταία χρόνια παρατηρείται είσοδος ειδικευμένων μεταναστών από την Ινδία σε θέματα ηλεκτρονικών υπολογιστών, ενώ η Βρετανία που έχει έλλειψη ιατρικού προσωπικού «εισάγει» ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό από την Αφρική και την Ασία. Σε αυτή τη διαδικασία μεταφέρονται ειδικευμένοι και εξειδικευμένοι μετανάστες από τις φτωχές στις πλούσιες χώρες, όπως επίσης μεταφέρεται τεχνολογία και παρατηρείται πολιτιστική ανανέωση (innovation) στις περιοχές προέλευσης (Εμκε-Πουλοπούλου, 2007).

Στην περίπτωση που σχετίζεται με τον σκοπό της μετανάστευσης, ανήκουν οι μετανάστες που μεταβαίνουν σε μια χώρα έχοντας θέσει έναν πολύ συγκεκριμένο σκοπό, όπως τις σπουδές ή την εργασία σε συγκεκριμένους κλάδους απασχόλησης ή επαγγέλματα. Διακρίνονται σε: (α) αλλοδαπούς φοιτητές, (β) ναυτεργατικό δυναμικό και (γ) σε μετανάστες υψηλής ειδίκευσης, δηλαδή σε επιστήμονες ή σε μετανάστες που εργάζονται ως μισθωτοί, παρέχοντας διάφορων ειδών υπηρεσίες (Κόντης, 2000).

Τέλος, σε σχέση με το αν τηρούνται κάθε φορά οι απαιτούμενες νόμιμες διατυπώσεις για την είσοδο στη χώρα υποδοχής, η μετανάστευση διακρίνεται σε *νόμιμη* ή *παράτυπη*² (Εμκε-Πουλοπούλου, 2007).

1.3 Αιτιολογία της μετανάστευσης

Οι λόγοι που καθιστούν ελκυστική την έξοδο από μια χώρα και την είσοδο σε μία άλλη ποικίλλουν. Υπάρχουν δηλαδή παράγοντες που ωθούν τους μετανάστες να φύγουν από τη χώρα προέλευσής τους και αντίστοιχα παράγοντες που τους ελκύουν προς τη χώρα προορισμού (Carletto et al., 2006). Αυτοί οι παράγοντες μπορεί να είναι οικονομικοί, πολιτικοί, κοινωνικοί, συνδυασμός των τριών αυτών παραγόντων, περιβαλλοντικοί, πληθυσμιακοί και θρησκευτικοί.

Τα οικονομικά προβλήματα μιας χώρας και η γενικότερη οικονομική κατάστασή της είναι ένας σοβαρότατος λόγος για να αναγκάσει ένα άτομο να εγκαταλείψει τη μόνιμη κατοικία του προς εξεύρεση μιας άλλης σε ένα άγνωστο για εκείνον μέρος. Από οικονομική πλευρά, το επίπεδο της ανεργίας, οι χαμηλοί μισθοί και τα ωράρια εργασίας, μπορεί να αποτελέσουν αιτίες εξόδου από μια χώρα (Klevenmarken, 1993). Το συγκεκριμένο φαινόμενο είναι σύνηθες να παρατηρείται στις αρχές και κατά τη διάρκεια μιας οικονομικής ύφεσης ή αλλιώς οικονομικής κρίσης (financial crisis). Από την άλλη πλευρά, οι λόγοι που μπορεί να προσελκύσουν τους μετανάστες ώστε να επιλέξουν μία συγκεκριμένη χώρα είναι η ζήτηση εργασίας, το υψηλό επίπεδο ευημερίας και οι καλοί μισθοί (Nikas, 1991). Συμπερασματικά λοιπόν, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η μετανάστευση προκαλείται από τη διαφορά ευκαιριών και επιπέδου ανάπτυξης και διαβίωσης.

Στους πολιτικούς παράγοντες της μετανάστευσης συγκαταλέγονται οι διώξεις λόγω φυλής, εθνικότητας, θρησκείας, κοινωνικής τάξης, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, καθώς και η διακριτική μεταχείριση που πολλές φορές ακολουθεί το καθεστώς μίας χώρας σε βάρος μεμονωμένων ατόμων ή και συγκεκριμένης κατηγορίας ενός πληθυσμού. Άτομα ή ομάδες ατόμων εξαναγκάζονται σε μετανάστευση εξαιτίας

² Ο όρος αναφέρεται επίσης ως λαθρομετανάστευση. Στην παρούσα εργασία χρησιμοποιείται ο όρος «παράτυπη μετανάστευση» προκειμένου να υποδηλωθεί ότι ο τρόπος μετανάστευσης είναι «μη κανονικός» ή «χωρίς έγγραφα» και όχι «παράνομος» ή «εγκληματικός». Επίσης ο όρος δεν είναι σαφής νομικά εφόσον «η νομοθεσία όταν θέλει να ορίσει το συγκεκριμένο περιεχόμενο των ποινικών αδικημάτων που σχετίζονται με την μετανάστευση, αποφεύγει την χρήση του» (Χατζηπροκοπίου & Τριανταφυλλίδου, 2013, σελ. 15,32).

θηρσκευτικών διώξεων, καθώς αποτελεί έμφυτο στοιχείο της ανθρώπινης φύσης, η προσπάθεια του ανθρώπου να πείθει όλους όσους διατηρούν διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις ή να καταδιώκει προκειμένου να εξολοθρεύσει όσους δε συμμορφώνονται. Ωστόσο, είναι δυνατόν ταυτόχρονα πολιτικοί και οικονομικοί παράγοντες, να ωθούν τους πολίτες μίας χώρας στη φυγή και τη μετανάστευση.

Οι πολεμικές συρράξεις ή εμφύλιοι πόλεμοι και οι μάχες οι οποίες γίνονται σε μια χώρα ή σε μια περιοχή της συγκεκριμένης χώρας αποτελούν την κύρια αιτία που αναγκάζουν τα άτομα να την εγκαταλείψουν για να επιβιώσουν. Τις περισσότερες φορές οι αποφάσεις αυτές είναι εντελώς βιαστικές και βεβιασμένες. Τα άτομα αναχωρούν βιαστικά έχοντας μαζί τους *«ελάχιστα υπάρχοντα, συνήθως χρήματα και κάποια τιμαλφή, μερικά ελαφρά κειμήλια και λίγο ρουχισμό, εάν βέβαια δεν έχουν ήδη καταστραφεί από ενδεχόμενη έκρηξη ή δεν έχουν λεηλατηθεί»* (Lazaridis, 2000, σελ. 57).

Πέρα όμως από τα αίτια που προαναφέρθηκαν, υπάρχουν και κοινωνικοί παράγοντες που υποκινούν τη μετανάστευση. Στους κοινωνικούς παράγοντες της μετανάστευσης εντάσσονται οικογενειακοί λόγοι, όπως όταν οι γονείς επιθυμούν να ζήσουν κοντά στα παιδιά τους ή τα εγγόνια τους, λόγοι ανεύρεσης συντρόφου και δημιουργίας οικογένειας, κυρίως για τις γυναίκες που θέλουν να ξεφύγουν από το συχνά στενό κοινωνικό και οικογενειακό τους περιβάλλον (Κοντογιάννη και συν., 1990).

Οι περιβαλλοντικές παράγοντες της μετανάστευσης περιλαμβάνουν τη γεωγραφική θέση του τόπου κατοικίας πολλών ατόμων, η οποία δεν ευνοούσε την επιβίωσή τους, οι φυσικές καταστροφές (natural disasters), καθώς και οι κλιματολογικές συνθήκες (Βγενόπουλος, 1998). Όπως και στην περίπτωση των πολέμων έτσι και στην περίπτωση φυσικών καταστροφών, σεισμών, πυρκαγιών, πλημμυρών, τυφώνων, το άτομο αναγκάζεται να εγκαταλείψει τη μόνιμη κατοικία του για να ξεκινήσει τη διαδικασία εξεύρεσης μιας άλλης σε ένα ξένο προς αυτόν μέρος. Αυτό συμβαίνει συνήθως είτε επειδή υπάρχει ολική καταστροφή της περιοχής που την καθιστά μη κατοικήσιμη, είτε επειδή η περιοχή μετά από μια φυσική καταστροφή κατατάσσεται αυτόματα σε επικίνδυνη, για φόβο παρόμοιου φυσικού φαινομένου στο μέλλον. Και πάλι, η διαδικασία αναχώρησης είναι εξαιρετικά σύντομη και η δυνατότητα διατήρησης περιουσιακών στοιχείων είναι είτε εξαιρετικά μικρή είτε μηδαμινή (ΟΗΕ, 2012).

Στα αίτια της μετανάστευσης συγκαταλέγεται επίσης και ο πληθυσμιακός παράγοντας. Πολλές φορές δηλαδή, η έκταση της γης δεν είναι αρκετή για να θρέψει τον πληθυσμό μιας χώρας, με συνέπεια τα άτομα να αναγκάζονται να μεταναστεύσουν προς αναζήτηση νέων πατρίδων (Βγενόπουλος, 1998).

1.4 Συνέπειες της μετανάστευσης

Η μετανάστευση αποτελεί για κάθε σύγχρονη κοινωνία, προέλευσης και υποδοχής, πρόκληση αλλά και δοκιμασία, με συνέπειες που ποικίλουν στην έκταση και στο βαθμό εμφάνισης και μπορούν να είναι είτε θετικές είτε αρνητικές.

Όσον αφορά στις χώρες των μεταναστών, δηλαδή τις χώρες προέλευσης, η αποδημία συμβάλλει στη γενικότερη μείωση του (ενεργού) πληθυσμού της χώρας και συγκεκριμένα της περιοχής από την οποία προέρχονται οι μετανάστες. Παράλληλα παρατηρείται διατάραξη της ισορροπίας μεταξύ των δύο φύλων στις αναπαραγωγικές ηλικίες και μεταβολή της δομής του πληθυσμού στη χώρα και στην περιοχή από όπου προέρχονται οι μετανάστες, όταν η μετανάστευση γίνεται από μεγάλο αριθμό ανθρώπων. Επιπλέον υπεισέρχεται και αλλαγή στη σύνθεση του εργατικού δυναμικού στις χώρες των μεταναστών, ενώ παράλληλα παρατηρείται υπογεννητικότητα στις χώρες αυτές εάν σε μεγάλο αριθμό, άτομα της αναπαραγωγικής ηλικίας ξενιτεύονται. Διεθνείς Οργανισμοί αλλά και ξένοι και έλληνες ερευνητές (Εμκε-Πουλοπούλου, 1990), παρά τις έρευνες που έχουν εκπονήσει, θεωρούν ότι τα στατιστικά στοιχεία που αφορούν στα ανωτέρω μεταναστευτικά ζητήματα είναι ελλιπή και πολλές φορές μη συγκρίσιμα.

Τόσο στη διεθνή βιβλιογραφία (Baldwin, 2004; Massey & Taylor, 2004) όσο και στην ελληνική (Εμκε-Πουλοπούλου, 1986; Glytsos, 1997) διαπιστώνεται ότι βασικοί οικονομικοί παράγοντες της μετανάστευσης εκτός από το εισόδημα είναι οι αποταμιεύσεις και τα μεταναστευτικά εμβάσματα. Σε πολλές χώρες, τα εμβάσματα αποτέλεσαν σημαντική πηγή εισοδήματος για τη χώρα (Baldwin, 2004). Για παράδειγμα στη γειτονική Αλβανία τα εμβάσματα αποτελούν τη σημαντικότερη και μεγαλύτερη πηγή συναλλάγματος, μεγαλύτερη και από τις εξαγωγές και την εισροή ξένου κεφαλαίου, ενώ στην Αίγυπτο ξεπερνούν το μισό της αξίας των εξαγωγών (Massey & Taylor, 2004) Στις βαλκανικές χώρες τα μεταναστευτικά

εμβάσματα υπολογίστηκαν στο 3-15% του ΑΕΠ με επακόλουθη την αύξηση της κατανάλωσης (Εμκε-Πουλοπούλου, 2007).

Η απόκτηση ειδίκευσης είναι άλλη μια συνέπεια της μετανάστευσης. Πολλοί μετανάστες γυρνώντας στην πατρίδα τους έχουν ειδικευτεί σε μια εργασία και φέρνουν μαζί τους γνώση και τεχνογνωσία. Ωστόσο, ορισμένες μελέτες (Εμκε-Πουλοπούλου, 1986) έχουν αποδείξει ότι οι περισσότεροι εργαζόμενοι-μετανάστες στο δευτερογενή τομέα δεν αποκτούν κάποια ειδίκευση, αλλά εξοικείωση και εμπειρία στις βιομηχανικές εργασίες. Η μείωση της φτώχειας και η βελτίωση της οικονομικής κατάστασης του μετανάστη και της οικογένειάς του αποτελούν άλλη μια σημαντική συνέπεια (IOM, 2004). Έχει αποδειχθεί από έρευνες ότι η συμμετοχή του μετανάστη στην παραγωγή της χώρας υποδοχής βραχυπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα θα μετατραπεί σε κατανάλωση στη χώρα προέλευσης (Glytsos, 2002).

Επίσης στο τομέα της οικονομίας ως αποτέλεσμα της μετανάστευσης προκύπτει η αύξηση των εισαγωγών στις χώρες προέλευσης. Μια μελέτη που διεξάχθηκε για τους Έλληνες μετανάστες στη Δυτική Γερμανία καταδεικνύει ότι αυτοί που αποδέχονταν μεταναστευτικά εμβάσματα, αύξησαν, ιδιαίτερα την κατανάλωση σε κάποια αγαθά όπως τα οينوπνευματώδη, ο καπνός, τα διαρκή καταναλωτικά αγαθά, τα είδη ένδυσης και υπόδησης. Άλλες μελέτες (Γλυτσός, 1990) δείχνουν ότι το μεγαλύτερο μέρος του μεταναστευτικού συναλλάγματος ξοδεύεται σε καταναλωτικά αγαθά και ακίνητα ή επενδύεται σε μικροεπιχειρήσεις.

Σε ότι αφορά στις συνέπειες της μετανάστευσης στις χώρες υποδοχής, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η χώρα ενισχύεται με ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό αλλά και με ειδικευμένο, για την εκπαίδευση του οποίου δεν έχει ξοδέψει πόρους. Σύμφωνα με τον Κόντη (1998) συχνά εκφράζεται η άποψη ότι λόγω των χαμηλών μισθών, οι μετανάστες καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας που θα μπορούσαν να καλυφθούν από γηγενείς. Έρευνες όμως αποδεικνύουν ότι οι αλλοδαποί καλύπτουν κυρίως τα κενά των θέσεων εργασίας, αφού ως επί το πλείστον καταλαμβάνουν θέσεις που απορρίπτουν οι ημεδαποί, λόγω άσχημων συνθηκών εργασίας, χαμηλού γοήτρου και χαμηλών μισθών. Επίσης από την απασχόληση των αλλοδαπών αυξάνεται το ΑΕΠ, με αποτέλεσμα την ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Οι μετανάστες όμως εκτός από εργατικό δυναμικό είναι και καταναλωτές (Χλέτσος, 2003), και παρά το γεγονός ότι ένα μέρος του εισοδήματός τους καταλήγει μέσω εμβασμάτων στη χώρα προέλευσης, ένα μέρος

αυτού του εισοδήματος χρησιμοποιείται για την κάλυψη των βασικών βιοτικών αναγκών στη χώρα υποδοχής. Οι αλλοδαποί επίσης πολλές φορές χρησιμοποιούν μεταχειρισμένα καταναλωτικά αγαθά αλλά και απαξιωμένες κατοικίες, πραγματοποιώντας οικονομικές συναλλαγές που δίνουν αξία σε καταναλωτικά αγαθά τα οποία διαφορετικά θα είχαν κλείσει τον οικονομικό τους κύκλο. Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν απόψεις και ανησυχίες για την επίπτωση της μετανάστευσης τους φόρους και στις δημόσιες δαπάνες. Θεωρείται ότι επειδή οι μετανάστες λαμβάνουν κατά μέσο όρο χαμηλούς μισθούς ή δουλεύουν παράτυπα, κατά συνέπεια πληρώνουν χαμηλούς έως μηδενικούς φόρους απολαμβάνοντας όμως δημόσια αγαθά όπως η εκπαίδευση, η υγεία και γενικότερα η κρατική μέριμνα (Κόντης, 1998).

Εκτός από τις οικονομικές επιπτώσεις, υπάρχουν και οι κοινωνικές και πολιτισμικές επιπτώσεις που προέρχονται από την μετανάστευση. Εδώ αρχικά θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι χώρες υποδοχής χωρίζονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες ανάλογα με τον τρόπο που αντιμετωπίζουν την εισδοχή των μεταναστών. Η πρώτη κατηγορία είναι οι χώρες που υποδέχονται τους μετανάστες ως πολίτες, οι οποίοι αναμένεται ότι θα συμβάλλουν στην αναπτυξιακή παραγωγή της χώρας και σαν τέτοιες χώρες καταγράφονται οι ΗΠΑ, ο Καναδάς, η Αυστραλία. Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει τις χώρες υποδοχής *εργατών*, όπου οι μετανάστες δεν αναμένεται ότι θα αποκτήσουν την ιδιότητα του πολίτη. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Σε κάθε περίπτωση πάντως, σύμφωνα με μελέτες οι επιπτώσεις είναι οι ίδιες (Μουσούρου, 2009). Η δημογραφική αλλοίωση είναι μια από τις εμφανείς συνέπειες, ειδικά όταν υπάρχει μεγάλη μεταναστευτική εισροή. Αυτό μπορεί να εκληφθεί και ως θετική συνέπεια εφόσον εξεταστεί από την πλευρά της συμβολής ως ένα βαθμό στη μείωση του γηράσκοντα πληθυσμού. Παράλληλα όμως διαφοροποιείται και η κοινωνική δομή και η νοοτροπία της χώρας υποδοχής. Αυτό συμβαίνει διότι οι μεταναστευτικές ομάδες φέρνουν μαζί τους τα δικά τους ήθη και έθιμα και τις δικές του πεποιθήσεις για θέματα όπως η παιδεία, η θρησκεία, η ηθική και εν γένει τις δικές τους αξίες. Επίσης η μεγάλη εισροή μεταναστών σε χώρες που επιθυμούν να διατηρήσουν άθικτη την πολιτιστική, γλωσσική και θρησκευτική τους παράδοση, μπορεί να εκληφθεί ως απειλή για την πολιτιστική, εθνική και θρησκευτική ταυτότητα της κοινότητας (Buzan, 1991). Συγχρόνως δημιουργεί φόβους για απώλεια της εθνικής κυριαρχίας, ενώ εγείρονται ανησυχίες για τη διάβρωση της φυλετικής ομοιογένειας μέσω των μεικτών γάμων (Μουσούρου, 1998).

Στις άμεσες επιπτώσεις από την εισροή μεταναστών σε μια χώρα καταγράφονται η δημιουργία διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ αλλοδαπών και ημεδαπών αλλά και η δημιουργία αντιδράσεων και εντάσεων. Οι αντιδράσεις αυτές εκ μέρους των γηγενών, οι οποίοι δυσκολεύονται να αποδεχτούν αυτή τη νέα πραγματικότητα της παρουσίας των μεταναστών στην οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας τους, πολλές φορές οδηγούν στη δημιουργία ρατσιστικών και ξενοφοβικών τάσεων (Κόντης, 2005).

Κάνοντας λόγο για πολιτιστικές επιπτώσεις, αναφερόμαστε στον προφανή επηρεασμό των μεταναστών από την κουλτούρα της χώρας υποδοχής, η κατανόηση της οποίας είναι βασική προϋπόθεση για την ενσωμάτωση των μεταναστών στον κοινωνικό ιστό. Από την άλλη πλευρά και οι ημεδαποί επηρεάζονται από την κουλτούρα των μεταναστών. Ένα πεδίο στο οποίο εύκολα διακρίνει κανείς την επίδραση της μετανάστευσης στην τοπική κοινωνία είναι αυτό της διατροφής. Μπορεί κανείς να το συνειδητοποιήσει εφόσον αναλογιστεί την μεγάλη ποικιλία «ξενόφερτων» φαγητών, και την αύξηση των «έθνικ» εστιατορίων. Επίσης ένας τομέας που δέχεται σημαντική επίδραση είναι αυτός της τέχνης σε όλες της τις εκφάνσεις, από τις παραδοσιακές καλλιτεχνικές δραστηριότητες μέχρι την λογοτεχνία, την ποίηση την ζωγραφική, τον κινηματογράφο και το θέατρο. Βέβαια εδώ θα πρέπει να επισημανθεί ότι υπάρχει ένα γενικότερο αναλυτικό πρόβλημα το οποίο αφορά στο πως μπορούμε να διακρίνουμε την επίδραση της μετανάστευσης στον πολιτισμό της χώρας υποδοχής από τις επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης σε αυτήν.

Συνοψίζοντας θα λέγαμε ότι η μετανάστευση είναι μια πραγματικότητα η οποία επηρέαζε και θα συνεχίσει να επηρεάζει με διάφορους τρόπους τα ίδια τα άτομα που μεταναστεύουν, αλλά και τις χώρες προέλευσης και υποδοχής αυτών σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο. Ωστόσο, δεν είναι εύκολο να μιλήσουμε γενικά για θετικές ή αρνητικές συνέπειες της μετανάστευσης, διότι αυτές διαφοροποιούνται και ποικίλουν ανάλογα με τις συγκυρίες, το χώρο, το χρόνο και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες εξελίσσεται κάθε φορά το μεταναστευτικό φαινόμενο.

1.5 Παράτυπη μετανάστευση

Η μετανάστευση έχει εξελιχθεί σε κυρίαρχο αντικείμενο ενδιαφέροντος, το οποίο βρίσκεται στις πρώτες θέσεις της παγκόσμιας πολιτικής ατζέντας, καθώς πρόκειται για ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο φαινόμενο, στο οποίο προσλαμβάνονται νέα χαρακτηριστικά που χρήζουν επιστημονικής μελέτης. Στο πλαίσιο αυτό, τα σύγχρονα κράτη από την πλευρά τους οφείλουν να παρακολουθούν την εξέλιξη αυτού του φαινομένου και να προχωρούν στις απαιτούμενες επαναδιατυπώσεις για την αποτελεσματικότερη διαχείριση και αντιμετώπισή του.

Άρρηκτα δεμένη με τη μετανάστευση είναι η παράτυπη μετανάστευση. Στην επιστημονική βιβλιογραφία χρησιμοποιούνται όλο και λιγότερο οι όροι «παράνομη μετανάστευση» και «λαθρομετανάστευση». Αντ' αυτών χρησιμοποιούνται οι όροι «μετανάστες χωρίς τα απαιτούμενα ταξιδιωτικά έγγραφα» ή «μετανάστες χωρίς χαρτιά» (undocumented-unauthorized migrants), «αντικανονική μετανάστευση», «παράτυπη μετανάστευση». Εξάλλου, σε έκθεση της ΕΕ υποστηρίζεται ότι η λαθρομετανάστευση δεν πρέπει να θεωρείται εγκληματική ενέργεια, αφού πολλοί πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο δεν έχουν συνήθως άλλη επιλογή εκτός της λαθραίας εισόδου σε χώρες της ΕΕ. Οι «παράνομοι μετανάστες» είναι άνθρωποι χωρίς επίσημα έγγραφα και όχι άτομα που έχουν διαπράξει κάποια εγκληματική ενέργεια και έχουν καταδικαστεί. Συνεπώς ο όρος «παράνομος» θεωρείται μειωτικός, διότι ενέχει το στοιχείο της *de facto* παρανομίας, αποδίδει καταδίκη στον μετανάστη και τον στιγματίζει (Κυριαζή, 2010).

Η παράτυπη μετανάστευση ως κοινωνικό φαινόμενο, συμπίπτει με τη δημιουργία των εθνικών κρατών, των συνόρων και των συναφών κυριαρχικών δικαιωμάτων αυτών στο έδαφός τους, γεγονός που περιόρισε την ελεύθερη είσοδο και παραμονή ξένων προς το κράτος ατόμων ή ομάδων. Ειδικότερα, η παράτυπη μετανάστευση θα μπορούσε να θεωρηθεί το «νόθο» παιδί της μετανάστευσης, αφού ουσιαστικά εμφανίζεται όπου εξαντλούνται κατά ένα τρόπο οι δυνατότητες των χωρών υποδοχής μεταναστών να δεχθούν νόμιμους μετανάστες (Ναξάκης & Χλέτσος, 2003). Από κοινωνιολογικής πλευράς, η παράτυπη μετανάστευση αποτελεί μια μη νόμιμη μορφή της λεγόμενης «εξωτερικής» μετανάστευσης, δηλαδή της μετακίνησης ατόμων από μία χώρα προς μια άλλη (Green, 2004).

Βασικό κριτήριο για τον χαρακτηρισμό κάποιου ως παράτυπου μετανάστη αποτελεί ο μεταναστευτικός νόμος κάθε χώρας, με βάση τον οποίο το άτομο εντάσσεται σε καθεστώς νομιμότητας ή παρανομίας, όσον αφορά τη διαμονή του στη χώρα αυτή (Papadopoulou, 2004). Στο πλαίσιο αυτό, ως παράτυπος μετανάστης θα μπορούσε να οριστεί κάθε άτομο που παραβιάζει τον ισχύοντα μεταναστευτικό νόμο της χώρας στην οποία έχει ήδη εισέλθει ή επιδιώκει να εισέλθει. Τα άτομα αυτά, είτε εισήλθαν στη χώρα εξ αρχής χωρίς νόμιμα ταξιδιωτικά έγγραφα, είτε εισήλθαν νόμιμα μεν υπό κάποια ιδιότητα (σπουδές, τουρισμός, νόμιμη εργασία), αλλά ακολούθως παρέμειναν υπό καθεστώς παρανομίας και μη νόμιμης διαμονής στη χώρα (Καρύδης, 1996). Στο πλαίσιο αυτό γίνεται αντιληπτό ότι ένα άτομο μπορεί να θεωρείται παράτυπος μετανάστης με έναν συγκεκριμένο μεταναστευτικό νόμο, ενώ από την άλλη να νομιμοποιείται με έναν άλλο μεταναστευτικό νόμο της ίδιας ή άλλης χώρας.

Τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται μετατροπή της μετανάστευσης σε διαδικασία παράνομης διακίνησης ανθρώπων και εμπορίας ανθρώπων, από ομάδες και δίκτυα που σχετίζονται με το διεθνές οργανωμένο έγκλημα και άλλες παράνομες δραστηριότητες. Η εξάρτηση των μεταναστών από τα δίκτυα αυτά, γίνεται ολοένα και μεγαλύτερη εξαιτίας της ανάγκης για θεώρηση εισόδου (visa) ή άλλων περιορισμών για τη νόμιμη είσοδό τους στις χώρες υποδοχής, καθώς και εντατικοποιημένων συνοριακών ελέγχων. Οι διακινητές/δουλέμποροι είναι οργανωμένες ομάδες με τη συμμετοχή γηγενών και αλλοδαπών, οι οποίες ασχολούνται με την οργάνωση της επιχείρησης διακίνησης, με στόχο να αποκομίσουν μεγάλη κέρδη. Δηλαδή, εκμεταλλεύονται την επιθυμία των ανθρώπων για μια καλύτερη ζωή και τους εξωθούν στη φυγή και την αβεβαιότητα, υποσχόμενοι μια νέα «γη της επαγγελίας» (Εμκε-Πουλοπούλου, 2007, σελ. 319).

Ο ΟΗΕ αναγνωρίζει ότι υπάρχει μια σημαντική ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στη λαθραία μεταφορά προσώπων και στην εμπορία προσώπων. Για το σκοπό αυτό έχει υιοθετήσει δύο Πρωτόκολλα, γνωστά ως Πρωτόκολλα του Παλέρμο, τα οποία συμπληρώνουν την Σύμβαση του ΟΗΕ ενάντια στο Διεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα. Σύμφωνα με αυτά τα Πρωτόκολλα, λαθραία μεταφορά προσώπων (smuggling) είναι η παροχή της απαραίτητης βοήθειας για την οργάνωση της παράνομης εισόδου ενός υπηκόου τρίτης χώρας σε μια άλλη χώρα, με στόχο οικονομικές ή υλικές απολαβές, χωρίς εξαναγκασμό και χωρίς καμία περαιτέρω εκμετάλλευση του προσώπου μετά την άφιξη του στον τόπο προορισμού. Από την άλλη, εμπορία προσώπων (trafficking)

είναι η διακίνηση προσώπων με στόχο την εκμετάλλευση τους, μέσω απειλών ή χρήσης βίας ή άλλων μεθόδων εξαναγκασμού και εξαπάτησης.

Κανένα κράτος εντός της ΕΕ, αλλά και παγκοσμίως, δεν έχει καταφέρει τον εκμηδενισμό του αριθμού των παράτυπων μεταναστών εντός των εδαφικών του ορίων. Θα επρόκειτο για ουτοπία αν κάποιος ισχυριζόταν το αντίθετο (Triandafyllidou & Gropas, 2006). Η συλλογή αξιόπιστων στοιχείων σχετικά με το μέγεθος της παράτυπης μετανάστευσης είναι πολύ δύσκολο να πραγματοποιηθεί, παρά τις συστηματικές προσπάθειες που έχουν καταβάλει κατά καιρούς διάφοροι ερευνητές (Εμκε-Πουλοπούλου, 2007). Η αποτύπωση του ρυθμού μεταβολής του μεταναστευτικού φαινομένου προϋποθέτει την αναγνώριση δύο μεγεθών: (α) του αποθέματος των μεταναστών σε μια χώρα (stock) και (β) της ροής (flow) των μεταναστών από μια χώρα προς μια άλλη. Για τον υπολογισμό του αποθέματος των μεταναστών γίνεται χρήση των κρατικών απογραφών και στοιχείων προερχόμενων από δευτερογενείς πηγές πληροφοριών (συλλόγους αλλοδαπών στην Ελλάδα, εθνικό σύστημα εκπαίδευσης). Αντίστοιχα, για τον υπολογισμό των παράτυπα εισερχομένων μεταναστών λαμβάνονται υπόψη οι εισοδοί και έξοδοι από τα νομοθετημένα σημεία ελέγχου μιας χώρας (αεροδρόμια, λιμάνια, τελωνεία) αλλά και από τα μη νομοθετημένα σημεία ελέγχου (συλλήψεις παράτυπων μεταναστών, διοικητικές απελάσεις, επαναπροωθήσεις). Σημαντική πηγή πληροφοριών αποτελούν και τα στοιχεία που προκύπτουν από τις αιτήσεις ασύλου που δέχεται η κάθε χώρα (ΙΜΕΠΟ, 2004).

Το βασικό αίτιο από το οποίο προκύπτει το φαινόμενο της μετανάστευσης και κατ' επέκταση της παράτυπης μετανάστευσης, υπήρξε ανέκαθεν η αναζήτηση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης, η οποία δημιουργεί μια ισχυρότατη δυναμική μετακίνησης ατόμων ή ομάδων από χώρες χαμηλού βιοτικού επιπέδου, σε χώρες οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά προηγμένες. Ωστόσο, στην αιτιολογία της παράτυπης μετανάστευσης θα μπορούσε να συμπεριληφθεί και το σύνθετο γεωγραφικό περιβάλλον, το οποίο καθιστά πρακτικά ανέφικτο τον αποτελεσματικό έλεγχο των εξωτερικών συνόρων, καθώς επίσης και ο σχετικά εκτεταμένος ανεπίσημος τομέας της οικονομίας (παραοικονομία) που απορροφά έναν μεγάλο αριθμό παράτυπων μεταναστών (Κανελλόπουλος και συν., 2006). Βέβαια, οι παράγοντες μετανάστευσης που προαναφέρθηκαν εξακολουθούν να ισχύουν και στην περίπτωση της παράτυπης μετανάστευσης.

Οι επιπτώσεις της παράτυπης μετανάστευσης είναι πολλές τόσο για τους ίδιους τους μετανάστες, όσο και για τις χώρες υποδοχής. Μεγάλος είναι ο αριθμός μεταναστών που χάνουν τη ζωή τους κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους, στην προσπάθεια να εισέλθουν παράτυπα σε μια χώρα χωρίς να γίνουν αντιληπτοί από τις διωκτικές της αρχές. Ακόμη και στην περίπτωση όμως που καταφέρουν να εισέλθουν ανέπαφοι στη χώρα υποδοχής, βρίσκονται αντιμέτωποι με νέους κινδύνους, καθώς είναι απροστάτευτοι σε θέματα κοινωνικής ένταξης και υγείας. Παράλληλα, οι χώρες υποδοχής των παράτυπων μεταναστών, καλούνται να αντιμετωπίσουν τα ζητήματα που ανακύπτουν σχετικά με τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών. Δηλαδή τις πολιτικές που θα ακολουθήσουν για την υποδοχή και την ένταξη των αντικανονικών μεταναστών, για την εποπτεία του νεοαφιχθέντος πληθυσμού, για την κάλυψη των αναγκών του και για τον καλύτερο δυνατό έλεγχο των εξωτερικών τους συνόρων (συννοριακοί έλεγχοι), δαπανώντας χρηματικά ποσά και έμψυχο δυναμικό (Pecoud & De Guchteneire, 2007).

Η παράτυπη μετανάστευση όμως, επιφέρει και σημαντικές οικονομικές επιπτώσεις, οι οποίες διαταράσσουν συγκεκριμένους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας των οικονομιών στις χώρες υποδοχής (ΙΜΕΠΟ, 2004). Το αν τελικά η παράτυπη μετανάστευση ευνοεί ή όχι την οικονομία των χωρών υποδοχής, είναι ένα ζήτημα δύσκολο να απαντηθεί, καθώς προϋποθέτει μετρήσεις σε ένα πεδίο, που κατά ένα μεγάλο μέρος βρίσκεται στην αφάνεια, εξαιτίας της αδυναμίας προσδιορισμού του ακριβούς αριθμού της αντικανονικής μετανάστευσης (Λαμπριανίδης & Λυμπεράκη, 2001).

Πλέον όμως της επίδρασης στις οικονομίες, η παράτυπη μετανάστευση επιδρά και στην ανάπτυξη και τη λειτουργία των κοινωνιών. Οι παράτυποι μετανάστες συνήθως στερούνται των απαραίτητων (είδη διατροφής, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη), γεγονός που μπορεί να προκαλέσει δυσαρμονία στις κοινωνίες των χωρών υποδοχής. Η αδυναμία διαβίωσης των παράτυπων μεταναστών σε συνθήκες που δικαιούται κάθε άνθρωπος και που συμβατικά μπορούν να χαρακτηριστούν ως ανθρώπινες, συνδυαστικά με την αφομοίωσή τους από τις κοινωνίες υποδοχής, μπορεί να τους οδηγήσει στην εκδήλωση παραβατικών συμπεριφορών και στην εγκληματικότητα, τόσο προς τους γηγενείς όσο και σε άλλους μετανάστες (Καρύδης, 1996). Δεδομένου ότι η πλειονότητα των παράτυπων μεταναστών εγκαθίσταται εντός του αστικού ιστού, μπορεί ο οιοσδήποτε να αναλογιστεί τις συνέπειες που θα είχε κάτι τέτοιο.

Από την άλλη, η έλλειψη της απαραίτητης ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης πιθανόν να προκαλέσει προβλήματα στην υγεία των παράτυπων μεταναστών αλλά και του υπόλοιπου πληθυσμού, μέσω της διάδοσης μεταδοτικών νοσημάτων. Οι κοινωνίες υποδοχής αδυνατούν να ανταποκριθούν στην παροχή υπηρεσιών υγείας εξαιτίας της μεγάλης εισροής παράτυπων μεταναστών, με συνέπεια να παρατηρείται αρκετά συχνά το φαινόμενο περίθαλψης των μεταναστών από τα μέλη των κοινωνιών υποδοχής, οργανωμένα ή όχι, με όσα μέσα έχουν στη διάθεσή τους (Μαρβάκης και συν., 2001).

Επιπλέον, η παράτυπη μετανάστευση ενέχει και καταλυτικές πολιτικές επιπτώσεις, οι οποίες απορρέουν από τις οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις του φαινομένου. Οι πολιτικές επιπτώσεις αφορούν στη στάση και στη στρατηγική που τηρούν οι κυβερνήσεις και ο γηγενής πληθυσμός των κοινωνιών υποδοχής παράτυπων μεταναστών (Green, 2004), οι οποίες ποικίλουν. Σε κάποιες περιπτώσεις, η παράτυπη μετανάστευση αντιμετωπίζεται με απαξιώτικα σχόλια και ρατσιστικά φαινόμενα, που πολλές φορές φτάνουν μέχρι τη χειροδικία. Στο πλαίσιο αυτό, οι παράτυποι μετανάστες θεωρείται ότι αποτελούν «πρόβλημα» και συνεπώς πρέπει να απομακρυνθούν άμεσα από τη χώρα υποδοχής. Άλλοτε πάλι η κοινωνία-πολιτεία της χώρας υποδοχής επιδιώκει τη νομιμοποίηση όλων των μεταναστών που έχουν εισέλθει χωρίς τα απαιτούμενα νομιμοποιητικά έγγραφα, δίχως όμως να λογαριάζονται οι συνέπειες μιας άκρατης νομιμοποίησης. Στην περίπτωση αυτή, οργανώνονται διάφορες δράσεις ένταξης των παράτυπων μεταναστών, όπως η παροχή εκπαίδευσης και βασικών ειδών διαβίωσης. Υπάρχει όμως και μία μέση προσέγγιση σύμφωνα με την οποία, ναι μεν οι μετανάστες δεν αντιμετωπίζονται ως «μιάσμα» για την κοινωνία υποδοχής, αλλά και δεν νομιμοποιούνται άπαντες σωρευτικά. Σε αυτή την περίπτωση, επιδιώκεται η εξεύρεση μιας χρυσής τομής ούτως ώστε από τη μια να διαφυλάσσονται τα ανθρώπινα δικαιώματα των παράτυπων μεταναστών και από την άλλη να μην τίθενται ζητήματα εθνικής ασφάλειας για τις χώρες υποδοχής. Συμπερασματικά λοιπόν, οι απόψεις για τη διαχείριση του μεταναστευτικού φαινομένου στις χώρες υποδοχής δίστανται και λειτουργούν ως μέσα πίεσης, για την άσκηση πολιτικής πάνω σε αυτό το πρόβλημα.

1.6 Η παράτυπη μετανάστευση στην Ελλάδα

Το φαινόμενο της παράτυπης μετανάστευσης πέρασε τα ελληνικά σύνορα στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και έτσι η Ελλάδα μετατράπηκε ακουσίως από παραδοσιακή χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών. Ωστόσο, μπροστά στο πρωτόγνωρο γι' αυτήν φαινόμενο η χώρα μας βρέθηκε απροετοίμαστη λόγω: έλλειψης ανάλογης εμπειρίας στη διαχείρισή του, του μεγάλου όγκου της μεταναστευτικής εισροής που κλήθηκε να αντιμετωπίσει σε σύντομο χρονικό διάστημα, πολιτικής έμφασης στην αποκατάσταση των διερρηγμένων δημοκρατικών θεσμών από την πρόσφατη δικτατορία, της αυξημένης ανεργίας, της αποβιομηχάνισης της χώρας και της προσπάθειας προσαρμογής της εθνικής οικονομίας στα κριτήρια της ΟΝΕ, που παρατηρήθηκαν την ίδια χρονική περίοδο (Έμκε-Πουλοπούλου, 2007).

Μέχρι τα τέλη του 1980, η συχνότητα της παράτυπης μετανάστευσης στην Ελλάδα ήταν μικρού μεγέθους. Εισέρχονταν ορισμένοι Κούρδοι και Τούρκοι ακτιβιστές από τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, ομογενείς Βορειοηπειρώτες και ελάχιστοι μετανάστες που έρχονταν στην Ελλάδα με βίζα και συνέχιζαν την παραμονή τους και μετά τη λήξη αυτής (ΙΜΕΠΟ, 2008). Στη δεκαετία του 1990 όμως, οι εισροές των παράτυπων μεταναστών στην Ελλάδα αυξήθηκαν σε σημαντικό βαθμό λόγω διαφόρων κοινωνικοπολιτικών αλλαγών σε διεθνές και εθνικό επίπεδο. Τέτοιοι παράγοντες ήταν: (α) η κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης, (β) η αύξηση των τοπικών και εμφύλιων συρράξεων, (γ) η επικράτηση μη δημοκρατικών και καταπιεστικών καθεστώτων, (δ) η εξάπλωση πολυεθνικών εγκληματικών δικτύων εκμετάλλευσης των επειγουσών ανθρωπίνων αναγκών για μια καλύτερη ζωή, (ε) οι διευρυμένες ευκαιρίες απασχόλησης, κυρίως στον τομέα της παραοικονομίας με επίπεδα μισθών πολύ υψηλότερα από τα αντίστοιχα των χωρών προέλευσης, (στ) η σπουδαία γεωγραφική θέση της χώρας μας ως διηπειρωτικό σταυροδρόμι (Ασίας, Ευρώπης και Αφρικής), (ζ) οι ιδιαιτερότητες των χερσαίων και κυρίως των θαλάσσιων συνόρων της ελληνικής επικράτειας, που εμπόδιζαν τον αποτελεσματικό τους έλεγχο, (η) το χαμηλό κόστος μετανάστευσης προς τη χώρα (Κανελλόπουλος και συν., 2006; Έμκε-Πουλοπούλου, 2007). Η Ελλάδα λοιπόν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένας σύγχρονος μεταναστευτικός κόμβος, αφού συγκεντρώνει το ενδιαφέρον πολλών μεταναστών, οι οποίοι στοχεύουν είτε στη μόνιμη διαμονή στη χώρα είτε στην απόκτηση της δυνατότητας για μετανάστευση σε κάποια άλλη χώρα της ΕΕ.

Αναφορικά με τον αριθμό των παράτυπων μεταναστών στην Ελλάδα, αυτός είναι εξαρτώμενος της αύξησης ή της μείωσης των μεταναστευτικών ροών, των νομοθετικών πρωτοβουλιών της χώρας και της εφαρμογής νομιμοποιητικών προγραμμάτων, αλλά και της πηγής προέλευσης των δεδομένων σχετικά με τον αριθμό τους. Ο ιδιαίτερα μεγάλος αριθμός παράτυπων μεταναστών στην Ελλάδα προέρχεται από τη χρόνια συσσώρευση αλλοδαπών στη χώρα, οι οποίοι είτε εισήλθαν παράνομα χρησιμοποιώντας τους ορεινούς όγκους ή τα υδάτινα σύνορα της Ελλάδας (κυρίως τους ορεινούς όγκους της Μακεδονίας και της Ηπείρου, αλλά και τα υδάτινα ελληνοτουρκικά σύνορα), είτε εισήλθαν χρησιμοποιώντας παραποιημένα ταξιδιωτικά έγγραφα, είτε τέλος παρέμειναν παράνομα μετά τη λήξη της διάρκειας ισχύος των προξενικών θεωρήσεων και των προθεσμιών οικειοθελούς αποχώρησης από τη χώρα (Reyneri, 2003). Ωστόσο παρά την οικονομική κρίση που αντιμετωπίζει η χώρα μας, οι μεταναστευτικές εισροές εξακολουθούν να διατηρούνται σε υψηλά επίπεδα (FRONTEX, 2012).

Συμπερασματικά λοιπόν, η Ελλάδα αποτελεί βασική πύλη εισόδου παράτυπων μεταναστών στην Ευρώπη, αντιμετωπίζοντας έντονο μεταναστευτικό ζήτημα, το οποίο είναι μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που καλείται να διαχειριστεί. Σχετικά στην μεταναστευτική πολιτική της χώρας μας, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η Ελλάδα, ως κράτος- μέλος της ΕΕ, υποχρεούται να εναρμονίζει τη νομοθεσία της με το θεσμικό πλαίσιο και τις οδηγίες της ΕΕ και να ακολουθεί τις υποχρεώσεις που προβλέπονται από τον Καταστατικό Χάρτη του ΟΗΕ αναφορικά με την μεταναστευτική της πολιτική. Σύμφωνα με το άρθρο 80 της Συνθήκης της Λισαβόνας, οι πολιτικές της Ένωσης (σχετικά με τους συνοριακούς ελέγχους, τη μετανάστευση και το άσυλο) και η εφαρμογή τους, διέπονται από την αρχή της αλληλεγγύης και της δίκαιης κατανομής ευθυνών ανάμεσα στα κράτη-μέλη, μεταξύ άλλων και στο οικονομικό επίπεδο. Στο πλαίσιο αυτό, η παράτυπη μετανάστευση πρέπει να αντιμετωπιστεί ως μια ευρωπαϊκή πρόκληση, και όχι μόνο ως ελληνική, και σύμφωνα με τις ανωτέρω αρχές.

Το φαινόμενο της παράτυπης μετανάστευσης είναι ιδιαίτερα οξύ στις ακριτικές περιοχές της πατρίδας μας και ειδικότερα στα ανατολικά μας σύνορα, στο Αιγαίο. Αυτό οφείλεται στην υπάρχουσα ευκολία πρόσβασης, αφού σημαντικό μέρος των τουρκικών ακτών βρίσκεται πολύ κοντά στα ελληνικά νησιά, με επακόλουθο τη δημιουργία ικανών προϋποθέσεων ανάπτυξης του φαινομένου. Την ίδια στιγμή,

η αδυναμία συνεργασίας της Τουρκίας με την Ελλάδα, αλλά και με την ΕΕ γενικότερα στον τομέα αυτό, έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση των παράτυπων μεταναστευτικών εισροών το τελευταίο χρονικό διάστημα (Τσεβρένης, 2016α).

Η οργάνωση του ταξιδιού γίνεται κατά βάση τους μήνες που υπάρχει καλοκαιρία (άνοιξη-καλοκαίρι), με την Ελλάδα άλλοτε να αποτελεί τον τελικό προορισμό των παράτυπων μεταναστών και άλλοτε απλώς τη δίοδό τους για κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα. Κατά το σχεδιασμό ενός μεγάλου ταξιδιού με πολλές στάσεις, η παράνομη διακίνηση χαρακτηρίζεται από την εμπλοκή πολλών ανθρώπων με διαφορετικές εθνικότητες, συνήθως Τούρκων και Ελλήνων. Οι Τούρκοι υπήκοοι, είτε είναι μέλη ευρύτερων κυκλωμάτων, είτε αναλαμβάνουν οι ίδιοι τη μεταφορά των παράτυπων μεταναστών σε ελληνικό έδαφος (Κανελλόπουλος και συν., 2006). Η πραγματοποίηση της παράνομης μεταφοράς γίνεται ως εξής: αρχικά οι μετανάστες συγκεντρώνονται σε συγκεκριμένα σημεία στα τουρκικά παράλια και εφόσον καταβάλουν το προσυμφωνημένο αντίτιμο στους διακινητές, στη συνέχεια επιβιβάζονται συνήθως σε εξωλέμβιες λέμβους ή σε ταχύπλοα σκάφη, για να αποβιβαστούν τελικά στα έναντι ελληνικά νησιά (Κανελλόπουλος και συν., 2006). Τα κυκλώματα διακίνησης παράτυπων μεταναστών ανακαλύπτουν συνεχώς νέους τρόπους για την παραπλάνηση των διωκτικών αρχών, όπως για παράδειγμα θαλαμηγούς και τουριστικά ιστιοφόρα, όπου στοιβάζονται δεκάδες άτομα. Τα χρησιμοποιούμενα μέσα μεταφοράς πολλές φορές δεν αντέχουν το ταξίδι, με αποτέλεσμα ναυάγια και πληθώρα νεκρών, από τις δυσμενείς καιρικές συνθήκες και τις απαράδεκτες συνθήκες μετακίνησης (Εμκε-Πουλοπούλου, 2007).

Χιλιάδες μετανάστες και πρόσφυγες λοιπόν, δεν καταφέρνουν να φτάσουν ασφαλείς στην Ευρώπη. Κατά την προσπάθεια της άτυπης εισόδου τους σε ευρωπαϊκό έδαφος μέσα από τις υδάτινες διαδρομές στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου, χάνουν τη ζωή τους από πνιγμούς, ασιτία, σωματική καταπόνηση, κρυοπαγήματα, ασφυξία σε κρύπτες μέσων μεταφοράς ατόμων ή εμπορευμάτων και ατυχημάτων (McDonald-Gibson, 2016).

Αναφορικά με τη διαχείριση των μεταναστευτικών εισροών από πλευράς διωκτικών αρχών, θα πρέπει να αναφερθεί ότι μόλις οι παράτυποι μετανάστες φτάσουν στην Ελλάδα, είτε εισερχόμενοι παράνομα είτε αφού διασωθούν στη θάλασσα, συλλαμβάνονται από το Λιμενικό ή την Αστυνομία και ξεκινά η διαδικασία αναγνώρισης και καταγραφής, στην οποία περιλαμβάνεται και λήψη δακτυλικών

αποτυπωμάτων. Η αναγνώριση και καταγραφή της υπηκοότητας των παράτυπων μεταναστών δεν είναι πάντοτε μια εύκολη διαδικασία, καθώς πολλοί μετανάστες προερχόμενοι από ασιατικές χώρες σκοπίμως καταστρέφουν τα ταξιδιωτικά τους έγγραφα. Έτσι αφού εντοπισθεί η εθνικότητά τους από τις αστυνομικές αρχές, ζητείται η έκδοση ταξιδιωτικού εγγράφου από τις αντίστοιχες προξενικές αρχές για την εφαρμογή της απέλασής τους στη χώρα προέλευσης. Οι προξενικές αρχές όμως, υπό το πρόσχημα της επιβεβαίωσης της πραγματικής εθνικότητας των μεταναστών, αναλώνουν αρκετό χρόνο στη διενέργεια της σχετικής έρευνας, με συνέπεια την εκπνοή της προθεσμίας κράτησης αυτών και την παράνομη παραμονή της πλειοψηφίας τους στη χώρα (Κανελλόπουλος και συν., 2006).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή χρηματοδοτεί κέντρα φιλοξενίας και πρώτης υποδοχής, μεταναστών που καταφθάνουν παράνομα στην Ελλάδα. Πρόκειται για έναν σχετικά πρόσφατο θεσμό στη χώρα μας, παρά το γεγονός ότι σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες λειτουργούν στρατόπεδα φιλοξενίας εδώ και αρκετά χρόνια. Το πρώτο *κέντρο κλειστής φιλοξενίας - προαναχωρησιακό κέντρο* ξεκίνησε τη λειτουργία του το 2012 στην Αμυγδαλέζα Αττικής και συγκεκριμένα εντός των εγκαταστάσεων της ΕΛΑΣ, προκειμένου να συγκεντρώσει τους παράτυπους μετανάστες σε ένα χώρο και να αποτραπεί η ανεξέλεγκτη κυκλοφορία τους σε όλη την ελληνική επικράτεια. Οι σχετικές εξαγγελίες που έγιναν, εστίασαν στην πάταξη της εγκληματικότητας και στην ανακούφιση του κέντρου της Αθήνας, μέσα από μαζικές συλλήψεις και μεταγωγές υπηκόων τρίτων χωρών χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα σε 30 νέα *κέντρα διοικητικής κράτησης* (και όχι «φιλοξενίας», όπως κατ' ευφημισμό, αποκαλούνται). Ωστόσο, η μεταφορά εκτός κοινής θέας, μικρού (σε σχέση με το σύνολο) αριθμού μεταναστών που διαμένουν παράτυπα στη χώρα, είναι αμφίβολο εάν απαντά αποτελεσματικά και σε βάθος χρόνου στα ζητήματα παραβατικότητας (που δεν αφορούν βέβαια αποκλειστικά αλλοδαπούς, επειδή δεν έχουν νομιμοποιητικά έγγραφα), χωρίς παράλληλα μέτρα αντιμετώπισης του κοινωνικού αποκλεισμού και μιας σειράς άλλων προβλημάτων που συντελούν στην έξαρση της παραβατικότητας. Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι, η διοικητική κράτηση αλλοδαπών επιτρέπεται μόνο για προβλεπόμενους λόγους από τη νομοθεσία (π.χ. κίνδυνος διαφυγής, λόγοι εθνικής ασφάλειας), εφόσον δεν δύνανται εφαρμογή άλλων λιγότερο επαχθή μέτρων (π.χ. υποχρέωση παραμονής σε ορισμένο μέρος, τακτική εμφάνιση ενώπιον των αρχών) και για συγκεκριμένη χρονική περίοδο, γεγονός που επιβάλλει ατομική

εξέταση της εκάστοτε περίπτωσης. Η διοικητική κράτηση που στοχεύει στην απομάκρυνση από τη χώρα, λόγω έλλειψης νομιμοποιητικών εγγράφων (6 μήνες με δυνατότητα 12μηνιαίας παράτασης), επιτρέπεται μόνο στις περιπτώσεις όπου η απομάκρυνση μπορεί γίνει εντός της χρονικής αυτής περιόδου. Διαφορετικά οι παράτυποι μετανάστες αφήνονται ελεύθεροι με υπηρεσιακό σημείωμα, εγκαταλείποντας να εγκαταλείψουν εντός τριάντα (30) συνήθως ημερών, την Ελλάδα. Επομένως, η κράτηση συνδέεται άμεσα με τη δυνατότητα υλοποίησης της απέλασης και εφόσον δεν συνοδεύεται από έναν αποτελεσματικό μηχανισμό επιστροφών στις χώρες καταγωγής, προκύπτει αμφιβόλου νομιμότητας αποτελώντας ένα ατελέσφορο μέτρο.

Ένα ακόμη σημαντικό μέτρο για τη διαχείριση των μεταναστευτικών εισροών, είναι η ίδρυση *Κέντρων Πρώτης Υποδοχής μεταναστών (KEΠΥ - hot spots)*. Τα κέντρα αυτά, στοχεύουν στην καλύτερη διαχείριση των μικτών ροών (μεταναστών και προσφύγων) στα σημεία εισόδου της χώρας. Αφορούν όλους τους νεοεισερχομένους, προκειμένου να γίνει μια πρώτη καταγραφή και ταυτοποίησή τους (διαπίστωση προφίλ και αναγκών), εντοπισμός των αιτούντων άσυλο, διεξαγωγή ιατρικού ελέγχου και παροχή απαραίτητης μέριμνας όπου χρειάζεται. Στο πλαίσιο αυτό, ο νόμος προβλέπει την αναγκαστική διαμονή των νεοεισερχομένων στα κέντρα αυτά για σύντομο χρονικό διάστημα. Περαιτέρω, προβλέπεται η παραπομπή τους σε άλλες δομές, όπως δομές φιλοξενίας και στήριξης για όσους κριθεί ότι χρειάζεται ή κράτησης για όσους προβλέπεται η απομάκρυνσή τους από τη χώρα (ΠΔ 102/2012). Στα ΚΕΠΥ οι εθνικές αρχές βρίσκονται σε συνεργασία με τρεις οργανισμούς της ΕΕ: τον FRONTEX, την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (EASO) και τον EUROPOL. Η λειτουργία των ΚΕΠΥ γίνεται με τη βοήθεια ειδικών ομάδων υποστήριξης του εκάστοτε ευρωπαϊκού οργανισμού, καθώς και εμπειρογνομόνων από άλλα κράτη-μέλη, συνεργαζόμενα πάντα με τις εθνικές αρχές. Στα κέντρα παρέχεται εξοπλισμός υψηλής τεχνολογίας με σκοπό την ταυτοποίηση εθνικότητας και την καταγραφή των εισερχόμενων προσώπων (με λήψη δακτυλικών αποτυπωμάτων), ενώ παράλληλα από τις ανωτέρω ομάδες γίνεται προετοιμασία των διεργασιών για την επιστροφή όσων δεν έχουν κανένα δικαίωμα παραμονής. Η χώρα μας έχει πέντε (5) κέντρα υποδοχής και καταγραφής παράτυπων μεταναστών, τα οποία διαχειρίζεται η αστυνομία, στα νησιά: Κω, Λέρο, Λέσβο, Σάμο και Χίο. Στα υπόλοιπα νησιά δεν υπάρχει τέτοια δυνατότητα και η υποδοχή γίνεται από τις αστυνομικές ή λιμενικές αρχές σε ανοιχτούς χώρους, οπότε κρατούνται και οι αιτούντες άσυλο, μέχρι την ολοκλήρωση

της εξέτασης των αιτημάτων τους και τη διευκρίνιση του καθεστώτος τους (χορήγηση ή απόρριψη του αιτήματος για διεθνή προστασία).

Διαφορετικό είναι το καθεστώς που επικρατεί στα ανοικτά κέντρα φιλοξενίας, τα οποία προβλέπονται για τη στέγαση και στήριξη των ασυνόδευτων ανηλίκων ή των αιτούντων άσυλο που δε διαθέτουν επαρκείς πόρους για τις ανάγκες στέγασής τους, μέχρι την έκδοση οριστικής απόφασης επί του αιτήματος ασύλου. Χρηματοδοτούνται κυρίως από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσφύγων, ενώ τη διαχείρισή τους έχουν αναλάβει, στην πλειοψηφία τους, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ). Στα κέντρα αυτά παρατηρούνται σοβαρά προβλήματα βιωσιμότητας λόγω ελλειπών ή καθυστερημένης χρηματοδότησης, ενώ η χωρητικότητά τους υπολείπεται κατά πολύ από τις πραγματικές ανάγκες.

Το σύστημα καταγραφής και αναγνώρισης έχει καταρρεύσει κάτω από το βάρος των αυξημένων ροών, την έλλειψη προσωπικού και υποδομών, αλλά και τις δυσκολίες συντονισμού μεταξύ των διαφόρων αρχών (αστυνομία ή λιμενικό, δημοτικές αρχές, αρμόδιες υπηρεσίες). Αυτό σημαίνει ότι χρειάζονται εβδομάδες μέχρι ότου ολοκληρωθεί η καταγραφή των αφιχθέντων, με τον αριθμό τους να αυξάνεται σε καθημερινή βάση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

2.1 Εισαγωγή

Η αναζήτηση πολιτικών για την αποτελεσματική διαχείριση της μετανάστευσης, έχει καταστεί σημαντική προτεραιότητα στις περισσότερες χώρες υποδοχής μεταναστών, αφού αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο ότι μπορεί να προκύψουν πολύ μεγάλα οφέλη από τη μετανάστευση για τις χώρες υποδοχής που τη διαχειρίζονται επιτυχώς. Ταυτόχρονα όμως, έχει γίνει αντιληπτό το πολύ υψηλό κόστος, οικονομικό και κοινωνικό, που συνεπάγονται οι αποτυχίες στους τομείς της μεταναστευτικής πολιτικής και της πολιτικής ένταξης των μεταναστών για τις χώρες υποδοχής (ΙΜΕΠΟ, 2007). Στο πλαίσιο αυτό η διαμόρφωση αποτελεσματικών πολιτικών για τη μετανάστευση και την ένταξη των μεταναστών, απασχολεί τα τελευταία χρόνια πολύ σοβαρά σχεδόν όλες τις χώρες υποδοχής σημαντικού αριθμού μεταναστών, είτε αυτές διατηρούν μακρόχρονη παράδοση ως χώρες προορισμού είτε έχουν μετατραπεί σχετικά πρόσφατα σε χώρες τέτοιου είδους, όπως είναι και η περίπτωση της Ελλάδας.

Με τον όρο μεταναστευτική πολιτική, εννοείται το σύνολο των μέτρων και των υιοθετημένων κοινωνικών πρακτικών που αρθρώνονται πάνω σε δύο αναγκαίους και συμπληρωματικούς άξονες (Μπάγκαβος & Παπαδοπούλου, 2006). Ο πρώτος άξονας, αντιστοιχεί στην καθαρή «μεταναστευτική πολιτική» μιας χώρας και ενέχει κυρίως «κατασταλτικό», «αστυνομικό», «αμυντικό» και αρνητικό χαρακτήρα ως προς το περιεχόμενό του, ρυθμίζοντας θέματα ελέγχου της εισόδου, της διαμονής και της απασχόλησης των μη πολιτών μιας συγκεκριμένης κοινωνίας, της ενθάρρυνσης επιστροφής αυτών στις χώρες καταγωγής τους και της καταπολέμησης της παράτυπης μετανάστευσης. Ο δεύτερος άξονας, αφορά τις λεγόμενες «πολιτικές ένταξης και ενσωμάτωσης» που ενέχουν θετικό χαρακτήρα, αφού προσπαθούν να εξομοιώσουν τον μεταναστευτικό πληθυσμό με τους πολίτες μιας κοινωνίας (Μπάγκαβος & Παπαδοπούλου, 2006). Πρόκειται για τον άξονα της καθαρής κοινωνικής πολιτικής που διακρίνεται στις επιμέρους εθνικές πολιτικές ένταξης και ενσωμάτωσης των νόμιμων μεταναστευτικών πληθυσμών που ήδη βρίσκονται εγκατεστημένοι στη χώρα (Schnapper, 2008). Επομένως ο όρος μεταναστευτική πολιτική, παραπέμπει σε ένα ευρύ πλέγμα πολιτικών, ως απόρροια της πολυπλοκότητας του φαινομένου της μετανάστευσης (ΙΜΕΠΟ, 2007).

2.2 Η μεταναστευτική πολιτική στην ΕΕ

Κύριος στόχος της ΕΕ, κοινός με τον αντίστοιχο της ίδρυσής της (Συνθήκη της Ρώμης, 1957), είναι η υλοποίηση μιας μεγάλης κοινής αγοράς όπου θα διακινούνται ελεύθερα τα προϊόντα των κρατών-μελών, χωρίς εσωτερικά σύνορα (Σταμέλος & Βασιλόπουλος, 2004). Η επιδίωξη αυτή εκφράζεται με τα νέα δεδομένα της παγκοσμιοποιημένης αγοράς ως ένας από τους στρατηγικούς στόχους της που τέθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο της Λισαβόνας και δεσμεύτηκε να τον εκπληρώσει έως το 2010: *«Να καταστεί η ευρωπαϊκή οικονομία η πιο ανταγωνιστική και δυναμική οικονομία στον κόσμο βασισμένη στη γνώση και ικανή για αειφόρο οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες δουλειές και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή»* (ΚΕΜΟ, 2004, σελ. 54). Εκκινώντας από το στόχο αυτό, βασική επιδίωξη της ΕΕ είναι η κατάλληλη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών μέσω της διαμόρφωσης μιας κοινής ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής. Η αυξανόμενη μεταναστευτική κίνηση και η κατάργηση των εσωτερικών συνόρων των κρατών-μελών της ΕΕ, οδήγησε στην αδυναμία επίλυσης των ζητημάτων μεταναστευτικής πολιτικής σε εθνικό και διεθνικό επίπεδο.

Οι συμφωνίες και η Σύμβαση εφαρμογής των συμφωνιών Σένγκεν (1985) για τον έλεγχο των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης και της ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών κρατών-μελών στον Ενιαίο Χώρο, σε συνδυασμό με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (1986), με την οποία προβλεπόταν η δημιουργία ενός χώρου αγοράς με ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, υπηρεσιών, εμπορευμάτων και κεφαλαίων, αποτέλεσαν αφετηρία για τη δημιουργία μιας κοινής μεταναστευτικής πολιτικής. Στο πλαίσιο αυτό, η πολιτική της μετανάστευσης λαμβάνει πλέον κοινοτικό χαρακτήρα, δηλαδή καθορίζεται και διαμορφώνεται στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Βαρβιτσιώτης & Καμπούρογλου, 2006). Με τη Συνθήκη Σένγκεν δημιουργείται μια ισχυρή διάκριση, διαμορφώνοντας δύο κατηγορίες πολιτών: τους *υπηκόους ή νόμιμους πολίτες της* και τους *πολίτες που διαμένουν εκτός της ΕΕ* (Ναξάκης & Χλέτσος, 2003). Οι υπήκοοι απολαμβάνουν πληθώρα δικαιωμάτων από τα οποία ελάχιστα παραχωρούνται στους μετανάστες που εγκαθίστανται στην επικράτεια της Ένωσης. Η Συνθήκη της Λισαβόνας που πραγματοποιήθηκε το 2000 ορίζει την έννοια του πολίτη της ΕΕ, σύμφωνα με την οποία *πολίτης της Ένωσης* είναι κάθε πρόσωπο που έχει την υπηκοότητα κράτους-μέλους.

Αναφορικά με τη μετακίνηση των ατόμων εντός της Κοινότητας, ο μετανάστης που εγκαθίσταται για εργασία σε κάποια χώρα-μέλος της ΕΕ και δεν είναι πολίτης της, χαρακτηρίζεται ως *υπήκοος τρίτης χώρας*. Σε επίπεδο μετανάστευσης, σύμφωνα πάντα με το κοινοτικό πλαίσιο, οι πολίτες διακρίνονται σε μετανάστες που είναι *ευρωπαϊοί πολίτες*, με εξαιρέσεις και περιορισμούς για τα άτομα που προέρχονται από χώρες που είναι νέα μέλη της Ένωσης, και σε *μετανάστες υπηκόους τρίτης χώρας*. Αντίστοιχη διάκριση υπάρχει και στα δικαιώματά τους. Έτσι, όσοι ανήκουν στην πρώτη κατηγορία έχουν ελεύθερη πρόσβαση σε οποιοδήποτε κράτος-μέλος της Ένωσης, ενώ για όσους ανήκουν στη δεύτερη κατηγορία υπάρχουν αυστηροί έλεγχοι για την είσοδό τους στη χώρα, αλλά και για την παραμονή τους σε αυτή. Τα δικαιώματα για εκείνους είναι περιορισμένα και καθορίζονται από το νομοθετικό πλαίσιο της εκάστοτε χώρας, το οποίο ακολουθεί τις κατευθυντήριες γραμμές της κοινοτικής μεταναστευτικής πολιτικής.

Επίσης η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ)-Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992) (άρθρο 63) προσδιορίζει τις αρμοδιότητες της Κοινότητας σε θέματα μετανάστευσης. Η βασική φιλοσοφία της κοινοτικής προσέγγισης του μεταναστευτικού φαινομένου εντοπίζεται σε τρία σκέλη: (α) αυξημένους συνοριακούς ελέγχους για τη βραχυπρόθεσμη αντιμετώπιση του ζητήματος (ωστόσο στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας, με στόχο τη δημιουργία στενότερων σχέσεων με χώρες που βρίσκονται στα ευρωπαϊκά σύνορα, η ΕΕ προσφέρει κίνητρα όπως π.χ. ελαστικούς κανόνες για τη χορήγηση βίζας στις χώρες που συμφωνούν να δεχθούν πίσω παράτυπους μετανάστες), (β) διεξαγωγή συνομιλιών με τις χώρες στις οποίες καταφθάνουν οι περισσότεροι μετανάστες, για την ύπαρξη μακροπρόθεσμης συνεργασίας στη διαχείριση της μετανάστευσης (περιλαμβάνει και την ευρωπαϊκή χρηματοδότηση, για να βοηθηθούν οι χώρες διέλευσης στη βελτίωση του ελέγχου των συνόρων τους και των συστημάτων παροχής ασύλου) και (γ) ενθάρρυνση ανάπτυξης (χρηματοδότηση, ευκαιρίες εκπαίδευσης) στις χώρες αποστολής, για την επίτευξη μακροπρόθεσμα αναχαίτισης της μεταναστευτικής ροής (Παπαγιάννης, 2008).

Οι προτεραιότητες της ΕΕ για τη μετανάστευση επιμερίζονται σε τρία πεδία: ευημερία, αλληλεγγύη και ασφάλεια. Στο πεδίο της ευημερίας τονίζεται η σημασία της αποτελεσματικής και δημιουργικής αφομοίωσης-ένταξης των μεταναστών στις χώρες υποδοχής της ΕΕ. Στο πεδίο της αλληλεγγύης προκρίνεται η συνεργασία

μεταξύ των κρατών-μελών, αλλά και με τα κράτη προέλευσης των μεταναστών, για τη δημιουργία ικανών συνθηκών αφομοίωσης τους και όχι ετεροβαρών καταστάσεων έναντι ορισμένων κρατών. Το πεδίο της ασφάλειας για τη μετανάστευση, όντας ίσως το σημαντικότερο, επιχειρεί τη δημιουργία ενός ασφαλούς πλαισίου προστασίας της κοινοτικής επικράτειας από την είσοδο αντικανονικών μεταναστών.

Όλα τα παραπάνω καταδεικνύουν τη σημασία που αποδίδεται από την ΕΕ στο φαινόμενο της μετανάστευσης και ειδικότερα στην αντιμετώπιση του φαινομένου της παράτυπης μετανάστευσης. Η μετανάστευση αντιμετωπίζεται με σκοπό την ένταξη των νόμιμων μεταναστών στη χώρα υποδοχής, ενώ η παράτυπη μετανάστευση ως ένα φαινόμενο το οποίο πρέπει άμεσα να τύχει διαχείρισης, για τη διασφάλιση της ευημερίας και της ασφάλειας σε όλες τις κοινωνίες των κρατών-μελών και ιδιαίτερα σε αυτές που πλήττονται άμεσα. Η ένταξη των μεταναστών στις ευρωπαϊκές χώρες υποδοχής, δηλαδή η ελεύθερη πρόσβασή τους στην εκπαίδευση, στους δημόσιους φορείς και ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους, αποτελεί «το κλειδί για την επιτυχημένη μετανάστευση». Η ΕΕ αντιμετωπίζει τους μετανάστες που έρχονται να εγκατασταθούν σε μια χώρα, σε μαζικό επίπεδο και όχι σαν ατομικές μονάδες, γεγονός που αποδεικνύεται από την κυρίαρχη θέση του μεταναστευτικού στους κανονισμούς, τις οδηγίες, τις αποφάσεις και τις συστάσεις αυτής.

Έτσι λοιπόν το έτος 2003 εκδόθηκε η Οδηγία 2003/109/ΕΚ «σχετικά με το καθεστώς υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι είναι επί μακρόν διαμένοντες», με την οποία προβλέπονται τα εξής: (α) θεσπίζονται οι όροι και οι προϋποθέσεις χορήγησης αλλά και ανάκλησης του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος σε μη ευρωπαϊούς πολίτες-υπηκόους τρίτων χωρών, που διαμένουν νόμιμα σε χώρα της ΕΕ για τουλάχιστον 5 έτη, (β) ορίζονται τα δικαιώματα και οι τομείς όπου διαθέτουν ίσες ευκαιρίες με τους πολίτες της ΕΕ και (γ) καθορίζονται οι απαιτούμενες προϋποθέσεις εφόσον επιθυμούν τη μετακίνησή τους σε άλλη χώρα της ΕΕ (Παπασιώπη-Πασιά, 2004). Η οδηγία αυτή εφαρμόζεται από τις 23 Ιανουαρίου 2004, πλην όμως το έτος 2011 τροποποιήθηκε για την κάλυψη υπηκόων τρίτων χωρών, όπως τους πρόσφυγες και τους απάτριδες, που έχουν δικαίωμα διεθνούς προστασίας.

Παράλληλα το ίδιο έτος, εκδόθηκε και η Οδηγία 2003/86/ΕΚ «σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης». Η εν λόγω οδηγία στοχεύει στην προστασία της οικογενειακής ενότητας, καθορίζοντας τους όρους στα πλαίσια των οποίων ασκείται το δικαίωμα της οικογενειακής επανένωσης για τους υπηκόους τρίτων

χωρών που διαμένουν νόμιμα στην επικράτεια των χωρών της ΕΕ, ώστε να μπορούν τα μέλη των οικογενειών τους, να επανενώνονται στη χώρα της ΕΕ όπου κατοικούν οι εν λόγω υπήκοοι. Η οδηγία δεν εφαρμόζεται σε μέλη οικογενειών πολιτών της Ένωσης ή υπηκόων τρίτης χώρας που ζητούν την αναγνώριση της ιδιότητας του πρόσφυγα και για την αίτηση των οποίων δεν έχει εκδοθεί οριστική απόφαση ή υπηκόων που απολαύουν προσωρινών μορφών προστασίας (Παπασιώπη-Πασιά, 2004). Τον Απρίλιο 2014, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε ανακοίνωση με την οποία προσέφερε καθοδήγηση στα κράτη-μέλη για τον ορθό και πλήρη τρόπο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας.

Επιπρόσθετα από την ΕΕ εκδόθηκαν και οδηγίες για τη διαμονή, την εργασία και τις σπουδές υπηκόων τρίτων χωρών. Ειδικότερα: (α) η Οδηγία 2011/98/ΕΕ για την «ενιαία άδεια διαμονής και εργασίας», καθορίζει μια κοινή απλουστευμένη διαδικασία για υπηκόους τρίτων χωρών που υποβάλλουν αίτηση για άδεια διαμονής και εργασίας σε κράτος-μέλος της ΕΕ, καθώς και μια κοινή σειρά δικαιωμάτων για τους μετανάστες που διαμένουν νόμιμα σε ένα κράτος-μέλος, (β) η Οδηγία 2014/36/ΕΕ ορίζει τις «προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής των υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό την εποχιακή εργασία». Οι διακινούμενοι εποχιακοί εργαζόμενοι έχουν δικαίωμα παραμονής νόμιμα και προσωρινά στην Ένωση για ανώτατη περίοδο από 5 έως 9 μήνες (ανάλογα με το κράτος-μέλος) για την άσκηση δραστηριότητας που εξαρτάται από την εναλλαγή των εποχών, διατηρώντας παράλληλα την κύρια κατοικία τους σε τρίτη χώρα (η οδηγία αποσαφηνίζει επίσης τα δικαιώματα που μπορούν να ασκήσουν οι εν λόγω διακινούμενοι εργαζόμενοι), (γ) η Οδηγία 2016/801/ΕΕ σχετικά με τις «προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό την έρευνα, τις σπουδές, την πρακτική άσκηση, την εθελοντική υπηρεσία, τις ανταλλαγές μαθητών ή τα εκπαιδευτικά προγράμματα και την απασχόληση των εσωτερικών άμισθων βοηθών (au pair)» εγκρίθηκε στις 11 Μαΐου 2016 και πρέπει να έχει μεταφερθεί στο εθνικό δίκαιο των κρατών μελών μέχρι τις 23 Μαΐου 2018.

Είναι κοινά παραδεκτό ότι για πολλά χρόνια, οι ευρωπαϊκές χώρες εργάζονταν στο πλαίσιο εναρμόνισης των πολιτικών τους για τη μετανάστευση και το άσυλο. Έτσι στις 24/9/2008 υπογράφηκε το «Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο», το οποίο αποτελεί τη βάση των πολιτικών της ΕΕ για τη μετανάστευση και το άσυλο, σε πνεύμα αμοιβαίας ευθύνης και αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών-μελών και μιας ανανεωμένης σύμπραξης με τρίτες χώρες. Ήδη έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος σε πολλά θέματα, ιδίως δυνάμει των προγραμμάτων του Τάμπερε, της Χάγης και κυρίως της Στοκχόλμης. Το Σύμφωνο είναι καθοριστικής σημασίας καθώς αποσκοπεί στα εξής: (α) οργάνωση της νόμιμης μετανάστευσης λαμβάνοντας υπόψη τις προτεραιότητες, τις ανάγκες και τις δυνατότητες υποδοχής κάθε κράτους-μέλους, και ενθάρρυνση της ενσωμάτωσης, (β) καταπολέμηση της παράτυπης μετανάστευσης, και ενθάρρυνση των εκούσιων επιστροφών στις χώρες καταγωγής ή διέλευσης των μεταναστών, (γ) ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των συνοριακών ελέγχων, (δ) συγκρότηση της Ευρώπης ως χώρου ασύλου και (ε) δημιουργία σφαιρικής σύμπραξης με τις τρίτες χώρες που θα ευνοεί τη συνέργεια μεταξύ μετανάστευσης και ανάπτυξης. Ένα ακόμη καίριο επίτευγμα ήταν η έγκριση και η εφαρμογή του ολοκληρωθέντος Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου (ΚΕΣΑ), το οποίο στοχεύει στη μείωση των διαφορών μεταξύ των χωρών της ΕΕ αναφορικά με τα αποτελέσματα των αιτήσεων ασύλου, στη διασφάλιση ενός κοινού συνόλου δικαιωμάτων και διαδικασιών, καθώς και στη συμμόρφωση με τη σύμβαση της Γενεύης περί του καθεστώτος των προσφύγων. Το ΚΕΣΑ είναι βαρύνουσας σημασίας, αφού θεσπίζει κοινά πρότυπα και στενότερη συνεργασία, με σκοπό τη διασφάλιση ότι οι αιτούντες άσυλο τυγχάνουν ίσης μεταχείρισης εντός ενός ανοιχτού και δίκαιου συστήματος σε ολόκληρη την ΕΕ. Αναπόσπαστο τμήμα της ευρωπαϊκής πολιτικής ασύλου, αποτελεί η επανεγκατάσταση των προσφύγων, δηλαδή η μόνιμη επανεγκατάσταση σε κράτος-μέλος ενός πρόσφυγα που έχει λάβει προστασία σε τρίτη χώρα.

Η ΕΕ έχει επίσης εγκρίνει δύο μείζονες νομοθετικές πράξεις για την καταπολέμηση της παράτυπης μετανάστευσης: (α) τη «δέσμη για την υποβοήθηση», στην οποία περιλαμβάνεται η Οδηγία 2002/90/ΕΚ του Συμβουλίου, με την οποία διαμορφώνεται έναν κοινός ορισμός του εγκλήματος της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου, διέλευσης και διαμονής και την απόφαση πλαίσιο 2002/946/ΔΕΥ για την ενίσχυση του ποινικού πλαισίου εναντίον τέτοιων συμπεριφορών. Η δέσμη συμπληρώνεται με

την Οδηγία 2004/81/EK του Συμβουλίου, σχετικά με τον «τίτλο παραμονής που χορηγείται στους υπηκόους τρίτων χωρών θύματα εμπορίας ανθρώπων ή συνέργειας στην αντικανονική μετανάστευση, οι οποίοι συνεργάζονται με τις αρμόδιες αρχές» και β) την «Οδηγία Επιστροφής» 2008/115/EK με την καθορίζονται κοινά πρότυπα της ΕΕ καθώς και διαδικασίες για την επιστροφή παρατύπως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών. Ταυτόχρονα, διαπραγματεύεται και συνάπτει συμφωνίες επανεισδοχής με χώρες καταγωγής και διέλευσης για τους σκοπούς επιστροφής παράτυπων μεταναστών και συνεργάζεται με αυτές τις χώρες για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Σε αυτές τις συμφωνίες προβλέπονται αμοιβαίες δεσμεύσεις συνεργασίας ανάμεσα στην ΕΕ και τους εταίρους της τρίτων χωρών.

Στις 29 Απριλίου 2015, εγκρίθηκε ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για ταχεία λήψη μέτρων προς διάσωση ζωών και εντατικότερη δράση της Ένωσης στον τομέα της μετανάστευσης. Στο πλαίσιο αυτό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε το Ευρωπαϊκό Θεματολόγιο για τη Μετανάστευση, με το οποίο προτείνονται άμεσα μέτρα αντιμετώπισης της κρίσης στη Μεσόγειο, καθώς και δράσεις ανάληψης για την καλύτερη διαχείριση της μετανάστευσης. Σε μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη βάση, τα κράτη-μέλη της Ένωσης οφείλουν να προσανατολιστούν σε τέσσερις κατευθύνσεις: (α) μείωση των κινήτρων παράτυπης μετανάστευσης, (β) διαχείριση των συνόρων -σώζοντας ζωές και παρέχοντας ασφάλεια, (γ) ανάπτυξη ισχυρότερης κοινής πολιτικής ασύλου και (δ) εφαρμογή μιας νέας πολιτικής νόμιμης μετανάστευσης, καθορίζοντας νέες προτεραιότητες στις πολιτικές ένταξης και βελτιστοποιώντας τα πλεονεκτήματα της μεταναστευτικής πολιτικής για τα πρόσωπα και τις χώρες καταγωγής. Στο θεματολόγιο διατυπώθηκαν επίσης η ιδέα δημιουργίας ευρωπαϊκών συστημάτων μετεγκατάστασης και επανεγκατάστασης, ανακοινώθηκε η προσέγγιση των «κέντρων υποδοχής και ταυτοποίησης», όπου οι σχετικοί οργανισμοί της ΕΕ εργάζονται επιτόπου με τα μεθοριακά κράτη-μέλη για τον γρήγορο εντοπισμό, την καταγραφή και τη λήψη των δακτυλικών αποτυπωμάτων των εισερχόμενων μεταναστών, και προτάθηκε μια πιθανή επιχείρηση στη Μεσόγειο για την εξάρθρωση των δικτύων παράνομης διακίνησης και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων.

Γίνεται αντιληπτό ότι η ΕΕ επιχειρεί στην εφαρμογή μιας σφαιρικής προσέγγισης για τη μετανάστευση, με την καλύτερη δυνατή χρήση της νόμιμης μετανάστευσης, παρέχοντας προστασία σε όσους την χρειάζονται, καταπολεμώντας την παράτυπη μετανάστευση και προστατεύοντας αποτελεσματικά τα σύνορα (Kingsley, 2016).

Ωστόσο, η ολοένα μεγαλύτερη προσπάθεια των κρατών για τον περιορισμό της παράτυπης μετανάστευσης και τον έλεγχο των εξωτερικών τους συνόρων, εγκυμονεί κινδύνους ανεξέλεγκτης καταπάτησης των ατομικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των οποίων την υπεράσπιση έχουν δεσμευτεί να διασφαλίζουν όλα ανεξαιρέτως τα σύγχρονα δημοκρατικά πολιτεύματα των αναπτυγμένων ευρωπαϊκών κρατών. Στο πλαίσιο αυτό λοιπόν, καθίσταται αναγκαία η επαγρύπνηση των ευρωπαίων πολιτών απέναντι σε κάθε περιστατικό καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, για την προστασία με τον καλύτερο δυνατό τρόπο όσων πραγματικά το χρειάζονται.

2.3 Η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα

Ο πρώτος ελληνικός νόμος για την μετανάστευση ήταν ο Ν.3275/1925 με τίτλο «Περί εγκαταστάσεως και κινήσεως αλλοδαπών εν Ελλάδι», ο οποίος ίσχυσε για δύο χρόνια, από το 1927 που επικυρώθηκε έως το 1929. Ο εν λόγω νόμος, αντικαταστάθηκε στη συνέχεια από το Ν.4310/1929 «Περί εγκαταστάσεως και κινήσεως αλλοδαπών εν Ελλάδι, αστυνομικού ελέγχου, διαβατηρίων, απελάσεων και εκτοπίσεων», προκειμένου να ρυθμιστούν τα ζητήματα που ανέκυψαν λόγω της μαζικής άφιξης των προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής (INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2003). Ο νόμος αυτός ίσχυσε για περισσότερα από 60 χρόνια, μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Ο αριθμός των αλλοδαπών στην ελληνική επικράτεια έως το τέλος της δεκαετίας του 1980, ήταν τόσο μικρός που το κράτος συνειδητά, για ποικίλους κοινωνικο-πολιτικούς λόγους, αγνόησε τη νομιμότητα ή μη της παραμονής τους στο ελληνικό έδαφος (Τρουμπέτα, 2001).

Η αθρόα εισροή οικονομικών μεταναστών από τις Βαλκανικές αλλά και από τρίτες χώρες, που σημειώθηκε από τη δεκαετία του 1990 και μετά, επέφερε σημαντικές ανακατατάξεις στην Ελληνική κοινωνία (Επιστημονική Εταιρεία Κοινωνικής Πολιτικής, 2006). Έτσι δημιουργήθηκε η ανάγκη νέου νομοθετικού πλαισίου, καθώς ο Ν.4310/1929 αδυνατούσε να ρυθμίσει τα μεταναστευτικά ζητήματα που προέκυψαν. Οι πολιτικές παλιννόστησης αποτέλεσαν για την Ελλάδα το προπύργιο για τη διαμόρφωση μεταναστευτικής πολιτικής ως χώρα υποδοχής (Μπάγκαβος, Παπαδοπούλου, 2003). Έτσι, το 1991 γίνεται μια πρώτη προσπάθεια ρύθμισης ζητημάτων μετανάστευσης με το Νόμο 1975 «περί εισόδου, εξόδου, παραμονής, εργασίας, απέλασης αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης προσφύγων και άλλες

διατάξεις». Ο νόμος αυτός απέβλεπε βασικά στη μείωση της μετανάστευσης, στον αυστηρότερο έλεγχο των εξωτερικών ελληνικών συνόρων και στην απέλαση των παράνομων μεταναστών από τη χώρα, αποκλείοντας σχεδόν κάθε εργασιακή ευκαιρία σε αλλοδαπούς (Τριανταφυλλίδου & Γρώπα, 2009). Ωστόσο πολλοί αλλοδαποί ήρθαν στη χώρα για εργασία χωρίς τα νόμιμα απαραίτητα έγγραφα. Εκτιμάται ότι εκείνη την εποχή ζούσαν και εργάζονταν στην Ελλάδα τουλάχιστον 400.000 μη νόμιμοι μετανάστες (Triandafyllidou & Mikrakis, 1995; Sarris & Katseli, 1996).

Ωστόσο με την πάροδο του χρόνου, ήταν πασιφανές ότι οι μετανάστες είχαν έρθει στην Ελλάδα για να μείνουν και ότι οι αυστηρότεροι συνοριακοί έλεγχοι και οι μαζικές απελάσεις δεν ήταν αρκετές για την αντιμετώπιση του πρωτόγνωρου αυτού φαινομένου για τα ελληνικά δεδομένα. Έτσι η Ελλάδα αναγκάστηκε εκ των πραγμάτων να αλλάξει το νομοθετικό πλαίσιο που αφορούσε στους αλλοδαπούς που διέμεναν στη χώρα. Τα Προεδρικά Διατάγματα 358/1997 με τίτλο «Προϋποθέσεις και Διαδικασία, για τη Νόμιμη Παραμονή και Εργασία Αλλοδαπών στην Ελλάδα, που δεν είναι Υπήκοοι των Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης» και 359/1997 με τίτλο «Χορήγηση της Κάρτας Παραμονής Περιορισμένης Χρονικής Διάρκειας σε Αλλοδαπούς» αποτέλεσαν τις πρώτες προσπάθειες καταγραφής και νομιμοποίησης παράτυπων μεταναστών. Έτσι περίπου 371.641 μετανάστες αιτήθηκαν τη «λευκή κάρτα» (κάρτα διαμονής περιορισμένης διάρκειας, με στόχο το επόμενο βήμα τη νομιμότερη εγκατάσταση). Από αυτούς οι 212.860 αλλοδαποί πέρασαν στο δεύτερο βήμα και υπέβαλλαν αίτηση για την «πράσινη κάρτα» (προσωρινή κάρτα διαμονής, με διάρκεια 1, 2 ή 5 ετών) (Σαρρής, 2008). Παρά τις δυσκολίες και τις ατέλειες του προγράμματος αυτού, το πρόγραμμα συνέβαλλε σημαντικά στην ομαλοποίηση του μεταναστευτικού φαινομένου στην Ελλάδα (Τριανταφυλλίδου, 2005).

Το 2001 κατατέθηκε στη Βουλή ο Νόμος 2910/2001 «Είσοδος και Παραμονή Αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια. Κτήση της Ελληνικής Ιθαγένειας με Πολιτογράφηση και άλλες Διατάξεις», με στόχο ένα δεύτερο πρόγραμμα νομιμοποίησης και την αντιμετώπιση του φαινομένου της παράνομης μετανάστευσης στη χώρα. Επιπλέον συμπεριελάμβανε και διατάξεις τόσο για θέματα ελέγχου των συνόρων, όσο και τις προϋποθέσεις για την είσοδο αλλοδαπών στην Ελλάδα που επιθυμούσαν να εργαστούν ή να σπουδάσουν, καθώς και για θέματα πολιτογράφησης αλλοδαπών που κατοικούσαν στην Ελλάδα (Kiprianos et al., 2003). Τότε περίπου

370.000 μετανάστες υπέβαλλαν τα απαιτούμενα δικαιολογητικά για να νομιμοποιηθούν, όμως - όπως και το πρώτο πρόγραμμα έτσι και αυτό - χαρακτηρίστηκε από ελλείψεις και ανεπάρκειες, και με ελάχιστο προσωπικό να εργάζεται για αυτό. Η αναθεώρηση του Νόμου έγινε το 2002, αλλά τα προβλήματα συνεχίστηκαν αφού η χορήγηση για άδεια παραμονής και εργασίας δίνονταν μόνον για έναν χρόνο. Τον Ιανουάριο του 2004 η ελληνική κυβέρνηση αποφάσισε τη χορήγηση αδειών διαμονής για δύο έτη με το Νόμο 3202/2004, προκειμένου να αποφορτιστεί λίγο η δημόσια διοίκηση και να διευκολυνθούν οι μετανάστες (Τριανταφυλλίδου & Γρώπα, 2009).

Η οικονομία της Ελλάδας δεν στηρίζεται στη βιομηχανία ή τις μεγάλες επιχειρήσεις. Έτσι, η απασχόληση των μεταναστών περιορίζεται σε μικρομεσαίες και οικογενειακές επιχειρήσεις και νοικοκυριά, όπου η προσφορά και η ζήτηση γίνεται μέσα από κοινωνικά δίκτυα και προσωπικές γνωριμίες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι ενδιαφερόμενοι να μην μπορούν να ακολουθήσουν την παραπάνω νόμιμη διαδικασία με συνέπεια η παράνομη μετανάστευση να κυριαρχεί και να μην υπάρχει έλεγχος αυτής από τις αρμόδιες κρατικές αρχές (Τριανταφυλλίδου, 2005).

Το 2001, η ελληνική κυβέρνηση σχεδίασε ένα τριετές σχέδιο δράσης για την κοινωνική ένταξη των μεταναστών στη χώρα (2002-2005), με την υποστήριξη του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το οποίο δυστυχώς παρέμεινε ανεφάρμοστο. Το σχέδιο αυτό περιελάμβανε μέτρα για την ένταξη των μεταναστών στην αγορά εργασίας, την περίθαλψη και υγεία τους και γενικότερα την καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας στην ελληνική κοινωνία.

Τον Αύγουστο του 2005 ψηφίστηκε ο Ν.3386/2005 με τίτλο «Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια» που ρύθμιζε θέματα μετανάστευσης, συμπεριλαμβάνοντας τις Οδηγίες 2003/86/EK (δικαίωμα της οικογενειακής επανένωσης) και 2003/109/EK (καθεστώς των επί μακρώς διαμενόντων), ο οποίος και ίσχυσε από 1.1.2006. Το άρθρο 91 του Νόμου αυτού περιελάμβανε ένα νέο πρόγραμμα νομιμοποίησης των παράνομων αλλοδαπών στην χώρα (άρθρο 91). Ειδικότερα, ρύθμιζε θέματα εισόδου, διαμονής και κοινωνικής ένταξης υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελλάδα, λειτουργικά θέματα για την καλύτερη και αποτελεσματικότερη εφαρμογή των διατάξεων, καθώς επίσης και τη δυνατότητα νόμιμης τακτοποίησης της διαμονής στη χώρα όσων, για παράδειγμα,

είχαν λήξει οι άδειες διαμονής τους, ή όσων εισήλθαν πέραν των διατάξεων του προηγούμενου νόμου (Ν.2910/01) και παρέμεναν μη νόμιμα στη χώρα, εφόσον βεβαίως πληρούσαν τις ειδικότερες προϋποθέσεις του νέου νόμου (Ν.3386/2005) (ΕΚΚΕ, 2008). Εξαιρούνταν οι πολίτες της ΕΕ καθώς και οι πρόσφυγες και οι αιτούντες ασύλου. Στόχος του Νόμου ήταν η οργάνωση των αδειών διαμονής των αλλοδαπών για λόγους εργασίας, σπουδών, οικογενειακής επανένωσης καθώς και για άλλους ειδικούς λόγους.

Βασικό χαρακτηριστικό του Ν.3386/2005 είναι η σύσταση του «Ολοκληρωμένου Προγράμματος Δράσης», το οποίο προωθούσε και διευκόλυνε την ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών στην ελληνική κοινωνία, εστιάζοντας στους εξής τομείς: (α) στην πιστοποιημένη γνώση της ελληνικής γλώσσας, (β) στην επιτυχή παρακολούθηση εισαγωγικών μαθημάτων σχετικά με την ιστορία, τον πολιτισμό και τον τρόπο ζωής της ελληνικής κοινωνίας, (γ) στην ένταξη στην αγορά εργασίας και (δ) στην ενεργό κοινωνική συμμετοχή. Ο Ν.3386/2005 αποτελεί το βασικό νομοθέτημα της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής, μολονότι επιδέχθηκε πολλές τροποποιήσεις. Τα κυριότερα στοιχεία του είναι: (α) η ενσωμάτωση κοινοτικών οδηγιών στην εθνική νομοθεσία, (β) η επιβολή βαρύτατων οικονομικών, διοικητικών και ποινικών κυρώσεων στους παρέχοντες υπηρεσία σε αντικανονικούς μετανάστες και (γ) η ενοποίηση των αδειών εργασίας και διαμονής σε ενιαίο έγγραφο (Σαρρής, 2008).

Γίνεται αντιληπτό λοιπόν ότι ο Έλληνας νομοθέτης έδινε το δικαίωμα νομιμοποίησης συλλήβδην σε όλους τους παράνομα διαμένοντες αλλοδαπούς στη χώρα, με ουσιαστική προϋπόθεση συνήθως, την αδιαφόρως νομιμότητας διαμονή τους στην Ελλάδα επί ορισμένου χρονικού διαστήματος πριν την δημοσίευση του νόμου. Ωστόσο, το δικαίωμα νομιμοποίησης, ετίθετο υπό ορισμένη προθεσμία, άρχουσα από τη δημοσίευση του νόμου και λήγουσα σε σχετικά σύντομο διάστημα.

Το 2007, ακολουθεί η ψήφιση του Ν.3536/2007 με τίτλο «Ειδικές ρυθμίσεις θεμάτων μεταναστευτικής πολιτικής και λοιπών ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης», οι διατάξεις του οποίου τροποποιούν και συμπληρώνουν τις διατάξεις του Ν.3386/05. Με το νέο νόμο επιχειρείται η επίλυση των γραφειοκρατικών αγκυλώσεων που δημιουργήθηκαν κατά την εφαρμογή του Ν.3386/2005 (ΕΚΚΕ, 2008). Επίσης θεσμοθετείται η σύσταση ενός αντιπροσωπευτικού κεντρικού οργάνου, της Εθνικής Επιτροπής για την

κοινωνική ένταξη των μεταναστών, επιφορτισμένη με την επεξεργασία προτάσεων στα θέματα της ένταξης των μεταναστών και τη διεξαγωγή του κοινωνικού διαλόγου και του διαλόγου με την κοινωνία των πολιτών, στο πλαίσιο διαμόρφωσης πολιτικών που προάγουν την ένταξη των μεταναστών (Τριανταφυλλίδου, 2010).

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ότι η κατάσταση του ασύλου στη χώρα μας εδώ και χρόνια ήταν, και σε πολλά θέματα εξακολουθεί να είναι, εξαιρετικά προβληματική. Καταρχήν, το δικαίωμα στην απρόσκοπτη πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου δεν ήταν εξασφαλισμένο για τους αιτούντες άσυλο, ειδικότερα στα σημεία εισόδου, όπου υπήρχε έλλειψη διερμηνέων, ενημέρωσης και νομικής συνδρομής, καθώς επίσης και πρακτικές που αποθάρρυναν τους νεοεισερχομένους να καταθέσουν αιτήματα ασύλου στα σύνορα, όπως η παρατεταμένη κράτηση σε σχέση με αυτούς που δεν υπέβαλαν αιτήματα. Ανάλογα προβλήματα παρατηρούνταν και στο εσωτερικό της χώρας. Κατά δεύτερο, η όλη διαδικασία εξέτασης των αιτημάτων ασύλου είχε σαν βασικά χαρακτηριστικά, για χρόνια, την έλλειψη διαδικαστικών και ουσιαστικών εγγυήσεων όσον αφορά τη διερμηνεία, την ποιότητα των συνεντεύξεων και των αποφάσεων. Επίσης, μέχρι πρόσφατα, τα ποσοστά αναγνώρισης καθεστώτος διεθνούς προστασίας ήταν εξαιρετικά χαμηλά, μολονότι πολλοί αιτούντες άσυλο προέρχονταν από χώρες όπου παρατηρούνται σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή που μαστίζονται από ένοπλες συρράξεις. Σοβαρό πρόβλημα αποτελούσε επίσης η καθυστέρηση στην εξέταση των αιτημάτων και λήψη οριστικής απόφασης, με συνέπεια χιλιάδες άτομα να βιώνουν καθεστώς αβεβαιότητας για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Η προβληματική λειτουργία του συστήματος είχε ως αποτέλεσμα, πολλοί πρόσφυγες να μην καταφέρνουν ή να μη θέλουν να ζητήσουν άσυλο στην Ελλάδα, μη εμπιστευόμενοι τη σχετική διαδικασία και προσβλέποντας να φθάσουν σε άλλη χώρα της ΕΕ όπου υπάρχουν εγγυήσεις πως θα τους χορηγηθεί καθεστώς προστασίας εφόσον το δικαιούνται, ενώ αντίθετα αμιγώς οικονομικοί μετανάστες να προστρέχουν στη διαδικασία ως μόνο τρόπο νομιμοποίησης προσωρινά της διαμονής τους στη χώρα, μέχρις ότου το αίτημά τους απορριφθεί.

Έτσι λοιπόν εκδόθηκε ο Ν.3907/2011 με τον οποίο ιδρύθηκε η Υπηρεσία Ασύλου και Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής και η ελληνική νομοθεσία προσαρμόστηκε προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ «σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών». Η Υπηρεσία Ασύλου είναι μια αυτόνομη, πολιτική

υπηρεσία στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, που στελεχώνεται με επαρκές και κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό, η λειτουργία της οποίας έχει αποσυνδέσει πλήρως την εξέταση αιτημάτων διεθνούς προστασίας από την Αστυνομία. Αποτελεί προϊόν μακροχρόνιας δράσης και άσκησης πίεσης, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, και τυγχάνει της υποστήριξης της ΕΕ. Με την ίδρυση της Υπηρεσίας αυτής, υπάρχει πλέον άμεση παραλαβή των αιτημάτων ασύλου, ταχεία εξέτασή τους από τα Περιφερειακά Γραφεία Ασύλου με τη συνδρομή καταρτισμένου προσωπικού και επαρκούς διερμηνείας, και την οριστική τους κρίση με αποφάσεις δίκαιες και πλήρως αιτιολογημένες. Έτσι κλείνει σταδιακά μια χρόνια πληγή που όχι μόνο έχει αποβεί σε βάρος των προσφύγων, αλλά και έχει εκθέσει την Ελλάδα διεθνώς (Παπασιώπη-Πασιά, 2015).

Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν ότι η Ελλάδα θα πρέπει να προσπαθήσει για τη δημιουργία ενός δίκαιου και αποτελεσματικού συστήματος ασύλου, καθώς η εξυγίανση του, σημαίνει έξοδο από την αβεβαιότητα χιλιάδων ατόμων των οποίων τα αιτήματα εκκρεμούσαν για μεγάλο χρονικό διάστημα. Με τη χορήγηση διεθνούς προστασίας σε όσους από τα άτομα αυτά τη δικαιούνται και κατ' επέκταση καθεστώτος νομιμότητας, δημιουργούνται καλύτερες προϋποθέσεις για την ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία, γεγονός που συμβάλλει στην έξοδό τους από την αφάνεια, τον αποκλεισμό και την περιθωριοποίηση, με ευεργετικές συνέπειες σε θέματα δημόσιας τάξης και ασφάλειας. Εξυγίανση σημαίνει παράλληλα πως οι αμιγώς οικονομικοί μετανάστες δεν θα καταφεύγουν στο σύστημα ασύλου για την νομιμοποίηση προσωρινά της παραμονής τους στη χώρα, εφόσον τα αιτήματά τους θα απορρίπτονται σε σύντομο χρονικό διάστημα (Σπυροπούλου & Χριστόπουλος, 2016). Ωστόσο η ριζική αναμόρφωση του συστήματος ασύλου, δεν συνεπάγεται μόνο δίκαιη και σύμφωνη με τον νόμο μεταχείριση των προσφύγων, αλλά ενέχει σημαντικά οφέλη και για τη χώρα, αφού ενισχύει τη διαπραγματευτική της ικανότητα σε επίπεδο ΕΕ, προκειμένου να μπορεί να διεκδικήσει με καλύτερους όρους αλλαγές της ευρωπαϊκής πολιτικής (Τσεβρένης, 2016β). Μόνο εφόσον η Ελλάδα επιδείξει σημαντική βελτίωση στην τήρηση των διεθνών της υποχρεώσεων, όπως είναι η προστασία των προσφύγων, θα μπορέσει να διαπραγματευτεί από καλύτερη θέση τέτοιες αλλαγές σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Με τον Ν.4146/2013 με τίτλο «Διαμόρφωση Φιλικού Αναπτυξιακού Περιβάλλοντος για τις Στρατηγικές και Ιδιωτικές Επενδύσεις», διευκολύνεται η παραμονή επενδυτών τρίτων χωρών και των συνεργατών τους, παρέχονται διευρυμένα χρονικά όρια παραμονής, εφόσον οι επενδύσεις τους έχουν χαρακτηριστεί ως στρατηγικές. Ταυτόχρονα παρέχεται η δυνατότητα χορήγησης αδειών διαμονής σε πολίτες τρίτων χωρών και στα μέλη οικογενειών τους, εφόσον προβαίνουν σε αγορά ακίνητης περιουσίας στην Ελλάδα, η αξία της οποίας υπερβαίνει τις €250.000. Οι δύο αυτοί νέοι τύποι αδειών διαμονής προστίθενται στον Ν.3386/2005.

Ακολούθησε η έκδοση του Ν. 4251/2014 με τίτλο «Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης και λοιπές διατάξεις». Πρόκειται στην ουσία για ένα κράμα νόμων, τροποποιητικών νομοθετικών παρεμβάσεων και προεδρικών διαταγμάτων. Ο νέος νόμος προβλέπει για πρώτη φορά και για όλους τους παράνομα διαμένοντες αλλοδαπούς στη χώρα, ως γενικό λόγο χωρίς προθεσμία, τη χορήγηση άδειας διανομής για εξαιρετικούς λόγους, ήτοι για λόγους που ανάγονται στην ανάπτυξη ισχυρών δεσμών με τη χώρα. Μέχρι τότε μόνο η συνδρομή ειδικών λόγων, όπως υγείας, μπορούσαν να θεμελιώσουν τέτοιο δικαίωμα για τον παράνομο αλλοδαπό. Ο νόμος αυτός τροποποιήθηκε με τον Ν.4332/2015.

Τέλος εκδόθηκε ο Ν. 4375/2016, με την οποίο προβλέπεται η οργάνωση και λειτουργία Υπηρεσίας Ασύλου, Αρχής Προσφυγών, Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης, σύσταση Γενικής Γραμματείας Υποδοχής και προσαρμόζεται η ελληνική νομοθεσία προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας». Ο εν λόγω νόμος τροποποιήθηκε με τον Ν. 4399/2016.

Όλοι οι ανωτέρω νόμοι, αφορούν τους εκτός Ευρωπαϊκής Κοινότητας αλλοδαπούς, καθώς για τους τελευταίους, τους έχοντες ευρωπαϊκή ιθαγένεια, ισχύει το κοινοτικό δίκαιο που κατά κανόνα τους εξισώνει - από άποψη δικαιωμάτων και υποχρεώσεων απέναντι στο κράτος και σε κάθε ιδιώτη και για κάθε νομικά ενδιαφέρουσα άποψη της ζωής, εκτός από το δικαίωμα ψήφου στις εθνικές εκλογές - με τους ημεδαπούς. Σήμερα ο ελληνικός νόμος προβλέπει τρεις τρόπους με τους οποίους ένας μετανάστης μπορεί να απομακρυνθεί από τη χώρα: (α) την «επανεισδοχή», εφαρμόσιμη σε υπηκόους τρίτων χωρών, που προσπαθούν να διασχίσουν τα σύνορα παράτυπα (άρθρο 83 παρ. 2 του Ν. 3386/2005), (β) τη διαδικασία «απέλασης», εφαρμόσιμη σε

παράτυπους μετανάστες που συλλαμβάνονται να διασχίζουν τα σύνορα της χώρας (άρθρα 76-83 του Ν. 3386/2005) και (γ) τη διαδικασία «επιστροφής», εφαρμόσιμη σε παράτυπους μετανάστες, που κατοικούν στη χώρα παράτυπα.

Υπήκοος τρίτης χώρας, ο οποίος συλλαμβάνεται στην προσπάθειά του να διασχίσει τα σύνορα παράτυπα, μπορεί να επιστραφεί άμεσα (επανεισδοχή) από τις ελληνικές αρχές. Σε περίπτωση που δεν καταστεί εφικτή η άμεση επανεισδοχή του, ακολουθεί έκδοση απόφασης απέλασης και χορήγηση κατά κανόνα προθεσμίας 30 ημερών προκειμένου να εγκαταλείψει τη χώρα. Σε περίπτωση που ο μετανάστης συλλαμβάνεται να διαμένει παράτυπα στη χώρα, εκδίδεται απόφαση επιστροφής, με προθεσμία αναχώρησης 7-30 ημέρες. Σε κάποιες περιπτώσεις όμως, είναι δυνατόν να δοθεί προθεσμία ενός έτους.

Στην περίπτωση μη οικειοθελούς αναχώρησης του μετανάστη εντός της ταχθείσας προθεσμίας, τότε δύναται η αναγκαστική του απομάκρυνση από τις αρχές με: (α) επανεισδοχή, (β) αναγκαστική επιστροφή, (γ) εθελούσια επιστροφή και (δ) υποβοηθούμενη εθελούσια επιστροφή. Οι αναγκαστικές επιστροφές συνεπάγονται τη φυσική απομάκρυνση του παράτυπου μετανάστη χωρίς τη συγκατάθεσή του. Ο μετανάστης που απομακρύνεται κατά αυτό τον τρόπο, εγγράφεται στον κατάλογο ανεπιθύμητων αλλοδαπών (άρθρα 76-83 Ν. 3386/2005, που δεν καταργήθηκαν από το νέο Μεταναστευτικό Κώδικα Ν. 4251/2014 άρθρο 139 παρ. 2). Σε περίπτωση που αρνηθεί την επιβίβαση στο μέσο μεταφοράς, η απομάκρυνσή του μπορεί να γίνει με αστυνομική συνοδεία, ενώ το κόστος επιστροφής βαρύνει καταρχήν το μετανάστη (εφόσον δε διαθέτει τους απαραίτητους πόρους, τότε θεωρείται δημόσια δαπάνη). Στην ελληνική νομοθεσία δεν ρυθμίζεται η διαδικασία που θα πρέπει να ακολουθείται στην περίπτωση μεταναστών που επιθυμούν να επιστρέψουν εθελουσίως. Πρακτικά, όποιος μετανάστης επιθυμεί να επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του, μπορεί να το ζητήσει ανά πάσα στιγμή. Το βασικό πλεονέκτημα των εθελουσίων επιστροφών, είναι ότι ο μετανάστης δεν εγγράφεται στον κατάλογο ανεπιθύμητων αλλοδαπών. Τα προγράμματα εθελουσίων επιστροφών έχουν υψηλή αποδοτικότητα, όταν εφαρμόζονται σε υπηκόους, που μεταναστεύουν κυρίως με οικονομικά κίνητρα και προέρχονται από σχετικά ασφαλείς χώρες, αλλά πολύ μικρή αποδοτικότητα σε αλλοδαπούς προερχόμενους από εμπόλεμες χώρες (Αφγανιστάν, Συρία). Τέλος στην περίπτωση της υποβοηθούμενης εθελουσίας επιστροφής, οι μετανάστες λαμβάνουν αυξημένα οικονομικά κίνητρα για να εγκαταλείψουν τη χώρα.

2.4 Διμερείς συμφωνίες – Συμφωνίες επανεισδοχής – Διασυνοριακή αστυνομική συνεργασία

Η μαζική εισροή μεταναστών στην Ελλάδα από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, καθώς και η σύνθετη γεωγραφική της θέση, είχαν ως αποτέλεσμα τη σταδιακή λήψη από τη χώρα μιας σειράς μέτρων. Σε πρώτη φάση, αυτό πραγματοποιήθηκε με την ίδρυση τμημάτων συνοριοφυλακής και παράλληλα την ανάπτυξη συνεργασίας ανάμεσα στις αστυνομικές διευθύνσεις που είναι αρμόδιες για τον εντοπισμό παράτυπων μεταναστών στο εσωτερικό της χώρας και τις αντίστοιχες που είναι υπεύθυνες για τον έλεγχο διαβατηρίων και τον έλεγχο των συνόρων σε στεριά, θάλασσα και αέρα (Κανελλόπουλος και συν., 2006).

Παράλληλα η χώρα μας προέβη σε υπογραφή συμφωνιών επανεισδοχής. Τα σύμφωνα επανεισδοχής θεωρούνται από τις ελληνικές αρχές, ως τα πιο πρακτικά εργαλεία στο πλαίσιο διαχείρισης της παράτυπης μετανάστευσης. Το πλεονέκτημα συγκριτικά με τις επιστροφές/απελάσεις, είναι ότι εφαρμόζουν μια γραφειοκρατικά απλοποιημένη διαδικασία, που υλοποιείται με διακρατικά αιτήματα, υπό την προϋπόθεση όμως της συνεργασίας της ξένης χώρας. Η διαδικασία απευθύνεται κυρίως σε μετανάστες που τελούν σε καθεστώς επανεισδοχής, χωρίς προηγούμενη έκδοση απόφασης απέλασης και υπό την προϋπόθεση ότι δεν εκκρεμεί ποινική δίωξη από τον εισαγγελέα πλημμελειοδικών. Σε αντίθεση με άλλες διαδικασίες επιστροφής, δεν επιδίδεται απόφαση δικαστικής ή διοικητικής απέλασης ή απόφαση επιστροφής (άρθρο 77 Ν. 3386/2005, άρθρα 21 και 30 Ν. 3907/2011). Στόχος των συμφωνιών αυτών είναι η επανεισδοχή ημεδαπού που δεν πληροί, ή δεν πληροί πλέον, τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής στην Ελλάδα, κατόπιν σχετικής αίτησης. Η συμφωνία αφορά τους υπηκόους του κράτους στο οποίο υποβάλλεται η αίτηση, αλλά και κάθε πρόσωπο που εισέρχεται παράνομα στην Ελλάδα μέσω του κράτους στο οποίο υποβάλλεται η αίτηση επανεισδοχής. Η Ελλάδα έχει υπογράψει μεταξύ άλλων, σύμφωνα επανεισδοχής με τη Τουρκία (2002), την Αλβανία (2004) και το Πακιστάν (2010) και έχει επιχειρήσει ανεπιτυχώς, τη σύναψη αντίστοιχων διμερών συμφωνιών με το Ιράκ, το Αφγανιστάν και το Μπαγκλαντές.

Επιπλέον, έχει θεμελιωθεί διασυνοριακή αστυνομική συνεργασία με τη Βουλγαρία, τη Βόρεια Μακεδονία και την Αλβανία. Έτσι έχουν οργανωθεί διμερείς συναντήσεις και έχουν ληφθεί κοινές δράσεις και μέτρα στους ευαίσθητους τομείς ελέγχου διαβατηρίων, συνοριακού ελέγχου, πρόληψης της παράτυπης μετανάστευσης και καταπολέμησης της εμπορίας ναρκωτικών-ανθρώπων-όπλων.

Στο πλαίσιο αυτό, υπεγράφη με την Τουρκία «Συμφωνία για την καταπολέμηση της εγκληματικότητας, τρομοκρατίας, οργανωμένου εγκλήματος, διακίνησης ναρκωτικών, εμπορίας ανθρώπων και παράνομης μετανάστευσης», η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 17/07/2001. Σε εφαρμογή της συμφωνίας αυτής, υπεγράφη το Πρωτόκολλο Επανεισδοχής, προβλέποντας τη συνεργασία μεταξύ του ελληνικού Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και του τουρκικού Υπουργείου Εσωτερικών για την επανεισδοχή υπηκόων εκατέρωθεν ή υπηκόων τρίτων κρατών, οι οποίοι έχουν εισέλθει παράνομα στο έδαφος είτε της Ελλάδας είτε της Τουρκίας. Η διαδικασία επανεισδοχής, η οποία τέθηκε τυπικά σε ισχύ στις 05/08/2002, υπάγεται σε ειδικούς κανονισμούς που έχουν συμφωνηθεί από τις δύο χώρες (Κανελλόπουλος και συν., 2006). Η πιο πρόσφατη διμερής συμφωνία μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας στο θέμα της επαναπροώθησης μεταναστών, χρονολογείται από το 2010, όταν σε κοινή απόφαση των υπουργών εξωτερικών των δύο χωρών, η Τουρκία συμφώνησε στη λήψη όλων των αναγκαίων μέτρων για την εξασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής των διατάξεων του Πρωτοκόλλου Επανεισδοχής μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας για την αντιμετώπιση της παράτυπης μετανάστευσης. Ωστόσο, από την πλευρά της Τουρκίας, κανένα από αυτά τα Πρωτόκολλα και τις Συμφωνίες επανεισδοχής παράτυπων μεταναστών δεν έτυχε εφαρμογής.

Επίσης στις 18/03/2016 η ΕΕ και η Τουρκία αποφάσισαν τον τερματισμό της παράτυπης μετανάστευσης από την Τουρκία προς την ΕΕ. Έτσι λοιπόν, όσον αφορά το μεταναστευτικό συμφώνησαν ότι: (α) όλοι οι νέοι παράτυποι μετανάστες που διέρχονται από τις 20 Μαρτίου 2016 από την Τουρκία με προορισμό τα ελληνικά νησιά, θα επιστρέφονται στην Τουρκία, (β) για κάθε υπήκοο Συρίας που θα επιστρέφεται στην Τουρκία από τα ελληνικά νησιά, ένας άλλος Σύρος υπήκοος θα μετεγκαθίσταται απευθείας από την Τουρκία στην ΕΕ (με προτεραιότητα σε όσους δεν έχουν εισέλθει στο παρελθόν, ή δεν έχουν επιχειρήσει να εισέλθουν, παράτυπα στην ΕΕ), (γ) η Τουρκία θα λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα για την αποτροπή διαμόρφωσης νέων θαλάσσιων ή χερσαίων οδών παράτυπης μετανάστευσης από την

Τουρκία προς την ΕΕ, (δ) εφόσον τερματιστούν ή μειωθούν σημαντικά οι παράνομες διελεύσεις μεταξύ Τουρκίας και ΕΕ, θα τεθεί σε εφαρμογή ένα Εθελοντικό Ανθρωπιστικό Πρόγραμμα Εισδοχής, (ε) η ΕΕ θα κινητοποιήσει πρόσθετη χρηματοδότηση μέχρι το τέλος του 2018, στο πλαίσιο της διευκόλυνσης για τους πρόσφυγες, (στ) η ΕΕ και η Τουρκία θα εργαστούν για βελτίωση των ανθρωπιστικών συνθηκών στη Συρία και (ζ) η διαδικασία άρσης του καθεστώτος ταξιδιωτικής βίζας για τους Τούρκους πολίτες θα επιταχυνθεί, με στόχο την πλήρη άρση το αργότερο έως το τέλος Ιουνίου του 2016, υπό την προϋπόθεση ότι η Τουρκία θα πληροί όλα τα προαπαιτούμενα.

Επομένως κάθε πρόσωπο που φθάνει στα ελληνικά νησιά από τις 20 Μαρτίου 2016 και μετά, επιστρέφεται απευθείας στην Τουρκία εφόσον δεν έχει δικαίωμα διεθνούς προστασίας ή δεν υποβάλλει αίτημα για χορήγηση ασύλου. Η εξέταση των αιτήσεων των ατόμων που ζητούν άσυλο γίνεται με ταχείες διαδικασίες, με σκοπό να επιστρέψουν άμεσα στην Τουρκία, εφόσον η αίτησή τους χαρακτηριστεί ως «απαράδεκτη». Το νομικό πλαίσιο αυτών των επιστροφών είναι η διμερής συμφωνία επανεισδοχής μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Ωστόσο από την 1η Ιουνίου 2016 τη διμερή συμφωνία Ελλάδας-Τουρκίας διαδέχεται η συμφωνία επανεισδοχής ΕΕ-Τουρκίας, μετά τη θέση σε ισχύ των διατάξεων για την επανεισδοχή υπηκόων τρίτων χωρών που προβλέπονται σε αυτήν τη συμφωνία. Για την αποτελεσματική όμως λειτουργία της συμφωνίας ΕΕ-Τουρκίας, θα πρέπει να επέλθει μείωση των προσφυγικών ροών. Εξάλλου πρόκειται για μια διεθνή κρίση που επηρεάζει την ΕΕ και έπρεπε από την πρώτη στιγμή να αντιμετωπιστεί ως ένα κοινό ευρωπαϊκό ζήτημα, χωρίς μονομερείς ενέργειες.

Στο σημείο αυτό αξίζει να επισημανθεί ότι βασικό εργαλείο για τη νομική στοιχειοθέτηση αυτής της πολιτικής, ήταν η ανακήρυξη της Τουρκίας σε ασφαλή χώρα, ούτως ώστε πρόσφυγες και οικονομικοί μετανάστες να μπορούν να επαναπροωθούνται στην Τουρκία. Ωστόσο δεν είναι δυνατόν να παραχωρείται ο χαρακτηρισμός «ασφαλής», σε μια χώρα που καθημερινά καταπατά δημοκρατικά δικαιώματα, που κλείνει τα άμεσα σύνορά της με την εμπόλεμη Συρία, που συμμετέχει ενεργά στη Συριακή σύρραξη, που βρίσκεται σε πόλεμο με τους Κούρδους στο εσωτερικό της, γεγονός που συνεπάγεται και τη στάση της απέναντι στους Κούρδους της Συρίας και του Ιράκ και για την οποία προκύπτουν συνεχώς ενδείξεις, αλλά και ντοκουμέντα για την υποστήριξή της στο Ισλαμικό Κράτος.

Φυσικά, αυτά είναι γνωστά σε όλες οι κυβερνήσεις της ΕΕ. Δεν πρόκειται, λοιπόν, για μια συλλογική πλάνη, αλλά για ένα σχέδιο, ξέχειλο υποκρισίας αλλά και σκοπιμότητας. Η Ευρώπη αποδεικνύει για μια ακόμα φορά ότι οι αξίες και τα ιδανικά της είναι απλά εργαλεία, περιορισμένης μάλιστα χρήσης και όχι σταθεροί και ακλόνητοι «πυλώνες» κάποιου δήθεν ανθρωπιστικού και φιλελεύθερου οικοδομήματος. Επίσης επισημαίνεται ότι η επίλυση της ανθρωπιστικής κρίσης, δεν θα έπρεπε να συνδέεται καθ' οιονδήποτε τρόπον με την ενταξιακή πορεία της Τουρκίας.

Παράλληλα η νομιμότητα της συμφωνίας ΕΕ-Τουρκίας, αμφισβητήθηκε από τρεις αιτούντες άσυλο που βρισκόταν στην Ελλάδα, οι οποίοι υπέβαλαν αιτήσεις ακύρωσης της συμφωνίας υποστηρίζοντας ότι η συμφωνία είναι παράνομη διότι: (α) παραβιάζει μεταξύ άλλων την αρχή της μη επαναπροώθησης και (β) παραβιάζει την απαγόρευση της συλλογικής απέλασης. Ωστόσο το Δικαστήριο της ΕΕ διαπίστωσε ότι δεν ήταν αρμόδιο να αποφανθεί για τη νομιμότητα της συμφωνίας, υποστηρίζοντας ότι η ΕΕ δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος στη συμφωνία με την Τουρκία, αλλά τα ίδια τα 28 κράτη-μέλη. Όπως γίνεται λοιπόν αντιληπτό, τα θεσμικά όργανα της ΕΕ σκοπίμως παρέκαμψαν και μάλιστα επιτυχώς τους δημοκρατικούς και δικαστικούς ελέγχους και ισορροπίες που προβλέπονται στις συνθήκες της ΕΕ. Αυτό είναι προβληματικό διότι η συμφωνία συνιστά ένα μέτρο που παράγει σοβαρές νομικές επιπτώσεις για τα δικαιώματα των αιτούντων άσυλο, μεταβάλλοντας θεμελιωδώς την πορεία της εξωτερικής πολιτικής μετανάστευσης της ΕΕ. Αρνούμενη την ανάληψη της νομικής ευθύνης για τη συμφωνία, η ΕΕ θέτει σε κίνδυνο το πλαίσιο βάσης της συμφωνίας, με την οποία επιχειρείται η εξασφάλιση δημοκρατικού κράτους δικαίου και θεμελιώδη δικαιώματα.

Την ανησυχία του για τη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας για το προσφυγικό, εκφράζει και ο οργανισμός FRONTEX, καθώς εξαιτίας των εκκαθαρίσεων στον κρατικό μηχανισμό της χώρας μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα τον Ιούλιο του 2016, οι τουρκικές αρχές ασφαλείας και η ακτοφυλακή έχουν αποδυναμωθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό. Έτσι λοιπόν υπάρχει η πιθανότητα η Τουρκία να μην είναι πλέον σε θέση να συγκρατήσει πρόσφυγες που επιθυμούν την είσοδό τους στην Ελλάδα.

Συμπεραίνεται λοιπόν ότι ο υπερπληθυσμός μεταναστών και προσφύγων και το ανασφαλές κλίμα που επικρατούν στα ελληνικά νησιά, προκαλούνται ως επί το πλείστον από τη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας, καθώς αυτοί παραμένουν αναγκαστικά στα νησιά ούτως ώστε να επιστρέφονται στην Τουρκία, και επιδεινώνονται από την έλλειψη αλληλεγγύης που δείχνουν άλλες χώρες της ΕΕ για τη μετεγκατάσταση των ανθρώπων. Για το λόγο αυτό κρίνεται αναγκαία η μείωση (και όχι η αύξηση) της πίεσης προς την Ελλάδα, από τα άλλα κράτη-μέλη της ΕΕ. Επίσης, λόγω της συμφωνίας ΕΕ-Τουρκίας, ο αριθμός των αιτήσεων ασύλου στη χώρα μας έχει αυξηθεί δραματικά, καθώς οι μετανάστες προσπαθούν να αποφύγουν ή να καθυστερήσουν την επαναπροώθησή τους στη γείτονα χώρα.

Η Ελλάδα έχει προβεί στην υπογραφή διμερών συμφωνιών με κάποιες γειτονικές βαλκανικές χώρες, αποσκοπώντας κυρίως στον έλεγχο της παράτυπης μετανάστευσης, με έμφαση στις ανάγκες της εσωτερικής αγοράς εργασίας και την εποχική απασχόληση. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι συμφωνίες που υπεγράφησαν με την Αλβανία και τη Βουλγαρία, για την εποχική απασχόληση των υπηκόων τους στη χώρα μας (Κανελλόπουλος και συν., 2006).

2.5 Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης

Στα πλαίσια του περιορισμού της παράτυπης μετανάστευσης και της προστασίας των συνόρων της ΕΕ, στην Ελλάδα λειτουργούν Κέντρα Πρώτης Υποδοχής (ΚΕΠΥ) και Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης Αλλοδαπών (ΠΡΟΚΕΚΑ). Τα ΠΡΟΚΕΚΑ αφορούν τη φιλοξενία των ατόμων που με διαταγή των Αρχών υπόκεινται στη διαδικασία επαναπατρισμού. Η λειτουργία τους άρχισε το 2012 και είναι σε 24ωρη βάση με σκοπό την φύλαξη και την ασφάλεια των μεταναστών. Η Ελληνική Αστυνομία είναι επιφορτισμένη με το έργο της ομαλής λειτουργίας των κέντρων και της φύλαξης αυτών.

Τα ΠΡΟΚΕΚΑ στην Ελλάδα είναι (ΥΑ 8038/ 23/22-1γ', 2015):

- (α) Στην Αμυδαλέζα
- (β) Στο Φυλάκιο της Ορεστιάδας
- (γ) Στην Κόρινθο
- (δ) Στην Ξάνθη

- (ε) Στο Παρανέστι της Δράμας
- (στ) Στα Μόρια της Λέσβου
- (ζ) Στον Ταύρο
- (η) Στο Μερσινίδι της Χίου
- (θ) Στο Βαθύ της Σάμου
- (ι) Στην Μονάδα Πέτρου Ράλλη στην Αθήνα
- (ια) Στο Ελληνικό

Επιπλέον χώροι κράτησης μεταναστών χρησιμοποιούνται και στην περιοχή της Θεσσαλονίκης (Γιατροί Χωρίς Σύνορα, 2014). Τα ΠΡΟΚΕΚΑ λειτουργούν ως κέντρα κράτησης και παρουσιάζουν διαφορές ως προς την δύναμη για φιλοξενία και στο αν φιλοξενούν άντρες ή γυναίκες.

Οι πολιτικές που ασκούνται για το μεταναστευτικό και την αντιμετώπιση των παράτυπων μεταναστών έχουν οδηγήσει στη χρήση διάφορων χώρων και κτηρίων από την πολιτεία, με σκοπό την εξυπηρέτηση των αναγκών των μεταναστών. Σε ορισμένα νησιά (Σύρο, Χανιά κ.ά) χρησιμοποιούνται ξενοδοχεία, ενώ χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της χρήσης του κλειστού γηπέδου Γαλατσίου στην Αττική για τη φιλοξενία των μεταναστών που διέμεναν στην πλατεία Βικτωρίας.

Τα ΠΡΟΚΕΚΑ έχουν ως αποστολή την ασφαλή φύλαξη των μη νόμιμων μεταναστών που τελούν υπό καθεστώς νόμιμου περιορισμού της ελευθερίας τους, τη μέριμνα για την κράτησή τους στις εγκαταστάσεις τους σε συνθήκες σεβασμού της αξιοπρέπειάς τους και τη συνεργασία με άλλες συναρμόδιες υπηρεσίες, αρχές και φορείς για την παροχή σε αυτούς ιατρικού ελέγχου, φαρμακευτικής κάλυψης και ψυχοκοινωνικής διάγνωσης και στήριξης.

Στην αποστολή τους περιλαμβάνονται ειδικότερα (άρθρο 2, ΥΑ 8038/23/22-ιγ', 2015):

- (α) Η παραλαβή, καταγραφή και ο έλεγχος των προς κράτηση αλλοδαπών
- (β) Η μέριμνα για τη σίτιση, την ένδυση, την ιατρική εξέταση και τη διακομιδή τους σε νοσοκομεία ή κέντρα υγείας, εφόσον παρίσταται σχετική προς τούτο ανάγκη
- (γ) Ο διαχωρισμός των ατόμων που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες και η κράτησή τους σε διακριτούς χώρους των εγκαταστάσεων

- (δ) Η μέριμνα για την ομαλή και ασφαλή λειτουργία των εγκαταστάσεων και την περιφρούρησή τους επί 24ώρου βάσεως
- (ε) Η συνεχής παρακολούθηση της λειτουργίας του κέντρου κράτησης προς το σκοπό πρόληψης γεγονότων ή καταστάσεων που δύναται να διαταράξουν την ομαλή λειτουργία του ΠΡΟΚΕΚΑ
- (στ) Η συνεργασία με συναρμόδιες αρχές, υπηρεσίες και φορείς προς το σκοπό παροχής ιατροφαρμακευτικής και ψυχοκοινωνικής φροντίδας και συμβουλευτικής στήριξης στα άτομα που κρατούνται στα κέντρα κράτησης και η μέριμνα για τη διερμηνεία στις περιπτώσεις που αυτό απαιτείται
- (ζ) Η παραλαβή, η καταγραφή και φύλαξη των αντικειμένων που παραδίδονται από τους κρατούμενους κατά την άφιξή τους στο ΠΡΟΚΕΚΑ και η παράδοσή τους σε αυτούς με την αποχώρησή τους
- (η) Η ενημέρωση των κρατουμένων για τα δικαιώματά τους και η παροχή πληροφοριών για την επιστροφή τους στις χώρες προέλευσής τους σε συνεργασία με άλλους φορείς και υπηρεσίες

Εντός των κέντρων κράτησης οι αλλοδαποί πρέπει να διαβιούν σε συνθήκες αξιοπρεπούς διαβίωσης. Αξιοπρεπή διαβίωση λογίζεται η παροχή διατροφής, η παραμονή σε κατάλληλο περιβάλλον με θέρμανση και κατάλληλο φωτισμό, ο ρουχισμός (σε περίπτωση που δεν έχει από μόνο του το άτομο) και είδη ατομικής υγιεινής και καθαριότητας. Το άτομο προανυλίζεται στις ώρες που προβλέπονται από τη λειτουργία του κέντρου κράτησης και οι αλλοδαποί συμμετέχουν σε διάφορες δραστηριότητες με σκοπό τη ψυχαγωγία τους. Επιπλέον ενημερώνονται για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους σε γλώσσα που την κατανοούν, χρίζουν ειδικής μεταχείρισης εφόσον πρόκειται για ευάλωτες ομάδες, έχουν πρόσβαση σε νομική υποστήριξη, ιατρική και ψυχολογική στήριξη και τέλος διατηρούν επαφές με κοινωνικούς φορείς και οργανώσεις και μπορούν να διατηρήσουν την οικογενειακή τους ενότητα, εάν αυτό είναι εφικτό.

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί πως υφίστανται συγκεκριμένοι κανόνες για τη διαμονή των αλλοδαπών εντός των κέντρων κράτησης. Για κάθε μετανάστη που φιλοξενείται υπάρχει ατομικός φάκελος που τηρείται στο Κλιμάκιο Διοικητικής Υπηρεσίας. Ο φάκελος περιλαμβάνει φωτογραφία, τα στοιχεία της ταυτότητάς του, στοιχεία που αφορούν στην παραμονή του στο κέντρο και οποιαδήποτε πληροφορία

για το άτομο. Οι γυναίκες και τα ανήλικα παιδιά μένουν σε ξεχωριστούς χώρους από τους υπόλοιπους, μέχρι ότου να μεταφερθούν σε κατάλληλους χώρους φιλοξενίας. Επιπλέον οι ανήλικοι προαυλίζονται για περισσότερο χρόνο σε σχέση με τους υπόλοιπους κρατούμενους με σκοπό να συναναστρέφονται με τους συνομηλίκους τους. Οι οικογένειες δικαιούνται να απολαμβάνουν την οικογενειακή τους ζωή εντός των κέντρων κράτησης. Επιπλέον ειδική μεταχείριση έχουν τα βρέφη και τα νήπια, μέχρι τη μεταφορά τους στις κατάλληλες δομές. Οι εργαζόμενοι στα κέντρα κράτησης οφείλουν να σέβονται τις θρησκευτικές, πολιτισμικές, φυλετικές και λοιπές ιδιαιτερότητες των μεταναστών. Σε απόλυτο σεβασμό προς τις θρησκευτικές ιδιαιτερότητες, εντός του κέντρου έχουν τοποθετηθεί σε διάφορα σημεία πυξίδες (compass) που προσδιορίζουν την κατεύθυνση στην Μέκκα (ΥΑ 6634/1-355613, 2013).

2.5.1 Δικαιώματα και υποχρεώσεις κρατουμένων

Εντός των κέντρων κράτησης οι κρατούμενοι έχουν τόσο δικαιώματα όσο και υποχρεώσεις.

Τα δικαιώματα των κρατουμένων είναι τα εξής (άρθρο 21, ΥΑ 8038/23/22-ιγ', 2015):

- (α) Ιατρική και φαρμακευτική περίθαλψη, ψυχοκοινωνική διάγνωση και στήριξη
- (β) Απρόσκοπτη άσκηση των θρησκευτικών τους πιστεύω εφόσον δεν παραβιάζονται οι κανόνες ασφαλείας του κέντρου
- (γ) Ισότιμη μεταχείριση και αποφυγή οποιασδήποτε διακριτής μεταχείρισης
- (δ) Επισκέψεις (στις προβλεπόμενες από το πρόγραμμα του κέντρου ώρες) από συγγενικά ή τρίτα πρόσωπα που δεν διαμένουν στο κέντρο (αυτό μπορεί να αλλάξει εφόσον συντρέχουν ειδικοί λόγοι ασφαλείας)
- (ε) Επικοινωνία με διεθνής οργανώσεις και οργανισμούς καθώς και με υπηρεσίες για θέματα που τους αφορούν
- (στ) Πρόσβαση σε αλληλογραφία ή τηλεφωνική επικοινωνία και παροχή κάθε δυνατής διευκόλυνσης, με τήρηση πάντα του απαραβίαστου της προσωπικής επικοινωνίας

- (ζ) Πρόσβαση σε δικηγόρο και σε περίπτωση αδυναμίας, παροχή νομικής υποστήριξης
- (η) Επικοινωνία με τις προξενικές αρχές της χώρας τους εφόσον το επιθυμούν
- (θ) Αίτηση γραπτής ή προφορικής αναφοράς στον διοικητή η οποία και εξετάζεται άμεσα
- (ι) Απόλυτο σεβασμό της προσωπικότητάς τους και της τήρησης των δικαιωμάτων τους
- (ια) Ενημέρωση κατά την εισαγωγή τους στο κέντρο για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους εντός αυτού σε γλώσσα κατανοητή
- (ιβ) Λήψη των απαραίτητων ειδών ατομικής υγιεινής από τη φρουρά
- (ιγ) Λήψη της κατάλληλης διατροφής τρεις φορές ημερησίως
- (ιδ) Ενημέρωση με έντυπο υλικό (εφημερίδες, περιοδικά) ή από βιβλία που λαμβάνουν κατά το επισκεπτήριο ή από την δανειστική βιβλιοθήκη του κέντρου

Αντίστοιχα, οι υποχρεώσεις των κρατούμενων είναι οι ακόλουθες (άρθρο 22, ΥΑ 8038/23/22-ΥΓ', 2015):

- (α) Συμμόρφωση στις εντολές και υποδείξεις της φρουράς, καθώς και τρόπος συμπεριφοράς που δεν θέτει σε κίνδυνο την υγεία και την ασφάλεια κανενός εντός του κέντρου και απαγόρευση διατάραξης της εύρυθμης λειτουργίας αυτού, με σκοπό την εξασφάλιση των κατά το δυνατόν καλύτερων συνθηκών διαβίωσης
- (β) Τήρηση των κανόνων ατομικής υγιεινής, φροντίδα για την καθαριότητα και την τακτοποίηση των ατομικών τους ειδών, των χώρων κράτησης και των κοινόχρηστων χώρων, καθώς και μη πρόκληση φθορών εντός του κέντρου
- (γ) Τήρηση του ωρολογίου προγράμματος του κέντρου για όλες τις δραστηριότητες (φαγητό, επισκεπτήριο, κ.ά.)
- (δ) Σεβασμός προς τους συγκατατούμενους τους και προς το προσωπικό της φρουράς
- (ε) Συνεργασία με το προσωπικό της φρουράς σε κάθε είδος ελέγχου (π.χ. σωματικό)
- (στ) Σεβασμός των φυλετικών, θρησκευτικών, πολιτισμικών και εθνικών ιδιαιτεροτήτων των συγκατατούμενων τους
- (ζ) Απαγόρευση θορύβου και ενόχλησης των συγκατατούμενων τους

- (η) Παράδοση των χρημάτων τους στη φρουρά για φύλαξη, πλην ενός μικρού χρηματικού ποσού για τις ανάγκες τους εντός του κέντρου
- (θ) Κράτηση των προσωπικών τους αντικειμένων ή ειδών άμεσης και καθημερινής χρήσης στο κελί τους
- (ι) Υποβολή σε ιατρικές εξετάσεις, ακόμα και χωρίς τη θέλησή τους, εφόσον υπάρχει υπόνοια μεταδοτικού νοσήματος ή άλλης ασθένειας που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη δημόσια υγεία καθώς και την ασφάλεια του κέντρου
- (ια) Απαγόρευση κατοχής ή χρησιμοποίησης απαγορευμένων από το νόμο ή τον κανονισμό του κέντρου ειδών
- (ιβ) Συντομία στη χρήση του καρτοτηλεφώνου και τήρηση σειράς προτεραιότητας
- (ιγ) Απαγόρευση παρεμπόδισης του τεχνητού φωτισμού του κελιού και συνεργασία κατά την καταμέτρηση και τον οπτικό έλεγχο
- (ιδ) Τήρηση των ιατρικών οδηγιών για τη λήψη της φαρμακευτικής τους αγωγής

Με διαταγή του εκάστοτε Διοικητή των κέντρων είναι δυνατή η χρήση περιοριστικών μέτρων για λόγους δημόσιας υγείας, για την προστασία της σωματικής ακεραιότητας του ίδιου του κρατούμενου ή των υπολοίπων ή επίσης για την πρόληψη υλικών ζημιών και φθορών εντός του κέντρου (ΥΑ 6634/1-355613, 2013).

2.5.2 Συνθήκες κέντρων κράτησης μεταναστών

Η άφιξη των μεταναστών στην Ελλάδα είναι ένα αναμφισβήτητο γεγονός, και με βάση το ισχύον δίκαιο η ελληνική κυβέρνηση έχει την υποχρέωση για την περίθαλψη και τη διατήρηση της ασφάλειας και της αξιοπρεπούς διαβίωσης τους για όσο διάστημα παραμένουν σε ελληνικό έδαφος. Για να καλύψει τις ανάγκες τους αυτές το κράτος προβαίνει σε ενέργειες όπως η δημιουργία κέντρων κράτησης σε διάφορες περιοχές της χώρας. Ωστόσο, οι συνθήκες διαβίωσης στα συγκεκριμένα κέντρα και το επίπεδο ποιότητας ζωής χρίζουν αξιολόγησης ως προς την καταλληλότητά τους. Κατά τον σχεδιασμό των κέντρων κράτησης υπήρχε πρόβλεψη για το επίπεδο ποιοτικής διαβίωσης των μεταναστών οι οποίοι θα μεταφέρονταν στις εκεί εγκαταστάσεις. Η πραγματικότητα είναι εντελώς διαφορετική. Όπως αναφέρεται σε σχετική επίσημη έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη «οι συνθήκες κράτησης των μεταναστών αποκλίνουν εξαιρετικά από τις προβλεφθείσες κατά το σχεδιασμό του

προγράμματος». Πιο συγκεκριμένα στην σχετική έκθεση περιλαμβάνονταν οι παρακάτω αναφορές (Συνήγορος του Πολίτη, 2016, σελ. 27):

- «δεν τηρούνται τα προβλεπόμενα αναφορικά με τις προβλέψεις για θέρμανση και κλιματισμό στους χώρους οι οποίοι τους έχουν παραχωρηθεί»
- «υπάρχει έλλειψη ζεστού νερού και αυτό μειώνει τα επίπεδα υγιεινής, ιδιαίτερα κατά τους χειμερινούς μήνες»
- «τα καταλύματα είναι ακατάλληλα για διαβίωση πολλών ατόμων, ιδιαίτερα τους καλοκαιρινούς μήνες»
- «η διατροφή δεν είναι η κατάλληλη και οδηγεί σε προβλήματα υγείας»
- «η πρόσβαση σε εξωτερικούς χώρους είναι περιορισμένη»

Όπως επισημαίνουν οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα (2016) όλα τα παραπάνω βλάπτουν την σωματική υγεία των φιλοξενούμενων μεταναστών και προκαλούν ασθένειες οι οποίες συχνά μεταδίδονται και φθάνουν σε επίπεδα επιδημίας στον έγκλειστο πληθυσμό. Επιπλέον, επηρεάζεται ανεπανόρθωτα η ψυχική υγεία των ατόμων αυτών οι οποίοι οδηγούνται σε κατάθλιψη και ορισμένες φορές σε ασυγκράτητη επιθετικότητα προς τους γύρω τους αλλά και προς τον εαυτό τους.

Αλλά και αναφορικά με το διάστημα κράτησης των ατόμων αυτών υπάρχουν προβλήματα και δυσχέρειες. Αρχικά υπήρχε η πρόβλεψη για την κατά μέσο όρο εξάμηνη παραμονή των παράτυπων μεταναστών. Αργότερα, η περίοδος κράτησης μετατράπηκε σε δώδεκα μήνες και έπειτα σε δεκαοχτώ μήνες. Εν τέλει, με το νόμο Ν.44/2014 αποφασίστηκε «να κρατούνται χωρίς να υπάρχει ανώτατο προβλεπόμενο χρονικό όριο» (Παπαδάτος, 2015, σελ. 34).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

3.1 Διαμόρφωση στάσεων και αντιλήψεων

Ο Gordon Allport (1968, σελ. 12) ορίζει τη στάση ως *«μια νοητική και νευρική κατάσταση ετοιμότητας, οργανωμένη μέσω των εμπειριών, που ασκεί κατευθυντήρια ή δυναμική επίδραση στις αποκρίσεις του ατόμου προς όλα τα αντικείμενα και τις καταστάσεις με τα οποία αυτή σχετίζεται»*. Σύμφωνα με αυτό τον ορισμό, είναι φανερό ότι τις στάσεις δεν μπορεί κανείς να τις παρατηρήσει άμεσα, αλλά αποτελούν παρεμβαλλόμενες μεταβλητές ή εννοιολογικά κατασκευάσματα. Ο εν λόγω ορισμός εστιάζει σε δύο στοιχεία των στάσεων: το γνωστικό στοιχείο (νοητική κατάσταση ετοιμότητας) και το αξιολογικό στοιχείο (αποκρίσεις του ατόμου). Επομένως, οι στάσεις ενέχουν δύο διαστάσεις (Γεώργα, 1986).

Η διαμόρφωση των στάσεων είναι μια εξελικτική διαδικασία. Οι περισσότερες έρευνες συμφωνούν ότι οι στάσεις είναι προϊόν μάθησης και η διαμόρφωση τους αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης. Αυτό σημαίνει ότι οι βασικές αρχές της διαδικασίας της μάθησης ισχύουν και για τη διαμόρφωση των στάσεων. Πολλοί ερευνητές κατέληξαν σε κάποιες θεωρίες που εξηγούν τη δημιουργία ή τη διαφοροποίηση των στάσεων των ατόμων. Η άμεση εμπειρία του ατόμου για το αντικείμενο της στάσης δεν είναι πάντα απαραίτητη για να διαμορφώσουν μια στάση. Σύμφωνα με τη θεωρία της κοινωνικής μάθησης, η μάθηση μπορεί να συντελεστεί μέσω της παρατήρησης των συνεπειών (θετικών ή αρνητικών) που έχουν οι πράξεις ενός πρότυπου. Επομένως, η διαμόρφωση μιας στάσης μπορεί να γίνει μέσω της μίμησης ενός πρότυπου. Η μάθηση μπορεί να συμβαίνει χωρίς την παρουσία ενισχυτών, αλλά μέσω της παρακολούθησης κάποιου και της μίμησης άλλων ανθρώπων (Bandura, 1977).

Οι Olson και Zanna (1993, σελ. 119) υποστηρίζουν ότι *«οι περισσότεροι θεωρητικοί των στάσεων συμφωνούν ότι (α) η αξιολόγηση αποτελεί την κεντρική, ίσως την υπερισχύουσα, όψη των στάσεων, (β) οι στάσεις αναπαρίστανται στη μνήμη, και (γ) μπορούμε να διακρίνουμε τόσο τις συναισθηματικές, γνωστικές και συμπεριφορικές*

προϋποθέσεις των στάσεων, όσο και τις συναισθηματικές, γνωστικές και συμπεριφορικές συνέπειες των στάσεων.

Σύμφωνα με τον Shavitt (1989), οι βασικές λειτουργίες των στάσεων είναι οι εξής:

- (α) Η λειτουργία της γνώσης: Οι στάσεις βοηθούν το άτομο στην «αξιολόγηση» των αντικειμένων και των γεγονότων του περιβάλλοντός του. Αυτή η λειτουργία απαλλάσσει το άτομο από την προσπάθεια μελέτης του τρόπου συμπεριφοράς του, κάθε φορά που καλείται να αντιμετωπίζει την ίδια κατάσταση. Με αυτόν τον τρόπο οργανώνεται και απλουστεύεται η επεξεργασία των πληροφοριών που δέχεται.
- (β) Ωφελιμιστική λειτουργία: Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη λειτουργία, οι στάσεις βοηθούν το άτομο να επιτύχει θετικά αποτελέσματα και να αποφεύγει τα αρνητικά. Κατά επέκταση το άτομο προτιμά ή αποφεύγει καταστάσεις στο βαθμό που αυτές συνδέονται με ανταμοιβές ή τιμωρίες.
- (γ) Η λειτουργία της κοινωνικής ταυτότητας: Οι στάσεις μπορούν επίσης να παίξουν ένα σημαντικό ρόλο στην διευκόλυνση της προσωπικής έκφρασης και της κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Επιπλέον η διατήρηση και η έκφραση ορισμένων στάσεων λειτουργεί με τέτοιο τρόπο ώστε να επιβάλλει την ταυτότητα ενός ατόμου, προωθώντας την ταύτιση του με συγκεκριμένες ομάδες αναφοράς. Η κοινωνική προσαρμογή και η λειτουργία έκφρασης αξιών συνεπάγεται ότι διαμέσου των στάσεων που υποστηρίζει το άτομο, εκφράζει τις βασικές προσωπικές του αξίες εδραιώνει την ταυτότητά του και κερδίζει κοινωνική αποδοχή.
- (δ) Η λειτουργία διατήρησης αυτοεκτίμησης: Οι στάσεις μπορούν βοηθήσουν το άτομο να αντιμετωπίσει ανησυχίες προερχόμενες από εσωτερικές συγκρούσεις, μέσω μιας λειτουργίας που καλείται ως εξωτερίκευση. Προστατεύουν το «εγώ» μέσω ενός αμυντικού μηχανισμού, όπως η προβολή, απομακρύνοντας το άτομο από δυσάρεστα και απειλητικά αντικείμενα, προβάλλοντας την απαράδεκτη παρόρμηση του ατόμου αυτού, σε αυτά τα αντικείμενα. Για παράδειγμα αναφέρει ο Shavitt η αρνητική στάση κάποιου απέναντι σε φυλετικές ή εθνικές εξωομάδες ή ομοφυλοφιλικές ομάδες, πιθανόν να αντικατοπτρίζει προσπάθεια να προστατευθεί το «εγώ» από την απειλή που αυτές οι ομάδες υποτίθεται ότι εκφράζουν.

Συνοψίζοντας θα λέγαμε ότι οι στάσεις ενός ατόμου εκλαμβάνονται ως αξιολογικό σύστημα, αποτελούν το υπόβαθρο από το οποίο προκύπτουν οι συμπεριφορές του που σχετίζονται με την επίτευξη των εκάστοτε στόχων του.

3.2 Στερεότυπα και προκαταλήψεις απέναντι στους μετανάστες

Ο όρος *στερεότυπο* σημαίνει την υπεραπλούστευση κάποιων γεγονότων που δεν λαμβάνουν υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάποιων ανθρώπων ή ομάδων ατόμων, προεξοφλώντας έτσι τις σχέσεις τους με άλλους ανθρώπους ή άλλες ομάδες. Τα στερεότυπα προσδίδουν κάποια συλλογικά γνωρίσματα τα οποία καθορίζουν τη θέση των άλλων και αποτελούν υποκειμενικές γενικεύσεις και ερμηνείες χωρίς βάσιμες αποδείξεις (Αζίζι-Καλαντζή και συν., 1996). Πρόκειται για μια κατασκευασμένη γενίκευση μιας εικόνας που δημιουργείται και αποδίδεται σε όλα τα μέλη μιας ομάδας ανθρώπων. Σύμφωνα με τον Walter Lippmann (1922) είναι μια «εικόνα στο κεφάλι μας»³, μια γενίκευση που κατασκευάζουμε και την αποδίδουμε σε όλα τα μέλη μιας ανθρώπινης ομάδας. Πολύ περισσότερο όμως από μια στατική εικόνα, τα στερεότυπα είναι μια αυτόνομη γνωστική κατασκευή. Είναι δηλαδή προκατασκευασμένα σχήματα αντίληψης ή σκέψης τα οποία δημιουργούν απλοποιήσεις, γενικεύσεις και διαστρεβλώσεις της πραγματικότητας (Βασιλείου & Σταματάκης, 1992).

Έτσι οι πληροφορίες που λαμβάνουμε από το περιβάλλον, επηρεάζονται από αυτή την γνωστική κατασκευή, δηλαδή τα στερεότυπα, τα οποία καθοδηγούν πλέον την σκέψη μας προς μια κατεύθυνση ή την απομακρύνουν από κάποια άλλη. Αυτή λοιπόν η λειτουργία των στερεοτύπων οδηγεί σε άδικη αντιμετώπιση μιας ομάδας ανθρώπων (Δραγώνα, 2007).

Σύμφωνα με τον Giddens (2002), η προκατάληψη λειτουργεί κυρίως με τη χρήση της *στερεοτυπικής σκέψης*. Δηλαδή στηρίζεται σε πάγιες και άκαμπτες κατηγορίες. Η δημιουργία δε στερεοτύπων συνδέεται με τον ψυχολογικό μηχανισμό της *μετατόπισης*, σύμφωνα με τον οποίο συναισθήματα εχθρότητας και θυμού κατευθύνονται εναντίον αντικειμένων τα οποία δεν είναι οι πραγματικοί πρόξενοι τους. Οι άνθρωποι αφήνουν τα αρνητικά τους συναισθήματα να ξεσπάσουν εναντίον «αποδιοπομπαίων τράγων» ανθρώπων, δηλαδή που κατηγορούνται για πράγματα για

³ Ο Lippmann ήταν δημοσιογράφος και εμπνεόμενος από το χώρο της τυπογραφίας, εισήγαγε τον όρο.

το οποία δεν φταίνε. Η αναζήτηση αποδιοπομπαίου τράγου ή εξιλαστήριου θύματος μπορεί να προκύψει όταν δύο ομάδες ανθρώπων βρίσκονται σε κατάσταση στέρησης και αμοιβαίου ανταγωνισμού για οικονομικούς λόγους. Για παράδειγμα, φυλετικές επιθέσεις εναντίον των μαύρων, προκύπτουν συχνά από ανθρώπους που βρίσκονται στην ίδια άθλια οικονομική κατάσταση με αυτούς. Κατηγορούν όμως τους μαύρους, ενώ τα πραγματικά αίτια των προβλημάτων τους βρίσκονται αλλού. Συνήθως στοχοποιούνται ομάδες που είναι εύκολα διακριτές. Οι Εβραίοι, οι μαύροι Αφρικανοί και άλλοι, έπαιξαν πολλές φορές άθελά τους τον ρόλο του αποδιοπομπαίου τράγου στην δυτική ιστορία.

Ακόμη και αν κάποιος δεν υιοθετεί ορισμένες *προκαταλήψεις*, δηλαδή τα υποτιμητικά και αρνητικά στερεότυπα της ομάδας στην οποία ανήκει, για τους άλλους, τους ξένους, τους διαφορετικούς, ασφαλώς και τις γνωρίζει γιατί αποτελούν συλλογικές πεποιθήσεις. Τα στερεότυπα ενεργοποιούνται με βάση ελεγχόμενες ή αυτόματες γνωστικές διαδικασίες. Οι αυτόματες διαδικασίες ενεργοποιούνται ασυνείδητα και ανασύρονται κάτω από τη μνήμη, χωρίς να υπάρχει επιδίωξη. Οι ελεγχόμενες είναι σκόπιμες και συνειδητές. Γενικότερα όμως μπορεί να ισχυριστεί κανείς ότι τα στερεότυπα ενεργοποιούνται από κάποιο παράγοντα, ακόμη και αν ένα άτομο δεν είναι προκατειλημμένο (Κοκκινάκη, 2006).

Τα στερεότυπα μπορούν να δημιουργηθούν από δύο διαφορετικές και αμφίδρομες κατευθύνσεις. Η πρώτη κατεύθυνση, η ατομική, διαμορφώνει τα στερεότυπα μέσα από διεργασίες του μυαλού, ενώ η δεύτερη κατεύθυνση η κοινωνική διαμορφώνει στερεότυπα αποδεκτά από ένα ευρύτερο σύνολο ανθρώπων που έχουν κοινή κουλτούρα. Επομένως η ατομική διάσταση εστιάζει στη δημιουργία στερεοτύπων εστιάζοντας στην ατομική γνωστική διαδικασία, ενώ η κοινωνική διάσταση εστιάζει στην «αναπαραγωγή» των στερεοτύπων, στον τρόπο με τον οποίο τα στερεότυπα μεταδίδονται και διατηρούνται, όπως επίσης και στον τρόπο με τον οποίο τα στερεότυπα εξυπηρετούν κοινές πολιτιστικές αξίες (Stnagor & Schaller, 1996).

Η *στάση* μιας κοινωνικής ομάδας είναι μια πολυεπίπεδη έννοια αφού αποτελείται από τρία στοιχεία: το γνωστικό, το συναισθηματικό και τη συμπεριφορά. Με τις αντίστοιχες έννοιες διακρίνεται και η *προκατάληψη*: (α) γνωστική: πεποιθήσεις σχετικά με το αντικείμενο της στάσης, (β) συναισθηματική: έντονα αρνητικά συναισθήματα σχετικά με το αντικείμενο της στάσης, (γ) συμπεριφορική: η συμπεριφορά με συγκεκριμένους τρόπους απέναντι στο αντικείμενο της στάσης και

όχι η ίδια η ενέργεια (Hogg & Vaughan, 2010). Κάποιες κοινωνικές ομάδες γίνονται ευκολότερα θύματα προκαταλήψεων και συνήθως είναι αυτές που κατέχουν χαμηλή θέση στην κοινωνική πυραμίδα. Οι ομάδες που πέφτουν συνήθως θύματα προκαταλήψεων είναι συγκεκριμένου εθνοτικού, φυλετικού, σεξουαλικού κ.λπ. προσδιορισμού. Δημιουργούνται απέναντί τους αρνητικές στάσεις, όπως ο ρατσισμός, η ομοφοβία, ο σεξισμός, η μισαλοδοξία, κ.λπ.

Η ξενοφοβία ως νοοτροπία και στάση περιφρόνησης ή «δυσανεξίας», για τις ξένες ομάδες δύσκολα οριοθετείται (Σταματελάτος, 1987). Πρόκειται για μια μορφή στατικής προκατάληψης απέναντι σε μετανάστες και σε όσους εκλαμβάνονται ως ξένοι (Yakushko, 2009). Γενικότερα η έννοια της *ξενοφοβίας* αναφέρεται στον φόβο για όποιον είναι διαφορετικός, στην μορφή, αλλά και στην κουλτούρα, τη θρησκεία ή τους τρόπους ζωής. Σύμφωνα με τον Γάλλο κοινωνιολόγο Αλαίν Τουρέν (στο Γκαλκέτση, 2009): *«...Τα χαρακτηριστικά του άλλου, ωστόσο, είναι μόνον ένα πρόσχημα, για να μπορούμε να προβάλλουμε πάνω του τις δικές μας αγωνίες. Απορρίπτοντας τον άλλον για το ένα ή το ένα άλλο χαρακτηριστικό του, η ξενοφοβία θέτει σε κίνηση μια δυναμική η οποία φτάνει ακόμα και να αρνείται την ανθρωπιά του άλλου, χαρακτηρίζοντάς τον μη ανθρώπινο, επειδή είναι διαφορετικός από μας. Η απανθρωποποίηση του άλλου είναι μια από τις χειρότερες συνέπειες της ξενοφοβίας. Για τον ξενόφοβο γίνεται αδύνατο να ζήσει μαζί με τους άλλους, απέναντι στους οποίους λειτουργεί ένα αληθινό ταμπού. Οι άλλοι γίνονται αντιληπτοί ως ακάθαρτοι. Η παρουσία τους απειλεί την καθαρότητα μιας εξιδανικευμένης κοινότητας, η οποία επομένως πρέπει και να προστατευτεί. Με αυτόν τον τρόπο γεννιέται ο απόλυτος ξένος, που γίνεται παγκόσμια απειλή απέναντι στην οποία πρέπει να αμυνθούμε. Ωθούμενος ως τις ακραίες συνέπειές του, ένας τέτοιος συλλογισμός παράγει τον ρατσισμό, δηλαδή την πιο ακραία μορφή της ξενοφοβίας».*

Η έννοια του *ρατσισμού* αναφέρεται στις προκαταλήψεις κάποιου κοινωνικού συνόλου κατά ατόμων διαφορετικής φυλής ή εθνότητας στους οποίους αποδίδονται ορισμένα ποιοτικά γνωρίσματα που γενικεύονται και τα οποία με τη σειρά τους καθορίζουν τη συμπεριφορά της κοινωνικής ομάδας προς αυτά τα άτομα (Αζίζι-Καλαντζή και συν., 1996). Ο ρατσισμός βασίζεται σε μια συγκεκριμένη αντίληψη για τη «φυλή» μιας ομάδας ανθρώπων με κοινή, γενετική κληρονομικότητα, την οποία καθορίζουν εξωτερικά (μορφο-σωματικά) και εσωτερικά (ψυχικά) χαρακτηριστικά. Ωστόσο σύμφωνα με τις φυσικές επιστήμες δεν υπάρχουν «φυλές»

αλλά κατασκευασμένες θεωρίες (Hall, 1989). Ο όρος «ρατσισμός» ή «ρατσιστικές στάσεις» χρησιμοποιείται όταν προβάλλονται υποτιθέμενες ή υπάρχουσες, φυσικές, ανθρώπινες διαφορές (π.χ. το χρώμα του δέρματος) σε συνδυασμό με αμετάβλητες, εμφανιζόμενες, φυσικές ιδιότητες με αρνητικό πρόσημο για κάποιους (π.χ. οι «άλλοι»), οι οποίες δεοντολογικά υπάρχουν «από τη φύση», σύμφωνα με ορισμένα πορίσματα της βιολογίας. Επιπλέον, η ψυχολογική και η σωματική βία, οι καθημερινές πρακτικές διάκρισης και οι κοινωνικές αδικίες, όλες οι μορφές δομικής βίας δηλαδή, συμβάλλουν στη νομιμοποίηση του όρου. Η Essed (1990) εννοεί ως «ρατσισμό» την παραδοχή της κατωτερότητας μιας συγκεκριμένης «φυλετικής» ομάδας και τη χρήση αυτού του αξιώματος, με σκοπό την προπαγάνδα και την υποστήριξη της άνισης συμπεριφοράς απέναντί της.

Σύμφωνα με τον Giddens (2002) ποικίλοι είναι οι λόγοι άνθησης του ρατσισμού. Περιγράφοντας αναλυτικότερα τρεις από αυτούς αναφέρει: (α) Ένας λόγος είναι η αντίθεση λευκού και μαύρου, τα οποία ως πολιτιστικά σύμβολα έχουν βαθιές ρίζες στο ευρωπαϊκό πολιτισμό. Το λευκό χρώμα συνδέθηκε από νωρίς με την αγνότητα ενώ το μαύρο με το κακό χωρίς να υπάρχει τίποτε το φυσικό στον συμβολισμό αυτόν. Η σύνδεση του μαύρου χρώματος με αρνητικές σημασίες είχε παλαιότερες ρίζες θρησκευτικού περιεχομένου, προερχόμενες από την Παλαιά Διαθήκη υπήρχε δε, πριν ακόμα η Δύση έρθει σε εκτεταμένη επαφή με μαύρους πληθυσμούς. (β) Η επινόηση και η διάδοση της έννοιας της φυλής (ή ράτσας) είναι ο δεύτερος σημαντικός παράγοντας που οδηγεί στο σύγχρονο ρατσισμό. Η ευρωπαϊκή σκέψη του 18ου και του 19ου αιώνα, δημιούργησε την έννοια της φυλής ως σύνολο κληρονομούμενων χαρακτηριστικών. Οι ιδέες του Κόμη Ζόζεφ Αρτίρ ντε Γκομπινό (1816-1882), που αποκαλείται μερικές φορές και πατέρας του σύγχρονου ρατσισμού, επηρέασαν πολλούς. Σύμφωνα με αυτόν υπάρχουν τρεις φυλές: η λευκή, η μαύρη και η κίτρινη. *«Η λευκή φυλή διακρίνεται για την ανώτερη νοημοσύνη της, την ηθική της και την βούλησή της και οι κληρονομημένες αυτές ιδιότητες αποτελούν το υπόβαθρο της δυτικής επιρροής στον κόσμο. Οι μαύροι είναι λιγότερο ικανοί, χαρακτηρίζονται από ζώωδη φύση, έλλειψη ηθικής και συναισθηματική αστάθεια»* (Giddens, 2002, σελ. 310). Οι ιδέες αυτές του Ντε Γκομπινό αλλά και άλλων με παρόμοιες απόψεις, παρουσιάστηκαν ως επιστημονικές θεωρίες. Αυτές οι ιδέες επηρέασαν αργότερα και τον Αδόλφο Χίτλερ με τις οποίες και δημιούργησε την ναζιστική ιδεολογία.

(γ) Τρίτος λόγος ανάπτυξης του σύγχρονου ρατσισμού, σύμφωνα πάντα με τον Giddens, είναι η εκμετάλλευση των μη λευκών φυλών από τους Ευρωπαίους. Η διαδεδομένη πεποίθηση των Ευρωπαίων για την κατωτερότητα της μαύρης φυλής, συνετέλεσε καθοριστικά στην εμφάνιση και συνέχιση επί μακρόν του δουλεμπορίου. *«Ο ρατσισμός συνέβαλε στο να δικαιολογήσει την αποικιακή κυριαρχία επί των μη λευκών πληθυσμών και να τους αρνηθεί τα δικαιώματα της πολιτικής συμμετοχής που είχαν κατακτήσει οι λευκοί στις ευρωπαϊκές πατρίδες τους»* (Giddens, 2002, σελ. 311).

Στις μέρες μας σύμφωνα με τον Πανταζόπουλο (2008), ο Πιερ Αντρέ Ταγκιέφ, θεωρεί ότι ο ιδεότυπος του σημερινού νέου ρατσισμού, αντίθετα με τον προγενέστερο βιολογικό ρατσισμό, μπορεί να αναλυθεί στα εξής τέσσερα βασικά χαρακτηριστικά:

- (α) Μετατόπιση του ρατσιστικού λόγου από την «φυλή» στην «κουλτούρα». Το επιχείρημα δηλαδή της φυλετικής καθαρότητας αντικαθίσταται από την υπεράσπιση της «αυθεντικής» πολιτισμικής ταυτότητας.
- (β) Μετατόπιση από την «ανισότητα» στην «διαφορά». Η παλαιότερη θεώρηση περί «κατώτερων φυλών», παραχωρεί τη θέση της στη φοβία της ανάμειξης των πολιτισμών.
- (γ) Ο ρατσιστικός λόγος πλέον, χρησιμοποιεί «ετερόφιλες» (φιλία προς τον άλλο, τον ξένο) φόρμουλες, δηλαδή εκφράσεις όπως «δικαίωμα στη διαφορά», αντί για «ετερόφοβες» (φόβος για τον ξένο).
- (δ) Τέλος χαρακτηριστική είναι η υπαινικτική ή υπονοούμενη διατύπωση του ρατσιστικού λόγου, δηλαδή του «έμμεσου» ή «συμβολικού ρατσισμού». Με τον τρόπο αυτό ο νέο-ρατσιστικός λόγος γίνεται δύσκολα αντιληπτός, διότι όλη η αρνητική φόρτιση περιέχεται στο υπονοούμενο. Έτσι για παράδειγμα η επίκληση της «εθνικής προτίμησης» («πρώτα οι εθνικοί πολίτες») αποτελεί την αποκορύφωση μιας έμμεσης αλλά πολύ ισχυρής στάσης αποκλεισμού από τη οικεία εθνική-κοινωνική ομάδα, των «άλλων», των «ανεπιθύμητων».

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι μετά την αποκωδικοποίηση του DNA αμφισβητείται η θεωρία περί φυλετικού ρατσισμού. Όπως έχει επιστημονικά αποδειχθεί οι φυλετικοί δείκτες, δεν αποτελούν παρά ένα ελάχιστο ποσοστό της γενετικής σύνθεσης του ατόμου. Οι κοινωνικοί επιστήμονες σήμερα θεωρούν ότι η φυλή είναι περισσότερο μια κοινωνική κατασκευή παρά μια αυθεντική βιολογική κατηγορία. Το ανθρώπινο είδος άλλωστε πάντα μετανάστευε και μεταναστεύει, ερχόμενο συνεχώς σε επιμειξίες. Άρα οι φυλετικές διαφοροποιήσεις είναι σχετικές και όχι απόλυτες.

3.3 Επισκόπηση της υπάρχουσας έρευνας

Στην Ελλάδα υπάρχουν πολλά στερεότυπα και προκαταλήψεις απέναντι στους μετανάστες, χωρίς να λείπουν και τα επεισόδια βίας, τόσο λεκτικής, όσο και σωματικής. Διότι παράλληλα με τις πιο βίαιες εκφράσεις ρατσισμού υπάρχουν και οι «πολιτισμένες πρακτικές» που κρύβουν αρνητικά στερεότυπα, τα οποία αναπαράγονται μέσω του λόγου, των συμπεριφορών, των συνηθειών και δεν γίνονται άμεσα αντιληπτά, ούτε συνειδητοποιούνται ως αρνητικά στερεότυπα στην ελληνική κοινωνία (Θεοδωρίδης, 2014).

Ένας παράγοντας που παίζει ρόλο σε αυτό, είναι η έλλειψη αποτελεσματικής μεταναστευτικής πολιτικής. Σήμερα στην Ελλάδα η μεταναστευτική πολιτική παραμένει σε πολλά σημεία ασαφής και μη ευέλικτη, πράγμα που οδηγεί σε δυσκολίες ενσωμάτωσης των μεταναστών. Στην Ελλάδα υπάρχουν πολλοί μετανάστες χωρίς τα νόμιμα έγγραφα. Παράλληλα, μια μερίδα Ελλήνων είναι κατά της νομιμοποίησης των μεταναστών, εκφράζοντας φόβους για την εθνική ασφάλεια, την εθνική ομοιογένεια ή την οικονομική κατάσταση της χώρας, στάση που δυσκολεύει ακόμη περισσότερο την αποδοχή των μεταναστών. Εξάλλου η εθνική και θρησκευτική ομοιογένεια της Ελλάδας, καθιστά την αποδοχή του «άλλου» και του διαφορετικού ακόμη πιο δύσκολη. Η δυσκολία του ελληνικού κράτους να αποφασίσει ποιοι θα μείνουν και ποιοι όχι, έχει ως αποτέλεσμα την μακροπρόθεσμη αναμονή, τις περισσότερες φορές μέσα στην φτώχεια και την αδιαφορία, γεγονότα που οδηγούν στην αύξηση της εγκληματικότητας εκ μέρους των μεταναστών και στην αγανάκτηση των πολιτών και την ενίσχυση των αρνητικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων κατά των μεταναστών (Papantoniou, 2011).

Ωστόσο δεν υπάρχουν μόνο αρνητικές αλλά και θετικές στάσεις απέναντι στους μετανάστες εκ μέρους των ελλήνων πολιτών. Θα πρέπει να αναφερθεί ότι στην ελληνική κοινωνία έχουν οργανωθεί πολλές εθελοντικές ομάδες που ενεργούν δυναμικά κατά των διακρίσεων, ενώ παράλληλα οργανισμοί και φορείς της κοινωνίας των πολιτών, δραστηριοποιούνται κατά του ρατσισμού και της ξενοφοβίας, προβάλλοντας και δουλεύοντας για τη διαπολιτισμική επικοινωνία και τις πολιτισμικές ανταλλαγές. Επίσης παρέχονται εξειδικευμένες υπηρεσίες υποστήριξης σε μετανάστες και πρόσφυγες, ενώ και πολλοί καλλιτεχνικοί τομείς (θέατρο, κινηματογράφος, κ.ά.) αναφέρονται στα φαινόμενα της μετανάστευσης στην σύγχρονη ελληνική κοινωνία (Pavlou, 2007).

Οι υπάρχουσες έρευνες στην Ελλάδα καταδεικνύουν μια ποικιλία στάσεων και αντιλήψεων απέναντι στους μετανάστες. Έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τον Pratsinakis (2014) μελετά τη στάση των Ελλήνων απέναντι στο μεγάλο μαζικό κύμα που έφτασε στη χώρα στις αρχές της δεκαετίας του 1990, κυρίως από χώρες των Βαλκανίων, με την πτώση του ανατολικού μπλοκ αλλά και την επάνοδο των Ελλήνων μεταναστών. Η πολιτική του ελληνικού κράτους εκείνη την εποχή στο μεταναστευτικό ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με την πεποίθηση πως μόνο οι μετανάστες ελληνικής καταγωγής είναι σημαντικοί για την Ελλάδα και όχι οι ξένοι μετανάστες που θεωρούνταν περισσότερο ως απειλή για την οικονομία, την κοινωνική συνοχή και την πολιτισμική ομοιογένεια του ελληνικού έθνους - κράτους. Στη βάση αυτή σχεδιάστηκε η μεταναστευτική πολιτική, ο δημόσιος πολιτικός λόγος και οι αναπαραστάσεις και τα μηνύματα των ΜΜΕ. Επομένως, ο επαναπατρισμός των Ελλήνων αποτελούσε θετικό στοιχείο, σε αντίθεση με την εισροή των μεταναστών από τα Βαλκάνια (κυρίως δε την Αλβανία), για τους οποίους διαμορφώθηκαν αρνητικά ως επί το πλείστον στερεότυπα. Έτσι οι περισσότεροι Έλληνες είχαν αρνητικά στερεότυπα και προκαταλήψεις απέναντι στους ξένους μετανάστες εκτός αυτών της ελληνικής καταγωγής ομογενών και παλινοστούτων, συνδέοντας τους με εγκληματικές πράξεις.

Η Στρατουδάκη (2008) στα *Κείμενα εργασίας 2008/20* παρουσιάζει συνοπτικά ορισμένες σημαντικές έρευνες που έγιναν τη δεκαετία του 1990 για τη στάση των Ελλήνων απέναντι στους μετανάστες, οι οποίες συχνά επικεντρώνονται στο ζήτημα του ρατσισμού και της ξενοφοβίας, σύμφωνα με το πρότυπο που καθιέρωσαν οι σχετικές έρευνες του Ευρωβαρόμετρου. Ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1990, η ΕΕ αντιμετωπίζει το ζήτημα στις έρευνές της με διαφορετικό τρόπο, εντάσσοντας τη στάση απέναντι στους ξένους στο εννοιολογικό πλαίσιο του κοινωνικού αποκλεισμού, το οποίο εμφανίζεται ως λιγότερο επώδυνο.

Ο Γαλάνης (1993), μελετώντας τις διαφορές στις στάσεις των κατοίκων στα Γιάννενα απέναντι σε Αλβανούς και Βορειοηπειρώτες, διαπίστωσε πως η γενικότερη στάση απέναντι στους Αλβανούς είναι περισσότερο αρνητική σε γνωστικό, συναισθηματικό και ψυχοκινητικό επίπεδο. Το βασικό ερώτημα της έρευνας ήταν αν υπάρχουν ουσιαστικές διαφορές ανάμεσα στις στάσεις των ερωτώμενων προς τους Αλβανούς και τους Βορειοηπειρώτες. Το ερώτημα τέθηκε στη βάση της υπόθεσης ότι η στάση των Ελλήνων είναι περισσότερο «θετική» για τους Βορειοηπειρώτες συγκριτικά με

τους Αλβανούς, λόγω της κοινής καταγωγής, γλώσσας και θρησκείας. Η συλλογή στοιχείων έγινε με ερωτηματολόγιο που περιελάμβανε ανοιχτές και κλειστές ερωτήσεις, σε τυχαίο δείγμα 180 ατόμων (60.6% άνδρες, 39.4% γυναίκες) ηλικίας 18 ετών και άνω, κατοίκων Ιωαννίνων. Η έρευνα διεξήχθη κατά το χρονικό διάστημα Ιανουαρίου-Μαρτίου 1992. Στην έρευνα παρουσιάστηκαν κατανομές συχνοτήτων, συγκρίσεις μεταβλητών που υποδηλώνουν στάσεις (ανάλογα με το επάγγελμα και το μορφωτικό επίπεδο) κ.λπ. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, το συναισθηματικό επίπεδο του δείγματος φαίνεται πως επηρεάζεται από τα ΜΜΕ. Στις θέσεις εργασίας προτιμούνται οι Βορειοηπειρώτες, παρόλα αυτά θεωρείται ότι τόσο Αλβανοί όσο και Βορειοηπειρώτες υφίστανται μισθολογική εκμετάλλευση. Η «εκμετάλλευση» αυτή επηρεάζει την εικόνα που διαμορφώνουν Αλβανοί και Βορειοηπειρώτες έναντι των Ελλήνων και της ίδιας της χώρας, ενώ δεν επηρεάζει τη γνώμη των Ελλήνων (Γαλάνης, 2008, σελ. 94).

Στην έρευνα του Βούλγαρη και συν. (1995) διαπιστώθηκε πως η αύξηση του αριθμού των ξένων στην Ελλάδα έχει σημαντικά επηρεάσει την πρόσληψη του «ξένου» και του «άλλου». Η έρευνα πραγματοποιήθηκε μεταξύ 20 Ιανουαρίου και 20 Φεβρουαρίου 1993, καταγράφοντας στάσεις που κυμαίνονται από τη δυσπιστία και την ανησυχία ως την ξενοφοβία και την προκατάληψη. Το μέγεθος του δείγματος ήταν 1.205 άτομα, τα οποία κατανεμήθηκαν αναλογικά κατά γεωγραφικό διαμέρισμα και μέγεθος οικισμού. Η επιλογή των ατόμων στα 125 σημεία δειγματοληψίας έγινε με βάση τις ποσοστά φύλου και ηλικίας. Πραγματοποιήθηκαν 402 συνεντεύξεις στην περιφέρεια της πρωτεύουσας, 92 στην Θεσσαλονίκη, 231 στα υπόλοιπα αστικά κέντρα, 133 σε ημιαστικές και 347 σε αγροτικές περιοχές. Σύμφωνα με τα ευρήματα της εν λόγω μελέτης, οι Έλληνες δεν επιθυμούν να αποκτήσουν ίσα δικαιώματα οι μετανάστες και υπάρχει η γενικότερη εντύπωση αφενός ότι οι ξένοι «αποτελούν δημόσιο κίνδυνο» αφετέρου ότι αυξάνουν την ανεργία στους Έλληνες (Βούλγαρης και συν., 1995, σελ. 86).

Η έρευνα του Καρασαβόγλου και συν. (1996) στο νομό Κυκλάδων παρουσιάζει μια αμοιβαία καχυποψία ανάμεσα στους Έλληνες και τους μετανάστες. Οι στόχοι των ερευνητών ήταν οι εξής: (α) να προσδιορίσουν το μέγεθος και τη σύνθεση των αλλοδαπών στα όρια του νομού, (β) να καταγράψουν ορισμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά τους (εκπαίδευση, είδος απασχόλησης, αποδοτικότητα), (γ) να αναδείξουν τις επιπτώσεις της παρουσίας των ξένων στην τοπική αγορά εργασίας,

(δ) να υποβάλουν προτάσεις για τη χάραξη σε τοπικό επίπεδο μιας ρεαλιστικής πολιτικής απέναντι στους αλλοδαπούς εργαζόμενους. Η συλλογή στοιχείων έγινε με ερωτηματολόγιο που περιελάμβανε ανοικτές και κλειστές ερωτήσεις προς τις Κοινότητες του νομού, καθώς και συνεντεύξεις με εκπροσώπους των Δήμων του Νομού, του Συλλόγου Ποντίων Ομογενών, Υπηρεσιών του Δημοσίου και των Νομαρχιακών Υπηρεσιών. Η έρευνα ξεκίνησε την άνοιξη του 1995 και ολοκληρώθηκε ένα χρόνο αργότερα. Τα αποτελέσματα έδειξαν μια αμοιβαία δυσπιστία μεταξύ των Ελλήνων και των μεταναστών. Συγκεκριμένα, το 42.4% των Ελλήνων του δείγματος δεν διακρίνει θετικά στοιχεία στην παρουσία των ξένων, το 31.3% θεωρεί πως οι μετανάστες έχουν προβληματικό τρόπο συμπεριφοράς, ενώ το 30.3% των μεταναστών δηλώνει πως οι ντόπιοι δεν τους εμπιστεύονται. Ωστόσο, στην πλειοψηφία τους οι Έλληνες θεωρούν πως οι μετανάστες δεν δημιουργούν προβλήματα, υπογραμμίζουν τη θετική παρουσία των μεταναστών, σημειώνοντας πως ανακόπτουν «την πληθυσμιακή απογύμνωση των ορεινών περιοχών και συμβάλλουν στην οικονομική ανάκαμψη» (Καρασαβόγλου και συν., 1996, σελ. 29).

Η έρευνα του Καρύδη (1996) σε φοιτητές Νομικής του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (ΔΠΘ) ανέδειξε ότι το σύνολο του δείγματος (97%) θεωρεί ότι «η παρουσία των αλλοδαπών έχει αυξήσει την εγκληματικότητα», ενώ «ο «εγκληματίας μετανάστης» έχει ταυτιστεί με την εικόνα του «Αλβανού λαθρομετανάστη»» (Καρύδης, σελ. 150). Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με ανώνυμο ερωτηματολόγιο που διανεμήθηκε σε 150 πρωτοετείς φοιτητές του Νομικού Τμήματος του ΔΠΘ κατά τη διάρκεια των τμηματικών εξετάσεων του Φεβρουαρίου 1996, στο μάθημα της Εγκληματολογίας. Το ερωτηματολόγιο περιελάμβανε 25 κλειστές και ανοικτές ερωτήσεις, που αφορούσαν στην προσωπική επαφή με αλλοδαπούς μετανάστες, στις ιδιότητες κάθε εθνικής ομάδας, στην πρόσληψη της εγκληματικότητας των μεταναστών, στις στάσεις και αντιλήψεις στα ΜΜΕ και στις πηγές πληροφόρησης. Οι μεταβλητές στις οποίες στηρίχθηκε η ποσοτική ανάλυση αναφέρονται στο φύλο, την ηλικία, τον τόπο μόνιμης κατοικίας και το επάγγελμα του πατέρα. Η έρευνα έδειξε ότι τα στερεότυπα κατά των Αλβανών είναι τα πιο ισχυρά και η συγκεκριμένη ομάδα μεταναστών αντιμετωπίζεται πιο αρνητικά από κάθε άλλο μετανάστη, έχοντας τη μικρότερη αποδοχή (μόλις 1.3%). Οι ερωτηθέντες φοιτητές θεωρούν ότι ο ρατσισμός στην Ελλάδα γεννήθηκε εξαιτίας της συμπεριφοράς των μεταναστών,

επιλέγοντας ως λύση την αστυνόμευση ή την απέλαση. Η πληροφόρηση του δείγματος για τα μεταναστευτικά ζητήματα λαμβάνεται από τα ΜΜΕ, παρά το γεγονός ότι αναγνωρίζεται από τους φοιτητές πως η στάση των ΜΜΕ είναι εχθρική απέναντι στους μετανάστες (Καρύδης, σελ. 152-153). Ωστόσο, λόγω του ότι το δείγμα ήταν μικρό και εξειδικευμένο δεν μπορούν να εξαχθούν γενικότερα συμπεράσματα μόνο από τη συγκεκριμένη έρευνα.

Η έρευνα των Φραγκουδάκη και Δραγώνα (1997) έγινε σε δείγμα εκπαιδευτικών. Το ερευνητικό υλικό πηγάζει από: (α) ανάλυση περιεχομένου σχολικών εγχειριδίων ιστορίας, γεωγραφίας και γλώσσας, σε δείγμα εγχειριδίων της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και (β) ανάλυση ερευνητικών δεδομένων που αφορούν στις αντιλήψεις εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στη βάση ημικατευθυνόμενων συνεντεύξεων σε 18 εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ηλικίας 25-50 ετών, ενός ερωτηματολογίου και δύο τεχνητών κειμένων σε αντιπροσωπευτικό δείγμα 892 εκπαιδευτικών της ίδιας βαθμίδας. Η επιλογή των υποκειμένων της έρευνας έγινε με την εθνογραφική μέθοδο της χιονοστιβάδας.

Οι ερευνητές διαπίστωσαν πως η πλειονότητα των εκπαιδευτικών δεν διαπιστώνει καμία θετική συνέπεια από την είσοδο στην Ελλάδα μεταναστών ή προσφύγων, χωρίς όμως η στάση των εκπαιδευτικών αυτών να χαρακτηρίζεται από έντονη ξενοφοβία. Όπως επισημαίνεται, για ένα σημαντικό μέρος των εκπαιδευτικών *«η μετανάστευση δεν αντιμετωπίζεται ως ιστορικό φαινόμενο (...) αλλά ως προβληματική κατάσταση με συνέπειες διαμετρικά αντίθετες για τους εμπλεκόμενους φορείς: (...) αμιγώς θετικές για τους μετανάστες και απόλυτα αρνητικές για την Ελλάδα»* (Φραγκουδάκη & Δραγώνα, σελ. 308). Στη βάση αυτή οι εκπαιδευτικοί νομιμοποιούν τον ρατσισμό με όρους «αυτοάμυνας». Ένα άλλο μέρος του δείγματος εμφανίζεται να αναζητά «υπευθύνους» και «όρους επίλυσης του προβλήματος», ενώ το αναποτελεσματικό και αδύναμο οικονομικά ελληνικό κράτος θεωρείται ότι έχει το μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης. Γενικότερα οι εκπαιδευτικοί του δείγματος κρατούν μια αρνητική στάση απέναντι στους μετανάστες, για την «προστασία των Ελλήνων» και «τον περιορισμό ή την εξάλειψη του φαινομένου της μετανάστευσης». Ένα τρίτο μέρος όμως εκπαιδευτικών είναι πιο ανοιχτό στους μετανάστες, χαρακτηρίζεται από «ανθρωπιστικό πνεύμα» και συμπάθεια για «τα δεινά των μεταναστών». Έτσι, προτείνεται «ένα πλαίσιο αλληλεγγύης με έντονη φιλανθρωπική χροιά». Ωστόσο, η αλληλεγγύη εκφράζεται με όρους ένταξης των μεταναστών, όχι στη βάση της αποδοχής της διαφορετικότητας

τους, αλλά στην «αφομοίωσή» τους, στην ελληνική κοινωνία, στον «εξελληνισμό». Επίσης, μια τέταρτη ομάδα «διέπεται από αντιξενοφοβικό πνεύμα» ισχυριζόμενη πως «η κατασκευή των 'απειλητικών ξένων' συγκαλύπτει αρνητικά χαρακτηριστικά του εθνικού εαυτού, αποπροσανατολίζει από τα πραγματικά κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα και εμποδίζει μια αποτελεσματική παρέμβαση μεταθέτοντας την ευθύνη στους 'άλλους'» (Φραγκουδάκη & Δραγώνα, σελ. 317). Συμπερασματικά, οι ερευνητές τονίζουν πως η πλειοψηφία του δείγματος αποδέχεται «τη διάκριση των λαών και των πολιτισμών σε ανώτερους και κατώτερους», ενώ «οι ασάφειες, οι αντιφάσεις και η αμφιθυμία αποτελούν συστατικά στοιχεία του λόγου των εκπαιδευτικών, αποτυπώνοντας την πολυπλοκότητα των ερωτημάτων και διαδικασιών που σχετίζονται με τη συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας» (Φραγκουδάκη & Δραγώνα, σελ. 321-322).

Η Μιχαλοπούλου και συν. (1998) διερεύνησε περιοχές της Μακεδονίας και διαπίστωσε πως η παρουσία των ξένων δεν αποτελεί «ιδιαίτερα σημαντικό πρόβλημα» αν και προσλαμβάνεται ως ιδιαίτερα έντονη. Η έρευνα αξιοποίησε: (α) μια μεγάλης κλίμακας εμπειρική κοινωνική έρευνα στον γενικό πληθυσμό της Μακεδονίας, με την τυπική συνέντευξη, (β) την εμπειρική διερεύνηση ποιοτικού τύπου σε προσδιορισμένες ομάδες πληροφορητών-κλειδιά, αποτελούμενες από εκπροσώπους θεσμικών φορέων, επιχειρηματίες, εκπροσώπους φορέων που ασχολούνται με τη διαχείριση της ανάπτυξης, και εκπροσώπους μη κυβερνητικών οργανώσεων που δραστηριοποιούνται σε ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και (γ) την ανθρωπολογική έρευνα σε περιοχή της Μακεδονίας επιλεγμένη με βάση κριτήρια ως προς την μακρόχρονη διαμορφωμένη εθνοτική και πολιτισμική ταυτότητα κατοίκων ορισμένων περιοχών. Το δείγμα ήταν 1.200 άτομα ηλικίας 18-80 ετών, κάτοικοι της Μακεδονίας. Το ερωτηματολόγιο περιελάμβανε 57 ερωτήσεις (πραγματολογικές, αντιλήψεων, κλίμακες στάσεων και ανοικτές ερωτήσεις) και συγκροτήθηκε από 16 θεματικούς άξονες. Πραγματοποιήθηκαν 128 συνεντεύξεις, ενώ στο πλαίσιο της ανθρωπολογικής έρευνας πραγματοποιήθηκαν 72 βιοματικού τύπου συνεντεύξεις. Η επιτόπια δειγματοληπτική έρευνα πραγματοποιήθηκε μεταξύ Απριλίου και Μαΐου 1996, ενώ η επιτόπια συμμετοχική παρατήρηση διεξήχθη μεταξύ Νοεμβρίου 1996 και Μαρτίου 1997 (Μιχαλοπούλου και συν., 1998).

Στην έρευνα αυτή διαπιστώθηκε μια «στάση ανοχής» εκτός ενός μικρού ποσοστού που εκδηλώνει «έντονη προκατάληψη και ξενοφοβία». Ωστόσο, «οι ξένοι ενοχοποιούνται σε μια σειρά ζητήματα που κατασκευάζονται ως τέτοια από τον τρέχοντα κυρίαρχο λόγο για τους ξένους (...): την αύξηση της ανεργίας, την πτώση των ημερομισθίων, την αύξηση της εγκληματικότητας και την επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης της χώρας» (Μιχαλοπούλου και συν., 1998, σελ. 429). Παρόλα αυτά, η πλειονότητα του δείγματος υποστηρίζει τη νομιμοποίηση των μεταναστών και την παροχή δικαιωμάτων. Αν και οι ξένοι δεν τους απασχολούν, η προοπτική έλευσης και άλλων μεταναστών εκτιμάται πως θα αυξήσει την ανεργία και θα συμβάλλει στη διατήρηση επαγγελματών που τείνουν να εκλείψουν. Εν κατακλείδι, η έρευνα επιβεβαιώνει γενικά τις στάσεις του ευρύτερου κοινού, αλλά καταγράφεται μία διαφοροποίηση στο βαθμό που υιοθετείται ο έλεγχος της διακίνησης, ο χρόνος παραμονής και ένα όριο στη νομιμοποίηση της παρουσίας των μεταναστών.

Το 2006 πραγματοποιήθηκε πανελλαδική ποσοτική έρευνα της εταιρείας VPRC σχετικά με τις στάσεις και αντιλήψεις της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στους μετανάστες, μέσω τηλεφωνικών συνεντεύξεων στα νοικοκυριά των ερωτώμενων, άνω των 18 ετών, με χρήση δομημένου ερωτηματολογίου. Το μέγεθος του δείγματος ήταν 1.504 άτομα. Η έρευνα διεξήχθη το χρονικό διάστημα 27-29 Νοεμβρίου 2006. Τα συμπεράσματα ήταν τα εξής: (α) Οι μετανάστες ευθύνονται σε μεγάλο βαθμό για την αύξηση της εγκληματικότητας. Αν και παρατηρήθηκε σημαντική διαφορά (14%) μεταξύ ερωτώμενων ανώτερης/μέσης ή κατώτερης εκπαίδευσης, η συσχέτιση μετανάστευσης-εγκληματικότητας κυριάρχησε σε όλες τις πληθυσμιακές ομάδες. Οι αλλοδαποί που βρίσκονται κοντά στους ερωτώμενους δε δημιουργούν προβλήματα, όμως γενικά και αόριστα ευθύνονται για την εγκληματικότητα. (β) Οι μετανάστες ευθύνονται σε μεγάλο βαθμό για την αύξηση της ανεργίας. Η αντίληψη αυτή είναι συνάρτηση του επιπέδου εκπαίδευσης. Ειδικότερα, το 69% των ερωτωμένων κατώτερης εκπαίδευσης θεωρεί τους μετανάστες υπεύθυνους για την αύξηση της ανεργίας, ποσοστό που υποδηλώνει ανασφάλεια και ανταγωνιστικότητα στην αγορά εργασίας. (γ) Οι ερωτώμενοι έδειξαν εξοικειωμένοι με την παρουσία των μεταναστών και την πολυπολιτισμικότητα, οι περισσότεροι ήταν υπέρ της κατοχύρωσης των εργασιακών δικαιωμάτων των κοινωνικών και εργασιακών δικαιωμάτων των μεταναστών και θεωρούν ότι η Ελλάδα έφτασε στο όριο ανεκτικότητας ως προς τον αριθμό μεταναστών που μπορεί να δεχθεί η Ελλάδα (VPRC, 2007).

Όπως σε κάθε αλλαγή έτσι και στη μαζική μετακίνηση των ατόμων σε μια διαφορετική χώρα θα υπάρχουν αντιδράσεις και αντιρρήσεις από τα άτομα των χωρών υποδοχής. Επίσης, ενδέχεται να δημιουργηθούν συνθήκες τέτοιες ώστε οι μετανάστες να πέσουν θύματα εκμετάλλευσης. Ενίοτε, μη γνωρίζοντας τη γλώσσα της καινούριας τους πατρίδας ή μη θέλοντας να δημιουργήσουν προβλήματα και να τραβήξουν αρνητική προσοχή, τα άτομα αυτά τις περισσότερες φορές «δεν διαμαρτύρονται και υπομένουν σιωπηλά» (Weinreich et al., 1996, σελ. 83).

Μια μεγάλη μερίδα ατόμων θεώρησαν πως οι μετανάστες αποτελούν κίνδυνο για την εθνική τους ταυτότητα και τον πολιτισμό τους. Πίστεψαν πως θα αφομοιωθούν σταδιακά και θα καταλήξουν να χάσουν και να ξεχάσουν τα δικά τους ήθη και έθιμα, πράγμα το οποίο δεν τους ήταν καθόλα αρεστό και επιθυμητό. Αντίθετα, τους κινητοποιούσε και τους «ωθούσε να φέρονται με μεγαλύτερη εχθρότητα και επιφύλαξη απέναντι στους μετανάστες», ανεξαρτήτως χώρας προέλευσης (Antonette, 2008, σελ. 69).

Σε έρευνα που έκαναν οι Paas & Halapuu (2012) σε 26 Ευρωπαϊκές χώρες, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι στάσεις των γηγενών απέναντι στους πρόσφυγες επηρεάζονται από ποικίλους παράγοντες: Οι κάτοικοι με υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο, εκείνοι που ανήκουν σε κάποιου είδους μειονότητα, ή όσοι έχουν εργαστεί στο εξωτερικό δείχνουν μια μεγαλύτερη δεκτικότητα προς τους μετανάστες (Paas & Halapuu, 2012). Αρκετοί πολίτες των χωρών υποδοχής πάλι, θεώρησαν πως οι μετανάστες ευθύνονταν εξ ολοκλήρου για την αύξηση της εγκληματικότητας και της βίας. Και αυτός επίσης ήταν ένας λόγος για τον οποίο αντιδρούσαν και φέρονταν με μεγάλη εχθρότητα (Apter, 2010).

Όσον αφορά τις υπερβολικά αρνητικές στάσεις κατά των μεταναστών οι οποίες φτάνουν μέχρι την εκδήλωση ρατσιστικών συμπεριφορών και βίας, σύμφωνα με στοιχεία του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Βίας (2019), το 2018 σημειώθηκαν 117 ρατσιστικά χτυπήματα με περισσότερα από 130 θύματα στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, τα 74 περιστατικά ήταν κατά μεταναστών ή προσφύγων, τα 22 κατά ατόμων της κοινότητας ΛΟΑΤΚΙ (εκ των οποίων 5 πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο και πολίτες ΕΕ), τα 9 κατά εβραϊκών ιερών ή συμβολικών χώρων, τα 6 κατά Ελλήνων πολιτών λόγω χρώματος, αλλοδαπής καταγωγής ή εθνοτικής καταγωγής και ένα περιστατικό εναντίον ημεδαπού (λόγω εκπαιδευτικής δράσης κατά του αντισημιτισμού ή νομιζόμενης θρησκείας). Σε 59 περιστατικά στοχοποιήθηκαν

περισσότερα του ενός θύματος, ενώ σε 63 περιστατικά η επίθεση τελέστηκε από ομάδα (τουλάχιστον 2 ατόμων). Στις περιπτώσεις που καταγράφονται στην έκθεση «Το φαινόμενο της ρατσιστικής βίας στην Ελλάδα και η αντιμετώπισή του» αναφέρεται ότι οι περισσότερες ρατσιστικές επιθέσεις δεν καταγγέλλονται καθόλου ή όταν καταγγέλλονται δεν καταγράφονται από τις αστυνομικές αρχές ως ρατσιστικές.

Μέχρι το 2010, οι κοινωνικές έρευνες παρουσίαζαν μια γενικά αρνητική γνώμη των Ελλήνων για τους αλλοδαπούς και τους μετανάστες, η οποία κυμαινόταν από την πλήρη αδιαφορία για τη θέση τους στην ελληνική κοινωνία και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν μέχρι και την έντονη αρνητική εικόνα γι' αυτούς. Μετά το 2010 τα πράγματα αλλάζουν. Μεγάλο μερίδιο ευθύνης καταλογίζεται στα ΜΜΕ, τα οποία σε μεγάλο βαθμό υιοθετούν ξενοφοβικές στάσεις απέναντι στο μεταναστευτικό φαινόμενο. Έτσι, τείνουν να κατασκευάζουν μια αντίληψη γύρω από την πραγματικότητα, παρά να αποδίδουν μια πιστή απεικόνισή της. Τα ΜΜΕ εμφανίζουν το μεταναστευτικό θέμα σε μείζον θέμα της πολιτικής ατζέντας καλύπτοντας ή αναδεικνύοντας, κατά περίπτωση, την έλλειψη μιας συγκροτημένης μεταναστευτικής πολιτικής. Ειδικότερα παρουσιάζουν το φαινόμενο της μετανάστευσης ως ένα «κοινωνικό πρόβλημα» ή «απειλή», και όχι ως ένα κοινωνικο-πολιτισμικό γεγονός.

Οι μετανάστες, κυρίως από τις γειτονικές χώρες της Ελλάδας, αποτέλεσαν για χρόνια φθινό εργατικό δυναμικό. Από τη δεκαετία του 1990 και μετά διαμορφώθηκε ένα ημι-παράνομο καθεστώς φθινού εργατικού δυναμικού, λόγω της κρατικής αδυναμίας να διαχειριστεί τα ζητήματα παραμονής, εργασίας και ένταξης των ξένων στην ελληνική κοινωνία. Η γενικότερη άποψη που έχει διαμορφωθεί ότι η ανεργία, η εγκληματικότητα, η φτώχεια είναι αποτελέσματα της μετανάστευσης, κυριαρχεί στον επίσημο δημόσιο διάλογο και αναπαράγεται. Στους μετανάστες προσδίδονται αρνητικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα - στερεότυπα και προκαταλήψεις από επίσημους και ανεπίσημους φορείς του δημόσιου λόγου, δημιουργώντας έτσι κοινωνικό χάσμα (Γαζάκης και συν., 2014).

Η οικονομική και κοινωνική κρίση μετά το 2010 δημιούργησε πρόβλημα και στο μεταναστευτικό ζήτημα. Όσον αφορά τον πολιτικό λόγο και τις θέσεις των κομμάτων στο μεταναστευτικό ζήτημα φαίνεται ότι ακολουθούνται οι αντιλήψεις που προσλαμβάνει γενικότερα η κοινωνία για τη μετανάστευση. Έρευνα που διενήργησε το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας και το Κέντρο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

(ΚΑΝΕΠ) της ΓΣΕΕ⁴ (2010-11), με στόχο την καταγραφή των στάσεων της ελληνικής κοινωνίας απέναντι σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες και η οποία ολοκληρώθηκε στις αρχές Ιανουαρίου 2012, δείχνει ότι η πλειοψηφία των φοιτητών στην Ελλάδα κρατά μια θετική στάση απέναντι στους μετανάστες και επιθυμεί η ελληνική κοινωνία να τους μεταχειρίζεται ισότιμα με τους Έλληνες. Συγκεκριμένα, το 50% του δείγματος υποστηρίζει πως οι μετανάστες πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα με τους Έλληνες, το 76.2% πως το ελληνικό κράτος οφείλει να φροντίζει όλους τους ανθρώπους που ζουν σε αυτό, Έλληνες και ξένους, το 79.7% θεωρεί πως οι μετανάστες υφίστανται κοινωνικό ρατσισμό και το 68.4% πως είναι κοινωνικά περιθωριοποιημένοι. Το 74.9% των φοιτητών διαφωνεί με την άποψη πως το κράτος δεν έχει καμία υποχρέωση απέναντι στους μετανάστες του, το 34.9% πιστεύει ότι οι μετανάστες ευθύνονται για την αύξηση της εγκληματικότητας, το 36.9% κρατά ουδέτερη στάση, ενώ το 28.1% διαφωνεί. Επίσης, το 49.1% των ερωτηθέντων διαφωνεί ότι οι μετανάστες ευθύνονται για την ανεργία των Ελλήνων και μόνο το 20.1% συμφωνεί.

Ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (Fundamental Rights Agency, FRA) στην έκθεση που παρουσίασε για θέματα ρατσισμού, διακρίσεων και μισαλλοδοξίας, το 2013, έβαλε στο επίκεντρο της συζήτησης δύο χώρες: την Ελλάδα και την Ουγγαρία, αφού αυτά τα δύο κράτη έχουν στην Βουλή εξτρεμιστικά ακροδεξιά κόμματα (Χρυσή Αυγή και Κίνηση για μια Καλύτερη Ουγγαρία αντίστοιχα). Σύμφωνα με την έκθεση «Οι διεθνείς οργανισμοί, οι θεσμικοί εθνικοί φορείς ανθρωπίνων δικαιωμάτων και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις αναφέρθηκαν επανειλημμένως στον αυξανόμενο αριθμό περιστατικών ρατσιστικής βίας που αποδίδονται σε μέλη ή συμπαθούντες της Χρυσής Αυγής».

Στο πλαίσιο αυτό, ανησυχητική καταγράφεται η αύξηση των ποσοστών της Χρυσής Αυγής. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην έκθεση: «Μέχρι το 2010, το ποσοστό των ψήφων που λάμβανε στις εθνικές ή ευρωπαϊκές εκλογές κυμαινόταν από 0.07 % έως 0.47 %». Το 2010, η Χρυσή Αυγή κατέγραψε την πρώτη εκλογική της νίκη εξασφαλίζοντας μία έδρα στο δημοτικό συμβούλιο της Αθήνας λαμβάνοντας το 5.29% των ψήφων. Στη συνέχεια στις εθνικές εκλογές της 6ης Μαΐου και της 17ης Ιουνίου 2012, η Χρυσή Αυγή έλαβε το 6.97 % και το 6.92 % των ψήφων, αντίστοιχα,

⁴ Το δείγμα αποτελούνταν από 548 φοιτητές / φοιτήτριες τυχαίας επιλογής, από το Πανεπιστήμιο της Δυτικής Μακεδονίας, το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, το Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και τα ΤΕΙ Δυτικής Μακεδονίας και Θεσσαλονίκης, Βλ. «Ο ρατσισμός με αριθμούς», Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 20/2/2011.

εξασφαλίζοντας έτσι 18 έδρες στη Βουλή των Ελλήνων. Υπήρξε θεαματική η αύξηση του ποσοστού σε σχέση με το 0.29 % που είχε λάβει το κόμμα στις εκλογές του 2009. Η ανάλυση των δημογραφικών χαρακτηριστικών των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής καταδεικνύει ότι σχεδόν το 75 % είναι άνδρες, από αυτούς το 40 % είναι ηλικίας από 18 έως 34 ετών, και το 27 % έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Από τα προαναφερόμενα προκύπτει σαφώς η ανάγκη να αναγνωριστεί η έκταση και η σοβαρότητα του φαινομένου «...και η ανάγκη να ληφθούν μέτρα αντιμετώπισης του εξτρεμισμού και του ρατσισμού σε τοπικό επίπεδο, εκεί ακριβώς όπου διαμορφώνεται η κοινή γνώμη μέσα από την καθημερινή αλληλεπίδραση μεταξύ της ευρύτερης κοινωνίας και μειονοτήτων».

Κλείνοντας θα λέγαμε ότι από τα αποτελέσματα των ερευνών που προαναφέρθηκαν, το φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια αντιμετωπίζεται από την κοινωνία, ως μια προβληματική κατάσταση. Τα αποτελέσματα βέβαια ποικίλλουν ανάλογα με την περιοχή διεξαγωγής της έρευνας, το μορφωτικό επίπεδο των ερωτωμένων αλλά και την χρονική στιγμή που αυτή διεξάγεται. Παρατηρούνται κάθε είδους στάσεις απέναντι στους μετανάστες από την «στάση ανοχής», και την εκδήλωση αισθημάτων αλληλεγγύης και κατανόησης μέχρι την έκφραση ξενοφοβικών και ρατσιστικών τάσεων. Στις μέρες μας δε η καλλιέργεια της ξενοφοβίας, η εχθρότητα και η επίδειξη πυγμής απέναντι στους αδύναμους, και πρώτα απ' όλα τους μετανάστες, διογκώνεται στις συνθήκες της παρούσας οικονομικής κρίσης. Γεγονός το οποίο θα πρέπει να μας προβληματίσει σοβαρά αν σκεφτούμε ότι ο ρατσισμός και οι διακρίσεις είναι καθημερινό θέμα στις ειδήσεις, στις εφημερίδες και γενικά στα social media, και η ανοχή αλλά και η διαφαινόμενη υποστήριξη ακροδεξιών κομμάτων αυξάνεται ανησυχητικά (Γαζάκης και συν., 2014).

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΥΛΙΚΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 Δείγμα της έρευνας

Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από το σύνολο των ατόμων που πρόκειται να ερωτηθούν για τους σκοπούς της και αποτελεί μέρος του ευρύτερου πληθυσμού. Ο καθορισμός του εξαρτάται από το αντικείμενο της έρευνας, τις υποθέσεις της εργασίας, καθώς και από τα τυχόν υλικοτεχνικά εμπόδια που μπορεί να ανακύπτουν (Javeau, 2000).

Το δείγμα είναι ένα πολύ σημαντικό στοιχείο για τη διεξαγωγή μίας έρευνας. Ερευνητές υποστηρίζουν ότι το μέγεθος του δείγματος είναι ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες που καθορίζουν την αξιοπιστία της έρευνας και τη δυνατότητα να γενικευθούν τα αποτελέσματα στο σύνολο του πληθυσμού (Robson, 2006). Ο Delice (2010) υποστηρίζει πως ένα δείγμα που κυμαίνεται μεταξύ 30 και 500 ατόμων, είναι ιδανικό για μία εμπειρική έρευνα. Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν ερευνητές οι οποίοι υποστηρίζουν ότι το μέγεθος του δείγματος δεν είναι τόσο σημαντικό κριτήριο καθώς το βασικότερο στοιχείο είναι το δείγμα να είναι αντιπροσωπευτικό και να μπορεί να δώσει τις απαντήσεις που χρειάζεται η έρευνα (Ζαφειρόπουλος, 2005).

Στην παρούσα εργασία χρησιμοποιείται ένα δείγμα 200 ατόμων που διαμένουν μόνιμα στην Κόρινθο, το οποίο θεωρείται αρκετά ικανοποιητικό για τη διεξαγωγή αντικειμενικών αποτελεσμάτων. Η επιλογή του δείγματος έγινε με δειγματοληψία ευκολίας σε συνδυασμό με δειγματοληψία χιονοστιβάδας. Αποκλείστηκαν 7 άτομα που δεν υπέγραψαν την πληροφορημένη συγκατάθεση και δήλωσαν ότι δεν επιθυμούν να συμμετέχουν στη μελέτη, καθώς και 9 άτομα που κατά τη διάρκεια της συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου θελήσουν να αποχωρήσουν για οποιοδήποτε λόγο. Το τελικό δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 184 μόνιμοι κάτοικοι Κορίνθου (ποσοστό ανταπόκρισης 92%) ηλικίας άνω των 18 ετών.

4.2 Εργαλείο συλλογής δεδομένων

Ως μεθοδολογικό ερευνητικό εργαλείο επιλέχθηκε το ερωτηματολόγιο, καθώς είναι το πιο διαδεδομένο εργαλείο συλλογής δεδομένων στην ποσοτική έρευνα (Taylor, 2004). Επίσης είναι εύκολο στη διανομή και συμπλήρωσή του από τους ίδιους τους ερωτηθέντες, ενώ παράλληλα επιτρέπει την στατιστική ανάλυση των δεδομένων και την παρουσίασή τους σε αριθμητική μορφή (Creswell, 2011). Το συγκεκριμένο μεθοδολογικό εργαλείο επιλέχθηκε καθώς χρησιμοποιείται στην περίπτωση που επιθυμείται η απευθείας συλλογή πληροφοριών που σχετίζονται με τις απόψεις και τις συμπεριφορές ατόμων οι οποίες σχετίζονται με το υπό εξέταση ζήτημα, αλλά και η συμπλήρωσή τους απευθείας από τους ίδιους τους συμμετέχοντες στην έρευνα. Άλλα πλεονεκτήματα τα οποία οδήγησαν στην επιλογή αυτού του εργαλείου είναι η εύκολη σχεδίαση και διανομή τους, χωρίς υψηλό κόστος (Oppenheim, 1992).

Κατά τη δημιουργία και τον σχεδιασμό του ερωτηματολογίου, πρέπει να τονίζεται ιδιαίτερα η σαφήνεια και η κάλυψη όλων των ερευνητικών ερωτημάτων, στο πλαίσιο διασφάλισης της αξιοπιστίας και της εγκυρότητας της έρευνας, καθώς επίσης και της ελαχιστοποίησης των λαθών από την πλευρά των συμμετεχόντων (Παππάς, 2002). Επιπλέον, ένα σωστό ερωτηματολόγιο αποσκοπεί και στην αύξηση του ενδιαφέροντος των συμμετεχόντων στην έρευνα, την εθελοντική συνεργασία τους, καθώς και την ειλικρινή συμπλήρωση και αποτύπωσή του (Bell, 2007).

Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε ένα ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις κλειστού τύπου (closed ended questions), οι οποίες παρέχουν τη δυνατότητα εύκολης συμπλήρωσης και κωδικοποίησης, ενώ δεν είναι μεροληπτικές σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο των ερωτώμενων (Cohen et al., 2008). Επίσης, απαιτούν λίγο χρόνο για να απαντηθούν, περιορίζουν τον ερωτώμενο στο θέμα, εξασφαλίζοντας αντικειμενικές πληροφορίες (Παρασκευόπουλος, 1993). Η αδυναμία του κλειστού τύπου ερωτήσεων είναι ότι δε δίνουν τη δυνατότητα στους ερωτώμενους της προσθήκης σχολίων ή/και της αιτιολόγησης των απαντήσεών τους, με αποτέλεσμα να εγκυμονεί κίνδυνος να μην καλύπτουν πλήρως το θέμα και να εμπεριέχουν προκαταλήψεις (Cohen et al., 2008). Επίσης, είναι δυνατόν να μην καλύπτουν όλο το εύρος των πιθανών απαντήσεων (Παρασκευόπουλος, 1993).

Η δημιουργία του ερωτηματολογίου έγινε από τη βασική ερευνήτρια (Δήμητρα-Σοφία Κωνσταντίνου), υπό την επίβλεψη του επόπτη της εργασίας και στηρίχθηκε σε βιβλιογραφική ανασκόπηση, σε ερωτήσεις από εργαλεία προηγούμενων ερευνών (Γκοργκούλη, 2014; Δωματά & Ρούσσου, 2017; Κουράκη, 2017), καθώς και στην προσωπική επαγγελματική εμπειρία της ερευνήτριας ως καταγραφέας αιτημάτων διεθνούς προστασίας στην Υπηρεσία Ασύλου του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής.

Η σύνθεση των ερωτήσεων ήταν όσο το δυνατόν σαφέστερη, έτσι ώστε να μην δημιουργηθούν αμφιβολίες, ως προς την ακριβή έννοιά τους, οι οποίες φυσικό είναι να μειώσουν την ακρίβεια των αντίστοιχων απαντήσεων. Για τις ανάγκες της έρευνας, το ερωτηματολόγιο χωρίστηκε σε επιμέρους ενότητες με σκοπό να είναι αργότερα πιο εύκολη η επεξεργασία των δεδομένων.

Με αφετηρία τις παραπάνω παραμέτρους, δημιουργήθηκε μια τελική κλίμακα 37 ερωτήσεων, που συγκροτούν τέσσερις ενότητες (Α-Δ). Η πρώτη ενότητα (Α) περιλαμβάνει 6 ερωτήσεις (ερ. 1-6) που εξετάζουν τα ατομικά/δημογραφικά στοιχεία των ερωτηθέντων (φύλο, ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, αριθμός παιδιών, μορφωτικό επίπεδο, επάγγελμα). Η δεύτερη ενότητα (Β) περιέχει 5 ερωτήσεις (ερ. 7-11) που αφορούν τους μετανάστες και τα κέντρα κράτησης μεταναστών. Οι επόμενες δύο ενότητες (Γ, Δ) περιέχουν 20 ερωτήσεις που διερευνούν τις αντιλήψεις των ερωτηθέντων σχετικά με τους μετανάστες και τα κέντρα κράτησης μεταναστών.

Στις ενότητες Α-Β, οι ερωτώμενοι επέλεξαν μόνο μία απάντηση από ένα προκαθορισμένο αριθμό απαντήσεων, με εξαίρεση την ερώτηση 7 (πηγή πληροφόρησης σχετικά με τους μετανάστες) όπου μπορούσαν να επιλέξουν περισσότερες από μία απαντήσεις. Στις ενότητες Γ-Δ, οι ερωτώμενοι καλούνταν να επιλέξουν μόνο μία απάντηση για κάθε δήλωση, εκφράζοντας το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας τους, μέσα από μια 5-βαθμη κλίμακα Likert με διακύμανση από 1 για την απάντηση «Διαφωνώ απολύτως» μέχρι το 5 για την απάντηση «Συμφωνώ απολύτως».

4.3 Εγκυρότητα και αξιοπιστία της έρευνας

Ένα από τα βασικά κριτήρια επιλογής ενός ερευνητικού εργαλείου, και κατ' επέκταση της επιτυχίας της ίδιας της έρευνας, αποτελεί η εγκυρότητα και η αξιοπιστία των τιμών που αναφέρει το εργαλείο. Η στάθμιση και ο έλεγχος εγκυρότητας και αξιοπιστίας του ερωτηματολογίου αποτελούν απαραίτητη προϋπόθεση για τη σωστή χρήση του στην παρούσα έρευνα.

Η εγκυρότητα ορίζεται ως ότι σχετίζεται με το εάν οι απαντήσεις που λαμβάνονται σε ένα ερωτηματολόγιο, ανταποκρίνονται στην πραγματική βούληση των ερωτώμενων ή όχι (Creswell, 2011). Αυτό σημαίνει ότι εξετάζεται το αν υπάρχει αιτιώδης σχέση ανάμεσα στις μεταβλητές. Για το λόγο αυτό οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου προέκυψαν από ερωτήσεις που έχουν τεθεί σε παρόμοιες έρευνες, καθώς και από την ερμηνεία των ερευνών που υπάρχουν στη σχετική βιβλιογραφία, εξασφαλίζοντας την εγκυρότητα της προτεινόμενης έρευνας.

Η αξιοπιστία ενός εργαλείου μέτρησης είναι ο βαθμός της συνέπειας με τον οποίο η τεχνική μέτρηση μετρά το χαρακτηριστικό που διατείνεται ότι μετρά (Sproull, 1998), δηλαδή ο βαθμός στον οποίο ένα εργαλείο μετρά κάποιο χαρακτηριστικό με τον ίδιο τρόπο κάθε φορά, που χρησιμοποιείται κάτω από τις ίδιες συνθήκες με τα ίδια υποκείμενα και αποτελεί μέτρο εκτίμησης του τυχαίου σφάλματος στη μέθοδο μέτρησης (Γναρδέλλης, 2003). Η αξιοπιστία της συγκεκριμένης έρευνας υποστηρίζεται με τη διατύπωση ερωτημάτων που δεν είναι διαφορούμενα, αλλά είναι κατάλληλα διατυπωμένα με σαφή και κατανοητό τρόπο. Η διαδικασία χορήγησης της έρευνας είναι τυποποιημένη, χωρίς να εμφανίζει διαφορές από συμμετέχοντα σε συμμετέχοντα. Επίσης, στο ερωτηματολόγιο χρησιμοποιήθηκαν ως επί το πλείστον ερωτήσεις της κλίμακας Likert, η οποία θεωρείται κλίμακα ίσων διαστημάτων, γεγονός ενισχυτικό στην αξιοπιστία του εργαλείου (Creswell, 2011). Επιπλέον, η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας θα γίνει με στατιστική ανάλυση των δεδομένων ώστε να διασφαλιστεί η αξιοπιστία της. Η επιλογή της ποσοτικής προσέγγισης σημαίνει ότι δεν υπάρχει περίπτωση προκατάληψης ως προς το εργαλείο, αφού έχει αντληθεί μέσα από παρόμοιες έρευνες, ενώ και η επαφή με τα υποκείμενα της έρευνας θα γίνει με τρόπο που να μην επεμβαίνει στην όλη διαδικασία.

4.3.1 Πιλοτική δοκιμή

Στην πρώτη φάση της πιλοτικής εκτίμησης, το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε σε 20 άτομα, στα οποία τέθηκαν οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου και παρατηρήθηκε το ποσοστό κατανόησης αυτών αναφορικά με το περιεχόμενο και τις έννοιες τις οποίες καλούνταν να σχολιάσουν. Επίσης, παρατηρήθηκε η γενικότερη συμπεριφορά και στάση τους κατά τη διάρκεια της συμπλήρωσης των πιλοτικών ερωτηματολογίων.

Από τα στοιχεία που λήφθηκαν έγιναν μετατροπές της δομής του ερωτηματολογίου. Πιο συγκεκριμένα, μία από τις ερωτήσεις εντοπίστηκε να έχει ασαφή διατύπωση και για αυτό το λόγο παραφράστηκε για να γίνει περισσότερο σαφή και κατανοητή. Δύο ερωτήσεις εντοπίστηκαν να είναι μακροσκελείς και κουραστικές και περιορίστηκαν σε μικρότερη έκταση. Μία ερώτηση διευρύνθηκε στην έκτασή της για την κάλυψη περισσότερων πληροφοριών, καθώς θεωρήθηκε πως έδινε ελλιπή στοιχεία. Επίσης, μία ερώτηση εντοπίστηκε με διαφορετικό περιεχόμενο και ανακατασκευάστηκε προκειμένου να γίνει συγκεκριμένη και σαφέστερη. Δεν έγινε διαγραφή κάποιας από τις αρχικές ερωτήσεις, ούτε προσθήκη κάποιας νέα ερώτησης.

Για τη σωστή διεξαγωγή της έρευνας και την παραγωγή ορθών αποτελεσμάτων, αποφασίστηκε τα άτομα αυτά να μην συμπεριληφθούν στο τελικό δείγμα της έρευνας. Η διαδικασία της πιλοτικής δοκιμής θεωρείται ότι ήταν επιτυχής, καθώς παρείχε χρήσιμες πληροφορίες και στοιχεία προκειμένου να διορθωθούν τυχόν λάθη στις ερωτήσεις, να καλυφτούν τα τυχόν υφιστάμενα κενά και γενικότερα να γίνουν οι απαραίτητες αναπροσαρμογές για την κατάληξη της οριστικής μορφής του ερωτηματολογίου.

4.4 Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Για την ευκολότερη διαδικασία χορήγησης των ερωτηματολογίων, καταστρώθηκε ένα πλάνο διανομής αυτών. Δεδομένου του αυστηρού και περιορισμένου χρονικού περιθωρίου εκπόνησης της μελέτης, κρίθηκε σκόπιμο και αποφασίστηκε, τα ερωτηματολόγια να συμπληρωθούν από τους κατοίκους σε εξωτερικό χώρο κατά τη διάρκεια ενός συνηθισμένου περιπάτου τους μέσα στην πόλη. Η συμπλήρωσή τους έγινε με προσωπική επαφή με τους εκπροσώπους του δείγματος και τα ερωτηματολόγια ήταν αυτοσυμπληρούμενα. Ηλικιωμένα άτομα που θέλησαν να συμμετάσχουν αλλά παρουσίασαν δυσκολίες στην ανάγνωση ή τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, απάντησαν προφορικά στις ερωτήσεις οι οποίες καταγράφηκαν από την ερευνήτρια.

Σε κάθε περίπτωση το ερωτηματολόγιο συνοδεύονταν από μια επιστολή στην οποία διευκρινίζονταν ο σκοπός της έρευνας, καθώς και ο φορέας στα πλαίσια του οποίου διεξάγεται. Η βασική ερευνήτρια, έχοντας την ηθική υποχρέωση προς τους ερωτώμενους να προστατεύσει τα δικαιώματά τους, τόνιζε εκ των προτέρων στη συνοδευτική ενημερωτική επιστολή του ερωτηματολογίου, την εθελοντική φύση της μελέτης, την τήρηση της ανωνυμίας τους και την εμπιστευτικότητα των πληροφοριών, με ευγενή διάθεση του χρόνου συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου ο οποίος κυμαίνονταν στα 10 περίπου λεπτά. Υπήρχε σαφής ενημέρωση πως τα δεδομένα θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά και μόνο για τους ερευνητικούς σκοπούς και δεν θα χρησιμοποιηθούν οπουδήποτε αλλού ως ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα. Επίσης, επισημαίνονταν πως δεν υπήρχαν σωστές και λάθος απαντήσεις παρά μόνο το προσωπικό κριτήριο απάντησης κάθε συμμετέχοντα.

Η διανομή των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε από την ίδια την ερευνήτρια και χωρίς διαμεσολάβηση οποιουδήποτε άλλου συνδέσμου. Σε καθημερινή βάση η ερευνήτρια προσδιόριζε το υπό έρευνα δείγμα και συνέλλεξε στοιχεία από τους ερωτώμενους κατοίκους. Κάθε ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε σε έντυπη μορφή, ενώ η ερευνήτρια βρισκόταν στο χώρο προκειμένου να μπορέσει να λύσει τυχόν απορίες των κατοίκων. Η διαδικασία συλλογής των ερωτηματολογίων διήρκεσε δύο μήνες, από τον Μάρτιο του 2019 έως και τον Απρίλιο του 2019. Στη συνέχεια, κάθε ερωτηματολόγιο κωδικοποιήθηκε και έγινε η καταγραφή και η επεξεργασία των στοιχείων.

4.5 Στατιστική ανάλυση

Η επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων που συγκεντρώθηκαν έγινε με τη χρήση του στατιστικού πακέτου SPSS 22.0 (SPSS, Inc, Chicago, Illinois). Το πρόγραμμα SPSS γενικώς παρέχει τη δυνατότητα εκτέλεσης ποικίλων στατιστικών ελέγχων και αναγνωρίζεται ως ισχυρό και χρήσιμο εργαλείο για το σκοπό αυτό (Babbie et al., 2003; Μακράκης, 2005).

Στην πρώτη φάση της στατιστικής ανάλυσης πραγματοποιήθηκε έλεγχος των ψυχομετρικών ιδιοτήτων του ερωτηματολογίου και συγκεκριμένα έλεγχος της αξιοπιστίας του μέσω του συντελεστή Cronbach's alpha. Συνοπτικά, ο συντελεστής άλφα προσδιορίζει το βαθμό όπου το τεστ μετρά ένα μόνο παράγοντα και η πηγή του σφάλματος είναι οι διαφορές μεταξύ των ερωτημάτων του τεστ. Κατηγοριοποιείται ως εξής: 0.00-0.25=ελάχιστη έως καθόλου, 0.26-0.49=χαμηλή, 0.50-0.69=μέτρια, 0.70-0.89=υψηλή και 0.90-1.00= εξαιρετική. Συνήθως, οι ενδεδειγμένες τιμές του συντελεστή είναι 0.7 και πάνω, ωστόσο αυτό δεν είναι απόλυτο και, πολλές φορές, μπορούν να γίνουν αποδεκτές και τιμές κάτω από 0.7, ειδικά όταν η έρευνα είναι διερευνητικής φύσης. Όσο μεγαλύτερη είναι η τιμή του συντελεστή τόσο μεγαλύτερη είναι η αξιοπιστία εσωτερικής συνοχής (Peers, 1996).

Για τις ποσοτικές και τις ποιοτικές μεταβλητές χρησιμοποιήθηκαν περιγραφικές στατιστικές αναλύσεις. Για την περιγραφή των ποσοτικών μεταβλητών (συνεχείς ή διακριτές), εξετάστηκαν οι δείκτες κεντρικής τάσης μέσου όρου (mean), μεταβλητότητας τυπικής απόκλισης (σ) και τυπικού σφάλματος (stddev) και χρησιμοποιήθηκαν ιστογράμματα. Για την περιγραφή των ποιοτικών μεταβλητών (διάταξης ή ονομαστικές), χρησιμοποιήθηκαν πίνακες κατανομής συχνοτήτων με χρήση απόλυτων (N) και σχετικών (%) συχνοτήτων, ραβδογράμματα και error bars.

Για τη σύγκριση των ποσοτικών μεταβλητών μεταξύ διαφορετικών ομάδων του δείγματος χρησιμοποιήθηκε επαγωγική στατιστική. Για τον έλεγχο των διαφορών των μέσων όρων μεταξύ δύο ομάδων από ανεξάρτητα δείγματα, όπου η κλίμακα μέτρησης ήταν διαστήματος ή αναλογίας, εφαρμόστηκε το μη παραμετρικό Mann Whitney U-test. Για τη σύγκριση των μέσων όρων μεταξύ περισσότερων από δύο ομάδων χρησιμοποιήθηκε ο μη-παραμετρικός έλεγχος Kruskal-Wallis.

Προκειμένου να ελεγχθεί η ύπαρξη σχέσης μεταξύ των ποσοτικών μεταβλητών, χρησιμοποιήθηκε ο συντελεστής συσχέτισης Pearson (Pearson's correlation coefficient) με τιμές από -1 (απόλυτη αρνητική συσχέτιση) έως +1 (απόλυτη θετική συσχέτιση). Οι συσχετίσεις θεωρούνται χαμηλές όταν ο συντελεστής συσχέτισης (r) κυμαίνεται από $(r)=0.1-0.3$, μέτριες όταν κυμαίνεται από $(r)=0.31-0.5$ και υψηλές όταν ο συντελεστής είναι μεγαλύτερος από $(r)=0.5$.

Για όλους τους ελέγχους υποθέσεων χρησιμοποιήθηκε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $\alpha=0.05$. Αυτό σημαίνει ότι στα στατιστικά τεστ Mann-Whitney και Kruskal-Wallis, όταν $p\text{-value}<0,05$ υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στους μέσους όρους των διαφόρων εξεταζόμενων ομάδων του δείγματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1 Αξιοπιστία κλιμάκων

Η αξιοπιστία των δύο υποκλιμάκων διερευνήθηκε με τον συντελεστή Cronbach's alpha. Τιμές του συντελεστή $\alpha > 0.7$ επιβεβαιώνουν την αξιοπιστία της κάθε υποκλίμακας. Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται οι τιμές του συντελεστή α σε όλες τις κλίμακες.

Πίνακας 1: Συντελεστές εσωτερικής συνοχής

Κλίμακα/Παράγοντας	Cronbach's alpha
Αντιλήψεις σχετικά με τους μετανάστες	0.869
Αντιλήψεις σχετικά με τα κέντρα κράτησης μεταναστών	0.787

Από την επισκόπηση του πίνακα φαίνεται ότι όλες οι κλίμακες/παράγοντες των στάσεων των κατοίκων είχαν ικανοποιητικό συντελεστή εσωτερικής συνοχής, ικανοποιώντας σε κάθε περίπτωση το κριτήριο > 0.70 . Στις ερωτήσεις και στις κλίμακές τους δεν παρατηρούνται στατιστικά σημαντικές διαφορές, ανεξάρτητα από την ίδια την τιμή του συντελεστή συσχέτισης, αποδεικνύοντας ότι οι απαντήσεις προέρχονται από το ίδιο δείγμα.

5.2 Περιγραφική στατιστική

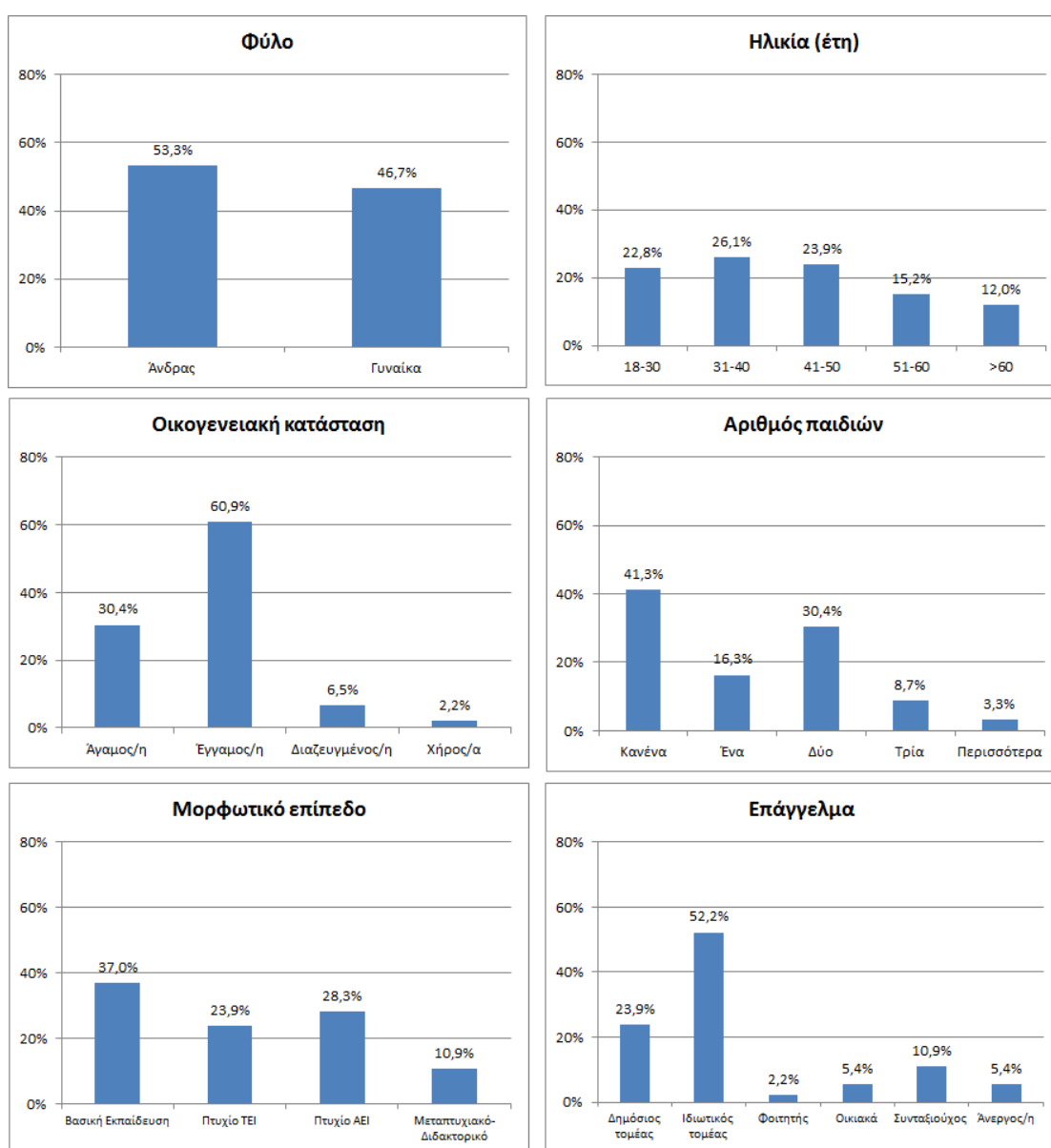
5.2.1 Δημογραφικά στοιχεία

Το δείγμα απαριθμούσε 184 άτομα. Στον Πίνακα 2 παρουσιάζονται τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος της έρευνας.

Πίνακας 2: Συχνότητες και σχετικές συχνότητες για τα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος (N=184)

Μεταβλητές		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)
Φύλο	Άνδρας	98	53.3
	Γυναίκα	86	46.7
Ηλικία (έτη)	18-30	42	22.8
	31-40	48	26.1
	41-50	44	23.9
	51-60	28	15.2
	>60	22	12.0
Οικογενειακή κατάσταση	Άγαμος/η	56	30.4
	Έγγαμος/η	112	60.9
	Διαζευγμένος/η	12	6.5
	Χήρος/α	4	2.2
Αριθμός παιδιών	Κανένα	76	41.3
	Ένα	30	16.3
	Δύο	56	30.4
	Τρία	16	8.7
	Περισσότερα	6	3.3
Μορφωτικό επίπεδο	Βασική εκπαίδευση	68	37.0
	Πτυχίο ΤΕΙ	44	23.9
	Πτυχίο ΑΕΙ	52	28.3
	Μεταπτυχιακό-Διδακτορικό	20	10.9
Επάγγελμα	Δημόσιος τομέας	44	23.9
	Ιδιωτικός τομέας	96	52.2
	Φοιτητής	4	2.2
	Οικιακά	10	5.4
	Συνταξιούχος	20	10.9
	Άνεργος/η	10	5.4

Η πλειοψηφία του δείγματος ήταν άνδρες (53.3%). Οι περισσότεροι ανήκαν στην ηλικιακή κατηγορία 31-40 ετών (26.1%), 41-50 ετών (23.9%) και 18-30 ετών (22.8%) αντίστοιχα. Το 60.9% των συμμετεχόντων ήταν έγγαμοι και το 30.4% άγαμοι. Το 41.3% του δείγματος δήλωσε ότι δεν έχει παιδιά και το 30.4% είχε δύο παιδιά. Όσον αφορά το μορφωτικό τους επίπεδο, το 37% των συμμετεχόντων είχε βασική εκπαίδευση, το 28.3% ήταν κάτοχοι πτυχίου ΑΕΙ, το 23.9% ήταν κάτοχοι πτυχίου ΤΕΙ και ένα σημαντικό ποσοστό της τάξης του 10.9% ήταν κάτοχοι μεταπτυχιακού-διδακτορικού διπλώματος. Αναφορικά με το επάγγελμα, επικρατέστερη ομάδα ήταν οι συμμετέχοντες που απασχολούνται στον ιδιωτικό τομέα (52.2%) και ακολουθεί η ομάδα των απασχολούμενων στο δημόσιο τομέα (23.9%) (Διάγραμμα 1).

Διάγραμμα 1: Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος (N=184)

5.2.2 Μετανάστες και κέντρα κράτησης μεταναστών

Στις ενότητες που ακολουθούν παρουσιάζονται οι απαντήσεις των συμμετεχόντων αναφορικά με τους μετανάστες και τα κέντρα κράτησης μεταναστών.

5.2.2.1 Πηγή πληροφόρησης για τους μετανάστες

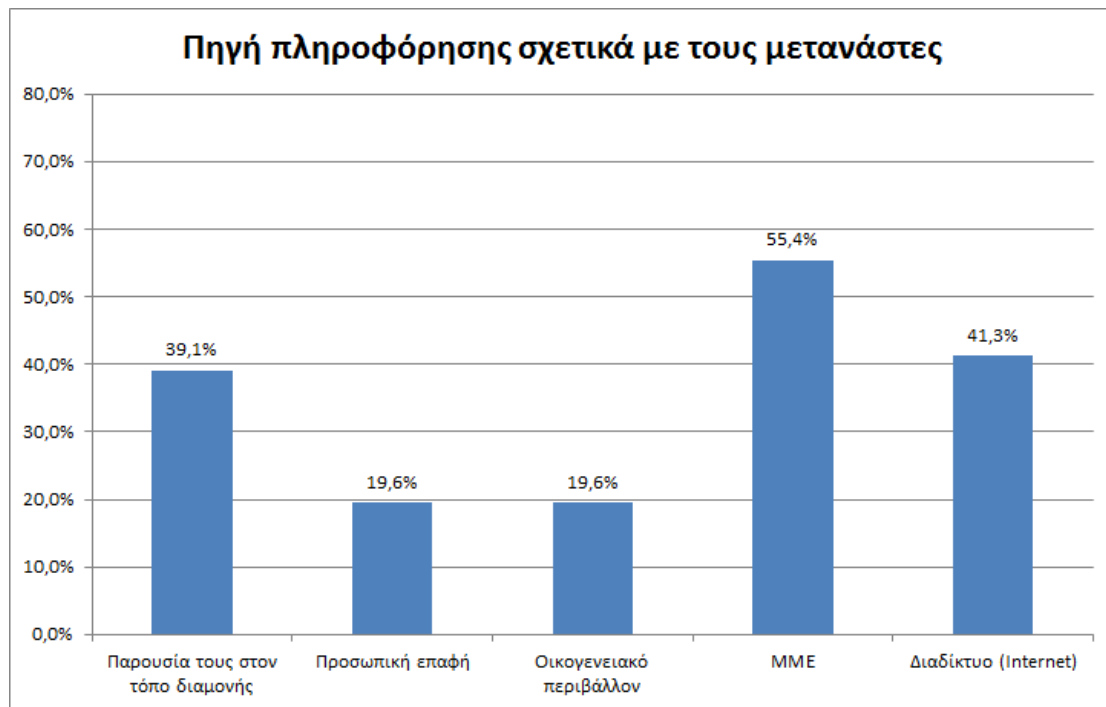
Οι ερωτώμενοι καλούνταν να αναφέρουν τα μέσα από τα οποία λαμβάνουν πληροφόρηση για τους μετανάστες. Στον Πίνακα 3 παρουσιάζονται οι απαντήσεις των συμμετεχόντων για τον τρόπο και τα μέσα, μέσω των οποίων ενημερώνονται για θέματα μεταναστών.

Πίνακας 3: Πληροφόρηση σε θέματα μεταναστών

Ποια είναι η πηγή πληροφόρησής σας σχετικά με τους μετανάστες;	N	%
Η παρουσία τους στον τόπο διαμονής μου	72	39.1
Η επαφή που έχω μαζί τους	36	19.6
Το οικογενειακό περιβάλλον	36	19.6
Τα ΜΜΕ	102	55.4
Το Διαδίκτυο (Internet)	76	41.3

Οι συμμετέχοντες υποστήριξαν ότι ενημερώνονται για θέματα μεταναστών κυρίως από τα ΜΜΕ (55,4%), από το διαδίκτυο (41.3%) και από την παρουσία τους στον τόπο διαμονής τους (39.1%). Σε μικρότερα ποσοστά αναφέρουν ότι λαμβάνουν πληροφορίες από την επαφή που έχουν μαζί τους (19.6%) και από το οικογενειακό περιβάλλον (19.6%).

Στο Διάγραμμα 2 απεικονίζονται συνολικά τα αποτελέσματα που αφορούν στον τρόπο και στα μέσα πληροφόρησης για θέματα μεταναστών.

Διάγραμμα 2: Ποσοστά συχνότητας για την πληροφόρηση σε θέματα μεταναστών

5.2.2.2 Ύπαρξη κέντρων κράτησης μεταναστών

Στην ερώτηση αν οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι πρέπει να υπάρχουν κέντρα κράτησης μεταναστών, δύο στους τρεις υποστήριξαν ότι, «ναι/μάλλον ναι», πρέπει να υπάρχουν (65.2%), ενώ από τους υπόλοιπους το 27.2% του δείγματος απάντησαν «όχι» και το 7.6% απάντησαν «μάλλον όχι» (Διάγραμμα 3).

Διάγραμμα 3: Ποσοστά συχνότητας για την ύπαρξη των κέντρων κράτησης μεταναστών

5.2.2.3 Επαφή με μετανάστες του κέντρου κράτησης της περιοχής

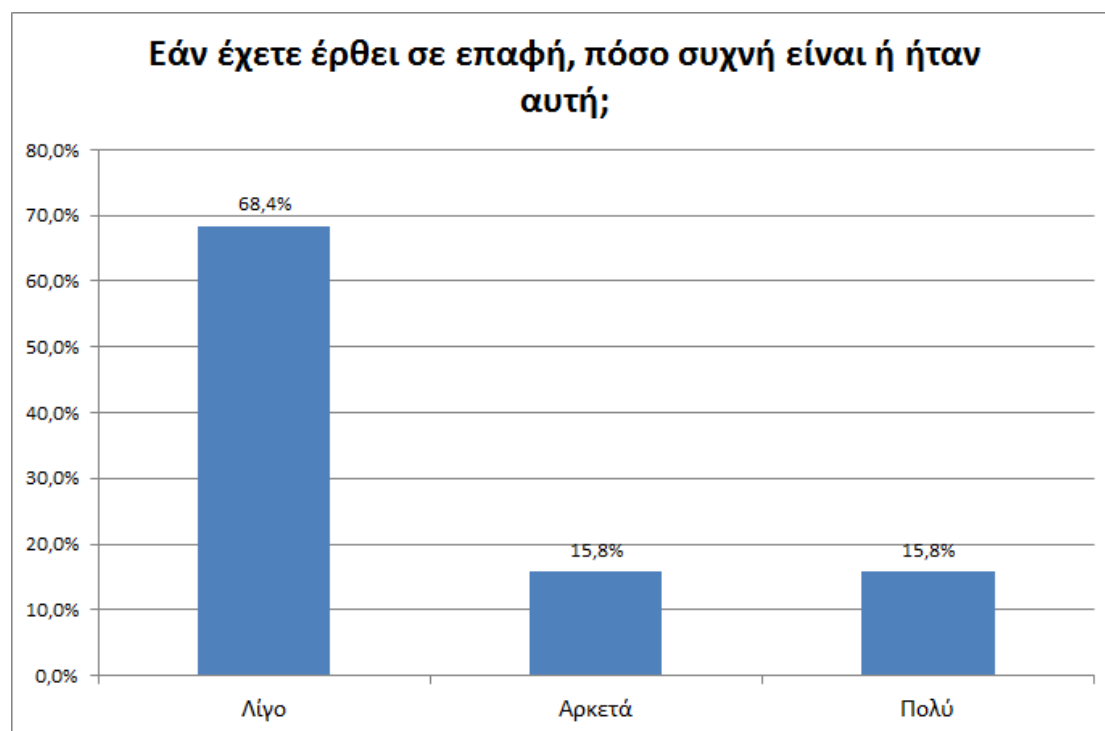
Στην ερώτηση αν έχουν έρθει σε επαφή με κάποιον από τους μετανάστες από το κέντρο κράτησης της περιοχής, το 41.3% των ερωτώμενων απάντησαν θετικά και το 58.7% απάντησαν αρνητικά (Διάγραμμα 4).

Διάγραμμα 4: Ποσοστά συχνότητας για την επαφή με μετανάστες του κέντρου κράτησης

5.2.2.4 Συχνότητα επαφής με μετανάστες του κέντρου κράτησης

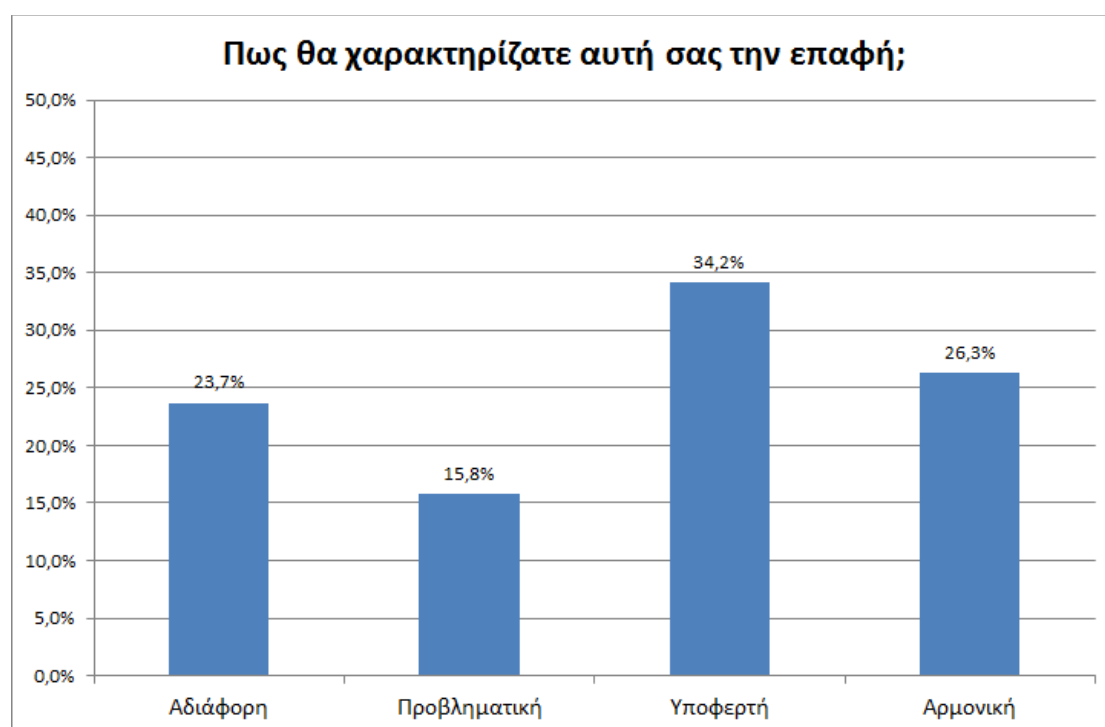
Από τους συμμετέχοντες που απάντησαν ότι έχουν έρθει σε επαφή με κάποιον από τους μετανάστες από το κέντρο κράτησης της περιοχής, 52 άτομα (68.4% από όσους έχουν έρθει σε επαφή) απάντησαν «λίγο», 12 άτομα (15.8% από όσους έχουν έρθει σε επαφή) απάντησαν «αρκετά» και 12 άτομα (15.83% από όσους έχουν έρθει σε επαφή) απάντησαν «πολύ» (Διάγραμμα 5).

Διάγραμμα 5: Ποσοστά για την συχνότητα επαφής με μετανάστες του κέντρου κράτησης

5.2.2.5 Χαρακτηρισμός επαφής με μετανάστες του κέντρου κράτησης

Από τους συμμετέχοντες που απάντησαν ότι έχουν έρθει σε επαφή με κάποιον από τους μετανάστες από το κέντρο κράτησης, 26 άτομα (34.2%) χαρακτήρισαν την επαφή τους «υποφερτή» 20 άτομα (26.3%) την χαρακτήρισαν «αρμονική», 18 άτομα (23.7%) «αδιάφορη» και 12 άτομα (15.8%) προβληματική (Διάγραμμα 6).

Διάγραμμα 6: Ποσοστά συχνότητας για τον χαρακτηρισμό της επαφής με μετανάστες του κέντρου κράτησης

5.2.3 Αντιλήψεις σχετικά με τους μετανάστες

Στον Πίνακα 4 παρουσιάζονται οι απαντήσεις των συμμετεχόντων αναφορικά με τις αντιλήψεις τους για τους μετανάστες.

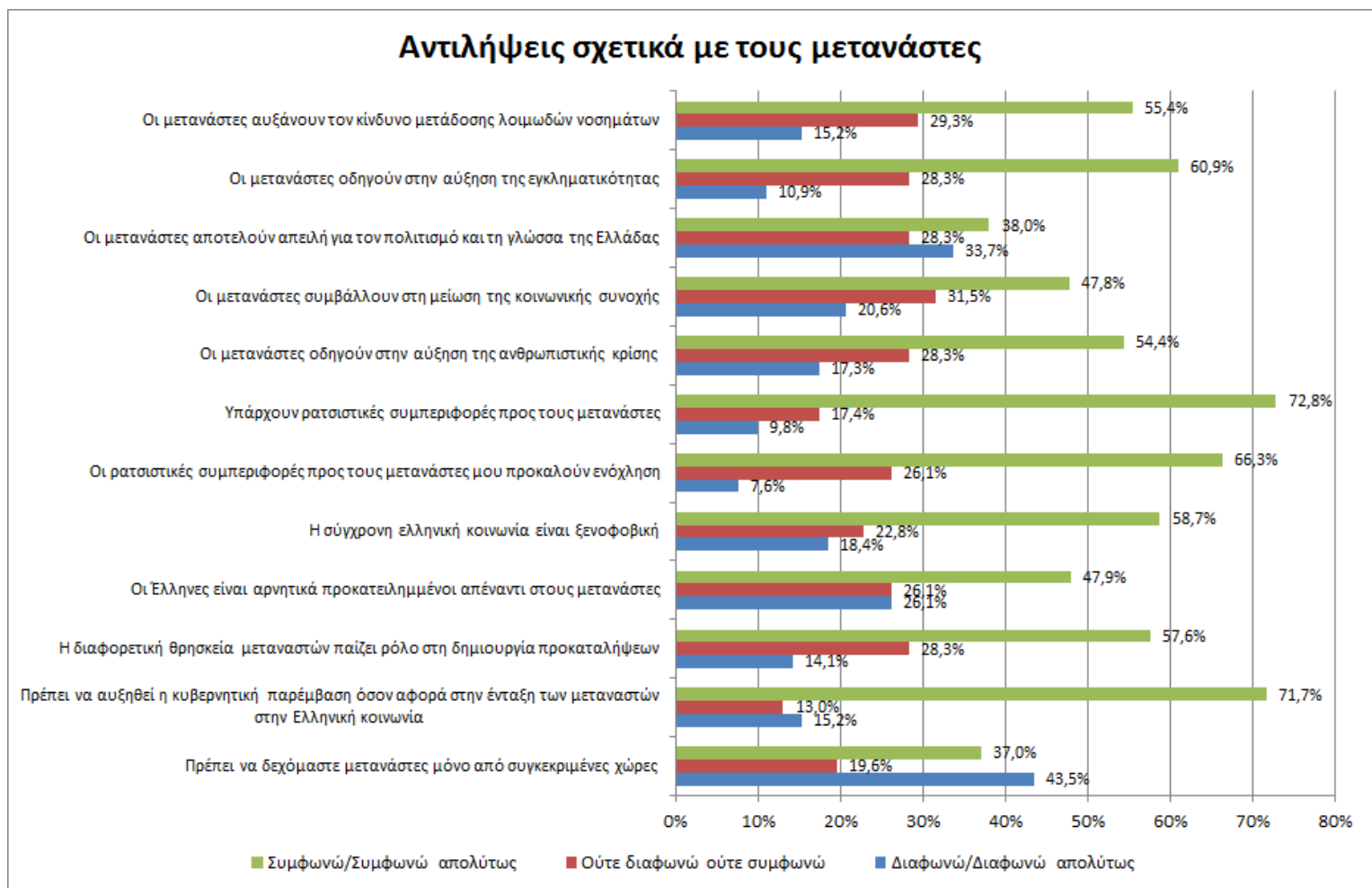
Πίνακας 4: Αντιλήψεις σχετικά με τους μετανάστες

	Διαφωνώ απολύτως	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απολύτως	Ελάχιστο	Μέγιστο	M.T.	T.A.
	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)				
1. Οι μετανάστες αυξάνουν τον κίνδυνο μετάδοσης λοιμωδών νοσημάτων	12 (6.5)	16 (8.7)	54 (29.3)	72 (39.1)	30 (16.3)	1	5	3.50	1.071
2. Οι μετανάστες οδηγούν στην αύξηση της εγκληματικότητας	4 (2.2)	16 (8.7)	52 (28.3)	82 (44.6)	30 (16.3)	1	5	3.64	0.930
3. Οι μετανάστες αποτελούν απειλή για τον πολιτισμό και τη γλώσσα της Ελλάδας	14 (7.6)	48 (26.1)	52 (28.3)	42 (22.8)	28 (15.2)	1	5	3.12	1.181
4. Οι μετανάστες συμβάλλουν στη μείωση της κοινωνικής συνοχής	10 (5.4)	28 (15.2)	58 (31.5)	58 (31.5)	30 (16.3)	1	5	3.38	1.095
5. Οι μετανάστες οδηγούν στην αύξηση της ανθρωπιστικής κρίσης	8 (4.3)	24 (13.0)	52 (28.3)	66 (35.9)	34 (18.5)	1	5	3.51	1.071
6. Υπάρχουν ρατσιστικές συμπεριφορές προς τους μετανάστες	0 (0.0)	18 (9.8)	32 (17.4)	94 (51.1)	40 (21.7)	2	5	3.85	0.874
7. Οι ρατσιστικές συμπεριφορές προς τους μετανάστες μου προκαλούν ενόχληση	8 (4.3)	6 (3.3)	48 (26.1)	90 (48.9)	32 (17.4)	1	5	3.72	0.939
8. Η σύγχρονη ελληνική κοινωνία είναι ξενοφοβική	10 (5.4)	24 (13.0)	42 (22.8)	80 (43.5)	28 (15.2)	1	5	3.50	1.071

	Διαφωνώ απολύτως	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απολύτως	Ελάχιστο	Μέγιστο	M.T.	T.A.
	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)				
9. Οι Έλληνες είναι αρνητικά προκατειλημμένοι απέναντι στους μετανάστες	14 (7.6)	34 (18.5)	48 (26.1)	66 (35.9)	22 (12.0)	1	5	3.26	1.125
10. Η διαφορετική θρησκεία των μεταναστών παίζει ρόλο στη δημιουργία προκαταλήψεων	8 (4.3)	18 (9.8)	52 (28.3)	80 (43.5)	26 (14.1)	1	5	3.53	0.997
11. Πρέπει να αυξηθεί η κυβερνητική παρέμβαση όσον αφορά την ένταξη των μεταναστών στην Ελληνική κοινωνία	8 (4.3)	20 (10.9)	24 (13.0)	88 (47.8)	44 (23.9)	1	5	3.76	1.070
12. Πρέπει να δεχόμαστε μετανάστες μόνο από συγκεκριμένες χώρες	34 (18.5)	46 (25.0)	36 (19.6)	48 (26.1)	20 (10.9)	1	5	2.86	1.294

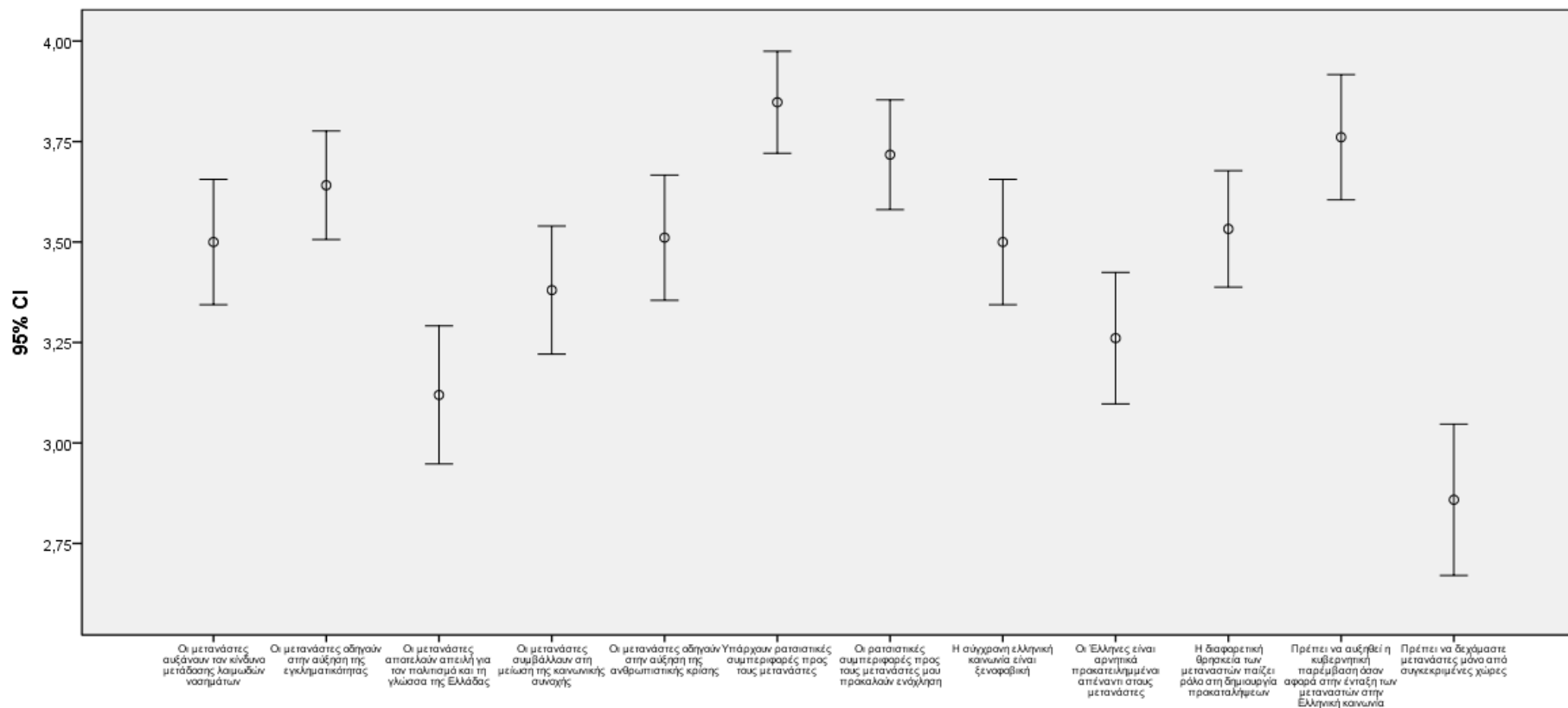
Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων υποστηρίζει (συμφωνώ/συμφωνώ απολύτως) ότι οι μετανάστες οδηγούν στην αύξηση της εγκληματικότητας (60.9%), αυξάνουν τον κίνδυνο μετάδοσης λοιμωδών νοσημάτων (55.4%), οδηγούν στην αύξηση της ανθρωπιστικής κρίσης (54.4%), συμβάλλουν στη μείωση της κοινωνικής συνοχής (47.8%), αποτελούν απειλή για τον πολιτισμό και τη γλώσσα της Ελλάδας (38%), Επίσης, πιστεύουν ότι υπάρχουν ρατσιστικές συμπεριφορές προς τους μετανάστες (72.8%), οι οποίες όμως τους ενοχλούν (66.3%), ενώ χαρακτηρίζουν τη σύγχρονη ελληνική κοινωνία ξενοφοβική (58.7%). Επιπρόσθετα, θεωρούν πως η διαφορετική θρησκεία των μεταναστών παίζει ρόλο στη δημιουργία προκαταλήψεων (57.6%), καθώς και την άποψη ότι οι Έλληνες είναι αρνητικά προκατειλημμένοι απέναντι στους μετανάστες (47.9%). Τέλος, υποστηρίζουν σε μεγάλο βαθμό ότι πρέπει να αυξηθεί η κυβερνητική παρέμβαση όσον αφορά στην ένταξη των μεταναστών στην Ελληνική κοινωνία (71.7%) και διαφωνούν με την άποψη ότι πρέπει να δεχόμαστε μετανάστες μόνο από συγκεκριμένες χώρες (43.5%).

Στο Διάγραμμα 7 απεικονίζονται συνολικά οι αντιλήψεις των συμμετεχόντων σχετικά με τους μετανάστες.

Διάγραμμα 7: Ποσοστά συχνότητας για τις αντιλήψεις σχετικά με τους μετανάστες

Από την επισκόπηση του Πίνακα 4 καταδεικνύεται ότι οι ερωτώμενοι θεωρούν σε μεγαλύτερο βαθμό ότι υπάρχουν ρατσιστικές συμπεριφορές (MT=3.85), ότι πρέπει να αυξηθεί η κυβερνητική παρέμβαση όσον αφορά στην ένταξη των μεταναστών στην Ελληνική κοινωνία (MT=3.76), ενώ δείχνουν ενοχλημένοι από τις ρατσιστικές συμπεριφορές προς τους μετανάστες (MT=3.72).

Διάγραμμα 8: Αντιλήψεις για τους μετανάστες

5.2.4 Αντιλήψεις σχετικά με τα κέντρα κράτησης μεταναστών

Στον Πίνακα 5 παρουσιάζονται οι απαντήσεις των συμμετεχόντων αναφορικά με τις αντιλήψεις τους για τα κέντρα κράτησης μεταναστών.

Πίνακας 5: Αντιλήψεις σχετικά με τα κέντρα κράτησης μεταναστών

	Διαφωνώ απολύτως	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απολύτως	Ελάχιστο	Μέγιστο	Μ.Τ.	Τ.Α.
	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)				
1. Η ύπαρξη του κέντρου κράτησης μεταναστών στην περιοχή μου, με ενοχλεί	20 (10.9)	36 (19.6)	54 (29.3)	42 (22.8)	32 (17.4)	1	5	3.16	1.239
2. Η στάση μου ήταν αρνητική όταν ανακοινώθηκε η έναρξη λειτουργίας του κέντρου κράτησης στην περιοχή μου	10 (5.4)	34 (18.5)	36 (19.6)	74 (40.2)	30 (16.3)	1	5	3.43	1.129
3. Έχω αλλάξει στάση έπειτα από τη λειτουργία του κέντρου κράτησης τα τελευταία χρόνια	24 (13.0)	50 (27.2)	70 (38.0)	26 (14.1)	14 (7.6)	1	5	2.76	1.090
4. Θα προτιμούσα το κέντρο κράτησης να βρισκόταν σε κάποια απομονωμένη περιοχή	14 (7.6)	28 (15.2)	46 (25.0)	60 (32.6)	36 (19.6)	1	5	3.41	1.184
5. Η ύπαρξη του κέντρου κράτησης βοηθά στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής	48 (26.1)	62 (33.7)	42 (22.8)	28 (15.2)	4 (2.2)	1	5	2.34	1.089
6. Η εγκληματικότητα της περιοχής μου έχει αυξηθεί έπειτα από την έναρξη λειτουργίας του κέντρου κράτησης	24 (13.0)	60 (32.6)	72 (39.1)	8 (4.3)	20 (10.9)	2	5	2.67	1.107

	Διαφωνώ απολύτως	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απολύτως	Ελάχιστο	Μέγιστο	M.T.	T.A.
	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)				
7. Οι συμπολίτες μου έχουν αρνητική στάση απέναντι στους μετανάστες του κέντρου κράτησης της περιοχής μας	4 (2.2)	10 (5.4)	54 (29.3)	86 (46.7)	30 (16.3)	1	5	3.70	0.884
8. Τα κέντρα κράτησης μεταναστών πρέπει να κλείσουν	26 (14.1)	52 (28.3)	48 (26.1)	28 (15.2)	30 (16.3)	1	5	2.91	1.286

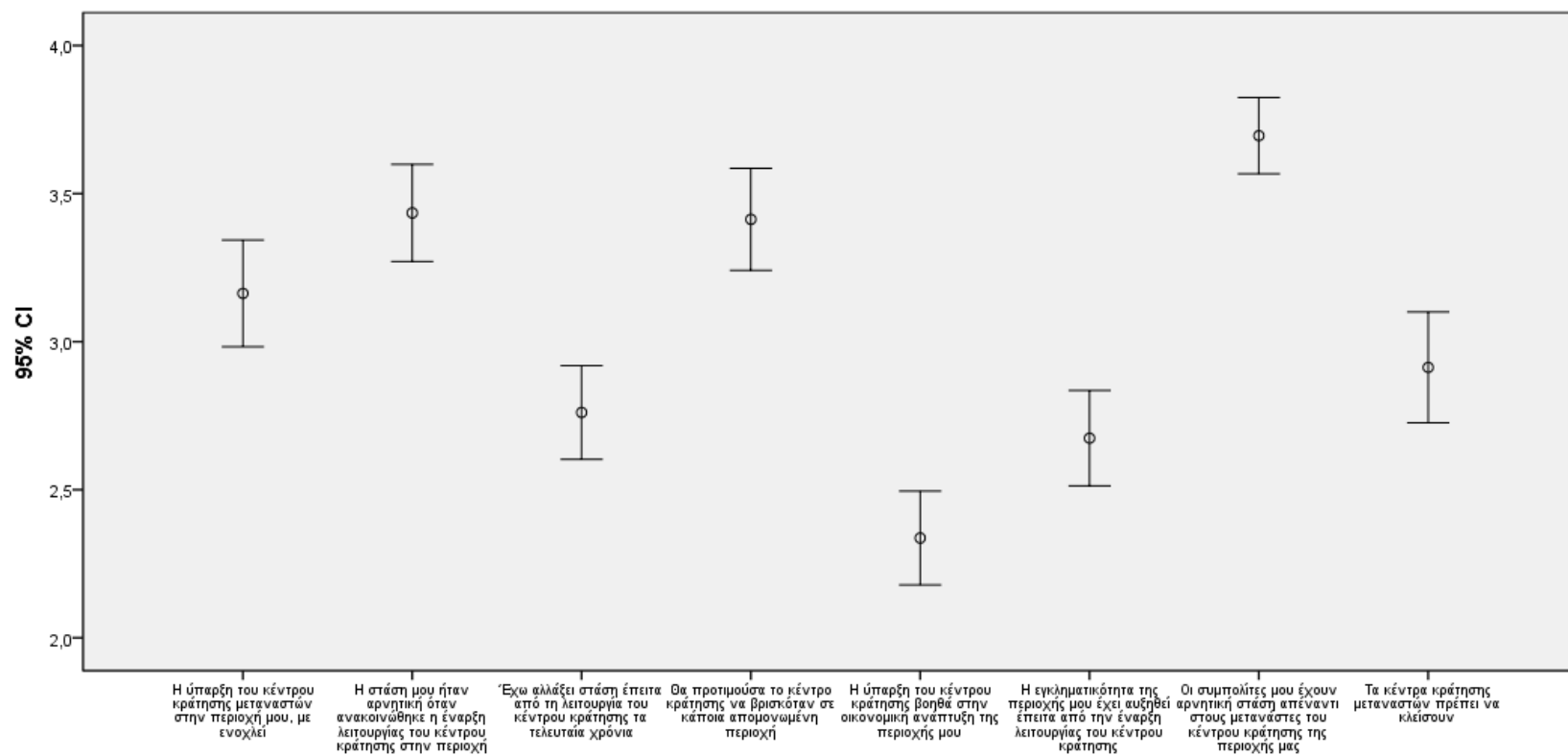
Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων θεωρεί ότι οι συμπολίτες τους έχουν αρνητική στάση απέναντι στους μετανάστες του κέντρου κράτησης της περιοχής τους (63%), ενώ και η δική τους στάση ήταν αρνητική όταν ανακοινώθηκε η έναρξη λειτουργίας του κέντρου κράτησης στην περιοχή τους (56.5%). Επίσης, θα προτιμούσαν το κέντρο κράτησης να βρισκόταν σε κάποια απομονωμένη περιοχή (52.2%), υποστηρίζοντας ότι ενοχλούνται από την ύπαρξη του κέντρου κράτησης στην περιοχή τους (40.2%). Διαφωνούν (διαφωνώ/διαφωνώ απολύτως) με την άποψη ότι η ύπαρξη του κέντρου κράτησης βοηθά στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής (59.8%), ότι η εγκληματικότητα της περιοχής τους έχει αυξηθεί έπειτα από την έναρξη λειτουργίας του κέντρου κράτησης (45.6%), καθώς και ότι τα κέντρα κράτησης μεταναστών πρέπει να κλείσουν (42.4%). Επιπρόσθετα, οι στάσεις τους παραμένουν αρνητικές αφού αυτές δεν έχουν αλλάξει έπειτα από τη λειτουργία του κέντρου κράτησης τα τελευταία χρόνια (40.2%).

Στο Διάγραμμα 9 απεικονίζονται συνολικά οι αντιλήψεις των συμμετεχόντων σχετικά με τα κέντρα κράτησης μεταναστών.

Διάγραμμα 9: Ποσοστά συχνότητας για τις αντιλήψεις σχετικά με τα κέντρα κράτησης μεταναστών

Από την επισκόπηση του Πίνακα 5 καταδεικνύεται ότι οι ερωτώμενοι θεωρούν σε μεγαλύτερο βαθμό ότι οι συμπολίτες τους έχουν αρνητική στάση απέναντι στους μετανάστες του κέντρου κράτησης της περιοχής τους (MT=3.70), η στάση τους ήταν αρνητική όταν ανακοινώθηκε η έναρξη λειτουργίας του κέντρου κράτησης στην περιοχή τους (MT=3.43), ενώ θα προτιμούσαν αυτό να βρίσκεται σε κάποια απομονωμένη περιοχή (MT=3.43).

Διάγραμμα 10: Αντιλήψεις για τα κέντρα κράτησης μεταναστών

5.3 Μονοπαραγοντικές αναλύσεις

5.3.1 Διαφορές μεταξύ κατηγορικών δημογραφικών μεταβλητών

Διερευνήθηκε κατά πόσο οι αντιλήψεις για τους μετανάστες παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές με βάση τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων (Πίνακας 6).

Πίνακας 6: Αντιλήψεις για τους μετανάστες ανά δημογραφικό στοιχείο

Μεταβλητές		N	M.T.	T.A.	Test	P-value
Φύλο	Άνδρας	98	3.50	0.522	Mann-Whitney	0.529
	Γυναίκα	86	3.44	0.462		
Ηλικία (έτη)	18-30	42	3.48	0.467	Kruskal-Wallis	0.708
	31-40	48	3.45	0.578		
	41-50	44	3.49	0.323		
	51-60	28	3.58	0.533		
	>60	22	3.32	0.578		
Οικογενειακή κατάσταση	Άγαμος/η	56	3.39	0.457	Kruskal-Wallis	0.282
	Έγγαμος/η	112	3.51	0.527		
	Διαζευγμένος/η	12	3.46	0.382		
	Χήρος/α	4	3.42	0.289		
Αριθμός παιδιών	Κανένα	76	3.35	0.467	Kruskal-Wallis	0.005*
	Ένα	30	3.55	0.342		
	Δύο	56	3.49	0.439		
	Τρία	16	3.73	0.869		
	Περισσότερα	6	3.61	0.344		
Μορφωτικό επίπεδο	Βασική εκπαίδευση	68	3.52	0.557	Kruskal-Wallis	0.101
	Πτυχίο ΤΕΙ	44	3.53	0.488		
	Πτυχίο ΑΕΙ	52	3.41	0.444		
	Μεταπτυχιακό-Διδακτορικό	20	3.32	0.378		
Επάγγελμα	Δημόσιος τομέας	44	3.37	0.447	Kruskal-Wallis	0.046*
	Ιδιωτικός τομέας	96	3.60	0.473		
	Φοιτητής	4	3.38	0.241		
	Οικιακά	10	3.17	0.481		
	Συνταξιούχος	20	3.27	0.658		
	Άνεργος/η	10	3.38	0.219		

*Η διαφορά των μέσων είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο 0.05

Τα αποτελέσματα της μονοπαραγοντικής ανάλυσης έδειξαν ότι οι αντιλήψεις των συμμετεχόντων του δείγματος για τους μετανάστες επηρεάζονται από τον αριθμό παιδιών ($p=0.005<0.05$) και το επάγγελμα ($p=0.046<0.05$). Οι υπόλοιπες μεταβλητές δεν φαίνεται να επηρεάζουν την εικόνα που έχουν για τους μετανάστες οι ερωτώμενοι, αφού από τα στατιστικά τεστ δεν προκύπτουν στατιστικά σημαντικές διαφορές ($p>0.05$).

Στη συνέχεια διερευνήθηκε κατά πόσο αντιλήψεις για τα κέντρα κράτησης μεταναστών παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές με βάση τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων (Πίνακας 7).

Πίνακας 7: Αντιλήψεις για τα κέντρα κράτησης μεταναστών ανά δημογραφικό στοιχείο

Μεταβλητές		N	M.T.	T.A.	Test	P-value
Φύλο	Άνδρας	98	3.08	0.638	Mann-Whitney	0.400
	Γυναίκα	86	3.01	0.491		
Ηλικία (έτη)	18-30	42	2.95	0.508	Kruskal-Wallis	0.163
	31-40	48	3.22	0.628		
	41-50	44	2.95	0.473		
	51-60	28	3.06	0.451		
	>60	22	3.03	0.808		
Οικογενειακή κατάσταση	Άγαμος/η	56	2.96	0.482	Kruskal-Wallis	0.438
	Έγγαμος/η	112	3.08	0.623		
	Διαζευγμένος/η	12	3.10	0.576		
	Χήρος/α	4	3.25	0.144		
Αριθμός παιδιών	Κανένα	76	3.02	0.509	Kruskal-Wallis	0.553
	Ένα	30	3.00	0.462		
	Δύο	56	3.03	0.608		
	Τρία	16	3.27	0.943		
	Περισσότερα	6	3.08	0.646		
Μορφωτικό επίπεδο	Βασική εκπαίδευση	68	3.20	0.627	Kruskal-Wallis	0.000*
	Πτυχίο TEI	44	3.19	0.559		
	Πτυχίο ΑΕΙ	52	2.89	0.461		
	Μεταπτυχιακό-Διδακτορικό	20	2.63	0.349		

Μεταβλητές		N	M.T.	T.A.	Test	P-value
Επάγγελμα	Δημόσιος τομέας	44	2.77	0.416	Kruskal-Wallis	0.000*
	Ιδιωτικός τομέας	96	3.26	0.516		
	Φοιτητής	4	3.13	0.000		
	Οικιακά	10	2.80	0.387		
	Συνταξιούχος	20	2.93	0.920		
	Ανεργος/η	10	2.75	0.250		

*Η διαφορά των μέσων είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο 0.05

Τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν ότι οι αντιλήψεις των συμμετεχόντων του δείγματος για τα κέντρα κράτησης μεταναστών επηρεάζονται από το μορφωτικό τους επίπεδο ($p=0.000<0.05$) και το επάγγελμα ($p=0.000<0.05$). Οι υπόλοιπες μεταβλητές δεν φαίνεται να επηρεάζουν τις απόψεις των ερωτώμενων σχετικά με τα κέντρα κράτησης μεταναστών, αφού από τα στατιστικά τεστ δεν προκύπτουν στατιστικά σημαντικές διαφορές ($p>0.05$).

5.3.2 Συσχετίσεις

Ελέχθηκε η συσχέτιση μεταξύ των αντιλήψεων για τους μετανάστες και των αντιλήψεων για τα κέντρα κράτησης μεταναστών, χρησιμοποιώντας το συντελεστή Pearson (Πίνακας 8).

Πίνακας 8: Συσχέτιση μεταξύ των αντιλήψεων για τους μετανάστες και των αντιλήψεων για τα κέντρα κράτησης μεταναστών

Συσχετίσεις	Αντιλήψεις σχετικά με τους μετανάστες	Αντιλήψεις σχετικά με τα κέντρα κράτησης μεταναστών
	R ¹	R ¹
Αντιλήψεις σχετικά με τους μετανάστες	1	
Αντιλήψεις σχετικά με τα κέντρα κράτησης μεταναστών	0.536**	1

¹Συντελεστής συσχέτισης Pearson, **Η συσχέτιση είναι σημαντική σε επίπεδο 0.01

Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η συσχέτιση μεταξύ των αντιλήψεων για τους μετανάστες και των αντιλήψεων για τα κέντρα κράτησης μεταναστών είναι στατιστικά σημαντική [$r(184)=0.536$, $p<0,001$]. Όπως φαίνεται από την τιμή του συντελεστή Pearson ($r=0.536$) υπάρχει υψηλή θετική συσχέτιση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

6.1 Συζήτηση

Με την παρούσα μελέτη επιχειρείται η συμβολή σε μια μεγάλη και αυξανόμενη βιβλιογραφία που προσπαθεί να κατανοήσει τις ιδιαίτερες πτυχές που διαμορφώνουν τη στάση των κατοίκων απέναντι στη μετανάστευση. Η εμπειρική έρευνα που έλαβε χώρα βασίζεται σε πιο συγκεκριμένες απαντήσεις σε σχέση με έρευνες που έχουν γίνει στο παρελθόν, μελετώντας το κατά πόσο η μετανάστευση θεωρείται καλή ή κακή για τη ζωή και την οικονομία μιας χώρας ή μιας συγκεκριμένης τοπικής κοινωνίας, όπως εν προκειμένω της πόλης της Κορίνθου. Η αναγνώριση των απαντήσεων στηρίζεται σε συγκεκριμένα ερευνητικά ερωτήματα που σχετίζονται άμεσα με καθέναν από τους παράγοντες που επηρεάζουν την άποψη των κατοίκων της πόλης.

Στη συζήτηση που ακολουθεί αναλύονται και συσχετίζονται τα ευρήματα της έρευνας σε δύο επίπεδα. Το πρώτο επίπεδο αναφέρεται στην αιτιολόγηση των ευρημάτων σε σχέση με τη θεωρία, όπως αυτή παρουσιάστηκε στη βιβλιογραφική ανασκόπηση. Το δεύτερο επίπεδο αφορά στη σύγκριση και αναζήτηση συμβατότητας των παραμέτρων και ευρημάτων της εν λόγω έρευνας με αντίστοιχες παραμέτρους άλλων ερευνών. Στο πλαίσιο αυτό διερευνώνται οι ατομικές αντιλήψεις των κατοίκων μιας συγκεκριμένης περιοχής σχετικά με τη μετανάστευση και τη δημιουργία κέντρου κράτησης μεταναστών στην περιοχή τους.

Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας επιβεβαιώνουν ότι η στάση που έχουν οι κάτοικοι της Κορίνθου για τους μετανάστες είναι κατά βάση αρνητική, στοιχείο το οποίο έρχεται σε αντίθεση με την άποψη ότι η μετανάστευση ωφελεί την Ελλάδα γιατί την φέρνει σε επαφή με άλλους ανθρώπους από άλλους πολιτισμούς (Public Issue, 2009). Αν και εκφράζεται η άποψη ότι η μετανάστευση δεν έχει αρνητικές συνέπειες, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων έχει διαφορετική άποψη, αφού μπορεί να διακρίνει κανείς πώς οι ερωτηθέντες αντιλαμβάνονται τα αρνητικά αποτελέσματα της μετανάστευσης στην Ελλάδα. Όπως καταδείχθηκε μέσα από τις απαντήσεις τους, οι περισσότεροι θεωρούν ότι οι μετανάστες οδηγούν στην αύξηση της εγκληματικότητας, αυξάνουν τον κίνδυνο μετάδοσης λοιμωδών νοσημάτων, οδηγούν

στην αύξηση της ανθρωπιστικής κρίσης και συμβάλλουν στη μείωση της κοινωνικής συνοχής, ενώ σε μικρότερο βαθμό υποστηρίζουν ότι αποτελούν απειλή για τον πολιτισμό και τη γλώσσα της Ελλάδας. Κατά συνέπεια, παρατηρείται πως η μετανάστευση θεωρείται πως έχει μειονεκτήματα, καθώς μπορεί να αποτελέσει πηγή σημαντικών προβλημάτων, κυρίως στο κράτος πρόνοιας (Γεώργιας, 2008).

Μολονότι σε μεγάλο ποσοστό οι συμμετέχοντες στην έρευνα είναι δεκτικοί στην ύπαρξη των κέντρων κράτησης μεταναστών και στο θέμα της διαφορετικότητας, εντούτοις δεν εμφανίζονται να έχουν αποδεχθεί την ύπαρξη των μεταναστών στην περιοχή τους. Η μη αποδοχή παρατηρείται από τις απαντήσεις που έδωσαν στην ερώτηση σχετικά με το αν ενοχλούνται από την ύπαρξη του κέντρου κράτησης στην περιοχή τους, καθώς και από τη στάση τους στην αρχή έναρξης της λειτουργίας του κέντρου. Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων, προκύπτει ότι οι κάτοικοι ενοχλούνται από την ύπαρξη του κέντρου, ενώ δηλώνουν σε μεγάλο βαθμό ότι η στάση τους ήταν αρνητική όταν ανακοινώθηκε η έναρξη λειτουργίας του κέντρου κράτησης στην περιοχή τους, αλλά και αργότερα αφού δεν τείνει να αλλάξει. Από την άλλη, θεωρούν πως υπάρχουν ρατσιστικές συμπεριφορές προς τους μετανάστες, οι οποίες τους ενοχλούν, αναγνωρίζοντας μια αρνητική στάση των ντόπιων συμπολιτών τους απέναντι στους μετανάστες στο κέντρο κράτησης. Επίσης, φαίνεται ότι εν μέρει διαφωνούν με την άποψη ότι τα κέντρα κράτησης πρέπει να κλείσουν, αλλά φαίνονται διστακτικοί να συμφωνήσουν. Αυτό ενδεχομένως να οφείλεται στο ότι δεν είναι σίγουροι για το τι τελικά είναι καλύτερο, ή επειδή διστάζουν να εκφράσουν μια αρνητική άποψη.

Ένα ενδιαφέρον σημείο στα αποτελέσματα της έρευνας είναι ότι οι ερωτώμενοι που απάντησαν θετικά από την αρχή στη λειτουργία του κέντρου κράτησης, παρέμειναν θετικά κείμενοι και στη συνέχεια. Από την άλλη, ένα ποσοστό εκείνων που ήταν αρνητικοί αρχικά, άλλαξαν γνώμη. Από τα ευρήματα αυτά συμπεραίνεται ότι η συμβίωση των μεταναστών με τους ντόπιους, επηρεάζει προς το θετικότερο τις αντιλήψεις των τελευταίων. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία (Spyrou, 2009) όταν οι κάτοικοι μιας περιοχής ή μιας χώρας έρχονται σε επαφή με άλλα άτομα διαφορετικών χωρών, τότε δίνεται η δυνατότητα στους πρώτους να διευρύνουν τους ορίζοντες τους. Οι ντόπιοι μπορούν να έρθουν σε επαφή με διαφορετικά και καινούρια στοιχεία και νέες ενδιαφέρουσες πληροφορίες μέσω των μεταναστών. Οι μετανάστες διαθέτουν

στοιχεία, αρετές και ικανότητες οι οποίες μπορούν να αποβούν χρήσιμες στην κοινωνία της περιοχής την οποία επέλεξαν για να κατοικήσουν (Sprygu, 2009).

Στο ίδιο δείγμα διακρίνεται μια σημαντική τάση που αναγνωρίζει ότι η σύγχρονη ελληνική κοινωνία είναι ξενοφοβική και ότι οι Έλληνες είναι αρνητικά προκατειλημμένοι απέναντι στους μετανάστες. Είναι γεγονός ότι οι γηγενείς διαφοροποιούν τους εαυτούς τους από τους μετανάστες. Στον μετανάστη, τον «άλλο» αποδίδονται αξιολογικά χαρακτηριστικά κατωτερότητας, θεωρώντας ότι οι Έλληνες βρίσκονται προφανώς σε υψηλότερο επίπεδο (κοινωνικό, οικονομικό, πολιτισμικό κ.ά.) από αυτούς. Η διαφοροποίηση αυτή είναι ενδεικτική της κοινωνικής θέσης την οποία αποδίδουν οι γηγενείς στους μετανάστες, με τις προεκτάσεις που αυτό έχει στην ένταξή τους στην κοινωνία. Η διαφορετική γλώσσα, ο διαφορετικός πολιτισμός και το διαφορετικό υπόβαθρο αποτελούν παράγοντες που συμβάλλουν στη διαμόρφωση της άποψης των κατοίκων για τους μετανάστες (Γκοργκούλη, 2014).

Οι συμμετέχοντες αποδίδουν μέρος της αντιμετώπισης των μεταναστών στη διαφορετική τους θρησκεία, ενώ σε μικρό βαθμό αποδίδουν την αύξηση της εγκληματικότητας στους μετανάστες του κέντρου κράτησης, καταδεικνύοντας μια ηπιότερη στάση από τις αντίστοιχες βιβλιογραφικές αναφορές. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία (Weinreich et al., 2006; Apter, 2010), λόγω του ότι ένας μεγάλος αριθμός μεταναστών προέρχεται από χώρες στις οποίες κυριαρχούν η πείνα και η εξαθλίωση, ο κίνδυνος τα συγκεκριμένα άτομα να παρασυρθούν και να παρανομήσουν για την απόκτηση αγαθών που ποτέ δεν είχαν, είναι μεγαλύτερος. Όπως επίσης ελλοχεύει ο κίνδυνος, και παρατηρούνται συχνά τέτοιες περιπτώσεις, το άτομο αυτό να πέφτει θύμα εκμετάλλευσης. Μη γνωρίζοντας τη γλώσσα της καινούριας τους πατρίδας ή μη θέλοντας να δημιουργήσουν προβλήματα και να τραβήξουν αρνητική προσοχή στο πρόσωπό τους, τα άτομα αυτά τις περισσότερες φορές «δεν διαμαρτύρονται και υπομένουν σιωπηλά» (Weinreich et al., σελ. 83). Αρκετοί πολίτες των χωρών υποδοχής πάλι, θεωρώντας πως οι μετανάστες ευθύνονταν εξ ολοκλήρου για την αύξηση της εγκληματικότητας και της βίας, αντιδρούσαν και φέρονταν με μεγάλη εχθρότητα (Apter, 2010). Η ανάλυση των αποτελεσμάτων, διαφέρει σε κάποιο βαθμό από τη βιβλιογραφία, εφόσον διαπιστώνεται ότι δεν υπάρχει μια έντονη προκατάληψη αναφορικά με την αύξηση της εγκληματικότητας και του αν αυτή οφείλεται στην κράτηση μεταναστών στην περιοχή. Αυτό το γεγονός

της μέτριας στάσης, πιθανόν να οφείλεται στην προέλευση ενός μεγάλο μέρους του ττόπιου πληθυσμού από πρόσφυγες της Μικράς Ασίας και του Πόντου.

Αναφορικά με το πώς αντιμετωπίζουν τους πρόσφυγες οι γηγενείς, σε έρευνα που έλαβε χώρα σε 26 Ευρωπαϊκές χώρες, διαπιστώθηκε ότι οι στάσεις επηρεάζονται από ποικίλους παράγοντες. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται, «οι κάτοικοι με υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο, εκείνοι που ανήκουν σε κάποιου είδους μειονότητα, ή όσοι έχουν εργαστεί στο εξωτερικό δείχνουν μια μεγαλύτερη δεκτικότητα προς τους μετανάστες» (Paas & Halaruu, 2012, σελ. 10). Τα δεδομένα αυτά συνάδουν με τα ευρήματα της παρούσας έρευνας, όπου οι κάτοχοι μεταπτυχιακού-διδακτορικού εμφανίζονται να εκφέρουν θετικότερη άποψη από τους άλλους για τους μετανάστες και τη συνεισφορά τους στην οικονομική ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι, οι συμμετέχοντες στην έρευνα θεωρούν ότι η στάση απέναντι στους μετανάστες θα πρέπει να είναι πιο ανεκτική. Κεντρικό ρόλο σε αυτό οφείλει να διαδραματίσει η Πολιτεία, η οποία θα πρέπει να εφαρμόσει μέτρα που θα διευκολύνουν την καλύτερη προσαρμογή των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία. Άλλωστε, όπως καταδείχθηκε μέσα από τις απαντήσεις τους, διαφαίνεται ότι πρέπει να αυξηθεί η κυβερνητική παρέμβαση ως προς την ένταξη των μεταναστών στην Ελληνική κοινωνία, ενώ δεν υποστηρίζεται πλήρως η άποψη ότι πρέπει να δεχόμαστε μετανάστες μόνο από συγκεκριμένες χώρες.

Γίνεται επίσης φανερό από τις απαντήσεις σχετικά με την επίδραση του κέντρου κράτησης στην τοπική κοινωνία και οικονομία, πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα εκφράζουν την άποψη ότι η ύπαρξη του κέντρου κράτησης δεν συμβάλει θετικά στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής. Το αρνητικό αποτέλεσμα της λειτουργίας του κέντρου μεταναστών συνάδει και με τις απαντήσεις τους στην ερώτηση σχετικά με το αν θα ήταν καλύτερα το κέντρο να βρισκόταν σε μεγαλύτερη απόσταση από κατοικημένη περιοχή, στην οποία απαντούν, κατά βάση, θετικά, προσδίδοντας εν τέλει την κατεύθυνση που έχουν οι απόψεις τους. Στη βιβλιογραφία απαντώνται μελέτες, σύμφωνα με τις οποίες οι μετανάστες μπορούν να συμβάλλουν θετικά στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των χωρών υποδοχής (European Agenda, 2011; Αφουξενίδης και συν., 2012). Αυτή η διαφοροποίηση απόψεων των συμμετεχόντων με την υπάρχουσα βιβλιογραφία δείχνει ότι δεν αντιλαμβάνονται τα θετικά στοιχεία που μπορούν να παρέχουν οι μετανάστες στην τοπική κοινωνία. Η συνύπαρξη ατόμων από διαφορετικές κουλτούρες και κοινωνίες δημιουργεί, αρχικά τουλάχιστον,

συναισθήματα αρνητισμού και εχθρικότητας στους κατοίκους της χώρας υποδοχής, οδηγώντας όμως σταδιακά στη μείωση του ποσοστού των προκαταλήψεων και της ρατσιστικής εχθρότητας. Όπως αναφέρει ο Spyrou (2000, σελ 256), «οι πολίτες της χώρας υποδοχής σταδιακά βεβαιώνονται ότι το καινούριο στοιχείο στη χώρα τους δεν είναι αναγκαστικά εχθρικό και επικίνδυνο».

Συνοπτολογίζοντας όλα τα προηγούμενα θα λέγαμε ότι διακρίνονται, σε μεγάλο βαθμό, στερεοτυπικές αντιλήψεις στις απόψεις που εκφράστηκαν από τους συμμετέχοντες στην έρευνα. Στο πλαίσιο αυτό, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η δημόσια αντίληψη για τους μετανάστες στην Κόρινθο παραμένει αρνητική. Οι εξηγήσεις για αυτήν την αντίληψη είναι σαφείς, και μοιράζονται μεταξύ της ξενοφοβίας, των επιδράσεων στην οικονομία, καθώς και των πεποιθήσεων που επηρεάζουν ή διαμορφώνουν την εικόνα για τους μετανάστες. Υπάρχουν και άτομα που φαίνεται να έχουν μια πιο θετική διάθεση για την αύξηση του ξένου πληθυσμού στην κοινότητά τους, αναγνωρίζοντας τα οφέλη που μπορούν να προκύψουν από μια τέτοια συμβίωση. Η ικανότητα συζήτησης και η επικοινωνία μεταξύ των κατοίκων μπορεί να αυξήσει τις θετικές αντιλήψεις έναντι των μεταναστών, με τη βοήθεια της κυβέρνησης. Μπορεί να επιδιωχθεί η δημιουργία προγραμμάτων εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας, είτε στα σχολεία για τα παιδιά των μεταναστών είτε σε σημεία των κέντρων κράτησης για τους ενήλικες μετανάστες, εφόσον πολιτικές προτιμήσεις, από ότι φαίνεται, συνεχίζουν να υποστηρίζουν την αύξηση της μετανάστευσης στην περιοχή. Το γεγονός ότι οι περισσότεροι κάτοικοι της περιοχής δεν είναι καταρτισμένοι απέναντι στους μετανάστες, ενδεχομένως να αιτιολογεί εν μέρει γιατί κάποιοι διακατέχονται από αρνητικά συναισθήματα απέναντι στη μετανάστευση. Δεν αισθάνονται άνετα να επικοινωνούν μαζί τους σε άλλη γλώσσα, ενδεχομένως, ή δεν έχουν συνηθίσει την παρουσία τους εκεί. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία (Antonette, 2008), κάποιες φορές ο φόβος των κατοίκων, που εξηγεί και ένα μέρος της αρνητικής τους στάσης οφείλεται στο ότι σκέφτονται ότι μπορεί να αφομοιωθούν σταδιακά και θα καταλήξουν να χάσουν και να ξεχάσουν τα δικά τους ήθη και έθιμα, πράγμα το οποίο δεν τους είναι καθόλα αρεστό και επιθυμητό.

Σημαντικό ρόλο σε αυτό, αν όχι καθοριστικό, διαδραματίζει η κοινωνική αναπαράσταση του μετανάστη από τα ΜΜΕ. Είναι αναμενόμενο ότι οι ερωτώμενοι λαμβάνουν σίγουρα πληροφόρηση για τους μετανάστες από τα ΜΜΕ, όπου γίνονται συχνές αναφορές στο μεταναστευτικό ζήτημα, λαμβανομένου υπόψη ότι ένα

σημαντικό ποσοστό των συμμετεχόντων στην έρευνα ανήκει σε ηλικιακές ομάδες οι οποίες στις μέρες μας έχουν μεγάλη εξοικείωση με το διαδίκτυο. Δεδομένου ότι το μεγαλύτερο μέρος της πληροφόρησης των συμμετεχόντων προέρχεται από τα ΜΜΕ και το διαδίκτυο, θα πρέπει να συνυπολογιστεί και ο πιθανός επηρεασμός των ερωτωμένων από την περιρρέουσα ατμόσφαιρα. Οι μετανάστες προβάλλονται αρνητικά, με αποτέλεσμα να τους προσάπτονται, κυρίως, αρνητικά χαρακτηριστικά, καθιστώντας τους την πηγή των διαφόρων κοινωνικών προβλημάτων. Η προβολή του μετανάστη ως «επικίνδυνου» για τον Έλληνα από τα ΜΜΕ, ειδικότερα τη δεκαετία του 1980 και 1990, φαίνεται ότι έχει επηρεάσει σημαντικά την κοινή γνώμη.

6.2 Περιορισμοί και μελλοντικές επεκτάσεις

Παρόλο που κατεβλήθη κάθε δυνατή προσπάθεια σε κάθε στάδιο της μελέτης για την επιτυχή και ολοκληρωμένη διεξαγωγή της, τα αποτελέσματα που προκύπτουν υπόκεινται σε ορισμένους περιορισμούς σχετικά με το δείγμα, το εργαλείο και την ποσοτική μεθοδολογία που ακολουθήθηκε.

Αρχικά, το γεγονός ότι το μέγεθος του δείγματος είναι σχετικά μικρό, δεν επιτρέπει τη γενίκευση των αποτελεσμάτων σε ολόκληρο τον πληθυσμό. Η ανάλυση των απόψεων και αντιλήψεων των κατοίκων έλαβαν χώρα σε συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή, ενώ και η επιλογή του δείγματος που συμμετείχε στην παρούσα έρευνα αποτέλεσε από μόνη της περιορισμό. Συνεπώς, τα αποτελέσματα είναι δυνατόν να γενικευτούν μόνο στη συγκεκριμένη περιοχή που αποτέλεσε και το πεδίο της μελέτης, ενώ σε καμιά περίπτωση δεν αποτελούν γενίκευση στον ευρύτερο πληθυσμό. Ένα μεγαλύτερο μέγεθος δείγματος θα επέτρεπε μια περισσότερο ολοκληρωμένη και πλήρη διερεύνηση των στάσεων που σχετίζονται με τους μετανάστες και τα κέντρα κράτησης μεταναστών, καθώς και βαθύτερη εξέταση για την ύπαρξη ή όχι διαφορών μεταξύ δημογραφικών μεταβλητών.

Στην δειγματοληπτική έρευνα με τη χρήση ερωτηματολογίου, περιγράφονται γενικές τάσεις του πληθυσμού, χωρίς ωστόσο να εξετάζονται επιμέρους στάσεις και απόψεις των συμμετεχόντων. Επίσης, η χρήση ερωτηματολογίων αυτό-αναφοράς ενδεχομένως να επηρέασε την εσωτερική εγκυρότητα των δεδομένων, καθώς είναι πιθανό να δόθηκαν κοινωνικά αποδεκτές απαντήσεις σε κάποιες ερωτήσεις ή να απαντήθηκαν με τυχαία επιλογή. Για τη συγκέντρωση δεδομένων, τα οποία θα επιτρέψουν στην

περαιτέρω εμβάθυνση και κατανόηση των στάσεων, ένας συνδυασμός ποιοτικής και ποσοτικής προσέγγισης με χρήση συνέντευξης ως μέθοδο συλλογής ερευνητικών στοιχείων πιθανώς να παρείχε καλύτερη κατανόηση, αναδεικνύοντας επιπλέον τομείς σχετικά με τη θεματολογία της παρούσας μελέτης. Στο πλαίσιο αυτό, προτείνεται η επανάληψη της έρευνας σε μεγαλύτερο δείγμα πληθυσμού, συμπεριλαμβάνοντας και τις υπόλοιπες περιοχές της χώρας στις οποίες λειτουργούν κέντρα κράτησης μεταναστών, προκειμένου να εξασφαλισθεί μεγαλύτερη εγκυρότητα και αξιοπιστία όσον αφορά την γενίκευση συμπερασμάτων. Επίσης, θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον να συγκριθούν οι απόψεις των κατοίκων διαφορετικών περιοχών ως προς τους μετανάστες που φιλοξενούνται στην περιοχή τους.

6.3 Συμπεράσματα - Προτάσεις

Η μετανάστευση είναι ένα ζήτημα παγκόσμιας εμβέλειας, με την παράτυπη μετανάστευση να ακολουθεί την εξελικτική πορεία της πρώτης, χωρίς όμως να ακολουθεί τις νόμιμες διαδρομές. Αποτελεί για κάθε σύγχρονη χώρα υποδοχής, αλλά και προέλευσης, πρόκληση ταυτόχρονα όμως και δοκιμασία σε θέματα οργάνωσης και νομοθεσίας.

Η Ελλάδα ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 (χρονική περίοδος κατά την οποία ουσιαστικά μετατράπηκε από χώρα αποστολής μεταναστών σε χώρα υποδοχής μεταναστών) μέχρι και τα τελευταία χρόνια μετά τις πολεμικές συρράξεις που ξέσπασαν στη Μέση Ανατολή, δέχθηκε μεγάλο κύμα προσφύγων και μεταναστών, οι οποίοι αναζητούν ένα νέο ασφαλές μέρος μετεγκατάστασης στην Ευρώπη. Βεβαίως η εισροή μεταναστών στην Ελλάδα μέχρι την οικονομική κρίση που έπληξε τη χώρα το 2010, έδωσε ευκαιρίες για την οικονομική της ανάπτυξη αλλά και την οικονομική ευημερία των μεταναστών που δούλεψαν στη χώρα. Συγχρόνως όμως η χώρα αντιμετώπισε και συνεχίζει να αντιμετωπίζει, το πρόσφατο προσφυγικό-μεταναστευτικό ζήτημα το οποίο δημιουργεί μεγάλες προκλήσεις και δυσχέρειες που δοκιμάζουν τις ικανότητες, την αντοχή και τη δύναμη της ελληνικής κοινωνίας.

Η μετανάστευση, όσον αφορά στους ίδιους τους μετανάστες, προκαλεί οικονομικές, κοινωνικές, πολιτισμικές και άλλες επιπτώσεις, που διαφέρουν ανάλογα με τη χώρα προέλευσης και την εποχή της μετανάστευσής τους. Όσον αφορά τις χώρες υποδοχής είναι απολύτως αναγκαίο να θωρακιστούν με ισχυρούς μηχανισμούς και νομοθεσία

ώστε να είναι σε θέση να διαχειριστούν οποιοδήποτε ζήτημα ανακύψει σε οικονομικό, κοινωνικό, πολιτισμικό και πολιτικό επίπεδο. Οι πολιτικές για την αντιμετώπιση της μεταναστευτικής και προσφυγικής πρόκλησης πρέπει να σχεδιαστούν αξιοποιώντας τόσο τις υπάρχουσες γνώσεις για τα μεταναστευτικά και προσφυγικά ρεύματα προς την Ελλάδα όσο και τους ιδίους τους ανθρώπους που βρέθηκαν στην Ελλάδα είτε για εργασία, είτε για επιβίωση λόγω πολέμου στη χώρα τους, ώστε να ελαχιστοποιηθούν τα προβλήματα και να βρεθούν αξιόπιστες λύσεις τόσο για τη χώρα υποδοχής όσο και για τους μετανάστες.

Η Ελλάδα, όπως κάθε ευνομούμενη πολιτεία και κοινωνία, ως χώρα υποδοχής, πρέπει εκτός από το αποτελεσματικό νομικό πλαίσιο να αποκτήσει και ικανούς και ευέλικτους μηχανισμούς που θα προβλέπουν και θα προσαρμόζονται σε κάθε είδους αλλαγή στο οικονομικό, κοινωνικό, πολιτισμικό και πολιτικό επίπεδο της χώρας. Με όλες τις γεωπολιτικές αλλαγές που έλαβαν χώρα στην Ευρώπη μετά την κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ, την οικονομική κρίση στην Ελλάδα που ξέσπασε το 2010 αλλά και το προσφυγικό κύμα από τη Μέση Ανατολή την τελευταία πενταετία, η μεταναστευτική πολιτική έχει γίνει καίρια προτεραιότητα της Ελλάδας αλλά και της ΕΕ. Η Ευρώπη δεν μπορεί να παραβλέψει το γεγονός ότι με τη μετανάστευση για κάθε κράτος-μέλος της υπάρχουν τόσο οφέλη, όσο και προβλήματα. Επίσης, σε όλες τις χώρες της ΕΕ, δίνεται προτεραιότητα στην διαχείριση της νόμιμης μετανάστευσης και στον έλεγχο της παράνομης μετακίνησης μεταναστών και προσφύγων.

Η μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας χαρακτηρίζεται σε γενικές γραμμές από βραδεία εξέλιξη σε νομοθετικό επίπεδο και έναν κρατικό μηχανισμό που δυσκολεύεται να διαχειριστεί τα προβλήματα που ανακύπτουν. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα συχνά μια αρνητική σκιαγράφηση του άλλου (του ξένου, του μετανάστη, του πρόσφυγα) στην γενικότερη αντίληψη των ελλήνων πολιτών, ενώ διαμορφώνονται στάσεις και αντιλήψεις που δεν είναι πάντα θετικές προς τους ξένους και αντικατοπτρίζονται σε όλους τους τομείς της δημόσιας ζωής. Ωστόσο οι νομοθετικές ρυθμίσεις των τελευταίων χρόνων βελτίωσαν σημαντικά τη διαδικασία έκδοσης των αδειών διαμονής και γενικότερα την νομιμοποίηση των παράτυπων μεταναστών.

Η Ελλάδα όμως, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, είναι μια χώρα που μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ευρώπη αφού βρίσκεται στα γεωγραφικά νότια σύνορα της Ευρωπαϊκής ηπείρου, κοντά στη Μέση Ανατολή, στα Βαλκάνια και στην Ευρασία. Σήμερα ως κρατικός μηχανισμός δεν έχει επιδείξει ιδιαίτερα επιτυχείς δράσεις ως προς το μεταναστευτικό και προσφυγικό πρόβλημα των τελευταίων χρόνων ενώ θα μπορούσε με το κατάλληλο νομοθετικό πλαίσιο, τις κατάλληλες πρακτικές και τον κατάλληλο σχεδιασμό να μεταβληθεί σε ανερχόμενη περιφερειακή οντότητα που θα έχει τη δική της θέση στη διεθνή οικονομία, καλλιεργώντας παράλληλα στους κόλπους της μια πλουραλιστική δημοκρατική κοινωνία.

Η ελληνική κοινωνία γνωρίζει πολύ καλά τι σημαίνει μετανάστευση, αφού οι γηγενείς γνώρισαν την αποδημία και την προσφυγιά. Πολλές ελληνικές οικογένειες έχουν βρεθεί στη θέση που βρίσκονται σήμερα οι μετανάστες στη χώρα μας, όταν αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν σε άλλες χώρες προς αναζήτηση καλύτερης τύχης. Οι Έλληνες ήταν και εξακολουθούν να είναι οικονομικοί μετανάστες. Με αυτό λοιπόν το ιστορικό παρελθόν, θα πρέπει οι μετανάστες και οι πρόσφυγες να θεωρούνται ως ένα κομμάτι της ιστορίας της ανθρωπότητας, να γίνονται σεβαστά τα ανθρώπινα δικαιώματά τους και να αντιμετωπίζονται από την ελληνική κοινωνία χωρίς ξеноφοβία και ρατσισμό, αλλά με κοινωνική ευαισθησία ανθρωπιά και αλληλεγγύη.

Από τη στιγμή που η πλειοψηφία των εισερχομένων στην ΕΕ έχουν ως «πύλη εισόδου» τη χώρα μας, με στόχο κατά κανόνα να κατευθυνθούν σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, η χώρα μας είναι αυτή που επωμίζεται το μεγαλύτερο βάρος του μεταναστευτικού ζητήματος. Καλείται δηλαδή να εξετάσει όλα τα πιθανά αιτήματα ασύλου των προσφύγων ως η πρώτη χώρα υποδοχής αυτών, γεγονός που αντίκειται στην ευρωπαϊκή αρχή της αλληλεγγύης, σύμφωνα με την οποία δεν θα πρέπει να δημιουργούνται ετεροβαρείς καταστάσεις μεταξύ των διαφόρων κρατών. Άλλωστε στο χώρο Σένγκεν, κάθε συμμετέχον κράτος διαχειρίζεται τα εξωτερικά του σύνορα, όχι μόνον για να ελέγχει την πρόσβαση στο δικό του έδαφος, αλλά επίσης για να ελέγχει την πρόσβαση στο χώρο Σένγκεν ως σύνολο, με συνέπεια να ενεργεί προς το συμφέρον των άλλων κρατών-μελών εκτελώντας μια υπηρεσία εξ ονόματος της ΕΕ.

Στο πλαίσιο αυτό, η γενική εικόνα της μετανάστευσης στην Ελλάδα είναι ιδιαίτερα απογοητευτική. Παρότι έχουν περάσει αρκετά χρόνια από την έναρξη της μαζικής εισροής μεταναστών στην Ελλάδα, η χώρα εξακολουθεί να δυσκολεύεται στην αποδοχή του ρόλου της ως κοινωνία υποδοχής. Ο σχεδιασμός της μεταναστευτικής πολιτικής στερείται μεσο- και μακρο-πρόθεσμης προοπτικής και τα μέτρα που ελήφθησαν από τις κυβερνήσεις μέχρι σήμερα, ήταν βραχυπρόθεσμα και αποσπασματικά. Πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι μέσα σε ένα άκρως παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, το κάθε κράτος ξεχωριστά, αδυνατεί να διαχειριστεί μόνο του το πολυσύνθετο και παγκόσμιας εμβέλειας φαινόμενο της μετανάστευσης. Η εγχώρια και η ευρωπαϊκή πολιτική δεν αποτελούν ξεχωριστές οντότητες, αλλά συγκοινωνούντα δοχεία. Το ζήτημα της μετανάστευσης και του ασύλου δεν είναι αμιγώς εθνικό ή περιφερειακό, ούτε καν ευρωπαϊκό αλλά παγκόσμιο - είναι ένα ζήτημα τόσο βορρά όσο και νότου, τόσο ανατολής όσο και δύσης. Μόνο με ένα σύστημα κοινής αντιμετώπισης μέσω της δημιουργίας ενός μηχανισμού υποχρεωτικής ανακατανομής των βαρών, μπορεί να εκτονωθεί η ένταση. Ταυτόχρονα απαιτείται ένας προβλεπτικός μεταναστευτικός σχεδιασμός και μια ρεαλιστική πολιτική ελέγχου της μετανάστευσης, με στόχο τη διαχείριση των νόμιμων μεταναστών, την αποτροπή της αύξησης του αριθμού των παράτυπων μεταναστών και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων στην περιοχή της νοτιοανατολικής Ευρώπης. Μολονότι ο πολιτικός σχεδιασμός στην Ελλάδα εναρμονίζεται με τις σχετικές πρωτοβουλίες σε επίπεδο ΕΕ, δεν υιοθετήθηκε ποτέ μια πιο προβλεπτική και προσανατολισμένη στο μέλλον προσέγγιση. Ωστόσο οι αρχές, έχουν κάνει διστακτικά βήματα προς την ενσωμάτωση μεταναστών στην ελληνική κοινωνία, συνειδητοποιώντας ότι η ένταξη των μεταναστών στις χώρες υποδοχής, αποτελεί «τη λύση για την επιτυχημένη μετανάστευση».

Από όσα η εμπειρία έχει καταδείξει, κανένα μέτρο ελέγχου στα σύνορα δεν είναι αρκετό, από μόνο του, για να ανακόψει τις μετακινήσεις φτωχών ή απελπισμένων ανθρώπων, σε αναζήτηση μιας καλύτερης ζωής ή ενός ασφαλούς καταφύγιου. Οι μικτές μεταναστευτικές ροές (πρόσφυγες και μετανάστες) αποτελούν μια παγκόσμια πραγματικότητα, η οποία σχετίζεται με ζητήματα υπανάπτυξης, φτώχειας, περιβαλλοντικών καταστροφών, διώξεων και ένοπλων συρράξεων, που απαιτούν ριζικές αλλαγές στα διεθνώς τεκταινόμενα. Επομένως δεν χωρεί αποτροπή, καθώς δεν υπάρχει αντικείμενο αποτροπής. Άλλωστε στην Ελλάδα, δεν είναι δυνατό να

σφραγιστούν σύνορα μήκους 15.000 χλμ, απλά θα αλλάξουν οι δρόμοι διέλευσης. Από την άλλη, το «σφράγισμα» με την έννοια του αποκλεισμού δυνατότητας εισόδου για οποιονδήποτε στερείται νομιμοποιητικών εγγράφων, προσκρούει στο Διεθνές Δίκαιο, αλλά και στην ελληνική νομοθεσία που έχει κυρώσει τις διεθνείς συμβάσεις, στις περιπτώσεις που οδηγεί σε επαναπροώθηση των προσφύγων. Αντί για «σφράγισμα» και αδιάκριτο αποκλεισμό, θα πρέπει να χαραχθεί μια πολιτική διαχείρισης των αφίξεων, με παράλληλη όμως θέσπιση μηχανισμών που θα λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες αυτών που χρειάζονται διεθνή προστασία.

Συμπερασματικά λοιπόν θα μπορούσε να ειπωθεί ότι μια ολιστική αντιμετώπιση του μεταναστευτικού ζητήματος, προϋποθέτει καταρχήν, αναγνώριση της συνθετότητας των προβλημάτων και παραδοχή ότι δεν υπάρχουν εύκολες και γρήγορες λύσεις. Κανένα μέτρο από μόνο του δεν μπορεί να αποτελέσει «λύση». Αυτό που χρειάζεται είναι μια δέσμη αλληλοσυμπληρούμενων μέτρων, τα οποία θα προσεγγίζουν διαφορετικά θέματα και θα απευθύνονται σε διαφορετικές κατηγορίες υπηκόων τρίτων χωρών, ανάλογα με την πραγματική τους κατάσταση.

Οι νέες πολιτικές λοιπόν που εξαγγέλλονται καλούνται να υλοποιηθούν άμεσα, να κινηθούν αντίθετα στον συρμό, αλλά και να διαμορφώσουν στάσεις και νοοτροπίες που θα κοιτάζουν τις μεταναστευτικές διαδικασίες και τα αποτελέσματά τους με λογικές ενσωμάτωσης και όχι αποκλεισμών. Όσο περισσότερο λοιπόν ανοίγονται τα θέματα αυτά σε δημόσιο διάλογο λαμβάνοντας υπόψη τις πραγματικές διαστάσεις των φαινομένων, μακριά από φοβικές και μισαλλόδοξες λογικές, τόσο διευρύνονται και οι προϋποθέσεις για την ουσιαστική αντιμετώπισή τους και την κατανόηση των μεταβολών που όλοι βιώνουμε. Διότι οι μετανάστες αλλάζουν μέσα στον χρόνο και μαζί τους αλλάζουν και αυτοί που τους παρατηρούν (Green, 2004). Όλα τα ανωτέρω μπορούν να αποτελέσουν τη βάση ενός σοβαρού διαλόγου, που θα αντιμετωπίζει τα ζητήματα της μετανάστευσης και του ασύλου ολιστικά και σε βάθος χρόνου, και από τον οποίο δεν πρέπει να απουσιάζουν οι κοινότητες των μεταναστών και προσφύγων.

Λαμβάνοντας υπόψη την έντονη πεποίθηση των κατοίκων ότι θα προτιμούσαν το κέντρο κράτησης να βρισκόταν σε κάποια απομακρυσμένη περιοχή, μακριά από τον οικισμό τους, σε συνδυασμό με την επίσης έντονη έκφραση της άποψης ότι θα πρέπει να υπάρχουν τέτοια κέντρα κράτησης μεταναστών, μια πρόταση προς τους φορείς είναι η οργάνωση κέντρων κράτησης παράτυπων μεταναστών, που, χωρίς να είναι απαραίτητα απομονωμένα, να έχουν κάποια απόσταση από κεντρικούς οικισμούς, ώστε να μετριάζονται οι αντιδράσεις.

Μια ακόμα πρόταση είναι η ενίσχυση από την Πολιτεία των τοπικών κοινωνιών, παρέχοντας εκπαιδευτική κατάρτιση στους ντόπιους, γύρω από θέματα που αφορούν τη μετανάστευση. Προφανώς, εκτός από τα κέντρα κράτησης οι μετανάστες ζουν στην Ελλάδα ανάμεσα στον γηγενή πληθυσμό και μερικοί από αυτούς είναι ήδη δεύτερης, ή τρίτης γενιάς, οπότε η ομαλή συμβίωση είναι απαραίτητη και μπορεί να ενισχυθεί με την καλύτερη δυνατή γνώση γύρω από το θέμα αυτό.

Ακόμα περισσότερο, θα βοηθήσει η ένταξη προγραμμάτων στο εκπαιδευτικό σύστημα, που θα προάγουν την αποδοχή της διαφορετικότητας. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα να εκπαιδευτούν μελλοντικοί πολίτες, αποκτώντας μεγαλύτερη δεκτικότητα προς το «διαφορετικό» και το «ξένο».

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οι συνεχείς μεταναστευτικές ροές προς την Ελλάδα αλλά και η όξυνση των εθνικιστικών τάσεων στη χώρα μας, σε μια περίοδο έντονης οικονομικής κρίσης, έχει καταστήσει τη μετανάστευση ένα κοινωνικό φαινόμενο το οποίο απαιτεί την άμεση προσοχή τόσο της πολιτείας όσο και της ίδιας της κοινωνίας, και την εφαρμογή μεταναστευτικών πολιτικών που θα συμβάλλουν στην αποτελεσματική διαχείριση του φαινομένου.

Εξίσου ανησυχητική όμως με την αύξηση των ρατσιστικών επιθέσεων που έχει παρατηρηθεί το τελευταίο διάστημα στην Ελλάδα είναι και η ταύτιση του μετανάστη με τον λαθρομετανάστη. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να παραβλέπεται η συμβολή των νόμιμων μεταναστών στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας, η οποία είναι ουσιαστική και αδιαμφισβήτητη, όπως έχουν δείξει διάφορες έρευνες. Συνεπώς, ο δημόσιος διάλογος για το ζήτημα της μετανάστευσης δεν μπορεί να περιορίζεται στην αντιμετώπιση του φαινομένου της παράτυπης μετανάστευσης αλλά θα πρέπει να περιλαμβάνει και την ένταξη των μεταναστών στην κοινωνία, εστιάζοντας σε ζητήματα διαχείρισης της ετερότητας, ισότητας και σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ένταξη βέβαια είναι μια αμφίδρομη διαδικασία αμοιβαίας προσαρμογής και αφορά τόσο την κοινωνία όσο και τους ίδιους τους μετανάστες. Από τη μία πλευρά η κοινωνία θα πρέπει να υποδέχεται τους μετανάστες, να σέβεται τα δικαιώματα και τον πολιτισμό τους και από την άλλη πλευρά θα πρέπει να υπάρχει η προθυμία των ίδιων των μεταναστών να ενταχθούν και να σεβαστούν τους κανόνες και τις αξίες της κοινωνίας.

Ωστόσο, φαίνεται ότι η πραγματικότητα είναι διαφορετική. Σε αρκετές περιπτώσεις οι μετανάστες δεν είναι ευπρόσδεκτοι, στοιχείο το οποίο εντείνεται λόγω της αυξανόμενης ροής μεταναστών αλλά και λόγω των δυσμενών εγχώριων οικονομικών συνθηκών. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι κοινωνίες δεν αποδέχονται τόσο εύκολα τους μετανάστες, επιδεικνύοντας σε πολλές περιπτώσεις ρατσιστικές στάσεις και συμπεριφορές απέναντι στους μετανάστες, ενώ οι μετανάστες όντας κοινωνικά αποκλεισμένοι αγωνίζονται για την επίτευξη ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης και μιας ισότιμης μεταχείρισης. Πράγματι, σύμφωνα με έρευνα του Ευρωβαρόμετρου για την Ένταξη, τα βασικά εμπόδια -όπως τονίζονται από την πλευρά των μεταναστών, είναι οι πολιτισμικές και θρησκευτικές διαφορές, τα στερεότυπα,

η αρνητική στάση και η έλλειψη κατανόησης εκ μέρους του γηγενούς πληθυσμού, ενώ από την πλευρά των γηγενών, τονίζονται οι γλωσσικές ελλείψεις και η απροθυμία των μεταναστών να ενταχθούν.

Το ζητούμενο λοιπόν παραμένει: πώς θα καταστεί εφικτή η αποδοχή των μεταναστών από τους γηγενείς και η ένταξή τους στις εγχώριες κοινωνίες; Ίσως η θεωρία των Guimond και Dambrum να δίνει μια απάντηση στο ερώτημα γιατί είναι δύσκολη η επίλυση του προβλήματος: ο φόβος του ανθρώπου μπροστά στην αλλαγή υπάρχει ακόμη κι αν η αλλαγή είναι προς την θετική κατεύθυνση.

ΠΗΓΕΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική βιβλιογραφία

Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Μτφρ. Μ. Φιλοπούλου, Μ. Μαυράκη, Π. Μπιθάρα, Σ. Κυρανάκης, Χ. Μητσοπούλου. (Νέα συμπληρωμένη και αναθεωρημένη έκδοση). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Creswell, J.W. (2011). *Η έρευνα στην εκπαίδευση. Σχεδιασμός, διεξαγωγή και αξιολόγηση της ποσοτικής και της ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: Έλλην.

Giddens, A. (2002). *Κοινωνιολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Green, N.(2004). *Οι δρόμοι της μετανάστευσης. Σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Σαββάλας.

Hogg, M.A., & Vaughan, G.M. (2010). *Κοινωνική Ψυχολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Javeau, C. (2000). *Η έρευνα με ερωτηματολόγιο*. Αθήνα: Εκδόσεις Τυπωθήτω.

Portevin, C., & Rodier, C. (2016), *Μετανάστες και Πρόσφυγες*. Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου.

Public Issue (2009). *Οι στάσεις των Ελλήνων πολιτών απέναντι στη μετανάστευση*. Διαθέσιμο στο: <http://www.publicissue.gr/1191/immigration-2009/>

Robson, C. (2006). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Schnapper, D. (2008). *Η κοινωνική ενσωμάτωση – Μια σύγχρονη προσέγγιση*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Smith, P.B., & Bond, M.H. (2011). *Διαπολιτισμική κοινωνική ψυχολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

VPRC (2007). *Στάσεις και αντιλήψεις της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στους μετανάστες*. Διαθέσιμο στο: <https://docplayer.gr/10073029-Staseis-kai-antilipseis-tis-ellinikis-koinonias-apenanti-stoys-metanastes.html>

Αζίζι-Καλαντζή, Α., Σιδέρη-Ζώνιου, Α., & Βλάχου, Α. (1996). *Προκαταλήψεις και Στερεότυπα. Δημιουργία και αντιμετώπιση*. Αθήνα: Γ.Γ.Λ.Ε.

Αφουξενίδης, Α., Σαρρής, Ν., & Τσακνρίδη, Ο. (2012). *Ένταξη των μεταναστών, αντιλήψεις, πολιτικές, πρακτικές*. Αθήνα: ΕΚΚΕ.

Βαρβιτσιώτης, Μ., & Καμπούρογλου, Γ. (2006). *Η μεταναστευτική πολιτική της Ευρώπης*. Έκδοση της Κοινοβουλευτικής Ομάδας του ΕΛΚ-ΕΔ στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Βαρουξή, Χ. (2008). *Μεταναστευτική πολιτική και δημόσια διοίκηση. Μία ανθρωποδικαιωματική προσέγγιση κοινωνικών φορέων και οργανώσεων της κοινωνίας πολιτών. Συμπεράσματα έρευνας πεδίου. Κείμενα εργασίας 2008/17*. Αθήνα: ΕΚΚΕ.

Βασιλείου, Θ., & Σταματάκης, Ν. (1992). *Λεξικό Επιστημών του Ανθρώπου*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Βγενόπουλος, Κ. (1998). *Πρόσφυγες και μετανάστες στην ελληνική αγορά εργασίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Βούλγαρης, Γ., Δώδος, Δ., Καφετζής, Π., Λυριντζής, Χ., Μιχαλοπούλου, Κ., Νικολακόπουλος, Η., Σπουρδαλάκης, Μ., & Τσουκαλάς, Κ. (1995). Η πρόσληψη και η αντιμετώπιση του “Άλλου” στη σημερινή Ελλάδα. Πορίσματα Εμπειρικής Έρευνας. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, τ. 5, σελ. 81-100.

Γαζάκης, Α., Συρρή, Δ., & Τάκης, Α. (2014). *Ρατσισμός και Διακρίσεις στην Ελλάδα Σήμερα*. Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Χάϊνριχ Μπελ Ελλάδας.

Γαλάνης, Γ.Ν. (1993). Η γνώμη των κατοίκων των Ιωαννίνων για τους Αλβανούς και τους Βορειο-ηπειρώτες στην Ελλάδα (Εμπειρική Έρευνα). *Επιστημονική Επετηρίδα του Παιδαγωγικού Τμήματος Δ.Ε.*, τ. 6, σελ. 44-104.

Γεώργα, Δ. (1986). *Κοινωνική Ψυχολογία*. Τόμος Α', Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Γεωργούλας, Σ. (2001). Η νέα μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και η νομιμοποίησή της. Στο: Α. Μαρβάκης κ.ά., *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Εταιρία Πολιτικού Προβληματισμού Ν. Πουλαντζιάς, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 199-226.

Γεώργας, Κ. (2008). *Μετανάστευση και κοινωνική συνοχή*. Αθήνα: Εθνική Σχολή Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Γιαλκέτση, Θ. (2009). «Πως γεννιέται η ξеноφοβία». *Επτά, Ελευθεροτυπία*, 5 Ιουλίου.

Γιατροί Χωρίς Σύνορα (2014). *Η Ελλάδα πρέπει να βάλει τέλος στη συστηματική και παρατεταμένη κράτηση μεταναστών*. Αθήνα-Βρυξέλλες. Διαθέσιμο στο: <https://www.>

msf.gr/magazine/giatroi-horis-synora-i-ellada-prepei-na-balei-telos-sti-systimatiki-kai-paratetameni

Γκοργκούλη, Ε. (2014). *Η ταυτότητα των μεταναστών μέσα από τη ματιά των γηγενών κατοίκων στα Ιωάννινα*. Πτυχιακή εργασία, Αθήνα: Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

Γναρδέλλης, Χ. (2003). *Εφαρμοσμένη Στατιστική*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήσης.

Δραγώνα, Θ. (2007). *Κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο της Εκπαίδευσης, Στερεότυπα και Προκαταλήψεις*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ, Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Δρεττάκης, Μ. (2000). «Και όμως, έχουν προσφέρει πολλά οι μετανάστες», *Ελευθεροτυπία*, 14 Δεκεμβρίου.

Δωματά, Μ., & Ρούσσου, Δ. (2017). *Στάσεις και αντιλήψεις τοπικής κοινωνίας για το Κέντρο Κράτησης Μεταναστών Παρανεστίου*. Πτυχιακή εργασία, Ηράκλειο: ΤΕΙ Κρήτης.

ΕΚΚΕ (2008). *Θεσμικό πλαίσιο της μετανάστευσης σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο*. Σαρρής Ν., Αθήνα.

Έκμε-Πουλοπούλου, Η. (2007). *Η Μεταναστευτική πρόκληση*. Αθήνα: Παπαζήση.

Έκμε-Πουλοπούλου, Η. (1986). *Προβλήματα μετανάστευσης-παλιννόστησης*. Αθήνα: ΙΜΕΟ-ΕΔΗΜ.

Έκμε-Πουλοπούλου, Η. (1990). «Μετανάστες και Πρόσφυγες στην Ελλάδα», *Εκλογή θεμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας*, Αθήνα.

Επιστημονική Εταιρεία Κοινωνικής Πολιτικής (2006). *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*. Επιμ. Χ. Μπάγκαβος, Δ. Παπαδοπούλου, Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Ζαφειρόπουλος, Κ. (2005). *Πώς γίνεται μία επιστημονική εργασία*. Αθήνα: Κριτική.

Θεοδωρίδης, Ν. (2014). *Ετήσια Έκθεση 2013, Καταγραφή φαινομένων, ζητημάτων και κρουσμάτων ρατσισμού, διακρίσεων, ξενοφοβίας αλλά και Ερευνητικών Μελετών ή Καλών Πρακτικών της Διοίκησης στους 6 κρίσιμους τομείς της Απασχόλησης, της Νομοθεσίας, της Εκπαίδευσης, της Στέγασης, της Ρατσιστικής Βίας & της Υγείας & Πρόνοιας*. Διαθέσιμο στο: <http://bit.ly/1INsRFP>

- ΙΜΕΠΟ (2004). *Στοιχεία για τους μετανάστες στην Ελλάδα: Αναλυτική Μελέτη των διαθέσιμων στοιχείων και προτάσεις για τη συμμόρφωση με τα Standards της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Εκδόσεις ΙΜΕΠΟ.
- ΙΜΕΠΟ (2007). *Μεταναστευτική Πολιτική: Η Ευρωπαϊκή εμπειρία*. Αθήνα: Εκδόσεις ΙΜΕΠΟ.
- ΙΜΕΠΟ (2008). *Μετανάστευση στην Ελλάδα. Εμπειρίες – Πολιτικές – Προοπτικές*. Τόμος Α', Αθήνα: Εκδόσεις ΙΜΕΠΟ.
- ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (2003). *Μεταναστευτικές τάσεις και ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική*. Αθήνα.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2003). *Εισαγωγή στην Ανάλυση Δεδομένων Ποιοτικής Κοινωνικής Έρευνας*. Σημειώσεις, Μυτιλήνη: Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Καβουνίδη, Τ. (2007). *Μεταναστευτική πολιτική. Η ευρωπαϊκή εμπειρία*. Αθήνα: Εκδόσεις ΙΜΕΠΟ.
- Κανελλόπουλος, Κ., Γρέγου, Μ., & Πετραλιάς, Α. (2006). *Παράνομοι μετανάστες στην Ελλάδα: Κρατικές πολιτικές, τα χαρακτηριστικά και η κοινωνική τους θέση*, Αθήνα: Εκδόσεις κέντρο προγραμματισμού και οικονομικών ερευνών - Εθνικός κόμβος επαφής του EMN.
- Καρασαβόγλου, Α., Μαδυτινός, Δ., Νικολαΐδης, Μ., & Κατσορίδας, Δ. (1996). *Ξένοι Εργάτες στο Νομό Καβάλας. Επιπτώσεις στην τοπική οικονομία και κοινωνία*. Καβάλα: ΤΕΙ Καβάλας – Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας.
- Καρύδης, Β.Χ. (1996). *Η εγκληματικότητα των Μεταναστών στην Ελλάδα. Ζητήματα Θεωρίας και Αντεγκληματικής Πολιτικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- ΚΕΜΟ (2004). *Η Ελλάδα της Μετανάστευσης*. Αθήνα: Κριτική.
- Κουλιάρη, Α. (1997). *Ξένος στην Ελλάδα. Μετανάστες, γλώσσα και κοινωνική ένταξη. Στάσεις της Ελληνικής κοινωνίας απέναντι στους μετανάστες ομιλητές*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Παρατηρητής.
- Κοκκινάκη, Φ. (2006). *Κοινωνική Ψυχολογία. Εισαγωγή στη μελέτη της συμπεριφοράς*. Αθήνα: Εκδόσεις Τυπωθήτω.

Κόντης, Α. (1998). *Ημεδαπό και αλλοδαπό εργατικό δυναμικό στην ελληνική αγορά εργασίας*, Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός. Αθήνα: Εκδόσεις Εξάντας.

Κόντης, Α. (2000). «Η Ελλάδα χώρα υποδοχής μεταναστών», Στο: Στ. Κωνσταντινίδης & Θ. Πελαγίδης (επιμ.), *Ο Ελληνισμός στον 21ο αιώνα, Διεθνείς σχέσεις Οικονομία, Κοινωνία, Πολιτική, Πολιτισμός, Παιδεία*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Κόντης, Α. (2005). «Η μετανάστευση στη θεωρία των διεθνών και οικονομικών σχέσεων». Στο *Διεθνής Πολιτική Οικονομία. Θεωρία δομή και προκλήσεις της παγκόσμιας οικονομίας*, επιμ. Κόντης Α., Τσαρδανίδης Χ., Αθήνα: Παπαζήσης, σελ. 350-351.

Κοντογιάννη, Χ., Στρατή, Π., & Τσίαντη, Β. (1990). *Παιδιά διαπολιτισμικών γονιών σε διάφορες χώρες, Κοινωνική Εργασία*.

Κουράκη, Χ. (2017). *Η εικόνα του μετανάστη στην Ελληνική Δημόσια Διοίκηση. Μεταπτυχιακή εργασία*, Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ.

Κυριαζή, Ν. (2009). *Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κυριαζή, Τ. (2010). *Εμπορία Ανθρώπων – Διεθνές & Ευρωπαϊκό Δίκαιο Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*. Αθήνα: Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.

Λαμπριανίδης, Λ., & Λυμπεράκη, Α. (2001). *Αλβανοί μετανάστες στη Θεσσαλονίκη. Διαδρομές ενημερίας και παραδρομές δημόσιας εικόνας*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Λινάρδος-Ρυλμόν, Π. (1994). «Μετανάστευση και αγορά εργασίας στην Ελλάδα». Στο: *Δικαιώματα των μεταναστών εργατών*, Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα τον Ανθρώπου, Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της Εστίας.

Μακράκης, Β. (2005). *Ανάλυση Δεδομένων στην Επιστημονική Έρευνα με τη χρήση του SPSS – Από τη θεωρία στην πράξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Μαρβάκης, Α., Παρσάνογλου, Δ., & Παύλου, Μ. (2001). *Μετανάστες στη Ελλάδα*, Αθήνα: Εταιρεία Πολιτικού Προβληματισμού Νίκος Πουλαντζάς - Ελληνικά Γράμματα.

Μιχαλοπούλου, Α., Τσάρτας, Π., Γιαννησοπούλου, Μ., Καφετζής, Π., & Μανώλογλου, Ε. (1998). *Μακεδονία και Βαλκάνια. Ξενοφοβία και Ανάπτυξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

Μουσούρου, Λ. (1998). *Από τους Γκασταρμπάιτερ στο πνεύμα του Σένγκεν. Προβλήματα της σύγχρονης μετανάστευσης στην Ευρώπη*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Μουσούρου, Λ. (2009). *Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Μπάγκαβος, Χ., & Παπαδοπούλου, Δ. (2003). *Μεταναστευτικές τάσεις και Ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ.

Μπάγκαβος, Χ., & Παπαδοπούλου, Δ. (2006). *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Ναζάκης, Χ., & Χλέτσος, Μ. (2003). *Μετανάστες και μετανάστευση*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Νίκας, Χ. (2006). «Η αποταμιευτική συμπεριφορά και τα εμβάσματα των Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα». Εισήγηση στο Συνέδριο του ΙΜΕΠΟ, 23-24 Νοεμβρίου, Δημοσιεύτηκε: *Μετανάστευση στην Ελλάδα: Εμπειρίες-πολιτικές-προοπτικές*, Τόμος Α, Επιμέλεια: Τζένη Καβουνίδη, Αντώνης Κόντης, Θεόδωρος Λιανός, Ρωσσέτος Φακιολάς, Αθήνα: Εκδόσεις ΙΜΕΠΟ.

Πανταζόπουλος, Α. (2008). «Από τον βιολογικό στον διαφοριστικό ρατσισμό», Βιβλιοθήκη (Ελευθεροτυπίας), 5/9/2008.

Παπαγεωργίου, Γ. (2014). *Ποσοτική έρευνα*. Διαθέσιμο στο: http://sociology.soc.uoc.gr/pegasoc/wp-content/uploads/2014/10/Microsoft-Word-Papageorgiou_DEIGMATO_LHPTIKH1.pdf

Παπαγιάννης, Δ. (2008). *Ο χώρος της ασφάλειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Παπαδάτος, Γ. (2015). *Κοινωνικές και ψυχολογικές παράμετροι επανένταξης παλινοστούτων μεταναστών και πολιτικών προσφύγων*. Αθήνα: ΕΚΚΕ, σελ: 23-87.

- Παπασιώπη-Πασιά, Ζ. (2004). *Βασικοί Νόμοι Δικαίου Καταστάσεως Αλλοδαπών, Είσοδος, έξοδος, εργασία απέλαση και εγκατάσταση αλλοδαπών στην Ελλάδα*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Παπασιώπη-Πασιά, Ζ. (2015). *Δίκαιο Αλλοδαπών*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Παππάς, Θ. (2002). *Η μεθοδολογία της επιστημονικής έρευνας στις ανθρωπιστικές επιστήμες*. Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Παρασκευόπουλος, Ι. (1993). *Μεθοδολογία επιστημονικής έρευνας*. Τόμοι Α και Β, Αθήνα: Ιδιωτική Έκδοση.
- Πέτρου, Ι.Γ. (2013). *Κοινωνική θεωρία και σύγχρονος πολιτισμός*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Βάνιας.
- Σαρρής, Ν. (2008). *Θεσμικό Πλαίσιο της Μετανάστευσης σε Εθνικό και Ευρωπαϊκό Επίπεδο*. Κείμενα Εργασίας 2008/18, Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Σιταρόπουλος, Ν. (2002). «Το δικαίωμα της οικογενειακής ενότητας και επανένωσης αλλοδαπών μεταναστών στη χώρα υποδοχής: Διαστάσεις διεθνούς, ευρωπαϊκού και ελληνικού δικαίου». Στο: *ΕΕΔΑ*, 2002, σελ. 281-310.
- Σπυροπούλου, Γ., & Χριστόπουλος, Δ. (2016). *Προσφυγικό: "Θα τα καταφέρουμε;"*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Σταματελάτος, Μ. (1987). *Ο Φασισμός και ο Ρατσισμός στη σημερινή Ευρώπη*. *Επισημάνσεις, Συμπεράσματα, Συστάσεις της Εκθέσεως του Δημ. Ευρυγένη προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*. Εκδόσεις Καθημερινής, σελ. 11-75.
- Σταμέλος, Γ., & Βασιλόπουλος, Α. (2004). *Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική – συγκρότηση, θεματολογία, μεθοδολογία υλοποίησης, επιδράσεις στην ελληνική εκπαίδευση και κατάρτιση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Στρατουδάκη, Χ. (2008). *Έρευνες για τους Μετανάστες στην Ελλάδα, Ερευνητικές Εμμονές και Εκκρεμότητες, Κείμενα Εργασίας 2008/20*. Αθήνα: ΕΚΚΕ.
- Τριανταφυλλίδου, Α. (2005), *Ελληνική Μεταναστευτική Πολιτική. Προβλήματα και Κατευθύνσεις*. Αθήνα: Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ).

- Τριανταφυλλίδου, Α. (2010). Είκοσι Χρόνια Ελληνικής Μεταναστευτικής Πολιτικής. Στο: Α. Τριανταφυλλίδου & Θ. Μαρούκης (επιμ.), *Η Μετανάστευση στην Ελλάδα του 21^{ου} Αιώνα*, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική, σελ. 97-126.
- Τριανταφυλλίδου, Α., & Γρόπα, Ρ. (επιμ.) (2009). *Η μετανάστευση στην Ενωμένη Ευρώπη*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Τρουμπέτα, Σ. (2001). *Κατασκευάζοντας μειονότητες για τους μουσουλμάνους της Θράκης*. Αθήνα: ΚΕΜΟ.
- Τσεβρένης, Β. (2016α). *Η προσφυγική και μεταναστευτική κρίση στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου*. Αθήνα: Andy's Publishers.
- Τσεβρένης, Β. (2016β). *Η Ευρώπη και η Ελλάδα ενόπιον του προσφυγικού προβλήματος*. Αθήνα: Εκδόσεις Πληθώρα.
- Φραγκουδάκη, Α., & Δραγώνα, Θ. (επιμ.) (1997). «*Τι είν' η πατρίδα μας;*» *Εθνοκεντρισμός στην Εκπαίδευση*. Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- Χατζηπροκοπίου, Π., & Τριανταφυλλίδου, Α. (2013). *Η Διακυβέρνηση της Μη Νόμιμης Μετανάστευσης: Κράτη, Μετανάστες, Μεσάζοντες στην εποχή της Παγκοσμιοποίησης*. IRMA Project, Παραδοτέο 1.1., Αθήνα: ΕΛΙΑ-ΜΕΠ.
- Χλέτσος, Μ. (2003). «*Η πολιτική οικονομία της Μετανάστευσης*». Στο: *Μετανάστες και Μετανάστευση. Οικονομικές, Πολιτικές και Κοινωνικές Πτυχές*, επιμ. Ναζάκης Χ., Χλέτσος Μ., Αθήνα: Εκδόσεις Παττάκη.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Allport, G.W. (1968). The historical background of modern psychology. In G. Lindzey & E. Aronson (Eds.), *Handbook of social psychology*, Vol. 1, Addison-Wesley, Reading, MA, 1-80.

Antonette, L. (2008). *The rhetoric of diversity and the traditions of the American Literary Study-Critical Multiculturalism in English*. London: Bergin & Garvey, pp. 34-98.

Apter, D. (2010). «Political Life and Cultural Pluralism». In M. Tunim & W. Plotch, *Pluralism and Democratic Society*, New York: Paeger, pp. 34-87.

Babbie, E., Halley, F, Wagner, William, E. & Zaino, Jeanne. (2003). *Adventures in Social Research: Data Analysis Using IBM SPSS Statistics*. Bookshelf, Brockport.

Baldwin, E. (2004). «Sustainable development and emigration: the contemporary Balkans and the European Union», *SEER* (1), 9-14.

Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey 07632, pp.15-22.

Bell, A. (2007). ‘Designing and testing questionnaires for children’, *Journal for Research in Social Sciences* 12(5), 461–469.

Buzan, B. (1991). “New patterns of global security in the twenty-first century”, *Internarional Affairs*, Vol. 67, 447.

Delice, A. (2010). The Sampling Issues in Quantitative Research. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri / Educational Sciences: Theory & Practice*, 10(4), 2001-2018.

Emke-Poulopoulos, I. (2001). *Trafficking in women and children. With special emphasis to the case of Greece as a country of destination and transit*. Athens: IMEO, EDHM.

Emke-Poulopoulos, I. (2003). «Trafficking in Women and Girls for the Sex Trade. The Case of Greece», *The Greek Review of Social Research*, 110, pp. 271-307.

EMN (European Migration Netnork) (2010). *Temporary and Circular Migration: Empirical Evidence, Current Policy Practice and Future Options in Greece*. Available at: <https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we->

do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/circular-migration/11a.greece_national_report_circular_migration_final_version09march2011_en.pdf

Essed, Ph. (1990). *Everyday Racism: Reports from Women of Two Cultures*. Alameda, CA: Hunter House.

European Agenda for the Integration of Third-Country Nationals, European Commission, COM (2011) 455 final, 20/7/2011.

Fakiolas, R., & King, R. (1996). Emigration, Return, Immigration: A Review and Evaluation of Greece's Postwar Experience of International Migration, *International Journal of Population Geography*, Volume 2, Issue 2, Wiley Online Library.

FRONTEX (2012). *Annual Risk Analysis 2012*. European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union, Risk Analysis Unit. Warsaw, Poland: Frontex.

Georgas, J., & Papastylianou, A. (1996). «Acculturation and ethnic identity. The remigration of ethnic Greeks to Greece». In H. Grad, A. Blanco, J. Georgas (Eds.) *Key issues in Cross-cultural Psychology*, Selected papers from the XII International Congress of the International Association for Cross-Cultural Psychology, Swets and Zeitlinger Lisse, pp. 114-127.

Glytsos, N. (1997). «Remitting Behaviour of Temporary and Permanent Migrants. The case of Greeks in Germany and Australia», *Labour*, Vol. 11, No 3, Autumn, pp. 409-435.

Glytsos, N. (2002). «The role of migrant remittances and development. Evidence from Mediterranean countries». *International Migration*, 40, 1, pp. 6-26.

Hall, S. (1989). *Rassismus als ideologischer Diskurs. Das Argument* 178. Hamburg: Argument Verlag, 913- 921.

Hugo, G. (2003). «Circular Migration: Keeping development rolling?». *Migration Information Source*. MPI.

IOM (International Organization of Migration) (2004). *The Millennium development goals for migration*, paper presented in the seminar of the relevance of population aspects for the advancement of MDG, UN, New York.

- IUSSP (International Union for the Scientific Study of Population) (1981). *Dictionnaire Demographique Multilingue*, Volume Français, Ordina Editions, Lifcge.
- Johnson, B., & Christensen, L. (2008). *Educational research: Quantitative, qualitative, and mixed approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, pp.18-23.
- Kingsley, P. (2016). *The New Odyssey: The Story of Europe's Refugee Crisis*. London: Faber & Faber.
- Kiprianos, P., Balias, S., & Passa, V. (2003). Greek policy towards Migration and immigrants. *Social policy and Amnistration*, Vol. 37(2), 148-164.
- Klevmarken, N.A. (1993). Demographics and the dynamics of earnings. *Journal of Population Economics*.
- Lazaridis, G. (2000). «Filipino and Albanian Women Migrant Workers in Greece: Multiple Layers of Oppression». In: Anthias, F. and Lazaridis. G. (eds.) *Gender and Migration in Southern Europe: Women on the Move*, Oxford-New York-Berg, pp. 45-90.
- Lippmann, W. (1922). *Public Opinion*. New York: Harcourt Brace.
- Massey, D., & Taylor, J.E. (2004). *International Migration, Prospects and policies in a global market*. Great Britain: Oxford University Press.
- McDonald-Gibson, C. (2016). *Cast away: Stories of Survival from Europe's Refugee Crisis*. UK: Portobello.
- Muijs, D. (2004), *Doing Quantitative Research in Education with SPSS*. London: Sage Publication, pp. 2-13.
- Nikas, C. (1991). *The movements of labour from Greece to the E.C countries in the period after the end of World War II*. PhD Thesis University of York.
- Olson, J.M., & Zanna, M.P. (1993). Attitudes and Attitudes Change. *Annual Review of Psychology*.
- Oppenheim, A.N. (1992). *Questionnaire design, interviewing and attitude measurement*. London: Pinter.
- Paas, T., & Halapuu, V. (2012). Attitudes towards immigrants and the integration of ethnically diverse societies. *Discussion Paper, NORFACE MIGRATION*.

- Papadopoulou, A. (2004). Smuggling into Europe: Transit Migrants in Greece, *Journal of Refugee Studies*.
- Papantoniou, A. (2011). «Migration and Economic Crisis: the Case of Greece». Contribution to the Conference *Migration in Times of Economic Crisis*. Bucharest, 17-06-2011.
- Pavlou, M. (2007). «Racism and Discrimination Against Immigrants and Minorities in Greece, the State of Play», *KEMO Annual Report (2-5-2007)*. Available at: <http://www.hlhr.gr/hlhr-kemo/docs/HLHR-KEMO%20AR2007.pdf>
- Pecoud, A., & De Guchteneire, P. (2007). *Migration Without Borders. Essays on the Free Movement of People*. New York: UNESCO Publishing/Berghahn Books.
- Peers, I. (1996). *Statistical analysis for education and psychology researchers*. London: Falmer Press.
- Pratsinakis, M. (2014). “Resistance and Compliance in Immigrant–Native Figurations: Albanian and Soviet Greek Immigrants and Their Interaction with Greek Society”. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40(8), 1295-1313.
- Reyneri, E. (2003). *Illegal Immigration and the Underground Economy*, Paper Presented to the Conference Entitled "The Challenges of Immigration and Intergration in the European Union and Australia", Sidney.
- Robson, C. (2011). *Real World Research: A Resource for Users of Social Research Methods in Applied Settings*, (2nd Ed.). Sussex: A. John Wiley and Sons Ltd.
- Rogge, J. (1998). «Changing solutions to refugee movements», *Population distribution and migration*. New York: United Nations.
- Sarris, A.H, & Katseli, L.T. (1996). «Illegal Immigration and Local Labour Markets: The Case of Northern Greece», *International Migration*, 34, 3, pp. 449-484.
- Sassen, S. (1998). “The de facto transnationalizing of immigration policy”. In Ch. Joppke (Ed.) *Challenge to the nation state*, Oxford: Oxford University Press, pp.5-48.
- Shavitt, S. (1989). Operationalizing functional theories of attitude. In: Pratkanis, A. R., Breckler S. and Greenwald A. ,(Eds), *Attitude structure and function* (pp.311-337). Hillsdale, Nj:Erlbaum.

- Sibanda, N. (2009). Quantitative research. Available at: <http://www.victoria.ac.nz/postgradlife/downloads/quantitative%20seminar18Aug09.pdf>
- Sproull, N.L. (1998). *Handbook of Research Methods*. Metuchen, NJ, London: Scarecrow Press.
- Spyrou, S. (2009) «*Between intimacy and intolerance: Greek Cypriot Children's encounters with Asian domestic workers*», *Childhood*, 16 (2). Available at: <https://is.muni.cz/el/1423/jaro2016/SOC599/um/Childhood-2009-Spyrou-155-73.pdf>
- Stangor, C., & Schaller, M. (1996). "Stereotypes as Individual and Collective Representation". In: Macrae Neil C., Stangor, C. & Hewstone, M. *Stereotypes and stereotyping*, New York: Guildford Press, pp. 64-83.
- Taylor, G.R. (2004). *Integrating Quantitative and Qualitative Methods in Research*. Maryland: University Press of America, pp. 5-10.
- Triandafyllidou, A., & Gropas, R. (2006). *Immigration to Greece: The Case of Poles*. MIGSYS, Immigrants, Policies and Migration Systems: An Ethnographic Comparative Approach.
- Triandafyllidou, A., & Mikrakis, A. (1995). 'Greece: A Ghost wanders through the Capital'. In B. Baumgartl & A. Favell (eds) (1995), *The New Xenophobia in Europe* , London: Kluwer International Law, pp. 165-79.
- United Nations (1982). *International Migration Policies and Programmes. A World Survey*. New York.
- United Nations (1998). *Recommendations on statistics of international migration*. Revision I, New York.
- Weinreich, P., Luk, C.L., & Bond, M.H. (1996). «Ethnic stereotyping and identification in a multicultural context: "Acculturation", self-esteem and identify diffusion in Hong Kong Chinese university students», *Psychology and Developing Societies στο Sage Journals*, 8, pp. 56-90. Available at: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/097133369600800106>
- Yakushko, O. (2009). Xenophobia: Understanding the Roots and Consequences of Negative Attitudes toward Immigrants. *The Counseling Psychologist*, 37, 1: 36.

Ηλεκτρονικές πηγές

Racism, discrimination, intolerance and extremism: learning from experiences in Greece and Hungary, *European Union Agency for Fundamental Rights*, 2013 (https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2013-thematic-situation-report-3_en_1.pdf)

Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών της 4ης Μαΐου 2011, με τίτλο «Ανακοίνωση για τη μετανάστευση» [COM(2011) 248] (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=uriserv:jl0059>)

Δημοκρατία και Εκπαίδευση. *Όψεις του Ρατσισμού*, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων (http://foundation.parliament.gr/VoulhFoundation/VoulhFoundationPortal/images/site_content/voulhFoundation/file/Ekpaideytika%20New/racism/0_3racism.pdf)

Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων όλων των Εργαζομένων Μεταναστών και των Μελών των Οικογενειών τους (1990). Κείμενο Προστασίας των Δικαιωμάτων των Μεταναστών, UNHCR (<https://www.human-rights-education.com>)

Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, 19/4/2019 (<http://rvrn.org/2019/04/850/>)

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. *Οδηγία 2003/109/EK του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2003, σχετικά με το καθεστώς υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι είναι επί μακρόν διαμένοντες* (EE L 16 της 23.1.2004, σ. 44-53) (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:32003L0109>)

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. *Οδηγία 2003/86/EK του Συμβουλίου, της 22ας Σεπτεμβρίου 2003, σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης* (EE L 251 της 3.10.2003, σ. 12-18) (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=uriserv:l33118>)

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. *Οδηγία 2014/36/EE του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2014, σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό την εποχιακή εργασία* (EE L 94/375 της 28.3.2014) (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX:32014L0036>)

Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκής Ένωσης. *Οδηγία 2011/98/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με ενιαία διαδικασία υποβολής αίτησης για τη χορήγηση στους υπηκόους τρίτων χωρών ενιαίας άδειας διαμονής και εργασίας στην επικράτεια κράτους μέλους και σχετικά με κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζομένους από τρίτες χώρες που διαμένουν νομίμως σε κράτος μέλος* (ΕΕ L 343 της 23.12.2011, σ. 1-9) (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:114574>)

Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκής Ένωσης. *Οδηγία 2016/801/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2016, σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό την έρευνα, τις σπουδές, την πρακτική άσκηση, την εθελοντική υπηρεσία, τις ανταλλαγές μαθητών ή τα εκπαιδευτικά προγράμματα και την απασχόληση των εσωτερικών άμισθων βοηθών (au pair)* (ΕΕ L 132 της 21.5.2016, σ. 21–57) (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:32016L0801>)

Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο της 24ης Σεπτεμβρίου 2008 (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:jl0038>)

Νόμος 1975/1991, ΦΕΚ 184, τ. Α'4-12-1991 - *Είσοδος-έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων και άλλες διατάξεις*. Εφημερίς της Κυβερνήσεως, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα (http://6dim-diap-elfth.thess.sch.gr/Greek/Diapolitismiki_Ekpaidefsi/NomothesiaDiapEkpshs/06_MetanasteytikhPolitikh/n1975-1991.pdf)

Νόμος 2910/2001, ΦΕΚ 91, τ. Α'2-5-2001 – *Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην ελληνική επικράτεια. Κτήση της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση κι άλλες διατάξεις*. Εφημερίς της Κυβερνήσεως, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα (http://6dim-diap-elfth.thess.sch.gr/Greek/Diapolitismiki_Ekpaidefsi/NomothesiaDiapEkpshs/06_MetanasteytikhPolitikh/nomos_2910.pdf)

Νόμος 3386/2005, ΦΕΚ 212 τ.Α'23-8-2005 – *Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια*. Εφημερίς της Κυβερνήσεως, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα (http://6dim-diap-elfth.thess.sch.gr/Greek/Diapolitismiki_Ekpaidefsi/NomothesiaDiapEkpshs/06_MetanasteytikhPolitikh/nomos_3386.pdf)

Νόμος 3536/2007, ΦΕΚ 42 τ.Α'/23-2-2007 – *Ειδικές ρυθμίσεις θεμάτων μεταναστευτικής πολιτικής και λοιπόν ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης & Αποκέντρωσης*. Εφημερίς της Κυβερνήσεως, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα (http://6dim-diap-elfth.thess.sch.gr/Greek/Diapolitismiki_Ekpaidefsi/NomothesiaDiapEkpshs/06_MetanasteytikhPolitikh/nomos_3536.pdf)

Νόμος 3907/2011, ΦΕΚ 7 τ.Α'/26-1-2011 – *Ίδρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ «σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη-μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών» και λοιπές διατάξεις*. Εφημερίς της Κυβερνήσεως, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα (http://6dim-diap-elfth.thess.sch.gr/Greek/Diapolitismiki_Ekpaidefsi/NomothesiaDiapEkpshs/06_MetanasteytikhPolitikh/n3907-2011.pdf)

Νόμος 4251/2014, ΦΕΚ 80 τ.Α'/01-04-2014 – *Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης και λοιπές διατάξεις*. Εφημερίς της Κυβερνήσεως, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα (http://6dim-diap-elfth.thess.sch.gr/Greek/Diapolitismiki_Ekpaidefsi/NomothesiaDiapEkpshs/06_MetanasteytikhPolitikh/n4251_2014.pdf)

Νόμος 4310/1929, ΦΕΚ 287 τ. Α'/16-8-1929 - *Περί εγκαταστάσεως και κινήσεως αλλοδαπών εν Ελλάδι, αστυνομικού ελέγχου, διαβατηρίων και απελάσεων και εκτοπίσεων*. Εφημερίς της Κυβερνήσεως, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα (http://6dim-diap-elfth.thess.sch.gr/Greek/Diapolitismiki_Ekpaidefsi/NomothesiaDiapEkpshs/06_MetanasteytikhPolitikh/n4310-1929.pdf)

Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης (<http://www.economica.gr/files/migra/MigrationResults.pdf>)

Προεδρικό Διάταγμα 102/2012 ΦΕΚ Α' 169 (https://www.firstreception.gov.gr/PRImages/EditorImages/102_update_10.04.2014.pdf)

Συνήγορος του Πολίτη, Σεπτέμβριος 2013 (<https://www.synigoros.gr/?i=human-rights.el.diakritiki-metaxeirisi-astunomiki-prostasia.125089>)

Υπάτη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους πρόσφυγες, 1993 (<http://www.refworld.org/docid/3ae68c4314.html>)

Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (2012) «Οι πρόσφυγες του κόσμου: Σε αναζήτηση αλληλεγγύης» (https://www.unhcr.gr/fileadmin/Greece/General/publications/OI_PROSFYGES_TOY_KOSMOY.pdf)

Υπατη Αρμοστεία, στατιστικά στοιχεία (http://asylo.gov.gr/wp-content/uploads/2019/08/Greek_Asylum_Service_data_July_2019_gr.pdf)

Υπουργική Απόφαση 8038/23/22-Υ'. *Ίδρυση και λειτουργία Προαναχωρησιακών Κέντρων Κράτησης Αλλοδαπών και Κανονισμός Λειτουργίας Αυτών* (http://www.et.gr/idos-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wE4q6ggiv8WTXdtvSoClrL870ttxUrqL015MXD0LzQTLf7MGgcO23N88knBzLCmTXKaO6fpVZ6Lx3UnKl3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LldQ163nV9K--td6SIucEYD86sr8UZqmRjKmwLhVQ9DQOyR261lgPpUGKuHTOF)

Υπουργική Απόφαση Αριθμ. 6634/1-355613 ΦΕΚ 1851/Β/29-7-2013. *Εσωτερικός Κανονισμός Λειτουργίας Υπηρεσιών Φύλαξης Εγκαταστάσεων Κράτησης Αλλοδαπών (Υ.Φ.Ε.Κ.Α.)* (<https://www.e-nomothesia.gr/kat-allodapoi/prosphuges-politiko-asulo/apophase-arkhegou-elas-arithm-6634-1-355613-2013.html>)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

**ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ
ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ ΓΙΑ ΤΟ
ΠΡΟΑΝΑΧΩΡΗΣΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΡΑΤΗΣΗΣ
ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ (Προ.Κε.ΚΑ) ΣΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΟ**

ΚΟΡΙΝΘΟΣ 2019

Αξιότιμε κύριε/κυρία,

Εκ μέρους του τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Κοινωνικές διακρίσεις, Μετανάστευση και Ιδιότητα του πολίτη» σας ενημερώνουμε ότι διεξάγεται μια έρευνα που έχει ως στόχο τη διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων των κατοίκων της Κορίνθου για το Προαναχωρησιακό Κέντρο Κράτησης Αλλοδαπών (Προ.Κε.ΚΑ) στην Κόρινθο.

Τα ερωτηματολόγια θα διανεμηθούν σε άτομα που διαμένουν μόνιμα στην πόλη της Κορίνθου.

Θα θέλαμε να σας ενημερώσουμε ότι:

- Η συμμετοχή σας στην έρευνα είναι **ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΗ**. Παραμένει στη δική σας κρίση αν θα συμμετάσχετε.
- Το ερωτηματολόγιο είναι **ΑΝΩΝΥΜΟ** και οι απαντήσεις σας θα παραμείνουν **ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΕΣ**.
- Είναι πολύ σημαντικό να απαντηθούν **ΟΛΕΣ** οι ερωτήσεις.
- Δεν υπάρχουν σωστές ή λάθος απαντήσεις. Σε περίπτωση που δε βρείτε την ακριβή απάντηση που σας ταιριάζει, παρακαλούμε επιλέξτε την απάντηση που είναι πιο κοντά σε αυτή.
- Οι αυθόρμητες και ειλικρινείς απαντήσεις είναι πιο αντιπροσωπευτικές.

Ο χρόνος που απαιτείται για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου είναι 10 λεπτά. Η συμμετοχή σας είναι πολύ σημαντική για τη μελέτη. Παρακαλούμε, αφιερώστε μερικά λεπτά από τον χρόνο σας, εφόσον συμφωνείτε να συμμετέχετε στην έρευνα.

Σας ευχαριστούμε πολύ εκ των προτέρων
για την πρόθυμη συμμετοχή σας στη μελέτη και την πολύτιμη βοήθειά σας

Με εκτίμηση,

Η ερευνήτρια

Δήμητρα-Σοφία Κωνσταντίνου

Η ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ ΣΥΝΙΣΤΑ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ

A. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Παρακαλώ σημειώστε με ένα (✓) την απάντηση που σας αντιπροσωπεύει σε κάθε ερώτηση.

1. ΦΥΛΟ

Άνδρας

Γυναίκα

2. ΗΛΙΚΙΑ (σε έτη)

18 έως 30

31 έως 40

41 έως 50

51 έως 60

άνω των 60

3. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Άγαμος/η

Έγγαμος/η

Διαζευγμένος/η

Χήρος/α

4. ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ

Κανένα

Ένα

Δύο

Τρία

Περισσότερα

5. ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Βασική Εκπαίδευση

Πτυχίο Α.Ε.Ι.

Πτυχίο Τ.Ε.Ι.

Μεταπτυχιακό - Διδακτορικό

6. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

Δημόσιος τομέας

Ιδιωτικός τομέας

Φοιτητής

Συνταξιούχος

Οικιακά

Άνεργος/η

B. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΚΑΙ ΚΕΝΤΡΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Οι παρακάτω ερωτήσεις αφορούν τους μετανάστες και τα κέντρα κράτησης μεταναστών. Παρακαλώ σημειώστε με ένα (✓) την απάντηση που σας αντιπροσωπεύει σε κάθε ερώτηση.

7. Ποια είναι η πηγή πληροφόρησής σας σχετικά με τους μετανάστες;
(μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

- Η παρουσία τους στον τόπο διαμονής μου
- Η επαφή που έχω μαζί τους
- Το οικογενειακό μου περιβάλλον
- Τα ΜΜΕ
- Το Διαδίκτυο (Internet)
- Άλλο (παρακαλώ διευκρινίστε) _____

8. Θωρείτε πως πρέπει να υπάρχουν τα κέντρα κράτησης μεταναστών;

- Ναι Όχι Μάλλον ναι Μάλλον όχι

9. Έχετε έρθει σε επαφή με κάποιον από τους μετανάστες του κέντρου κράτησης της περιοχής σας;

- Ναι Όχι

10. Εάν έχετε έρθει σε επαφή, πόσο συχνή είναι ή ήταν αυτή;

- Λίγο Αρκετά Πολύ

11. Πως θα χαρακτηρίζατε αυτή σας την επαφή;

- Αδιάφορη Προβληματική Υποφερτή Αρμονική

Γ. ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

Παρακαλώ επιλέξτε ΜΟΝΟ μία απάντηση για κάθε δήλωση, σημειώνοντας αυτό που εκφράζει καλύτερα το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας σας.

	Διαφωνώ απολύτως	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απολύτως
1. Οι μετανάστες αυξάνουν τον κίνδυνο μετάδοσης λοιμωδών νοσημάτων	☐	☐	☐	☐	☐
2. Οι μετανάστες οδηγούν στην αύξηση της εγκληματικότητας	☐	☐	☐	☐	☐
3. Οι μετανάστες αποτελούν απειλή για τον πολιτισμό και τη γλώσσα της Ελλάδας	☐	☐	☐	☐	☐
4. Οι μετανάστες συμβάλλουν στη μείωση της κοινωνικής συνοχής	☐	☐	☐	☐	☐
5. Οι μετανάστες οδηγούν στην αύξηση της ανθρωπιστικής κρίσης	☐	☐	☐	☐	☐
6. Υπάρχουν ρατσιστικές συμπεριφορές προς τους μετανάστες	☐	☐	☐	☐	☐
7. Οι ρατσιστικές συμπεριφορές προς τους μετανάστες μου προκαλούν ενόχληση	☐	☐	☐	☐	☐
8. Η σύγχρονη ελληνική κοινωνία είναι ξενοφοβική	☐	☐	☐	☐	☐
9. Οι Έλληνες είναι αρνητικά προκατειλημμένοι απέναντι στους μετανάστες	☐	☐	☐	☐	☐
10. Η διαφορετική θρησκεία των μεταναστών παίζει ρόλο στη δημιουργία προκαταλήψεων	☐	☐	☐	☐	☐
11. Πρέπει να αυξηθεί η κυβερνητική παρέμβαση όσον αφορά στην ένταξη των μεταναστών στην Ελληνική κοινωνία	☐	☐	☐	☐	☐
12. Πρέπει να δεχόμαστε μετανάστες μόνο από συγκεκριμένες χώρες	☐	☐	☐	☐	☐

Δ. ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΚΕΝΤΡΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Παρακαλώ επιλέξτε ΜΟΝΟ μία απάντηση για κάθε δήλωση, σημειώνοντας αυτό που εκφράζει καλύτερα το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας σας.

	Διαφωνώ απολύτως	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απολύτως
1. Η ύπαρξη του κέντρου κράτησης μεταναστών στην περιοχή μου, με ενοχλεί	☐	☐	☐	☐	☐
2. Η στάση μου ήταν αρνητική όταν ανακοινώθηκε η έναρξη λειτουργίας του κέντρου κράτησης στην περιοχή μου	☐	☐	☐	☐	☐
3. Έχω αλλάξει στάση έπειτα από τη λειτουργία του κέντρου κράτησης τα τελευταία χρόνια	☐	☐	☐	☐	☐
4. Θα προτιμούσα το κέντρο κράτησης να βρισκόταν σε κάποια απομονωμένη περιοχή	☐	☐	☐	☐	☐
5. Η ύπαρξη του κέντρου κράτησης βοηθά στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής μου	☐	☐	☐	☐	☐
6. Η εγκληματικότητα της περιοχής μου έχει αυξηθεί έπειτα από την έναρξη λειτουργίας του κέντρου κράτησης	☐	☐	☐	☐	☐
7. Οι συμπολίτες μου έχουν αρνητική στάση απέναντι στους μετανάστες του κέντρου κράτησης της περιοχής μας	☐	☐	☐	☐	☐
8. Τα κέντρα κράτησης μεταναστών πρέπει να κλείσουν					

Υπάρχει κάτι που θα θέλατε να συμπληρώσετε σχετικά με το θέμα της έρευνας (προαιρετικά);

Σας ευχαριστώ πολύ για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. Παρακαλώ ελέγξτε αν έχετε συμπληρώσει όλες τις ερωτήσεις και υπογράψτε το ερωτηματολόγιο.

Υπογραφή

Για τυχόν διευκρινήσεις, παρακαλούμε όπως επικοινωνήσετε με την ερευνήτρια Κωνσταντίνου Δήμητρα-Σοφία στο τηλέφωνο 6985 953597 ή στη διεύθυνση ds.konstantinou@asylo.gov.gr.